

INTRODUCERE

1. — Ce este Curtea Europeană a drepturilor omului? Țara fângăduinței unde nu ajungi decât rar, după un maraton de procedură, se vor lamenta pledanții. Interpretul suprem al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale¹, vor preciza juriștii. Prima jurisdicție internațională de protecție a drepturilor fundamentale, vor aminti istoricii. Ultimul bastion al democrației pe bătrânul continent, vor afirma oamenii politici. Nici inexacte, nici exclusive, aceste câteva formule nu ne pot face, însă, să uităm faptul că această Curtea de la Strasbourg rămâne adesea ignorată de marele public. Și aceasta chiar în orașul de pe malul Rinului care îi găzduiește sediul și unde dispune din 1995 de un palat pe măsura sa, proiectat de Lordul Rogers. Și totuși! Misiunea pe care i-au încredințat-o statele democratice ale Europei (cei 46)² îi privește pe toți aceia — naționali, străini, apatrizi — care țin de jurisdicția acestor state, în teorie peste 800 de milioane de locuitori. Iar această cifră este și ea destul de ipotetică, de vreme ce „orice organizație neguvernamentală sau orice grup de particulari care se pretind victime ale unei violări, săvârșite de una din Înaltele Părți Contractante, a drepturilor recunoscute în Convenție“, pot introduce o petiție. Dincolo de aceasta, ea îi interesează pe toți oamenii preocupați de a vedea întrupându-se anumite valori universale.

2. — Elaborată în cadrul Consiliului Europei și semnată la Roma, la 4 noiembrie 1950, de către reprezentanții a unsprezece guverne europene, Convenția a intrat în vigoare la 3 septembrie 1953. Ea consacră, pe de o parte, o serie de drepturi civile și politice și stabilea, pe de altă parte, un sistem urmărind să garanteze respectarea, de către statele contractante, a obligațiilor pe care și le-au asumat. Trei instituții își împărțeau responsabilitatea acestui control: Comisia Europeană a Drepturilor Omului (instituită în 1954), Curtea Europeană a Drepturilor Omului (instituită în 1959) și Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei, compus din miniștrii de externe ai statelor membre sau din reprezentanții acestora.

---

¹. În mod obișnuit denumită Convenția europeană a drepturilor omului (pe scurt *Convenția*) 1; textul acesteia figurează la anexa A.

². Albania, Andora, Armenia, Austria, Azerbaidjan, Belgia, Bosnia-Herțegovina, Bulgaria, Cipru, Croația, Danemarca, Elveția, Estonia, Finlanda, Franța, Georgia, Germania, Grecia, Irlanda, Islanda, Italia, Letonia, Liechtenstein, Lituania, Luxemburg, Macedonia (fosta Republică iugoslavă), Malta, Moldova, Monaco, Norvegia, Olanda, Polonia, Portugalia, Republica Cehă, Regatul Unit, România, Rusia, San Marino, Serbia-Munte negru, Slovacia, Slovenia, Spania, Suedia, Turcia, Ucraina și Ungaria.

Potrivit Convenției din 1950, statele contractante și acolo unde acestea acceptaseră dreptul de recurs individual (cum a fost cazul Franței în 1981), persoanele particulare puteau sesiza Comisia cu petiții îndreptate împotriva statelor contractante ce socoteau că le-ar fi violat drepturile garantate prin Convenție. Petițiile făceau mai întâi obiectul unei examinări preliminare de către Comisie, care statua cu privire la admisibilitatea acestora, asigurându-se mai ales că toate căile de atac interne fuseseră epuizate și că termenul de șase luni care curge de la respingerea ultimului recurs nu era depășit. Acele petiții care erau reținute făceau mai întâi obiectul unei tentative de reglementare pe cale amiabilă. În cazul unui eșec, Comisia întocmea un raport care stabilea faptele și formula un aviz cu privire la fondul cauzei. Raportul era transmis Comitetului de Miniștri.

Acolo unde statul pârât acceptase jurisdicția obligatorie a Curții (cum a fost cazul Franței în 1974), Comisia și orice stat contractant în cauză dispuneau de un interval de timp de trei luni, socotit de la data transmiterii raportului către Comitetul de Miniștri, pentru a aduce cauza în fața Curții, ca aceasta să dea o decizie definitivă și obligatorie în respectiva materie. Persoanele particulare nu erau admise să sesizeze Curtea. Dacă o cauză nu îi era deferită Curții, Comitetul de Miniștri era cel care decidea dacă avusese sau nu loc o violare a Convenției fiind și cel care acorda victimei, dacă era cazul, o satisfacție echitabilă. El răspundea de asemenea și de supravegherea executării hotărârilor Curții.

3. — Din 1950 înapoi au fost adoptate treisprezece protocoale. Protocoalele nr. 1, 4, 7 și 12 au adăugat drepturi și libertăți celor consacrate de Convenție. Protocoalele nr. 6 și 13 privesc abolirea pedepsei cu moartea. Protocolul nr. 2 a dat Curții puterea de a emite avize consultative. Protocolul nr. 9 a deschis pentru petiționarii individuali posibilitatea de a deferi Curții cauzele lor, sub rezerva ratificării sale de către statul pârât și de acceptarea sesizării de către un comitet de filtrare. Protocoalele nr. 3, 5, 8 și 10 (care nu a intrat niciodată în vigoare) au avut legătură cu organizarea instituțiilor instituite de către Convenție și cu procedura ce trebuie urmată în fața acestora; ele amendau Convenția.

4. — Rămâne Protocolul nr. 11, care aduce o „restructurare a mecanismului de control stabilit prin Convenție“. El a fost deschis spre semnare la 11 mai 1994 și a intrat în vigoare la 1 noiembrie 1998, după ce a fost ratificat de ansamblul statelor contractante. El urmărea în special să confere mecanismului în cauză următoarele caractere: obligatoriu, prin abolirea clauzelor facultative ale fostelor articole 25 și 46 ale Convenției; deschis fără restricții persoanelor particulare; simplificat, datorită înlocuirii Comisiei și Curții printr-o instituție unică; întru totul judiciar, grație abolirii atribuțiilor jurisdicționale ale Comitetului de Miniștri; permanent, judecătorii de la noua Curte fiind chemați să lucreze cu normă întreagă pentru aceasta. Mai era vorba și de a răspunde creșterii numărului de cazuri supuse organelor Convenției, creștere considerabilă începând cu debutul anilor 1980 și accentuată în anii 1990 prin aderarea majorității statelor din Europa

Centrală și de Est. Era vorba, în același timp, de a se reduce durata tratării cazurilor în chestiune. Protocolul nr. 11 a integrat în Convenție protocolul nr. 2 și a abrogat protocolul nr. 9.

5. — Noua Curte întrupează un nou mecanism, însă se confruntă, ca și fosta Curte și Comisie, cu aceleași clauze normative ale Convenției și ale Protoacoalelor sale adiționale. În fapt, Protocolul nr. 11 nu modifică aceste clauze. El nu adaugă nimic și nu taie nimic. În paralel, el nu aduce atingeri rezervelor sau declarațiilor interpretative formulate de către anumite state.

6. — La fel se va petrece și cu Protocolul 14 „care amendează sistemul Convenției,” deschis spre semnare la 13 mai 1994, dar care nu este încă în vigoare. El instaurează un nou criteriu de neadmisibilitate (lipsa unui prejudiciu important), crează un nou complet de judecată (judecătorul unic=, dă deplinătate de jurisdicție comitetelor, conferă un drept de intervenție Comisarului pentru drepturile omului al Consiliului Europei etc.

7. — Este destul de simplu de a face o dare de seamă privind amploarea activității Curții, începând cu 20 aprilie 1959 — data intrării sale în funcțiune — și mergând până la 30 septembrie 2006. Este, în schimb, anevoios de măsurat importanța problemelor tratate și a soluțiilor adoptate. Un rezumat al hotărârilor celor mai marcante și mai semnificative poate să ne redea o privire de ansamblu fidelă a acestora, atunci când urmărim etapele principale ale raționamentului urmat de judecători, care figurează în cadrul volumului. Alegerea deciziilor se supune unor criterii care nu sunt precise, însă deloc misterioase: interesul și noutatea problemelor juridice, existența unor mize politice sau sociale, vehemența dezbaterii istorice sau ideologice, preocuparea pentru un echilibru între state și între sisteme de drept etc.

8. — Pentru claritatea expunerii, hotărârile au fost regrupate pe cazuri: aceeași cauză dă loc, uneori, la două sau, respectiv, trei hotărâri care, chiar dacă prezintă un interes inegal, se completează în mod necesar. Fiecare dezvoltare juridică este precedată de o reamintire a faptelor și a învinuirilor aduse de petiționar sau de petiționari; ea este urmată de o bibliografie.

În ceea ce privește cazurile în sine, ele urmează o ordine tematică, urmărindu-se în principal corespondența cu catalogul de drepturi și de libertăți garantate prin Convenție și prin Protoacoalele sale adiționale. O astfel de clasificare nu scapă întotdeauna de arbitrar, deoarece numeroase petiții invocă dispoziții multiple și se bazează pe învinuiri diverse. Consultarea celor două indexuri care figurează la sfârșitul lucrării — cel al articolelor Convenției și cel de materii — ar trebui să remedieze, în principiu, acest inconvenient.

Partea întâi

LIBERTATEA FIZICĂ

Capitolul 1

DREPTUL LA VIAȚĂ

(articolul 2 al Convenției)

Secțiunea 1

PROTECȚIA PRIN LEGE

1. Violența persoanelor particulare

1. CAZUL MASTROMATTEO contra ITALIEI - Omor comis de deținuți condamnați, beneficiari ai unei permisii de ieșire sau a unui regim de semi-libertate

1. Raffaele Mastromatteo este un italian născut în 1933, cu domiciliul în Cinisello Balsamo. La 8 noiembrie 1989, fiul său este ucis de un răufăcător care fugea după ce devalizase o bancă împreună cu doi complici. Două dintre aceste persoane erau deținute în aplicarea unor condamnări penale definitive, pentru infracțiuni repetate și violente. În momentul petrecerii faptelor, autorul împușcării mortale beneficia de o permisie de ieșire, iar celălalt deținut se afla în semi-libertate. Judecătorii care răspundeau de aplicarea pedepselor, însărcinați cu urmărirea detenției, acordaseră aceste măsuri considerând, pe baza unor rapoarte întocmite de autoritățile penitenciare cu privire la comportamentul lor în mediul carceral, că aceste persoane nu constituiau un pericol pentru societate. Arestați, cei trei răufăcători sunt condamnați la pedepse grele cu închisoarea și trebuie să-i plătească tatălui un aconto de 50.000.000 lire italiene. Tatăl cere o indemnitate în baza legii prevăzând un ajutor pentru victimele terorismului și ale asociațiilor de răufăcători de tip mafiot, însă cererea sa este respinsă de ministerul de interne, apoi de către președintele Republicii.

2. În petiția sa din 11 decembrie 1996, adresată Comisiei, dl Mastromatteo invocă articolul 2 al Convenției. El afirmă că deciziile judecătorilor de aplicare a pedepselor, care acordaseră măsuri de reinserție

ucigașilor fiului său, se află la originea decesului acestuia din urmă și se plânge că nu a obținut nici o reparație din partea statului.

• **Hotărârea din 24 octombrie 2002 (Marea Cameră) (CEDO 2002–VIII)**

3. Nu și-au făcut oare autoritățile datoria de a proteja dreptul la viață al fiului petiționarului? Altfel spus, sistemul de măsuri de substituire a detenției angajează oare responsabilitatea statului în virtutea articolului 2? Curtea constată că unul dintre ucigași beneficiase de o permisie de ieșire. Încarcerarea are ca obiect principal protecția societății, însă Curtea recunoaște scopul legitim al unei politici de reinserție socială progresivă a persoanelor condamnate la pedepse cu închisoarea. Ea relevă că legislația italiană prevede posibilitatea organizării unor ieșiri pentru deținut, dacă el și-a efectuat o parte din pedeapsă, a cărei durată este în funcție de gravitatea infracțiunii pentru care a fost condamnat. Deținutul trebuie să manifeste de altfel o voință sinceră de a participa la programul de reinserție. Aprecierea pericolozității sale sociale este lăsată judecătorului aplicării pedepselor, care trebuie să consulte autoritățile penitenciare și, dacă este cazul, serviciile de poliție. Legislația italiană aduce restricții măsurilor de substituire în ceea ce privește crimele comise de membrii asociațiilor de răufăcători.

Curtea estimează că sistemul instaurat în Italia prevede măsuri suficiente pentru a asigura protecția societății. Opinia ei este întărită de statisticile furnizate de stat, care arată că procentajul crimelor comise de deținuții aflați în semi-libertate sau cel al evadărilor survenite în timpul unei ieșiri autorizate este foarte redus. Nimic nu indică deci că regimul măsurilor de reinserție aplicabile în Italia în momentul petrecerii faptelor ar trebui pus în cauză în baza articolului 2.

În speță, adoptarea și implementarea măsurilor de substituire evidențiază oare o abatere de la îndatorirea de diligență? Riscul în cauză constituia o primejdie care plana asupra vieții membrilor societății în general și nu asupra unuia sau mai multor indivizi anume. Judecătorii aplicării pedepselor s-au bazat pe rapoartele autorităților penitenciare, care prezentau aprecieri pozitive asupra comportamentului celor doi deținuți. Potrivit Curții, nimic nu putea face autoritățile să se teamă că ieșirea celor doi deținuți putea prezenta un risc cert și imediat pentru viață. Nimic, de asemenea, nu le putea face să gândească că era necesar să fie luate măsuri complementare împotriva acestor deținuți odată ce erau ieșiți din închisoare. Desigur, unul dintrei ei a putut să obțină o permisie de ieșire după ce unul dintre foștii săi complici profitase de o asemenea măsură pentru a evada, însă nici un element nu arată că autoritățile ar fi putut să prevadă în mod rezonabil că cei doi indivizi în cauză urmau să se unească în vederea comiterii unei infracțiuni care să se soldeze cu moartea altei persoane. În consecință, Curtea a ajuns la concluzia că nu a fost violat articolul 2 în ceea ce privește măsurile preventive (unanimitate).

4. Ucigașii fiind deținuți aflați în grija statului în momentul petrecerii faptelor, Curtea consideră că există în speță o obligație procedurală constând

în determinarea circumstanțelor morții fiului petiționarului. La capătul anchetei, răufăcătorii au fost recunoscuți drept vinovați de omor și condamnați la pedepse grele și la indemnizarea petiționarului. În consecință, Curtea consideră că statul și-a îndeplinit obligația de a garanta o anchetă penală, care decurge din articolul 2.

În legătură cu punctul de a ști dacă, în afară de pedepsirea ucigașilor, obligațiile procedurale ce decurg din articolul 2 se extind până la a pretinde existența unui recurs care să permită punerea în cauză a responsabilității statului, Curtea notează că cererea de indemnizare făcută de petiționar a fost respinsă deoarece legea invocată nu este aplicabilă în acea cauză. Petiționarul avea cu toate acestea posibilitatea de a pune în cauză responsabilitatea autorităților pentru neglijență prin mijlocirea a două acțiuni pentru solicitare de daune: una împotriva statului, pe baza articolului 2043 din codul civil, iar alta împotriva judecătorilor de aplicare a pedepselor, în baza legii nr. 117 cu privire la responsabilitatea magistraților. Desigur, ele nu sunt accesibile decât dacă existența unei greșeli a autorităților este dovedită, însă Curtea observă că articolul 2 nu le impune statelor obligația de a prevedea o indemnizație pe baza unei responsabilități obiective. În consecință, ea ajunge la concluzia că articolul 2 nu a fost violat în privința garanțiilor procedurale (șaisprezece voturi contra unu).

5. Bibliografie

- DECAUX (E.) et TAVERNIER (P.) – « Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 2002) », J.D.I. 2003, p.544–546.
- LAMBERT (P.) – „La Cour européenne des droits de l'homme – année 2002“, J.T.D.E. 2003, p. 45.
- SUDRE (F.). – „Droit de la Convention européenne des droits de l'homme“, J.C.P. 5 fevrier 2002, édition générale, I, 109, p. 231.

2. CAZUL VO contra FRANȚEI – Lipsa unei represiuni penale a atingerii involuntare aduse vieții copilului care urmează să se nască

1. *Thi-Nho Vo este o cetățeană franceză născută în 1967, cu domiciliul în Bourg-en-Bresse. La 27 noiembrie 1991, ea se prezintă la spitalul Hôtel-Dieu din Lyon spre a se supune unei vizite medicale pentru cea de a șasea lună de sarcină. În aceeași zi, unei alte femei, cu numele de Thi Thanh Van Vo, urma să i se extragă steriletul în aceeași unitate spitalicească. În urma unei confuzii rezultate din omonimia dintre cele două paciente, medicul procedează la examinarea pacientei și îi provoacă o ruptură la partea inferioară a membranelor din jurul fătului, din aceasta rezultând necesitatea unui avort terapeutic.*

În urma unei plângeri depuse de dna Vo și de soțul acesteia, în 1991, medicul este cercetat pentru răniri involuntare, iar la urmărirea sa se adaogă acuzația de ucidere involuntară. Printr-o sentință din 3 iunie 1996, tribunalul corecțional din Lyon îl declară nevinovat pe medic. Petiționara introduce apel. La 13 martie 1997, Curtea de Apel din Lyon infirmă sentința

tribunalului corecțional, îl declară pe medic vinovat deucidere involuntară și îl condamnă la șase luni de închisoare cu suspendare, precum și la plata sumei de 10.000 FRF (cca. 1.500 EUR). La 30 iunie 1999, Curtea de Casație casează hotărârea Curții de Apel, pe motivul că faptele litigioase nu se înscriu în prevederile referitoare lauciderea involuntară, refuzând astfel să considere fătul ca pe o persoană umană protejată penal.

2. În petiția sa din 20 decembrie 1999, adresată Curții, dna Vo invocă articolul 2 al Convenției. Ea denunță refuzul autorităților de a califica dreptucidere involuntară atingerea adusă vieții copilului ce urma să se nască, cu care ea era însărcinată. Ea susține că Franța are obligația să introducă o legislație penală care să urmărească reprimarea și sancționarea unei astfel de atingeri.

• Hotărârea din 8 iulie 2004 (Marea Cameră) (CEDO 2004-VII)

3. Potrivit opiniei Curții, punctul de pornire al dreptului la viață ține de aprecierea statelor. Aceasta se datorează, pe de o parte, faptului că majoritatea țărilor care au ratificat Convenția nu au hotărât soluția ce urmează să fie dată acestei probleme, în special în cazul Franței, unde ea a dat naștere unei dezbateri, iar pe de altă parte, lipsei unui consens european asupra definiției științifice și juridice a începuturilor vieții. Rezultă din jurisprudența franceză, ca și dintr-o recentă dezbateră legislativă despre oportunitatea creării unui delict de întrerupere involuntară a sarcinii, că natura și statutul juridic ale embrionului și/sau fătului nu sunt definite la ora actuală în Franța și că modul de a asigura protecția acestora depinde de pozițiile extrem de variate din cadrul societății franceze. În ceea ce privește planul european, nu există un consens asupra naturii și statutului embrionului și/sau fătului ; poate fi găsită, cel mult, ca numitor comun, apartenența la specia umană. Potențialitatea acestei ființe, precum și capacitatea sa de a deveni o persoană sunt cele ce trebuie protejate în numele demnității umane, fără ca prin aceasta să facem din ea o persoană care ar avea un drept la viață în sensul articolului 2. Ținând seama de aceste considerații, Curtea este convinsă că nu este nici de dorit, și nici măcar posibil la ora actuală să se dea un răspuns în abstract întrebării de a ști dacă pruncul ce urmează să se nască este o "persoană" în sensul articolului 2.

Ea consideră că nu este necesar să fie examinată chestiunea de a se afla dacă sfârșitul brutal al sarcinii dnei Vo intră sau nu în domeniul de aplicare al articolului 2, în măsura în care, presupunând chiar că acesta s-ar aplica, cerințele legate de ocrotirea vieții nu au fost nesocotite de către Franța în domeniul sănătății publice. În fapt, copilul care urmează să se nască nu este lipsit de orice protecție în dreptul francez. Contrar celor susținute de petiționară, obligația pozitivă a statelor – care constă, în domeniul sănătății publice, în adoptarea unor măsuri care să asigure protecția vieții bolnavilor și în efectuarea unor anchete cu privire la circumstanțele decesului – nu cere în mod necesar recurgerea la măsuri de natură penală.

În speță, în plus față de urmărirea penală împotriva medicului, pentru răniri involuntare asupra persoanei sale, dna Vo avea posibilitatea inițierii unui recurs administrativ, care avea serioase șanse de succes. Acest recurs ar fi permis stabilirea culpei medicale și repararea în ansamblul său a vătămării cauzate din culpa medicului. Urmărirea penală nu se impune deci în această speță. În consecință, presupunând chiar că articolul 2 își găsește aplicare în speță, el nu a fost violat (paysprezece voturi contra trei).

4. Bibliografie

- BIOY (X.). – «L'arrêt *Vo c. France*. une lecture publiciste», *R.D.P.* 2005, p. 1417 și urm.
- DECAUX (E.) et TAVERNIER (P.). – Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme», *J.D.I.* 2005, p. 501-505.
- LEVINET (M.). – «Note», *J.C.P.* 2004, II, n° 10158, p. 1798-1804.
- LUX-WESENER (C.). – «Die Frage nach dem Beginn des Lebens: EGMR umgeht eine Antwort. Der Fall *Vo* gegen Frankreich», *EuGRZ* 2005, p. 558-563.
- MAIGRET (J.). – «La règle infans conceptus pro nato habetor quoties de commodis ejus agitur appliquée au code pénal?», *L.P.A.* 20 août 2004, p. 3-7.
- PRADEL (J.). – «Note», *D.* 2004, p. 2456-2458.
- SERVERIN (E.). – «Réparer ou punir? L'interruption accidentelle de grossesse devant la Cour européenne des droits de l'homme», *D.* 2004, p. 2801-2807.
- SUDRE (F.) et autres. – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (2004)», *R.D.P.* 2005, p. 765-768.
- VAN DROOGHENBROECK (S.). – «Les incertitudes du juge européen sur le droit à la vie», *Le journal du juriste*. 16 novembre 2004, p. 11 și urm.

2. Ajutorul acordat la sinucidere

3. CAZUL PRETTY contra REGATULUI UNIT – Interzicerea ajutorului la sinucidere

1. *Diane Pretty este resortisantă britanică născută în 1958, cu domiciliul în Luton. Ea este condamnată să moară din cauza unei scleroze laterale amiotrofice, boală neurodegenerativă incurabilă care aduce după sine o paralizie a mușchilor. Este paralizată de la gât până la picioare și nu i-a mai rămas decât foarte puțin timp de trăit. Cu toate acestea, facultățile intelectuale și capacitatea sa de decizie nu îi sunt cu nimic atinse. Dat fiind că faza terminală a bolii implică suferință și pierderea demnității, cea interesată dorește să-și poată alege momentul și modalitățile morții, pentru a nu avea de îndurat aceste încercări. Dreptul englez nu consideră sinuciderea drept infracțiune, însă boala petiționarei o împiedică să comită acest act fără ajutor. Or, articolul 2 § 1 al legii din 1961 cu privire la sinucidere consideră drept infracțiune faptul de a ajuta pe altcineva să se sinucidă. Dna Pretty dorește să poată obține asistența soțului său pentru a-și pune capăt zilelor, însă Directorul Procuraturii Publice (Director of Public Prosecutions – D.P.P.), solicitat de ea să-și ia angajamentul că nu îl va*

urmări pe acesta din urmă, refuză să primească cererea. Recursurile înaintate de petiționară împotriva acestuia nu au câștig de cauză.

2. În petiția sa din 21 decembrie 2001, adresată Curții, dna Pretty invocă articolul 2 al Convenției. Ea pledează în sensul că este dreptul fiecărui individ să decidă dacă vrea să trăiască și că, drept corolar al dreptului la viață, dreptul de a muri este de asemenea garantat. În consecință, statul ar fi avut obligația pozitivă de a amenda dreptul intern în scopul de a-i permite să-și exercite această facultate. Bazându-se de altfel pe articolul 3, cea interesată afirmă că statul britanic nu numai că trebuie să se abțină să aplice el însuși tratamente inumane și degradante, ci trebuie să ia și măsuri pozitive pentru a feri persoanele care țin de jurisdicția sa de asemenea tratamente. În această privință, singura măsură care să o poată proteja pe petiționară ar fi fost un angajament din partea D.P.P. să nu-l urmărească pe dl Pretty dacă o ajuta pe soția sa să se sinucidă. Petiționara mai afirmă și că articolul 8 recunoaște în mod explicit dreptul la autodeterminare, iar ea vede în refuzul D.P.P. de a-și lua angajamentul solicitat de ea și în lipsa unei dispoziții legale care să autorizeze sinuciderea asistată o atingere a dreptului său de a-și exprima convingerile, în sensul articolului 9. Prevalându-se, în fine, de articolul 14, ea susține că interdicția generală care lovește sinuciderea asistată aduce după sine o discriminare cu privire la persoanele care nu se pot sinucide fără un ajutor, de vreme ce indivizii valizi își pot exercita în mod legal dreptul de a muri.

• Hotărârea din 29 aprilie 2002 (secția IV) (CEDO 2002-III)

3. Curtea consideră că petiția în ansamblul său ridică probleme de drept suficient de serioase pentru ca o decizie în privința acestora să nu poată fi adoptată decât în urma unei examinări a fondului învinuirilor. Ea declară deci petiția admisibilă (unanimitate).

4. Cu privire la fond, Curtea reamintește că prima frază a articolului 2 § 1 impune statului nu numai să se abțină de la a provoca moartea intenționată și în mod ilegal, dar și să ia măsurile necesare pentru protecția vieții persoanelor care țin de jurisdicția sa. Această obligație poate de asemenea să implice, în anumite circumstanțe bine definite, o obligație pozitivă pentru autorități de a lua preventiv măsuri de ordin practic pentru a-l proteja pe individul a cărui viață este amenințată de acțiunile criminale ale altcuiva.

În jurisprudența sa în materie, Curtea a pus accentul în mod constant pe obligația statului de a proteja viața. Ea nu este deci convinsă că „dreptul la viață” garantat de articolul 2 ar putea fi interpretat, fără distorsiuni de limbaj, că ar conferi un drept diametral opus, anume dreptul de a muri; cu atât mai mult nu poate crea un drept la autodeterminare în sensul că ar da fiecărui individ dreptul de a alege mai degrabă moartea decât viața. În consecință, nu este posibil de a se deduce din articolul 2 un drept de a muri, fie de mâna unui terț, fie cu asistența unei autorități publice. Nu a avut loc, prin urmare, o violare a acestei dispoziții (unanimitate).

5. În privința articolului 3, Curtea relevă că, în speță, se recunoaște că guvernul însuși nu i-a aplicat petiționarei nici cel mai minor rău tratament. Nici aceasta nu se plânge că nu ar fi primit îngrijirile adecvate din partea autorităților medicale ale statului. Ea susține mai degrabă că refuzul D.P.P. de a-și lua angajamentul să nu-l urmărească pe soțul ei dacă acesta o ajută să se sinucidă și prohibiția sinuciderii asistate proclamată de dreptul penal constituie împreună un tratament inuman și degradant de care statul se face răspunzător. Această învinuire ascunde totuși o interpretare nouă și lărgită a noțiunii de tratament. Dacă Curtea trebuie să adopte un demers suplu și dinamic pentru a interpreta Convenția, ea mai trebuie să aibă grijă ca orice interpretare pe care o dă acesteia să cadreze cu obiectivele fundamentale urmărite de tratat și să păstreze coerența pe care Convenția trebuie să o aibă în calitate de sistem de protecție al drepturilor omului. Articolul 3 trebuie interpretat în armonie cu articolul 2. Acesta din urmă consacră mai întâi de toate o interdicție a recurgerii la forță ca și interdicția oricărui comportament care ar putea provoca decesul unei ființe umane și nu conferă de fel individului un drept de a pretinde statului să-i permită sau să-i faciliteze decesul.

Curtea nu poate încerca decât sentimente de simpatie pentru teama petiționarei de a trebui să înfrunte o moarte penibilă, dacă nu i se dă posibilitatea de a-și pune capăt zileleor. Cu toate acestea, a admite obligația pozitivă care, potrivit petiționarei, apasă asupra statului, ar însemna obligarea acestuia să-și dea girul pentru niște acte care urmăresc să întrerupă viața, obligație care nu poate fi dedusă din articolul 3. Acesta din urmă nu face să apese asupra statului nici un fel de obligație pozitivă în materie și nu a fost deci violat (unanimitate).

6. Petiționara este împiedicată prin lege să-și exercite alegerea de a evita ceea ce, în ochii săi, va constitui un sfârșit de viață nedemn și penibil. Curtea nu poate exclude faptul că aceasta reprezintă o atingere adusă dreptului celei interesate la respectarea vieții sale private, în sensul articolului 8 § 1.

Curtea reamintește că, pentru a se concilia cu paragraful 2 al articolului 8, o ingerință în exercitarea unui drept garantat de acesta trebuie să fie „prevăzută prin lege“, inspirată de unul sau mai multe scopuri legitime potrivit acestui paragraf și „necesară într-o societate democratică“, în urmărirea aceluia scop sau scopuri.

Singura problemă care se desprinde din argumentarea părților este cea a necesității ingerinței denunțate, iar dezbaterea s-a purtat în mod esențial pe tema proporționalității acesteia. Petiționara se lega în mod special de natura generală a sinuciderii asistate.

Curtea consideră, împreună cu Camera Lorzilor, că statele au dreptul de a controla, prin intermediul aplicării dreptului penal general, activitățile care prejudiciază viața și securitatea celorlalți. Dispoziția legală incriminată în speță, anume articolul 2 al legii din 1961, a fost concepută pentru a ocroti viața, protejând persoanele slabe și vulnerabile – în special pe cele care nu sunt în măsură să ia decizii în cunoștință de cauză – împotriva actelor ce urmăresc să le pună capăt vieții sau să ajute la a le pune capăt vieții.

Curtea estimează că natura generală a interzicerii sinuciderii asistate nu este disproporționată. Guvernul sublinia că o anumită suplețe a devenit posibilă în cazuri particulare: mai întâi, urmărirea nu ar putea fi întreprinsă decât cu acordul DPP; apoi, nu ar fi prevăzută decât o pedeapsă maximală, ceea ce i-ar permite judecătorului să pronunțe pedepse mai puțin severe acolo unde consideră că este cazul. Curții nu i se pare arbitrar ca dreptul să reflecte importanța dreptului la viață interzicând sinuciderea asistată, prevăzând în același timp un regim de punere în aplicare și de apreciere de către justiție care permite să fie luat în calcul, în fiecare caz concret, atât interesul public de a întreprinde niște urmări, cât și cerințele juste și adecvate ale retribuirii și disuaderii.

Nu există nimic disproporționat nici în refuzul DPP de a-și lua anticipat angajamentul de a-l exonera de orice urmărire pe soțul petiționarului. Argumente puternice fondate pe starea dreptului s-ar putea opune de către executiv oricărei pretenții de a se sustrage indivizi sau categorii de indivizi de la aplicarea legii. Oricum, dată fiind gravitatea actului pentru care se cerea imunitate, decizia DPP de a refuza să-și ia angajamentul solicitat nu poate fi considerată arbitrară sau irațională.

Ingerința incriminată poate trece drept justificată, ca fiind „necesară într-o societate democratică“, pentru protecția drepturilor celorlalți. Prin urmare, nu a avut loc o violare a articolului 8 (unanimitate).

7. Curtea observă că nu poate părerile și convingerile întră în domeniul de aplicare al articolului 9 § 1. Invinuirile aduse de petiționară nu se raportează la o formă de manifestare a vreunei religii sau a unei convingeri legate de un cult, de învățământ, de practici sau de îndeplinire a unor rituri, în sensul celei de a doua fraze a paragrafului 1 din articolul 9. Termenul de „practici“ utilizat în articolul 9 § 1 nu acoperă orice act motivat sau influențat de o religie sau de o convingere. Deși argumentele petiționarei reflectă aderarea sa la principiul autonomiei personale, ele nu constituie decât o reformulare a acuzației formulate în baza articolului 8. Curtea a ajuns deci la concluzia că articolul 9 nu a fost încălcat (unanimitate).

8. Trecând la domeniul de care se ocupă articolul 14, există pentru Curte o justificare obiectivă și rezonabilă privind lipsa unei distincții juridice între persoanele care sunt fizicește capabile să se sinucidă fără ajutor și cele care nu o pot face singure. Delimitarea între cele două categorii este adesea foarte îngustă, iar a încerca să înscrie în lege o excepție referitoare la persoanele considerate a nu fi capabile să se sinucidă ar zguduî serios protecția vieții, pe care legea din 1961 a înțeles să o consacre și ar spori în mod semnificativ riscul unor abuzuri. Prin urmare, nu s-a petrecut o violare a articolului 14 (unanimitate).

9. Bibliografie

ABDU DALU (F.) – „Diane Pretty ou le juge, la vie et les étoiles“, *R.J.L.M.B.* 2002, p. 1.399-1.405.

DECAUX (E.) și TAVERNIER (P.) – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 2002)“, *J.D.I.* 2003, p. 535-538.

- DE SCHUTTER (O.) – „L'aide au suicide devant la Cour européenne des droits de l'homme”, *Le journal du juriste* 22 mai 2002, p. 1.
- DE SCHUTTER (O.) – „L'aide au suicide devant la Cour européenne des droits de l'homme (à propos de l'arrêt *Pretty c. le Royaume Uni* du 29 avril 2002)”, *R.T.D.H.* 2003, p. 71-111.
- GARAY (A.) – Le droit au suicide assisté et la Cour européenne des droits de l'homme : le « précédent » de la dramatique affaire *Pretty* », *G.P.* 14-15 août 2002, p. 1-7.
- GIRAULT (C.) – « Note » *J.C.P.* 2003, II, n° 10062, p. 679-682.
- KLEBES-PELISSIER (A.) – « Du droit au devoir de vivre? Quelques observations sur l'affaire *Pretty* contre Royaume-Uni, 29 avril 2002 » . *L'Europe des libertés* janvier-avril 2002, p. 8-13.
- LAMBERT (P.) – « Le droit de mourir dans la dignité ». *J.T.* 2002, p. 590.
- LAMBERT (P.) – « La Cour européenne des droits de l'homme – année 2002 », *J.T.D.E.* 2003, p. 45 et 48.
- PEDROT (P.) – « Existe-t-il un droit à mourir dans la dignité? L'affaire *Pretty* c. Royaume-Uni de la Cour européenne des droits de l'homme du 29 avril 2002 », *Revue de droit sanitaire et social* 2002, p. 475-480.
- PETTITI (C.) – « Note » *G.P.* 4-5 octobre 2002, p. 55.

Secțiunea a 2-a

RECURGEREA LA FORȚĂ

1. Apărarea împotriva violenței ilegale

4. CAZUL McCANN ȘI ALȚII contra REGATULUI UNIT¹ – Tiruri mortale ale soldaților britanici asupra a trei membri ai IRA bănuși de pregătirea unui atentat cu bombă în Gibraltar

1. – Înainte de 4 martie 1988, autoritățile britanice, spaniole și gibraltariene află că IRA proiectează un atentat terorist în Gibraltar. În aceea zi se semnalează că „o unitate din serviciul activ” al IRA a fost reperată la Malaga, în Spania. La data de 5 martie, autoritățile britanice și gibraltariene dispun de informații care le fac să creadă că unitatea (care a fost identificată) va săvârși un atentat cu ajutorul unui automobil capcană, ce s-ar declanșa probabil prin telecomandă. Se are în vedere arestarea membrilor unității de îndată ce ei ar fi introdus automobilul în Gibraltar, ceea ce ar fi permis să se adune probe în perspectiva procesului. Totuși, membrii unității sunt considerați teroriști periculoși care vor fi, foarte probabil, înarmați și care, dacă se confruntă cu forțele de securitate, vor fi gata să-și folosească armele sau să declanșeze bomba.

DI Sean Savage este observat în după-amiaza zilei de 6 martie 1988 în timp ce parca o mașină în Gibraltar. Mai târziu este văzut în compania dlui Daniel McCann și a trei Mairead Farrell, supraveghind locul unde este parcată mașina. După ce toți trei s-au îndepărtat de vehicul, la capătul unui examen sumar, un artificier declară că poate fi vorba de un automobil capcană. Atunci, se hotărăște arestarea celor trei suspecți. Agenți în civil ai SAS (Special Air Service, regiment

¹ Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (n.t.).

al armatei britanice), rămân în apropiere, în această perspectivă. Prefectul poliției din Gibraltar încredințează controlul operațiunii comandantului lor.

Dl McCann și dra Farrell se separă de dl Savage. Doi dintre militari îi urmăresc. Când dl McCann se întoarce, unul dintre ei scoate arma și le ordonă să se oprească. Dl McCann duce mâna la șold; dra Farrell face o mișcare bruscă spre sacoșa ei. Crezând că și unul și celălalt vor apăsa pe telecomandă, pentru a face să explodeze automobilul capcană, militarii trag numeroase focuri de aproape, omorându-i pe cei doi suspecți.

Dl Savage este urmărit de către alți doi militari. Când izbucnesc împușcăturile care îi omoară pe dl McCann și dra Farrell, el se întoarce brusc pentru a face față urmăritorilor. Unul din aceștia îi ordonă să se oprească și scoate arma. Dl Savage duce mâna către șold. Temându-se că acesta încearcă să atingă o telecomandă, militarii trag numeroase focuri din apropiere: el este omorât. După mărturisirile medicilor legiști, dra Farrell a primit 8 gloanțe, dl McCann 5 și dl Savage 16.

Asupra corpurilor celor trei suspecți nu s-au găsit nici arme și nici detonator. Automobilul parcat de dl Savage s-a dovedit că nu conține nici material explozibil și nici bombă. Totuși, un alt vehicul, descoperit ulterior de către poliția spaniolă la Marbella, conținea un aparat exploziv cu 64 kg Semtex, în mijlocul a 200 de cartușe cu două ceasuri electrice minutare. Dra Farrell a închiriat acest automobil sub un nume fals.

2. – La 6 septembrie 1988, Șeful Poliției judiciare din Gibraltar deschide o anchetă judiciară asupra împușcăturilor. El conduce dezbaterile și este asistat de un juriu format din membri ai populației locale. Sunt audiați 79 de martori, inclusiv militarii, polițiștii și personalul de supraveghere care au participat la operațiune, precum și doctori patologi, medici legiști și experți în explozivi. În conformitate cu atestările eliberate de guvern, unele informații cum ar fi identitatea, pregătirea, echipamentul și activitățile martorilor, membri ai armatei și ai serviciilor de siguranță, nu sunt dezvăluite. La 30 septembrie 1988, juriul pronunță verdicte de legalitate a omuciderilor.

Nemulțumiți de aceste verdicte, petiționarii – dna Margaret McCann, dl Daniel Farrell și dl John Savage – introduc, pe 1 martie 1990, la High Court of Justice din Irlanda de Nord, acțiuni împotriva Ministerului Apărării. Ministrul afacerilor externe eliberează totuși atestări excluzând orice acțiune a unei instanțe împotriva statului. Petiționarii cer în van autorizarea de a solicita controlul judiciar al legalității atestărilor. Acțiunile lor sunt radiate definitiv de pe rol pe data de 4 octombrie 1991.

3. – În cererea lor, din 14 august 1991, adresată Comisiei, petiționarii, cetățeni britanici și irlandezi, se plâng de faptul că moartea prin împușcare a apropiaților lor constituie o violare a art. 2 din Convenție, care protejează dreptul la viață.¹

¹ În raportul său din 4 martie 1994, Comisia formulează avizul că nu a existat o încălcare a art. 2, (11 voturi pentru, 6 împotriva).

• *Hotărârea din 27 septembrie 1995 (Marea Cameră) (seria A nr. 324)*

4. – Curtea începe cu o interpretare a art. 2 din Convenție care se plasează printre articolele primordiale ale Convenției.

Excepțiile definite la paragraful 2 arată că art. 2 vizează desigur cazuri în care moartea a fost provocată în mod intenționat, dar că acesta nu este singurul său obiectiv. Textul art. 2, luat în ansamblu, demonstrează că paragraful 2 nu definește în primul rând toate situațiile în care se permite provocarea morții în mod intenționat, ci descrie acele situații în care este posibil să se „recurgă la forță”, ceea ce poate să ducă la producerea morții în mod involuntar. Recurgerea la forță trebuie să fie „absolut necesară”, pentru a atinge unul din obiectivele menționate la alin. a), b) și c).

Curtea înțelege să examineze, într-un mod extrem de atent, cazurile în care se provoacă moartea, dacă se folosesc în mod deliberat mijloace mortale, luând în considerare nu numai actele agenților de stat, ci și circumstanțele cazului, îndeosebi pregătirea și controlul actelor în cauză.

Ea arată că art. 2 din Constituția Gibraltarului se aseamănă cu art. 2 al Convenției, cu excepția că recurgerea la forță care antrenează moartea trebuie să fie „rezonabil justificată” în primul text și „absolut necesară” în al doilea. Diferența între aceste două norme nu este totuși suficient de importantă pentru a concluda, în urma acestui simplu fapt, cu privire la încălcarea art. 2 § 1.

O lege care interzice, de manieră generală, orice omucidere arbitrară ar fi inefficientă în practică dacă nu ar exista o procedură care să permită controlul legalității recurgerii la mijloace mortale de către autoritățile statului. Obligația de a proteja dreptul la viață implică efectuarea unei forme de anchetă eficiente atunci când recurgerea la forță de către agenții de stat a dus la moarte de om.

În situația de față, a existat desigur o anchetă judiciară în cursul căreia petiționarii au beneficiat de o reprezentare în justiție și 79 de persoane au depus mărturie. Mai mult, avocații au fost în măsură să interogheze și să reinterogheze martorii cheie, mai ales militarii și polițiștii care au participat la pregătirea și la conducerea operațiunii antiteroriste și să-și prezinte cum doreau argumentele în cursul procedurii. Diferitele carențe ale anchetei judiciare n-au împiedicat, în mod serios, să se procedeze la o examinare completă, imparțială și aprofundată. Ca urmare, nu a existat o încălcare a art. 2 § 1 din Convenție pentru acest motiv.

5. – Aplicând art. 2 la circumstanțele speței, Curtea ia în considerare trei aspecte.

Primul aspect: metoda generală de evaluare a mărturiilor. Stabilirea și verificarea faptelor revine, în primul rând, Comisiei. În speță, constatările acesteia din urmă sunt exacte și fiabile. În același timp însă, Curtea trebuie să aprecieze ea însăși dacă faptele relevă o violare a art. 2, ceea ce nu înseamnă evaluarea răspunderii penale a persoanelor direct sau indirect implicate.

Al doilea aspect: alegația petiționarilor conform căreia omuciderea erau premeditate. Curtea o respinge ca nefondată. Nu s-a stabilit că la cel mai înalt nivel al comandamentului din cadrul Ministerului Apărării sau al

guvernului, exista un plan care să vizeze executarea suspecților și nici că militarilor A, B, C și D au fost incitați, de către superiorii lor, să omoare suspecții sau că au primit instrucțiuni în acest sens și, în sfârșit, nici că ei înșiși au hotărât să ucidă. Cu atât mai mult nu s-a dovedit că autoritățile ar fi încurajat sau dat indicații aluzive care să meargă în sensul eliminării suspecților. Recurgerea la SAS nu este suficientă pentru a demonstra că omuciderea erau premeditate.

Al treilea aspect: pregătirea și conducerea operației.

Curtea trebuie să țină cont de dilema autorităților: pe de o parte, să protejeze viața populației din Gibraltar, iar pe de altă parte, să reducă la minimum folosirea mijloacelor mortale. Ea trebuie, de asemenea, să-și amintească faptul că autoritățile aveau de-a face cu membri ai IRA deja condamnați pentru atentate cu bombe și cu un expert notoriu în explozive și că ele au avut destul timp să prevadă riposta lor. Autoritățile trebuiau totuși să-și stabilească strategia bazându-se pe ipoteze imperfecte. Curtea trebuie să cerceteze foarte atent nu numai dacă forța utilizată era strict proporțională cu protejarea vieții, ci în egală măsură dacă operația a fost pregătită și controlată în așa fel încât să reducă la minimum, în limita posibilului, recurgerea la mijloacele mortale.

În ceea ce privește acțiunile militarilor, Curtea admite că aceștia credeau, pe bună dreptate, că trebuie să tragă în suspecți pentru a-i împiedica să declanșeze bomba și să provoace astfel importante pierderi în vieți omenești. Recurgerea la forță definită în art. 2 poate să se justifice când se bazează pe o convingere cinstită, considerată, pentru motive bine întemeiate, ca valabilă, dar care se dovedește ulterior a fi greșită. Având în vedere dilema în fața căreia se găseau autoritățile, actele militarilor nu sunt suficiente, prin ele însele, să încalce această dispoziție.

Referitor la organizarea și controlul operației, Curtea s-a întrebat de ce suspecții nu au fost arestați la frontieră și nici nu s-a hotărât împiedicarea lor de a intra în Gibraltar, din moment ce se credea că ei pregătesc un atentat cu bombă. Nu s-a ținut suficient cont de posibilitatea ca evaluările serviciilor de informații să fie greșite. Spre exemplu, suspecții s-ar fi putut afla în misiune de recunoaștere, când puteau fi puțin pregătiți să declanșeze bomba, în timp ce doi dintre ei se îndreptau spre zona de frontieră, sau chiar de a fi pus emițătorul în funcțiune dinainte, în scopul de a putea face să explodeze presupusa bombă. În plus, era prea simplist să anunți că dispozitivul de declanșare putea fi acționat printr-o simplă apăsare pe un buton.

Elementele de mai sus – împreună cu faptul că prezența unui automobil capcană putând să explodeze la o simplă apăsare pe un buton fusese anunțată ca sigură – înseamnă că militarilor A, B, C și D le-au fost prezentate drept certitudini o serie de ipoteze de lucru, făcând astfel aproape inevitabilă recurgerea la mijloacele mortale. Între altele, militarii erau antrenați să tragă până când urma moartea. Autoritățile trebuiau prin urmare, prin însăși obligația lor de a respecta viața, să evalueze cu cea mai mare prudență informațiile, înainte de a le transmite unor soldați care folosesc în mod automat armele pentru a ucide. Un asemenea act reflex n-a fost îndeplinit cu toate precauțiile în

manevrarea armelor de foc, pe care am fi în drept să-l așteptăm din partea unor persoane responsabile de aplicarea legilor într-o societate democratică, chiar și atunci când este vorba de teroriști periculoși. Aceasta arată o lipsă de precauție în organizarea și controlul operațiunii de arestare.

Astfel, Curtea nu este convinsă că moartea celor trei teroriști a rezultat din recurgerea la forță, devenită absolut necesară, pentru a asigura apărarea altor persoane împotriva violenței ilegale. Prin urmare, s-a încălcat art. 2 din Convenție (10 voturi pentru, 9 împotriva).

6. – Curtea refuză să acorde o despăgubire, în baza art. 50 din Convenție, deoarece cei trei suspecți împușcați aveau intenția să depună o bombă în Gibraltar. În consecință, ea respinge cererea petiționarilor pentru daune (unanimitate).

Pentru cheltuielile de judecată și taxele aferente procedurii de la Strasbourg, ea acordă 38.700 lire sterline, mai puțin suma vărsată, cu titlu de asistență judiciară, de către Consiliul Europei (unanimitate).

7. Bibliografie

- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – «La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1995», *A.F.D.I.* 1995, p. 485 și urm.
- DECAUX (E) și TAVERNIER (P.). – «Droits de l'homme», *R. S. C. D. P. C.* 1996, p. 184–187.
- FARRAN (S.). – *The UK before the European Court of Human Rights. Case law and commentary*, Londres, Blackstone, 1996, p. 39–47.
- JACKSON (D.W.). – *The United Kingdom confronts the European Convention on Human Rights*, Gainesville, University Press of Florida, 1997, p. 56-57.
- JOSEPH (S.). – «Denouement of the Deaths on the Rock: the right to life of terrorists», *N.Q.H.R.* 1996, p. 5-22.
- KNEIHS (B.). – «Recht auf Leben und Terrorismusbekämpfung. Anmerkungen zur jüngsten Judikatur des EGMR zu Art. 2 EMRK», in Grabenwarter (C.) și Thienel (R.), *Kontinuität und Wandel der EMRK. Studien zur Europäischen Menschenrechtskonvention*, Kehl, Engel, 1998, p. 21-43.
- KOERING-JOULIN (R.). – «Droits de l'homme», *R.S.C.D.P.C.* 1996, p. 462-465.
- MERRILLS (J.G.). – «Decisions on the European Convention on Human Rights during 1996», *B.Y.B.I.L.* 1996, p. 609–612.
- PELSER (C.M.). – «The cas law of the European Court of Human Rights in 1995», *E.J.C.* 1996, p. 283 și urm.
- PETTITI (L.-E.). – «Droits de l'homme», *R.S.C.D.P.C.* 1996, p. 184–187.
- PUECHAVY (M.). – «Note», *G.P.* 11-12 octobre 1996, p. 33.
- REITER-KORKMAZ (A.). – «Droit à la vie et répression du terrorisme», *R.T.D.H.* 1996, p. 252–270.
- SHERLCK (A.) și ANDREWS (J.). – «Judgments of the Court of Human Rights», *E.L.R.L.L. Human Rights Survey* 1996, p. 78 și urm.
- SUDRE (F.). – «Droit européen des droits de l'homme», *J.C.P.* 1996, ediție generală nr. 8, I, 3910.
- SUDRE (F.). ȘI ALȚII – «Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1995», *R.U.D.H.* 1996, p. 1 și urm.
- SUDRE (F.). ȘI ALȚII – *Les grands arrêts de la Cour européenne des droits de l'homme*, Paris, PUF, 2003, p.83-92.

5. CAZUL ISAIEVA contra RUSIEI – Bombardarea unui sat cecen de către aviația militară

1. – *Zara Isaieva, rusoaică născută în 1954, locuiește în Katyr-Yurt (Cecenia) până în anul 2000. Satul său este bombardat de aviație la data de 4 februarie 2000. Fiul său și trei nepoate ale sale sunt omorâți ; ea însăși și alți apropiați ai ei sunt răniți. O anchetă penală, deschisă în septembrie 2000, confirmă versiunea faptelor relatate de petiționară, dar este oprită în 2002 : acțiunile militarilor sunt considerate legitime, dat fiind că un grup important de combatanți ilegali ocupau atunci satul și refuzau să se predea.*

2. – *În petiția sa din 27 aprilie 2000, adresată Curții, dna Isaieva afirmă că dreptul la viață al apropiaților ei a fost violat și că ancheta cu privire la decesul lor a fost fără efect și se plânge că nu a beneficiat de nici un recurs efectiv. Ea invocă articolele 2 și 13 ale Convenției.*

• Hotărârea din 24 februarie 2005 (secția I)

3. – Guvernul pleda pentru ne-epuizarea căilor de recurs interne. El susținea că dreptul rusesc oferă două căi de recurs victimelor unor acte infracționale sau ilegale imputabile statului sau agenților săi : calea civilă și calea penală.

În ceea ce privește calea civilă, el evoca două modalități distincte : un recurs la Curtea Supremă sau introducerea unei cereri în fața altor tribunale. Cu toate acestea, la data la care prezenta petiție a fost declarată admisibilă, guvernul nu produsese nici o decizie în care Curtea Supremă sau alte jurisdicții să fi acceptat, în pofida lipsei vreunui rezultat al anchetei penale, să examineze în fond o cerere bazată pe alegări ale unor acte infracționale grave. Prin urmare, petiționara nu era obligată să exercite recursurile civile, iar excepția preliminară este lipsită de fundament în această privință.

În ceea ce privește calea penală, excepția ridică probleme privind efectivitatea anchetei penale, iar Curtea o alătură fondului.

4. – Nimeni nu contestă faptul că petiționara și apropiații ei au fost atacați pe când încercau să fugă din calea luptelor de mare amploare și să părăsească Katyr-Yurt prin ceea ce considerau a fi o cale de ieșire securizată. O bombă lansată dintr-un avion militar a explodat aproape de microbuzul lor, omorându-i pe fiul și pe cele trei nepoate ale petiționarei și rănind-o pe ea însăși și pe ceilalți apropiați ai ei.

Guvernul susținea că recurgerea la forță era justificată în temeiul paragrafului 2 a) al articolului 2 din Convenție.

Curtea admite că situația care domnea în Cecenia în epoca evenimentelor obliga statul să ia măsuri excepționale. Prezența unui număr

însemnat de combatanți înarmați în Katyr-Yurt și rezistența lor activă, elemente în legătură cu care nu există controverse, erau de natură a justifica recurgerea agenților statului la o forță letală, ilustrându-se astfel situația din paragraful 2 al articolului 2. În aceeași măsură, însă, trebuie asigurat un echilibru între scopul urmărit și mijloacele folosite pentru atingerea acestuia.

Posibilitatea pentru Curte de a aprecia această problemă este îngreunată de faptul că guvernul a păstrat în posesia sa majoritatea documentelor care se raporta la acțiunea militară. Cu toate acestea, Curtea poate, pornind de la documentele produse de părți și de la dosarul anchetei, să tragă anumite concluzii în privința chestiunii de a ști dacă operația a fost pregătită și executată într-un mod care să evite sau să limiteze pe cât posibil daunele la care riscă să fie supuși civilii.

Curtea a conchis că operația militară de la Katyr-Yurt, care urmărea să-i dezarmeze sau să-i elimine pe combatanți, nu avea nimic spontan. Ea consideră evident faptul că, atunci când militarii au luat în calcul desfășurarea unei acțiuni cu avioane echipate cu arme de luptă grele într-un sector locuit, ei aveau datoria de a lua în considerare riscurile inerente unei asemenea măsuri. Cu toate acestea, nici un element nu permite să se ajungă la concluzia că asemenea considerente ar fi jucat un rol semnificativ în pregătirea operației.

Militarii au utilizat bombe aeriene cu cădere liberă și cu efect de suflă de tip FAB-250 și FAB-500, a căror rază de distrugere depășește 1000 de metri. Utilizarea acestui tip de arme într-o zonă locuită, nu pe timp de război și fără evacuarea prealabilă a civililor este de neconciliat cu gradul de precauție cerut din partea oricărui organ de aplicare a legii într-o societate democratică.

Curtea constată, în plus, că nici legea marțială, nici starea de urgență nu fuseseră decretate în Cecenia și că nu fusese notificată nici o derogare în temeiul articolului 15 din Convenție. Operația trebuie deci apreciată prin raportare la un context juridic normal.

Chiar și în fața unei situații în care, așa cum afirmă guvernul, populația satului fusese luată ostatică de către un grup important de combatanți, obiectivul esențial al operației ar fi trebuit să fie protejarea vieții civililor împotriva oricărei violențe ilegale. Utilizarea de arme care lovesc fără discriminare se situează la antipodul acestui obiectiv și nu poate fi considerată compatibilă cu cerințele de precauție care trebuie respectate în cadrul unei operații de asemenea natură, implicând utilizarea forței letale de către agenții statului.

Documentele examinate de Curte confirmă faptul că populației îi fuseseră comunicate informații cu privire la o trecere securizată. Or, nimic

din documentele sau declarațiile militarilor nu indică existența unui ordin dat în vederea întreruperii atacului sau a reducerii intensității sale. Dacă depozițiile soldaților sunt pline de referiri la anunțul deschiderii unui culoar umanitar, nu rezultă din nici una dintre acestea că un asemenea culoar ar fi fost respectat.

Concluzia raportului remis de către experții militari la 11 februarie 2002 era că acțiunile comandamentului fuseseră legitime și proporționale față de situație. În privința eforturilor făcute pentru a limita pierderile civile, raportul se bazează pe două motive principale : organizarea exodului populației și alegerea de a efectua loviri țintite. Curtea estimează că documentele din dosar examinate de ea o împiedică să subscrie la această concluzie. Raportul afirmă de asemenea că insurgenții sunt probabil cei care au împiedicat populația să plece. Și la acest punct, nimic din documentele examinate de Curte nu vine să confirme afirmația potrivit căreia combatanții i-ar fi sechestrat pe săteni sau i-ar fi împiedicat să fugă.

Faptul că guvernul nu a evocat nici o dispoziție a vreunei legi interne care să reglementeze folosirea forței de către agenții statului în astfel de situații era, în împrejurările prezentei spețe, de asemenea direct pertinent pentru considerațiile Curții cu privire la proporționalitatea răspunsului la atac.

Pentru a rezuma, admitând că operațiunea desfășurată la Katyr-Yurt între 4 și 7 februarie 2000 urmărea un scop legitim, Curtea estimează că aceasta nu a fost pregătită și executată cu precauțiile necesare pentru viața civililor în cauză. A avut loc, deci, o violare a articolului 2 referitor la obligația care îi revenea statului de a proteja viața petiționarei, a fiului acesteia și a celor trei nepoate ale sale (unanimitate).

5. – Nu s-a deschis o anchetă decât după comunicarea către guvernul rus a petiției, în septembrie 2000. Un interval de timp inexplicabil, de mai multe luni, s-a scurs deci înainte ca o anchetă penală să fie deschisă în baza unor alegeri credibile, potrivit cărora zeci de civili fuseseră omorâți. Totuși, Curtea mai notează și faptul că anchetatorii au desfășurat o muncă considerabilă pentru a stabili modul în care asaltul fusese condus.

Curtea constată totuși mai multe lacune grave în dosarul anchetei prezentat în fața ei, cum ar fi lipsa unor informații fiabile în legătură cu anunțarea deschiderii unei “treceți securizate” pentru civili. Nici o persoană ținând de autoritățile militare sau civile nu a fost identificată ca fiind răspunzătoare de anunțarea existenței unui culoar și de securitatea persoanelor care aleseseră să-l folosească. Nici o explicație nu a fost dată despre lipsa aparent totală de coordonare între anunțarea unei “ieșiri

securizate” pentru civili și atenția redusă consacrată de militari acestei chestiuni, în pregătirea și executarea misiunii lor.

Contrar celor prescrise de legislația internă pertinentă, informațiile cu privire la decizia din 13 martie 2002, care încheiase procedura și anulase deciziile de acordare a calității de victimă, nu au fost aduse la cunoștința petiționarei și a celorlalte victime. Prin urmare, Curtea nu consideră că petiționara a fost informată cum trebuie despre desfășurarea procedurii și că ea ar fi putut contesta rezultatele acesteia.

Decizia de a închide ancheta se baza pe concluziile raportului predat de experții militari în februarie 2002. Petiționara nu a avut nici o posibilitate realistă de a contesta aceste concluzii și, în definitiv, pe cele ale anchetei.

Autoritățile sunt deci în culpă pentru a nu fi efectuat o anchetă efectivă cu privire la circumstanțele asaltului asupra localității Katyr-Yurt între 4 și 7 februarie 2000. În consecință, Curtea respinge excepția preliminară a guvernului și se pronunță că a avut loc o violare a articolului 2 din cauza nerealizării unei anchete efective (unanimitate).

6. – Ținând cont de această concluzie, Curtea nu poate decât să conchidă asupra caracterului “îndreptățit” al învinuirilor aduse de petiționară în temeiul articolului 13. Aceasta din urmă ar fi trebuit deci să poată exercita un recurs efectiv în teorie ca și în practică, menit să conducă la identificarea și pedepsirea celor răspunzători și la acordarea unei despăgubiri. Ancheta penală s-a vădit lipsită de efectivitate din cauza unei lipse de obiectivitate și de minuțiozitate, aducând astfel după sine lipsa de efectivitate a oricăror alte recursuri care ar fi putut exista, inclusiv a celor de natură civilă. A existat, deci, o violare a articolului 13 (șase voturi contra unul).

7. – În aplicarea articolului 41, Curtea îi alocă dnei Isaieva 18.710 EUR pentru daune materiale și 25.000 EUR pentru daune morale, precum și 10.926 EUR pentru cheltuieli de judecată (unanimitate).

8. Bibliografie

IRMSCHER (T. H.). – «Menschenrechtsverletzung und bewaffneter Konflikt: die ersten Tschetschenien-Entscheidungen des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte». *EuGRZ* 2006, p. 11-19.

TIGROUDJA (H.). – «La Cour européenne des droits de l'homme face au conflit en Tchétchénie (arrêts *Khachiev et Akaïeva, Issaïeva, Youssouпова et Bazaïeva, et Issaïeva c. la Russie* du 24 février 2005). Propos sur l'adaptation du mécanisme européen de protection des droits de l'homme à la situation tchétchène», *R.T.D.H.* 2006, p. 111-140.

2. Arestarea suspectilor

6. CAZUL AKMAN contra TURCIEI – Deces în cursul unei arestări

1. – *Dl. Faysal Akman este resortisant turc. Porivit afirmațiilor sale, la 20 ianuarie 1997 a deschis ușa casei sale situată la Savur (Turcia), din ordinul poliției, iar cinci membri ai forțelor de securitate au intrat și au procedat la o perchezitie. La cererea unuia dintre membrii forțelor de securitate, el l-a chemat pe fiul său, Murat, care a venit cu cartea sa de identitate în mână. El afirmă că unul dintre membrii forțelor de securitate a luat cartea de identitate, a privit-o, a aruncat-o pe jos și a început să tragă în Murat cu o armă automată. Petiționarul, care fusese între timp imobilizat, a fost condus într-o altă cameră. A fost apoi autorizat să meargă în camera în care se găsea corpul fiului său. Acolo se afla o armă automată și niște încărcătoare. Pe pereții încăperii se vedeau urme de gloanțe. De la fiul său fuseseră luați bani (5.000 mărci germane) și un inel. Petiționarul afirmă că procurorul a venit la el împreună cu un medic. A fost înregistrată declarația sa și cele ale unui alt fiu al său, Salih, și a soției lui Murat, Semse. La o dată necunoscută, petiționarul a depus o plângere pe lângă procurorul general din Savur. El l-a întâlnit pe procuror, de la care a aflat că dosarul urma să fie trimis la Curtea siguranței statului din Diyarbakir. Nu a luat cunoștință despre deschiderea vreunei anchete cu privire la incident.*

2. – *În cererea sa din 8 iulie 1997 adresată Comisiei, Dl. Akman afirmă în principal că fiul său a fost ucis ilegal de către forțele de securitate, cu nesocotirea articolului 2 din Convenție. El mai invocă, în legătură cu acest fapt, și articole 6, 8, 13, 14 și 18.*

• Hotărârea din 26 iunie 2001 (secția I) (Culegere 2001)

3. – Părțile nu au ajuns la o reglementare pe cale amiabilă, însă guvernul turc a făcut, la 21 martie 2001, o declarație astfel formulată:

„Guvernul deplânge decesele survenite în urma unei recurgeri excesive la forță, cum este cel al lui Murat Akman, în contradicție cu legislația în vigoare din Turcia și a hotărârii acestui stat de a preveni astfel de fapte. Guvernul admite că o recurgere excesivă sau disproporționată la forță, conducând la moarte, constituie o violare a articolului 2 al Convenției și se angajează să emită instrucțiuni adecvate și să adopte toate măsurile necesare pentru a asigura în viitor respectarea dreptului la viață, inclusiv obligația de a face anchete efective. În această privință, trebuie notat că noile măsuri legale și administrative adoptate au condus la o scădere a numărului de decese survenite în circumstanțe asemănătoare cu cele ale prezentei cauze, ca și la o ameliorare a efectivității anchetelor. Guvernul se angajează să-i achite, cu titlu grațios, suma de 85.000 £ petiționarului (...).

Guvernul consideră că, în ceea ce privește controlul efectuat de către Comitetul de Miniștri asupra executării hotărârilor Curții, privitoare la

Turcia, în această cauză și în altele similare, acesta constituie mecanismul de care este nevoie pentru a garanta ca ameliorările să continue să se manifeste în domeniul respectiv. În acest scop, cooperarea necesară procesului de mai sus va continua.”

4. – Curtea reamintește că, în baza articolului 37 al Convenției, ea poate în orice moment al procedurii să decidă radierea unei petiții de pe rol atunci când „nu se mai justifică continuarea examinării petiției”, cu condiția ca respectarea drepturilor omului garantate de Convenție și de protocoalele acesteia să nu îi ceară să continue examinarea.

După o examinare atentă a termenilor declarației și ținând seama de natura a ceea ce este recunoscut în declarație și de impactul diferitelor angajamente luate, ca și de suma propusă a despăgubirii, Curtea consideră că nu se mai justifică o continuare a examinării petiției. În consecință, ea radiază cauza de pe rol (unanimitate).

5. Bibliografie

HAPPOLD (M.) – „Letting States get away with murder”, *N.L.J.* 2001, p. 1323.

TIGROUDIA (H.) – „La pratique de radiation du rôle des affaires devant la Cour européenne des droits de l’homme”, *L.P.A.* 14 august 2002, p. 3-5.

7. CAZUL TAHSIN ACAR contra TURCIEI – Răpire comisă de necunoscuți

1. – *Tahsin Acar este resortisant turc, născut în 1970, cu domiciliul în Sollentuna (Suedia). Fratele său, Mehmet Salim Acar, care era fermier la Ambar, un sat din districtul Bismil, în sud-estul Turciei, a dispărut. Potrivit petiționarului, fratele său a fost răpit la 20 august 1994 de către două persoane neidentificate, preținși polițiști în civil. Familia a depus mai multe petiții și plângeri pe lângă autorități în legătură cu această dispariție, pentru a afla unde și pentru ce era deținut. Potrivit guvernului, au fost făcute investigații efective de către autoritățile competente, iar numele celui dispărut continuă să figureze pe lista persoanelor pe care forțele de jandarmerie le caută.*

2. – *În petiția sa din 29 octombrie 1994, adresată Comisiei, dl Acar denunță caracterul ilegal și durata detenției fratelui său, relele tratamente și torturi pe care le-ar fi îndurat acesta în timpul privării sale de libertate, precum și faptul că nu ar fi beneficiat atunci de îngrijirile medicale necesare. El mai susține și că fratele său a fost lipsit de asistența unui avocat și de orice contact cu familia sa. El invocă articolele 2, 3, 5, 6, 8, 13, 14 și 18 din Convenție.*

3. – *Comisia declară petiția admisibilă la 30 iunie 1997. La 27 august 2001, guvernul îi trimite Curții textul unei declarații unilaterale exprimând regretul său în legătură cu acțiunile ce au stat la originea petiției și manifestându-și voința de a-i vărsa petiționarului, cu titlu grațios, 70.000 £ pentru eventualele daune materiale și morale și pentru cheltuieli, rugând Curtea să radieze cauza de pe rol în aplicarea articolului 37 din Convenție. Petiționarul îi cere Curții să respingă această inițiativă. El evidențiază în*

mod special faptul că declarația nu recunoaște nici existența unei violări a Convenției, nici că Mehmet Salim Acar a fost ridicat de agenți ai statului și trebuie să fie prezumat mort, că declarația nu conține nici un angajament de a ancheta circumstanțele cauzei, precum și că reparația ar fi vărsată cu titlu grațios. Printr-o hotărâre din 9 aprilie 2002, o cameră (secția II) a Curții decide să radieze cauza de pe rol (șase voturi contra unu). La 8 iulie 2002, petiționarul solicită retrimiteră cauzei în fața Marii Camere. La 4 septembrie 2002, colegiul acesteia consimte la solicitare.

• **Hotărârea din 6 mai 2003 (Marea Cameră) (CEDO 2003-VI)**

4. – Petiționarul invită Curtea să examineze cauza în fond. Curtea reamintește că are deplină jurisdicție în limitele cauzei care îi este deferită, acestea fiind definite de decizia cu privire la admisibilitate a Comisiei. În speță, ea consideră că trebuie să limiteze obiectul examinării sale, la acest stadiu al procedurii și fără a prejudicia fondul, la chestiunea de a ști dacă declarația unilaterală depusă de guvern constituie o bază suficientă pentru ca ea să poată spune că nu se mai justifică continuarea examinării petiției.

5. – Curtea estimează că, în anumite circumstanțe, poate fi indicat ca o cauză să fie radiată de pe rol în temeiul articolului 37 § 1 c) pe baza unei declarații unilaterale a guvernului pârât, chiar dacă petiționarul dorește ca examinarea cauzei să fie continuată. Circumstanțele cauzei sunt cele care îi vor permite Curții să determine dacă declarația unilaterală oferă o bază suficientă pentru ca ea să ajungă la concluzia că respectarea drepturilor omului garantate de către Convenție nu cere ca ea să continue examinarea cauzei.

Diverse considerații pot juca un rol în aprecierea unei declarații unilaterale: existența sau inexistența unor controverse între părți cu privire la faptele și, în primul caz, în ce grad; natura acuzațiilor; faptul că au fost deja tranșate de Curte chestiuni analoge în cauze precedente; natura și impactul măsurilor de executare eventual luate în aceste cauze și incidența lor asupra cauzei aflate în examinare; existența sau inexistența unor concesiuni în declarația guvernului în ceea ce privește alegațiile de violare a Convenției, în primul caz amploarea și modalitățile reparației pe care înțelege să i-o propună petiționarului.

Prezenta Petiție se distinge în mai multe privințe de cazul *Akman contra Turciei*: faptele se pretează în mare măsură la controversă între părți; guvernul a anihilat mărturisirea de responsabilitate pe care o conținea declarația sa, arătând apoi în mod categoric că aceasta nu poate fi în nici un caz interpretată ca recunoașterea unei implicări sau responsabilități privitoare la o violare a Convenției; declarația unilaterală nu tratează într-un mod adecvat doleanțele petiționarului.

Potrivit Curții, atunci când niște cauze privesc dispariții sau omucideri comise de persoane necunoscute și când primele probe susțin alegațiile potrivit cărora ancheta internă a făcut mai puțin decât se cere prin Convenție, o declarație unilaterală trebuie să includă cel puțin o concesie în acest sens, ca și angajamentul de a întreprinde, sub supravegherea Comitetului de Miniștri, o anchetă care să fie pe deplin conformă cu

exigențele Convenției, astfel cum acestea au fost definite în cauzele anterioare asemănătoare.

În speță, cum declarația unilaterală nu cuprinde nici o astfel de concesiune, nici un astfel de angajament, ea nu oferă o bază suficientă pentru ca Curtea să poată spune că nu se mai justifică o continuare a examinării cauzei. În consecință, Curtea respinge cererea de radiere și decide să continue examinarea fondului cauzei (șaisprezece voturi contra unu).

6. Bibliografie

DECAUX (E.) et TAVERNIER (P.) – « Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme », *J.D.I.* 2005, p. 497-501

§. CAZUL NACIOVA ȘI ALȚII contra BULGARIEI – Uciderea de către poliția militară a doi recruți de origine roma

1. – *Anelia Naciova și mama sa, Aksinia Hristova precum și Todorka Ranghelova și Ranghel Ranghelov sunt bulgari de origine roma. Ei sunt născuți respectiv în 1995, 1978, 1955 și 1954.*

Kuncio Anghelov (tatăl Aneliei) și Kiril Petkov (fiul dnei Ranghelova și al dlui Ranghelov, ambii în vârstă de 21 de ani, sunt încorporați pentru a satisface serviciul militar într-o divizie a armatei însărcinată cu construirea de imobile de locuințe și cu alte proiecte civile. La începutul anului 1996, ei sunt arestați din cauză că au părăsit de mai multe ori unitatea fără autorizare. La 22 mai 1996, ei sunt condamnați respectiv la nouă luni și la cinci luni de închisoare. Ei fuseseră deja condamnați mai demult pentru furt. La 15 iulie 1996 ei evadează de pe un șantier pe care lucrau, pentru a se ascunde la bunica dlui Anghelov, la Lesura. Nici unul dintre ei nu este înarmat. La 19 iulie 1996, șeful unității de poliție militară din Vratsa, colonelul D., trimite patru membri ai poliției militare, sub ordinele comandantului G., să-i aresteze pe cei doi bărbați. Cel puțin doi dintre militari îl cunoșteau pe unul dintre cei doi bărbați sau pe ambii. Colonelul D. le declară militarilor că, "în conformitate cu regulamentul", trebuie să-și ia cu ei pistoalele și puștile automate și să poarte veste anti-glonț. Îi informează că dnii Anghelov și Petkov sunt "delicvenți activi" – expresie utilizată pentru a descrie persoanele care au fost deja condamnate sau cele bănuite de infracțiuni – care au evadat. Militarii primesc ordinul de a recurge la toate mijloacele necesare pentru a-i reține pe cei în cauză. Când militarii ajung la domiciliul bunicii dlui Anghelov, cei doi bărbați încearcă să fugă. După ce i-a avertizat că va deschide focul dacă nu se predau, comandantul G. trage asupra lor cu arma sa automată. Cei doi sunt transportați la spitalul din Vratsa unde, la sosire, se constată decesul lor. Un martor ocular afirmă că, din cauza prezenței nepotului său – un băiat tânăr – în zona în care au loc tirurile, i-a cerut comandantului G. permisiunea de a se apropia, pentru a-l îndepărta pe băiat de pericol. Comandantul G. a îndreptat atunci arma asupra lui, declarând : "Țigani blestemați !"

În aceeași zi este deschisă o anchetă penală cu privire la decese. Potrivit raportului de autopsie, cei doi bărbați au decedat ca urmare a rănilor provocate de gloanțe care au fost trase cu o pușcă automată de la oarecare distanță. Dl Petkov a fost lovit în piept, iar dl Anghelov în spinare. Concluzia anchetei a fost că comandantul G. s-a conformat articolului 45 din regulamentul poliției militare. El a adresat mai multe somații celor doi bărbați și a tras focuri în aer. El a tras asupra celor în cauză doar pentru că nu s-au predat și că exista riscul ca ei să fugă și a încercat să evite să le provoace răni mortale. Nici o altă persoană nu a fost rănită. Din aceste motive, autoritățile refuză să-i urmărească pe ofițerii poliției militare. Petiționarii au înaintat zadarnic mai multe acțiuni în justiție.

2. – *Ei sesizează Comisia la 15 mai 1998, invocând faptul că uciderea apropiaților lor, care reprezintă o violare a articolului 2 din Convenție, s-a petrecut din cauza lacunelor unei legislații și a unei practici care autorizează folosirea forței letale fără o necesitate absolută. De altfel, ei se mai plâng că autoritățile nu au efectuat o anchetă efectivă cu privire la decese, nesocotind articolele 2 și 13. În plus, ei afirmă că prejudecățile și atitudinile ostile față de persoanele de origine roma au jucat un rol decisiv în evenimentele care au condus la decese și că nici o anchetă serioasă nu a fost efectuată. Ei invocă în legătură cu acestea articolul 14 combinat cu articolul 2.*

3. – *Printr-o hotărâre din 26 februarie 2004, o cameră (secția I) a ajuns la concluzia violării articolului 2 privind deschiderea focului și lipsa unei anchete efective cu privire la decese, precum și la concluzia violării articolului 14 datorită lipsei unei anchete care să stabilească dacă fusese vorba de atitudine discriminatoare care jucaseră un rol în deschiderea focului, precum și din cauza deceselor în sine, produse prin împușcare (unanimitate). La 21 mai 2004, guvernul cere retrimiteră cauzei în fața Marii Camere. La 7 iulie 2004, colegiul acesteia consimte la retrimiteră.*

• **Hotărârea din 6 iulie 2005 (Marea Cameră) (CEDO 2005-VII)**

4. – *Curtea arată, cu vie preocupare, că regulamentul privind recurgerea la arme de foc de către poliția militară permitea folosirea forței letale pentru arestarea unui membru al forțelor armate bănuit de un delict, chiar și foarte minor. Acest regulament nu era publicat și nu conținea nici o garanție clară urmărind să împiedice orice moarte provocată arbitrar. Potrivit Curții, un asemenea cadru juridic este în mod fundamental insuficient și mult sub nivelul de protecție "prin lege" a dreptului la viață, cerut de Convenție în societățile democratice de azi din Europa. Prin urmare, Bulgaria nu și-a îndeplinit în mod general obligațiile care îi incumbă în baza articolului 2 al Convenției de a garanta dreptul la viață prin instaurarea unui cadru juridic și administrativ adecvat cu privire la folosirea forței și a armelor de foc de către poliția militară.*

În privința pregătirii și controlului operațiunii de arestare, Curtea estimează că autoritățile bulgare nu și-au îndeplinit obligația de a reduce la minimum riscul pierderii de vieți omenești, dat fiind că poliștii primiseră ordinul să

utilizeze toate mijloacele necesare pentru a-i aresta pe dnii Anghelov și Petkov, cu toate că aceștia nu erau înarmați și că nu reprezentau nici o amenințare. Cu privire la acest punct, ea ține să sublinieze din nou lipsa unui cadru reglementar și juridic clar, ceea ce a permis să fie trimisă o echipă de militari puternic înarmați ca să-i aresteze pe cei doi bărbați, fără vreo discuție prealabilă cu privire la amenințarea pe care aceștia puteau să o reprezinte și fără vreun avertisment cu privire la necesitatea de a reduce la minimum riscul pierderii de vieți omenești. Pe scurt, modul în care operațiunea a fost pregătită și controlată trădează un dispreț deplăcut pentru preeminența dreptului la viață.

În ceea ce privește măsurile luate de militari, Curtea estimează că articolul 2 interzicea orice recurgere la o forță potențial letală, în pofida riscului de fugă a dl-ilor Anghelov și Petkov. În plus de acestea, conduita comandantului G., care i-a ucis pe cei doi bărbați, cheamă la critici serioase, deoarece el a utilizat o forță vădit excesivă : alte soluții ar fi putut permite să se procedeze la arestarea celor doi. De altfel, comandantul a ales să folosească arma sa automată, cu toate că era înarmat și cu un pistol. În fine, nici o explicație plauzibilă nu justifică faptul că dl Petkov a fost rănit în piept și nu poate fi exclusă ipoteza că, în ultima clipă, acesta s-ar fi întors cu fața pentru a se preda, dar că a fost totuși vizat.

A avut loc, deci, o violare a articolului 2 în ceea ce privește decesul domnilor Anghelov și Petkov (unanimitate).

5. – Potrivit Curtii, faptul că ancheta a stabilit legitimitatea recurgerii la forță în circumstanțele speței confirmă defectele fundamentale ale regulamentului poliției militare și lipsa lui de considerație pentru dreptul la viață. Circumstanțele materiale ale cauzei nu au fost supuse unui control riguros, prin faptul lipsei examinării anumitor puncte pertinente din dosar de către anchetatori. De altfel, nu au fost luate măsuri de instrucție indispensabile și evidente, iar anchetatorii nu au ținut seama de fapte semnificative ; fără a solicita orice minimă explicație valabilă, ei s-au mulțumit să accepte declarațiile comandantului G. pentru a încheia ancheta. Magistratul însărcinat cu instrucția și procurorii l-au pus deci chiar prin acestea pe comandantul G. la adăpost de urmări. O asemenea conduită a autorităților – care a fost deja constatată de Curte în cazuri anterioare îndreptate împotriva Bulgariei – este deosebit de îngrijorătoare, deoarece aruncă grave îndoieli asupra obiectivității și imparțialității magistraților de instrucție și procurorilor implicați. Deoarece Bulgaria nu și-a îndeplinit obligația de a desfășura o anchetă efectivă cu privire la decese, Curtea ajunge la concluzia violării articolului 2 (unanimitate).

6. – Ea consideră că nu se pune nici o problemă distinctă din perspectiva articolului 13.

7. – Din perspectiva articolului 14. era vorba mai întâi de a afla dacă uciderile fuseseră motivate de rasism. În această privință, Curtea reamintește că, pentru a aprecia elementele de probă, ea reține criteriul probei “dincolo de orice dubiu rezonabil” și că, în conformitate cu jurisprudența sa constantă,

aceasta ar putea rezulta dintr-un mănunchi de indicii sau de prezumții ne respinse, suficient de grave, precise și concordante.

Petiționarii au prezentat câteva argumente tinzând să demonstreze, potrivit opiniei lor, că uciderile aveau la origine un mobil rasist, însă Curtea nu le-a considerat convingătoare. Ea relevă totuși faptul că utilizarea armelor de foc în circumstanțele speței nu era, din nenorocire, interzisă de regulamentul intern pertinent. Agenții poliției militare își purtau armele automate “conform regulamentului” și primiseră ordinul de a recurge la toate mijloacele necesare pentru a proceda la arestare. Nu se poate deci exclude faptul că conduita comandantului G. se explică prin stricta și simpla respectare a regulamentului și că militarul ar fi acționat tot așa cum a făcut-o în orice situație similară, oricare ar fi fost originea etnică a fugarilor. Dacă regulamentul pertinent era fundamental criticabil și nu răspundea deloc exigențelor Convenției în materie de protecție a dreptului la viață, nimic nu indică că comandantul G. nu ar fi utilizat arma sa într-un cartier în care nu locuiesc romi. Curtea estimează că lipsa invocată a efectuării, de către autorități, a unei anchete efective asupra mobilului pretins rasist al omuciderilor nu trebuie să aducă sarcina probei să apese asupra statului pârât, în ceea ce privește violarea aleasă a articolului 14 combinat cu aspectul material al articolului 2.

În speță, ea nu consideră ca stabilit faptul că atitudinile rasiste ar fi avut un rol în decesul domnilor Anghelov și Petkov. Ea conchide deci că nu a avut loc o violare a articolului 14 combinat cu articolul 2 sub aspectul său material (unanimitate).

8. – Curtea examinează apoi obligația de a desfășura o anchetă cu privire la ipoteza unui mobil rasist. Anchetatorii dispuneau de declarația unui vecin, potrivit căreia, la puțin timp după focurile de armă, comandantul G. a îndreptat arma spre el și i-a strigat : “Țigani blestemați !”. Această declarație, privită în lumina numeroaselor rapoarte publicate, referitoare la prejudecățile și atitudinile ostile al căror obiect sunt romii în Bulgaria, cerea o verificare. Potrivit Curții, orice element indicând că reprezentanții legii au proferat injurii rasiste în cadrul unei operațiuni care implica recurgerea la forță împotriva unei persoane dintr-o minoritate etnică sau alta capătă o importanță deosebită când este vorba să se determine dacă ne aflăm sau nu în prezența unor acte de violență ilegale inspirate de ură. Când astfel de elemente apar în cursul unei anchete, ele trebuie verificate și – dacă sunt confirmate – se procedează la o examinare aprofundată a ansamblului faptelor, spre a pune în lumină un eventual mobil rasist. În plus, faptul că comandantul G. utilizase o forță vădit excesivă împotriva a doi bărbați neînarmați și care nu erau violenți necesita de asemenea investigații aprofundate.

În aceste circumstanțe, magistratul de instrucție și procurorii care au intervenit în cauză dispuneau de suficiente informații plauzibile pentru a-i atenționa cu privire la necesitatea de a proceda la o primă verificare și, potrivit rezultatelor, de a cerceta dacă evenimentele care se soldaseră cu decesul celor doi bărbați aveau sau nu o conotație rasistă. Or, ei nu au întreprins nimic pentru a verifica declarația vecinului, nici antecedentele comandantului G, nici

motivele pentru care considerase necesar să recurgă la o astfel de forță. În plus, ei n-au ținut seama de elemente pertinente și au pronunțat închiderea anchetei, punându-l astfel pe comandantul G. la adăpost de urmărire. Autoritățile nu și-au îndeplinit, deci, obligația de a lua toate măsurile posibile pentru a cerceta dacă în evenimentele cauzei a existat sau nu un comportament discriminatoriu. Rezultă din cele de mai sus că a avut loc o violare a articolului 14 combinat cu articolul 2 sub aspectul său procedural (unanimitate).

9. – În aplicarea articolului 41, Curtea le alocă pentru prejudiciu material și moral 25.000 EUR împreună Aneliei Naciova și Aksiniei Hristova, precum și 22.000 EUR împreună Todorkăi Ranghelova și lui Ranghel Ranghelov (unanimitate). Ea le mai acordă în plus petiționarilor în ansamblul lor 11.000 EUR pentru cheltuieli de judecată (unanimitate).

10. Bibliografie

ROSENBERG (D.). – «Quand la Grande Chambre affirme sa prééminence jurisprudentielle en matière de non-discrimination... L'épilogue de l'affaire *Natchova*», *R.T.D.H.* 2006, p. 655-665.

SUDRE (F.). – «Jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (2005)», *R.D.P.* 2006, p. 792-793.

TRAN (H.). – «L'interdiction des discriminations et le droit à la vie: la non-diligence à enquêter ne peut entraîner à elle seule une violation matérielle des articles 2 et 14 combinés». *L'Europe des libertés* janvier 2006, p. 23.

3. Reprimarea revoltelor

9. CAZUL GÜLEÇ contra TURCIEI – Decesul unui licean în cursul unei manifestații neautorizate

1. – *Dl. Hüseyin Güleç, resortisant turc, s-a născut în 1954. La 4 martie 1991 are loc la Idil o manifestație care îi opune pe participanți forțelor de ordine. Două persoane, dintre care fiul petiționarului – Ahmed, în vârstă de 15 ani și elev la liceul din Idil – sunt ucise, iar alte 12 persoane sunt rănite.*

La 5 aprilie 1991, petiționarul depune o plângere la procurorul Republicii din Idil împotriva lui X și a comandantului forțelor de ordine. El afirmă că fiul său a fost ucis de către forțele de ordine, care au tras asupra manifestațiilor pentru a-i împărșia. Constatând că plângerea este îndreptată împotriva comandantului forțelor de ordine, parchetul se declară incompetent la data de 19 aprilie 1991, deferind cazul consiliului administrativ al departamentului Şirnak, în conformitate cu legea care reglementează urmărirea judiciară a funcționarilor. La 18 octombrie 1991, consiliul administrativ emite o ordonanță de încetare a urmăririi, pe motivul că moartea victimei a survenit în cursul unei înfruntări între manifestații și forțele de ordine și că este imposibil să fie identificați vinovații. Ordonanța nu îi este adusă la cunoștință petiționarului.

Sesizat din oficiu, Consiliul de Stat confirmă încetarea urmăririi la 13 noiembrie 1991, precizând că este imposibil să fie întreprinsă o urmărire

judiciară împotriva unor funcționari, dacă identitatea celor vinovați și statutul lor de funcționari nu se pot stabili.

La 20 ianuarie 1993, petiționarul se interesează la autorități despre soarta petiției sale din 5 aprilie 1991. Printr-o scrisoare din 3 martie 1993, prefectura din Şirnak îi comunică o copie a ordonanței de încetare a urmării și a hotărârii Consiliului de Stat.

2. – *În petiția sa din 16 martie 1993, adresată Comisiei, dl. Güleç arată că moartea fiului său a fost provocată de gloanțele trase de forțele de ordine în cursul unei manifestații și denunță imposibilitatea de a supune o plângere jurisdicțiilor penale; el invocă articolul 2 al Convenției¹.*

• **Hotărârea din 27 iulie 1998 (cameră) (Culegere 1998 – IV)**

3. – Guvernul formula o excepție de neepuizare a căilor de recurs interne, pe motiv că petiționarul nu ar fi solicitat plata unor despăgubiri în fața tribunalului administrativ competent.

Excepția fiind ridicată pentru prima dată în fața Curții, aceasta o respinge pe motiv de prescriere (unanimitate).

4. – Cu privire la fond și mai înainte de toate, Curtea examinează decesul fiului petiționarului. Potrivit jurisprudenței constante a Curții, stabilirea și verificarea faptelor revin în primul rând Comisiei. În speță, dosarul cauzei nu a arătat nici un element de natură a repune în discuție stabilirea faptelor care figurau în raportul acesteia. Manifestația în cauză a fost departe de a fi pașnică: pagubele produse unor bunuri mobile și imobile ale orașului, precum și rănile de care au suferit unii jandarmi constituie dovezi în acest sens. Față de niște acte de violență, în mod cert grave, forțele de ordine, prezente la fața locului în număr insuficient, au făcut apel la întăriri, iar cel puțin două vehicule blindate au fost utilizate. Pe când conducătorul Condorului, subofițerul Nazim Ayhan, afirmă că ar fi deschis focul trăgând în aer, mai mulți martori, printre care unele notabilități locale, au menționat tiruri îndreptate împotriva mulțimii. Cu toate că a fost categoric negată de guvern, această alegație are o bază solidă în faptul că aproape toți manifestanții răniți au fost atinși la membrele inferioare, ceea ce este în concordanță perfectă cu ricoșările unor gloanțe având o traiectorie descendentă, ce puteau fi trase din turela unui vehicul blindat.

Curtea admite că utilizarea forței se poate justifica în spiritul paragrafului c) al articolului 2, însă este de la sine înțeles că trebuie să existe un echilibru între scop și mijloace. Jandarmii au utilizat o armă de mare putere deoarece se părea că nu dispuneau nici de bastoane, nici de scuturi, nici de tunuri cu apă, gloanțe de cauciuc sau gaze lacrimogene. Această lipsă este cu atât mai puțin de înțeles și de acceptat, cu cât departamentul Şimnak se află, după cum subliniază guvernul, într-o regiune supusă stării de urgență unde, în perioada faptelor respective, producerea unor tulburări era de așteptat.

¹ În raportul său din 17 aprilie 1997, Comisia formulează un aviz potrivit căruia a avut loc o violare a articolului 2 (treizeci de voturi contra 1).

În ceea ce privește eventuala prezență a unor teroriști înarmați în rândurile manifestațiilor, Curtea notează că guvernul nu a sprijinit de loc această afirmație. În primul rând, nici un jandarm nu a fost rănit de o armă de foc, nici în locul unde a fost ucis fiul petiționarului, nici în altă parte pe locul unde a avut loc manifestația. Apoi, nici o armă sau vreun cartuș golit, presupuse a aparține unor membri a PKK, nu au fost găsite la fața locului. De altfel, urmărirea intentată în fața Curții Siguranței Statului din Diyarbakir împotriva proprietarilor a treisprezece puști confiscate după incidente și ale câror cartușe trase fuseseră adunate de forțele de ordine s-au finalizat prin eliberarea inculpaților, deoarece ei nu participaseră la evenimentele litigioase.

În concluzie, Curtea consideră că forța utilizată pentru a-i dispersa pe manifestați și care a provocat moartea lui Ahmet Güleç nu era absolut necesară, în înțelesul articolului 2.

5. – În al doilea rând, Curtea studiază ancheta întreprinsă de autorități. Ea reamintește că articolul 2 al Convenției implică și cere explicit efectuarea unei forme de anchetă oficială eficace, atunci când recurgerea la forță a agenților statului a adus după sine moartea unei persoane. Interdicția legală, de natură generală, pe care acest articol o face agenților statului de a proceda la omucideri arbitrare ar fi, în practică, ineficace, dacă nu ar exista o procedură care să permită controlul legalității recurgerii la forță cu putere ucigătoare de către autorități, obligându-le să dea socoteală de acțiunilor lor.

Curtea respinge teza guvernului potrivit căreia responsabilitatea decesului lui Ahmet Güleç îi este imputabilă organizației PKK. Ofițerii instructori însărcinați cu ancheta nu par să se fi îndoit de versiunea evenimentelor furnizată de jandarmerie; ei nu s-au preocupat de interogarea a doi martori-cheie, subofițerul Ayhan, conducătorul Condorului și dra Cüda Demir, care se afla lângă fiul petiționarului în momentul în care acesta a fost lovit de glonțul ucigaș.

Incidentele mortale sunt, din nenorocire, un lucru tragic și curent în Sud-Estul Turciei, din cauza lipsei de siguranță care domnește acolo. Cu toate acestea, nici frecvența unor conflicte armate violente, nici numărul mare de victime nu au incidență asupra obligației ce decurge din articolul 2, de a efectua o anchetă eficace și independentă asupra deceselor survenite cu ocazia unor înfruntări cu forțele de ordine sau, ca în cazul în speță, în cursul unei manifestații, oricât de ilegală ar fi aceasta.

În aceste condiții, Curtea a ajuns la concluzia că ancheta nu s-a desfășurat nici în mod aprofundat, nici de către niște organe independente și, în plus, fără participarea autorului plângerii, care nu a primit notificarea ordonanței din 18 octombrie 1991 și a deciziei din 13 noiembrie 1991.

6. – În consecință, a avut loc o violare a articolului 2, din cauza folosirii disproportionată a forței, precum și din lipsa unei anchete aprofundate cu privire la circumstanțele decesului fiului petiționarului (unanimitate).

7. – În baza articolului 50, Curtea decide să-i fie alocată petiționarului suma de 50.000 FF ca daune morale (unanimitate), precum și suma de 10.000 FF pentru cheltuieli de judecată (unanimitate).

8. Bibliografie

COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.) – „L'activité de la Cour européenne des droits de l'homme en 1998 și 1999”, *A.F.D.I.* 1999, p. 747-766.

DECAUX (E.) și TAVERNIER (P.) – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 1998)”, *J.D.I.* 1999, p. 224– 226.

KOERING-JOULIN (R.) – „Droits de l'homme”, *R.S.C.D.P.C.* 1999, p. 384 și urm.

SUDRE (F.) – „Droit de la Convention européenne des droits de l'homme”, *J.C.P.* 1999, édition générale n° 3, I. 105.

Capitolul 2

INTERDICȚIA TORTURII

(articolul 3 al Convenției)

Secțiunea 1

TRATAMENTUL PERSOANELOR ARESTATE SAU DEȚINUTE

A. În arest preventiv

10. CAZUL TOMASI contra FRANȚEI – Tratament suferit în timpul unei rețineri, durata procedurii angajate pentru un asemenea tratament și durata unei detenții provizorii

1. – Cetățean francez, dl Félix Tomasi este reținut de către poliție la data de 23 martie 1983 la Bastia (Departamentul Haute-Corse). Este bănuțit de a fi implicat într-un asasinat și o tentativă de asasinat săvârșite la 11 februarie 1982 de către fostul FLNC (Frontul de Eliberare Națională a Corsicii). El este reținut până la 25 martie 1983, dată la care este inculpat și plasat în detenție provizorie. În cele din urmă Félix Tomasi este achitat la 22 octombrie 1988 de către Curtea cu juri din Gironde, special compusă pentru acest gen de cauze. Ca urmare a achitării inculpatului, Comisia de indemnizare de pe lângă Curtea de casație îi atribuie 300.000 FF la data de 8 noiembrie 1991. În timpul detenției provizorii, el a formulat douăzeci și trei de cereri de punere în libertate care au fost toate respinse.

De asemenea, petiționarul se plânge vehement în fața judecătorului de instrucție, care l-a audiat la sfârșitul perioadei de reținere, că a fost maltratat și introduce o plângere împotriva lui X la 29 martie 1983, revendicând daune interese. Este examinat de mai mulți medici care constată diverse leziuni corporale. Ulterior el este audiat de către judecătorul de instrucție la 24 iunie și la 1 iulie 1983. La 20 martie 1985, Curtea de casație anulează toate actele anterioare de instrucție pe motiv că au fost realizate de către un judecător incompetent; ea desemnează un judecător de instrucție din Bordeaux, care

pronunță la 23 iunie 1987 o ordonanță de neîncepere a urmăririi penale. În apelul lui F. Tomasi, Camera de acuzare a Curții de Apel din Bordeaux prescrie, pe 3 noiembrie 1987, un supliment de informație judiciară, însă confirmă, în cele din urmă, neînceperea urmăririi penale, la 12 iulie 1988. Curtea de casație respinge recursul petiționarului la 6 februarie 1989.

2. – În cererea sa din 10 martie 1987 adresată Comisiei, dl Tomasi invocă art. 3, 6 § 1 și art. 5 § 3 din Convenție: el pretinde că în timpul reținerii ar fi suferit tratamente inumane și degradante; de asemenea, el denunță durata procedurii pe care a declanșat-o în legătură cu aceste tratamente și, în sfârșit, afirmă că detenția sa provizorie a depășit un „termen rezonabil”.¹

• **Hotărârea din 27 august 1992 (Cameră) (seria A nr. 241-A)**

3. – Curtea apreciază că are competența să examineze cele două excepții preliminare ale guvernului, deși Comisia susține contrariul pentru prima dintre ele.

Guvernul reproșă petiționarului că a sesizat Comisia Europeană înainte chiar de a fi prezentat o cerere la Comisia de indemnizare. Curtea respinge excepția (unanimitate): mai întâi, dreptul de a obține încetarea unei privări de libertate se deosebește de acela de a primi o despăgubire pentru o asemenea lipsire de libertate; apoi, art. 149 din Codul de procedură penală subordonează acordarea unei indemnizații îndeplinirii condițiilor precise nereclamate de art. 5 § 3 din Convenție; în sfârșit, dl Tomasi a introdus plângerea sa la Strasbourg după patru ani de detenție.

Potrivit guvernului, petiționarul pierduse calitatea de victimă, în sensul art. 25 § 1 din Convenție, deoarece Comisia de indemnizare ar fi recunoscut și reparat o depășire a „termenului rezonabil”. Curtea consideră că mijlocul utilizat nu poate trece drept tardiv, dar că el se arată neîntemeiat (unanimitate), căci se lovește de aceleași obiecții ca și excepția de neputzare (a căilor de atac din dreptul intern, *n.t.*).

4. – Revendicarea bazată pe art. 5 § 3 privea durata detenției provizorii. Perioada de luat în considerare se întinde pe cinci ani și șapte luni. Pentru a respinge cererile de punere în libertate ale dlui Tomasi, jurisdicțiile de instrucție² au avansat – separat sau simultan – patru motive principale.

Mai întâi, gravitatea faptelor. Existența și persistența de indicii grave de vinovăție constituie fără nici o îndoială factori relevanți, dar Curtea consideră că acestea nu legitimează prin ele însele o detenție provizorie atât de lungă.

Apoi, apărarea ordinii publice. Judecătorii de instrucție și camerele de acuzare au examinat într-o manieră pur abstractă necesitatea prelungirii lipsirii de libertate, limitându-se să insiste asupra gravității infracțiunilor sau să arate efectele acestora din urmă. Totuși, atentatul în cauză constituia un act premeditat

¹ În raportul său din 11 decembrie 1990 Comisia a concluzionat că s-a încălcat art. 3 (12 voturi pentru, 2 împotriva), art. 6 § 1 (13 voturi pentru, 1 împotriva) și art. 5 § 3 (unanimitate).

² Organele de urmărire penală (*n.t.*)

de terorism. Se poate deci considera în mod rezonabil că o tulburare a ordinii publice exista la început, dar trebuia să se fi risipit după un anumit timp.

În al treilea rând, riscul de presiune asupra martorilor și de înțelegere între coacuzăți. Un risc real de presiune asupra martorilor a existat de la început. El s-a atenuat puțin câte puțin, fără ca aceasta să însemne dispariția lui completă.

În sfârșit, pericolul fugii inculpatului. Deciziile jurisdicțiilor de instrucție nu cuprind deloc motive care să poată explica pentru ce acestea au considerat riscul de fugă ca determinant și nu au căutat să-l înlăture, de exemplu, prin depunerea unei cauțiuni și a unei puneri sub control judiciar.

În ansamblu, a concluzionat Curtea, unele motive de respingere a cererilor dlui Tomasi erau în același timp pertinente și suficiente, dar ele au pierdut în mare parte aceste caracteristici de-a lungul timpului, astfel încât nu mai examinează modul cum a fost condusă procedura.

Din dosar rezultă că jurisdicțiile competente nu au acționat în speță cu promptitudinea necesară; procurorul general de pe lângă Curtea de casație a recunoscut-o, de altfel, în concluziile sale în fața Comisiei de indemnizare. În consecință, lungimea detenției incriminate nu a apărut ca imputabilă, în esență, nici complexității cauzei, nici comportamentului petiționarului. Deci, a existat încălcarea art. 5 § 3 (unanimitate).

5. – Invocând art. 3, dl Tomasi pretindea că a fost maltratat în timpul reținerii sale.

Potrivit guvernului, dl Tomasi ar fi putut obține reparație în fața jurisdicțiilor civile în numele responsabilității statului pentru greșelile comise de agenții săi în timpul exercitării funcțiilor. Acest mijloc de neepuizare a căilor de recurs intern nefiind prezentat în fața Comisiei, Curtea apreciază, relativ la acest aspect, că este incidentă decăderea din drept ca urmare a pierderii termenului (unanimitate).

Ea examinează deci temeinicia cererii, cercetând mai întâi dacă există o legătură de cauzalitate între tratamentele denunțate și leziunile constatate. Guvernul recunoaște că nu poate da nici o explicație asupra cauzelor leziunilor, însă afirmă că acestea nu ar rezulta din tratamentele denunțate de dl Tomasi. Nu aceasta este și opinia Curții, care se bazează pe mai multe elemente. Mai întâi, nimeni nu pretinde că urmele de leziuni observate pe corpul petiționarului pot proveni dintr-o perioadă anterioară arestării sau dintr-o acțiune a petiționarului contra lui însuși ori dintr-o tentativă de evadare a acestuia. În plus, chiar de la prima sa apariție în fața judecătorului de instrucție, petiționarul a semnalat urmele de leziuni pe care le prezenta. În afară de aceasta, patru medici diferiți l-au examinat pe acuzat în zilele care au urmat încetării reținerii; certificatele eliberate de aceștia conțin observații medicale precise și concordante și indică datele când au survenit rănilor, care corespund cu acelea când petiționarul a fost reținut în arestul poliției.

Rămânea întrebarea asupra gravității tratamentelor denunțate. Curtea apreciază că nu trebuie să examineze sistemul și modalitățile de reținere în Franța, nici durata și frecvența interogatoriilor petiționarului în cazul de față. Curții i-a fost suficient să noteze că certificatele și rapoartele medicale, stabilite în deplină independență de către practicieni, atestă intensitatea și multitudinea loviturilor aplicate lui F. Tomasi; în cauză există elemente suficient de serioase pentru a-i atribui acestui tratament un caracter inuman și degradant. Necesitățile anchetei și dificultățile incontestabile ale luptei împotriva criminalității, îndeosebi în materie de terorism, nu vor putea conduce la limitarea protecției datorate integrității fizice a persoanei. În cauză a existat, deci, violarea art. 3 (unanimitate).

6. – În temeiul art. 6 § 1, dl Tomasi denunța durata examinării plângerii sale împotriva lui X, cu constituire ca parte civilă, pentru relele tratamente pe care le-a suferit.

Guvernul susținea că petiționarul nu epuizase căile de recurs intern, prin neintroducerea unei acțiuni reparatorii împotriva statului, în virtutea art. 781-1 din Codul de organizare judiciară. Potrivit Curții, este vorba de un motiv de tardivitate (unanimitate) deoarece acest aspect a fost prezentat pentru prima dată la audierea în fața sa.

7. – Referitor la fundamentarea cererii, guvernul susținea că informația judiciară deschisă în legătură cu constituirea petiționarului ca parte civilă ar fi privit existența unei infracțiuni și nu a unui drept. Curtea nu poate subscrie la această teză. Dreptul la indemnizare revendicat de dl Tomasi depindea de condamnarea autorilor maltratărilor incriminate. Acest drept avea un caracter civil în pofida competenței jurisdicției penale. Deci, art. 6 § 1 este aplicabil.

A fost el respectat? Perioada de luat în considerare este cuprinsă între depunerea plângerii și până la pronunțarea hotărârii Curții de casație; ea se întinde pe o durată mai mare de cinci ani și zece luni. Din lectura deciziilor pronunțate rezultă că dosarul în cauză nu prezenta nici o complexitate deosebită. În afară de aceasta, dl Tomasi nu a contribuit deloc la întârzierea rezolvării procedurii atacând ordonanța de neîncepere a urmăririi penale în fața camerei de acuzare din Bordeaux. Responsabilitatea tergiversărilor observate apasă, în esență, asupra autorităților judiciare, îndeosebi asupra procurorului Republicii din Bastia și a judecătorului de instrucție din Bordeaux. În consecință, au fost încălcate prevederile art. 6 § 1 (unanimitate).

8. – În temeiul art. 50, petiționarul a revendicat 2.600.000 FF cu titlu de daune. Curtea constată că petiționarul a suferit un prejudiciu moral și material indiscutabil. Luând în considerare diversele elemente pertinente, printre care decizia Comisiei de indemnizare, Curtea atribuie petiționarului 700.000 FF (unanimitate).

DI Tomasi reclamă, de asemenea, 513.700 FF cu titlu de cheltuieli de judecată la care a fost expus în fața jurisdicțiilor franceze și apoi a organelor Convenției. Statuând în echitate, Curtea i-a acordat petiționarului 300.000 FF (unanimitate).¹

9. Bibliografie

- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme en 1992”, *A.F.D.I.*, 1992, p. 629 și urm.
- DECAUX (E.) și TAVERNIER (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme”, *J.D.I.* 1993, p. 740–744.
- KOERING-JOULIN (R.). – „Les affaires Birou et Tomasi et la détention avant jugement”. în *Le droit français et la Convention des droits de l’homme. 1974–1992*, Kehl, Engel, 1994, p. 185–195.
- MÉRAL (C.). – „Les tribunaux français face à la justice européenne”, Levallois-Perret, Filipacchi, 1997, p. 17–23.
- MERRILLS (J.G.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1992”, *B.Y.B.I.L.* 1992, p. 592–593.
- PETTITI (L.-E.). – „Droits de l’homme”, *R.S.C.D.P.C.* 1993, p. 142–146.
- RENUCCI (J.-F.). – „Droit européen des droits de l’homme”, *D.* 1993, rezumate comentate, p. 383–384.
- SÉDILLOT (R.). – „L’affaire Tomasi c. France”, *Cahiers du CREDHO*, nr. 2, 1994, p. 109–116.
- SUDRE (F.). – „L’arrêt de la Cour européenne des droits de l’homme, du 27 août 1992. Tomasi c. France: mauvais traitements et délai raisonnable”, *R.S.C.D.P.C.* 1993, p. 33–43.
- SUDRE (F.), LEVINET (M.), PEYROT (B.) și ECOCHARD (B.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme – 1992”, *R.U.D.H.* 1993, nr. 1–2, p. 1 și urm.
- SWART (B.). – „The case-law of the European Court of Human Rights in 1992” *E.J.C.* 1993, p. 167 și urm.
- VORMS (D.). – „Note”, *G.P.* 4–6 octombrie 1992, p. 28–29.
- WARBRICK (C.). – „The European Convention on Human Rights”, *Y.E.L.* 1992, p. 694–696.

11. CAZUL AKSOY contra TURCIEI – Tratamentul suferit în timpul unui arest preventiv și durata acestuia

1. – *Faptele cauzei sunt contestate de către părți. Nu se pretează, totuși, la controversă faptul că, Dl. Zeki Aksoy, metalurg turc, născut în 1963 și care trăiește la Mardin, a fost arestat preventiv la sediul securității din Kiziltepe (sud-estul Turciei), către sfârșitul lui noiembrie 1992. El era bănuțit a fi membru activ al PKK (Partidul muncitorilor din Kurdistan). El este deținut 14 zile. Conform petiționarului, poliția l-a făcut să îndure, printre altele, o formă de tortură cunoscută sub numele de „spânzurarea palestiniană”: a fost dezbrăcat complet, i-au fost legate mâinile la spate și a fost suspendat de brațe. I-au fost aplicate, de asemenea, șocuri electrice în zonele genitale,*

¹ Legile din 4 ianuarie și 24 august 1993 au suprimat privilegiul de jurisdicție care a provocat unele întârzieri și au ameliorat protecția persoanelor reținute la poliție.

a fost lovit cu piciorul, cu palma și a fost insultat în timp ce se găsea în această poziție. Conform propriilor declarații, în urma tratamentului suferit, nu își mai poate folosi mâinile și brațele. În schimb, guvernul afirmă că plângerile reclamantului sunt lipsite de orice fundament.

La 8 decembrie 1992, cel în cauză a fost adus în fața procurorului din Mardin, care, după ce l-a interogat, a ordonat eliberarea sa. Există o neclaritate în legătură cu informarea parțială a procurorului asupra condiției fizice a reclamantului, în acel moment, precum și cu eventuala plângere a dlui Aksoy privind tratamentul aplicat în timpul detenției. Eliberat la 10 decembrie, petiționarul este spitalizat și, la 15 decembrie, i se pune diagnosticul de paralizie bilaterală a brațelor, care necesită atele. El rămâne în spital până la 31 decembrie, dată la care îl părăsește pe propria-i răspundere. La 21 decembrie 1992, procurorul a pronunțat neînceperea urmăririi penale.

2. – În reclamația sa din 20 mai 1993 către Comisie, dl Aksoy invocă violarea art. 3, art. 5, paragraful 3, art. 6, paragraful 1 și art. 13 ale Convenției. La 20 aprilie 1994, reprezentanții săi informează Comisia că acesta a fost ucis de gloanțe, la 16 aprilie. Ei spun că, la 14 aprilie, reclamantul a primit, prin telefon, amenințări cu moartea, în cazul neretragerii plângerii adresată Comisiei, în pofida art. 25. Guvernul dezmente orice participare în acest sens și informează Comisia că un membru al PKK a fost arestat și inculpat pentru omor¹.

• Hotărârea din 18 decembrie 1996 (Cameră) (Culegerea/1996– VI)

3. – Curtea amintește jurisprudența sa constantă conform căreia sistemul Convenției dă, în primul rând, Comisiei, dreptul de a stabili și a verifica faptele. În plus, în speță, o delegație a Comisiei s-a deplasat în Turcia pentru a înregistra depoziții. De aceea, Curtea a decis să accepte faptele stabilite de Comisie.

4. – Guvernul ridică o excepție preliminară privind neepuizarea căilor interne de recurs.

Curtea consideră că, admitând chiar că dl Aksoy nu s-ar fi plâns, explicit, procurorului de tratamentele rele suferite, rănilor pe care acestea i le-au provocat ar fi trebuit să fie vizibile. Or, procurorul preferă să nu efectueze o anchetă, în timp ce, conform dreptului turc, era obligat să o facă. Se înțelege că reclamantul a crezut că nu poate spera să suscite interes și să obțină satisfacție pe căile interne de drept. Existau deci circumstanțe speciale care îl eliberau de obligația de a epuiza căile interne (opt voturi pentru, unul împotriva). Respingând astfel excepția, Curtea subliniază că această

¹ În raportul său din 23 octombrie 1995, Comisia formulează avizul existenței unei violări a art. 3 (15 voturi pentru, 1 vot împotriva), a art. 5, paragraful 3 (15 voturi pentru, 1 împotriva), a nici unei probleme distincte izvorâtă în temeiul art. 13 (13 voturi pentru, 3 împotriva) și al neimpunerii nici unei alte măsuri privind ingerința invocată în exercitarea efectivă a dreptului de recurs individual garantat prin art. 25 (unanimitate).

constatare nu trebuie considerată semnificativă, întrucât recursurile, în general, sunt ineficiente în sud-estul Turciei.

5. – Comisia a constatat, printre altele, că dl Aksoy fusese supus „spânzurării palestinieniene“, ceea ce înseamnă că îi fuseseră scoase toate hainele și legate mâinile la spate, apoi fusese suspendat de brațe.

Conform Curții, acest tratament nu i s-a putut aplica d-lui Aksoy decât deliberat; de fapt, realizarea sa necesita o doză de pregătire și de antrenament. Se pare că i-a fost administrat cu scopul de a obține de la reclamant informații sau mărturisiri. Exceptând gravele suferințe pe care tratamentul i le-a produs celui în cauză, la momentul respectiv, dovezile medicale arată că acesta a condus la o paralizie a ambelor brațe, paralizie care a necesitat timp pentru a dispărea. Acest tratament era de o natură atât de gravă și de crudă încât nu poate fi calificat decât drept „tortură“. Deci, a avut loc o violare a art. 3 (opt voturi pentru, unul împotrivă).

6. – În conformitate cu art. 5, paragraful 3, Curtea consideră că amploarea și efectele particulare ale activității teroriste a PKK în sud-estul Turciei au creat, indubitabil, în regiunea în cauză, un „pericol public ce amenința viața națiunii“, în sensul art. 15. Ea ține cont de problema, cu siguranță gravă, pe care o ridică terorismul în sud-estul Turciei și de dificultățile cu care se confruntă statul în luarea măsurilor eficiente în direcția combaterii acestuia. Curtea apreciază, totuși, că detenția d-lui Aksoy, timp de cel puțin 14 zile, fără control judiciar, nu corespunde „măsurii stricte impuse de situație“. Perioada în cauză era extraordinar de lungă și reclamantul nu s-a bucurat de garanții suficiente. În particular, privarea de acces la serviciile unui avocat, ale unui medic, ale unei rude sau ale unui prieten și absența oricărei posibilități realiste de a fi adus în fața unui tribunal însemnau că dl Aksoy se afla în totalitate la dispoziția gardienilor săi. Deci, a avut loc o violare a art. 5, paragraful 3 (opt voturi pentru, unul împotrivă).

7. – Conform reclamantului, decizia procurorului de a nu începe ancheta l-a privat de posibilitatea de a dovedi faptele necesare succesului unei acțiuni civile în fața tribunalelor turce, și, în consecință, de dreptul de acces la un tribunal, în pofida art. 6, paragraful 1.

Curtea amintește că, datorită circumstanțelor speciale ale cazului, dl Aksoy nu a căutat nici măcar să facă o cerere către jurisdicțiile civile. În aceste condiții, ea nu este în măsură să determine dacă acestea ar fi putut cunoaște cererea celui în cauză, cu condiția ca el să le fi sesizat.

Ea consideră inutil să examineze plângerea din punctul de vedere al art. 6, paragraful 1 (opt voturi pentru, unul împotrivă) și decide să-l studieze din unghiul art. 13.

8. – Când un individ afirmă că a îndurat torturi de la agenții statului, noțiunea de „recurs efectiv“ implică, pe lângă o despăgubire, acolo unde este cazul, investigații aprofundate și efective care să conducă la identificarea și pedepsirea celor responsabili.

De fapt, în dreptul turc, procurorul avea obligația de a desfășura o anchetă. Totuși, în ciuda semnelor vizibile că dl Aksoy fusese torturat, nici o investigație nu a avut loc. În plus, o astfel de atitudine a unui agent al statului, care avea obligația de a ancheta infracțiuni penale, a redus complet efectivitatea oricărui alt recurs care ar fi putut exista. Prin urmare, a avut loc o violare a art. 13 (opt voturi pentru, unul împotriva).

9. – Reprezentanții dlui Aksoy susțineau că decesul acestuia constituia consecința directă a reclamației sale, adresată Comisiei. Totuși, aceasta din urmă, nefiind în măsură să găsească nici cea mai mică dovadă în sprijinul respectivei afirmații, Curtea s-a pronunțat că nu a fost stabilită nici o violare a art. 25, paragraful 1 (unanimitate).

10. – Cu privire la gravitatea extremă a violărilor Convenției cărora le-a fost victimă dl Aksoy, precum și la anxietatea și suferința cauzate, fără îndoială, tatălui său, care a reluat procesul după decesul părții interesate, Curtea acordă în întregime reparația cerută, respectiv 4 283 450 000 lire turcești, plus rambursarea cheltuielilor de judecată și a taxelor, adică 20 710 lire (opt voturi pentru, unul împotriva).

11. Bibliografie

- COHEN-JONATHAN (G.) și FLAUSS (Y.F.) „Commission et Cour européenne des droits de l'homme”. *Justices* 1997 p. 183 și 188–189
- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.) – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1996”. *A.F.D.I.* 1996, p. 749 și urm.
- DECAUX (E.) și TAVERNIER (P.) – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 1996)”. *J.D.I.* 1997, p. 268–270.
- KOERING-JOULIN (R.) – „Droits de l'homme”. *R.S.C.D.P.C.* 1997, p. 453–454, 459, 471–472 și 486.
- LAMBERT (P.) – „La Cour européenne des droits de l'homme – année 1996”. *J.T.D.E.* 1997, p. 35–42 și 57–62.
- LAWSON (R.A.) și SCHERMENS (H.G.) – „Leading cases of the European Court of Human Rights”. Nimègue. *Ars Aequi Libri*, 1997, p. 645–670
- LEGROS (P.) și COENRAETES (P.) – „La règle de l'épuisement des voies de recours internes et l'accès effectif à une juridiction dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme”. *R.T.D.H.* 1998, p. 27–35.
- REIDY (A.), HAMPSON (F.) și BOYLE (K.) – „Gross violations of human rights: invoking the European Convention on Human Rights in the case of Turkey”. *N.Q.H.R.* 1997, p. 161–173.
- SUDRE (F.) – „Droit de la Convention européenne des droits de l'homme”. *I.C.P.* 1997, ediție generală, nr. 6–7, 4 000.
- SUDRE (F.) și alții – „Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1996”. *R.U.D.H.*, 1997, p. 4 și urm.
- WOODS (L.) – „Decision on the European Convention on Human Rights during 1997”. *B.Y.B.I.L.* 1997, p. 397–398

12. CAZUL SELMOUNI contra FRANȚEI – tratament suferit în timpul unui arest preventiv și durata procedurii întreprinse cu privire la acesta.

I. – Dl Ahmed Selmouni, resortisant olandez și marocan, s-a născut în 1942 și se află în prezent deținut la Montmédy (Franța).

Între 25 și 29 noiembrie 1991, petiționarul este ținut în arest preventiv și interogat de către funcționari ai poliției din serviciul departamental al poliției judiciare din Seine-Saint-Denis, cu sediul în Bobigny, în cadrul unei proceduri referitoare la un trafic de stupefiante. În cursul acestui arest preventiv, el este examinat în șase rânduri de niște medici, ceea ce se traduce în redactarea a șase certificate medicale. Cu ocazia prezentării sale în fața judecătorului de instrucție (în cadrul procedurii în urma căreia petiționarul va fi, în final, condamnat la 15 ani de închisoare de către Tribunalul corecțional din Bobigny, la 7 decembrie 1992), acesta din urmă are inițiativa de a ordona o expertiză medicală. Plasat în detenție, petiționarul este din nou examinat de către medicul serviciului medical al penitenciarului din Fleury-Mérogis. La 7 decembrie 1991, expertul desemnat de judecătorul de instrucție îl examinează și întocmește lista leziunilor aparente de pe corp, estimându-le compatibile cu perioada de arest preventiv. La 1 decembrie 1992, petiționarul este pentru prima oară interogat cu privire la aceste fapte de către un funcționar al inspecției generale a poliției naționale. Procesul verbal de audiere este transmis procurorului Republicii din Bobigny la 2 decembrie 1992.

Petiționarul depune o plângere cu constituire de parte civilă la 1 februarie 1993 pentru „lovituri și răniri voluntare care au adus după sine o incapacitate totală de muncă cu o durată de peste opt zile, lovituri și răniri cu armă, în speță cu o bâta de base-ball, atentat la pudoare, lovituri și răniri voluntare care au provocat o infirmitate permanentă, în speță pierderea unui ochi, viol comis de doi sau mai mulți complici, toate acestea comise în perioada 25– 29 noiembrie 1991 și de către funcționari ai poliției aflați în exercițiul funcțiunii”. O informare judiciară este deschisă pe lângă tribunalul de mare instanță din Bobigny la 22 februarie 1993, privind faptele denunțate atât de către petiționar, cât și de către o altă persoană aflată în arest preventiv. La 10 februarie 1994 se organizează o identificare. Petiționarul recunoaște patru polițiști (un al cincilea polițist va fi identificat de către cealaltă parte civilă, la 7 martie 1996). Printr-o hotărâre din 27 aprilie 1994, Curtea de Casație decide, în interesul unei bune administrări a justiției, să-l desesizeze pe judecătorul de instrucție din Bobigny în favoarea unui judecător de instrucție din Versailles. În cursul lunilor ianuarie, februarie și martie 1997, polițiștii identificați sunt luați în examinare. La 21 octombrie 1998, ei sunt retrimiși în fața tribunalului corecțional pentru violențe voluntare care au adus după sine o incapacitate de muncă de mai puțin de opt zile, atentate la pudoare cu violențe și constrângeri, efectuate în cumul. Printr-o sentință din 25 martie 1999, tribunalul corecțional din Versailles îi condamnă pe polițiștii la câte trei ani de închisoare, cu excepția unuia dintre ei, șef al grupului, care este condamnat la patru ani de închisoare, cu mandat de punere imediată în execuție. Printr-o hotărâre din 1 iulie 1999, Curtea de

Apel din Versailles îi condamnă pe polițiști pentru lovituri și răni voluntare cu sau sub amenințarea cu arma, care au ocazionat o incapacitate totală de muncă de mai puțin de opt zile în cazul dlui Selmouni și de peste opt zile pentru cealaltă victimă, acțiuni întreprinse de funcționari de poliție cu ocazia exercitării funcțiilor lor și fără motiv legitim. Sunt pronunțate pedepse cu închisoarea variind între 12 și 15 luni, cu suspendare, cu excepția șefului, căruia i se aplică o pedeapsă cu închisoarea de 18 luni, dintre care 15 cu suspendare.

2. – În cererea sa din 28 decembrie 1992 adresată Comisiei, dl. Selmouni se plânge de faptul că, în baza rețelilor tratamente pe care le-ar fi suferit în timpul arestului preventiv, ca și din cauza duratei procedurii cu privire la plângerea sa cu constituire de parte civilă, interzicerea torturii și a tratamentelor inumane și degradante, prevăzută în articolul 3 al Convenției, precum și dreptul la o decizie cu privire la drepturile și obligațiile cu caracter civil într-un „termen rezonabil”, prevăzut în articolul 6 § 1, au fost violate¹

• Hotărârea din 28 iulie 1999 (marea cameră)

3. – Guvernul susținea ca argument principal, cum o făcuse și în fața Comisiei, că învinuirea bazată pe articolul 3 încă nu îndeplinea condițiile de a fi examinată de Curte, din lipsa epuizării, de către petiționar, a căilor de recurs interne. El afirma că faptul de a se fi constituit parte civilă în cadrul procedurii penale inițiate împotriva polițiștilor constituia, pentru petiționar, o cale de recurs în mod normal disponibilă și suficientă pentru a-i permite să obțină o reparație de pe urma prejudecărilor invocate.

După o examinare a faptelor, Curtea consideră că este vorba mai puțin de a ști dacă a avut loc o anchetă, din moment ce existența acesteia este confirmată, decât de a aprecia diligența cu care ea a fost condusă, care a fost voința autorităților de a ajunge la identificarea celor vinovați și la urmărirea lor și, prin urmare, care a fost caracterul ei „efectiv”. Ea consideră că alegațiile dlui Selmouni, al căror caracter, cel puțin acuzator, rezulta din certificatele medicale cunoscute de autorități, erau de o natură deosebit de gravă, atât în privința faptelor invocate, cât și din punct de vedere al calității persoanelor puse în cauză. Or, autoritățile nu au luat măsurile pozitive pe care circumstanțele cauzei le impuneau, pentru a face posibilă rezolvarea recursului invocat de guvern. În consecință, în lipsa unor explicații convingătoare ale guvernului cu privire la caracterul „efectiv” și „adecvat” al recursului pe care îl invocă, Curtea estimează că recursul de care petiționarul dispunea nu era, în speță, în mod normal disponibil și suficient pentru a-i permite obținerea unor reparații de pe urma violărilor invocate. Ținând să sublinieze că decizia sa se limitează la circumstanțele speței și nu trebuie interpretată ca o declarație generală având semnificația că o plângere cu

¹ În raportul său din 11 decembrie 1997, Comisia formulează un aviz potrivit căruia a avut loc violarea articolelor 3 și 6 § 1 (unanimitate).

constituire de parte civilă nu constituie niciodată un recurs care trebuie să fie întreprins în cazul evocării de rele tratamente în timpul unui arest preventiv, ea respinge excepția de neepuizare a căilor de recurs interne (unanimitate).

4. – În ceea ce privește stabilirea faptelor în baza articolului 3, Curtea notează existența mai multor certificate medicale conținând informații precise și concordante, ca și lipsa unei explicații plauzibile pentru originea rănilor. În plus, ea este de părere că, în cadrul învinuirilor supuse examinării sale, faptele conținute în declarațiile dlui Selmouni și care nu rezultă din expertizele medicale pot fi considerate ca fiind stabilite, cu excepția violului și a pierderii acuității vizuale invocate.

Curtea constată că ansamblul leziunilor despre care se face mențiune în diferitele certificate medicale precum și declarațiile petiționarului cu privire la relele tratamente la care a fost supus pe durata arestului preventiv stabilesc existența unor dureri sau a unor suferințe fizice și, fără îndoială, în ciuda lipsei regretabile a unei expertize psihologice efectuate asupra dlui Selmouni în urma acestor fapte, existența unor suferințe mentale. Desfășurarea faptelor atestă, de asemenea, că durerile și suferințele i-au fost provocate în mod intenționat petiționarului, cu scopul evident de a obține niște mărturisiri cu privire la faptele care i se reproșau. În fine, rezultă cu claritate din certificatele medicale anexate la dosarul procedurii că multiplele violențe au fost exercitate direct de polițiști aflați în exercițiul funcțiunii. Actele denunțate erau, cu siguranță, de natură a genera sentimente de frică, de panică și de inferioritate, servind la umilirea, înjosirea și anihilarea eventuală a rezistenței fizice și morale a petiționarului. Curtea aduce, deci, în lumină elemente îndeajuns de serioase pentru a conferi acestui tratament un caracter inuman și degradant.

Puteau fi calificate „durerile” și „suferințele” la care a fost supus dl. Selmouni drept „acute”, în sensul articolului 1 al Convenției Națiunilor Unite împotriva torturii, intrată în vigoare la 26 iunie 1987? Acest caracter „acut” este, în mod similar cu acel „minimum de gravitate” cerut pentru aplicarea articolului 3, relativ prin esența sa; el depinde de ansamblul datelor cauzei, în special de durata aceluia tratament și de efectele sale fizice sau mentale, ca și, uneori, de sexul, vârsta, starea de sănătate a victimei etc. Convenția fiind un instrument ce urmărește să interpreteze în lumina condițiilor de viață actuale, anumite acte ce erau în trecut calificate drept „tratamente inumane și degradante” și nu drept „tortură”, aceste acte ar putea căpăta în viitor o încadrare diferită. Curtea estimează astfel că nivelul crescând de exigență în materie de protecție a drepturilor omului și a libertăților sale fundamentale implică, în paralel și fără putință de evitare, o mai mare fermitate în aprecierea atingerilor aduse valorilor fundamentale ale societăților democratice.

Curtea s-a putut convinge de multitudinea loviturilor aplicate dlui Selmouni. Oricare ar fi starea de sănătate a unei persoane, se poate presupune că o asemenea intensitate a loviturilor provoacă niște dureri importante. De altfel, nu orice lovitură lasă în mod automat o urmă vizibilă pe corp. Or, din examinarea raportului de expertiză medicală realizat la 7

decembrie 1991, cvasi-totalitatea corpului dlui Selmouni prezenta urmele violențelor îndurate. Curtea subliniază de asemenea că petiționarul a fost victima unui anumit număr de acte cu privire la care ea nu poate constata decât caracterul odios și umilitor al acestora față de orice persoană, indiferent de starea acesteia. Ea notează, în fine, că aceste fapte nu se pot rezuma la o perioadă dată de arest preventiv în cursul căreia, fără ca acest lucru să se poată justifica în nici un fel, tensiunea și patimile exacerbate să fi condus la astfel de excese: este, în fapt, stabilit cu claritate că dl. Selmouni a îndurat violențe repetate și prelungite repartizate pe parcursul mai multor zile de interogatorii. În aceste condiții, Curtea este convinsă că actele de violență fizică și mentală comise asupra persoanei petiționarului, luate în ansamblul lor, au provocat dureri și suferințe „acute” și îmbracă un caracter deosebit de grav și de crud. Astfel de acțiuni trebuie să fie considerate acte de tortură în sensul articolului 3 (unanimitate).

5. – Perioada de luat în considerare pentru aprecierea duratei procedurii, în lumina cerinței respectării unui „termen rezonabil”, care se găsește în articolul 6 § 1 a început cu plângerea depusă de petiționar, în mod expres, cu ocazia audierii sale de către ofițerul de poliție judiciară al inspecției generale a poliției naționale, adică la 1 decembrie 1992. Această plângere simplă este prevăzută în dreptul francez și a fost adusă la cunoștința procurorului Republicii prin transmiterea procesului verbal de audiere al ofițerului de poliție judiciară, și aceasta începând cu data de 2 decembrie 1992. Ținând seama de natura și de extrema gravitate a faptelor invocate, Curtea estimează că nu este cazul să rețină data depunerii plângerii cu constituire de parte civilă a petiționarului din 1 februarie 1993 nici, *a fortiori*, data de înregistrare a acestei plângeri cu constituire de parte civilă.

Nici complexitatea cauzei, nici comportamentul petiționarului nu pot justifica durata procedurii. Aceasta, încă pendinte, de vreme ce o acțiune la Curtea de Casație este încă posibilă, a durat deja peste șase ani și șapte luni. Independent de recunoașterea de către guvern, în observațiile sale în apărare, a caracterului excesiv al duratei globale a procedurii în raport cu gravitatea faptelor invocate, Curtea estimează că concluziile sale cu privire la admisibilitatea învinuirii aduse în baza articolului 3, în special evidențierea unui anumit număr de termene imputabile autorităților judiciare, aduc după sine constatarea fundamentării respectivei învinuirii. Prin urmare, a existat o depășire a „termenului rezonabil” și, deci, violarea articolului 6 § 1 (unanimitate).

6. – Ținând seama de extrema gravitate a violărilor Convenției, a căror victimă a fost dl. Selmouni, Curtea consideră că acesta a suferit un prejudiciu corporal și moral pentru care constatările de violare ce figurează în prezenta hotărâre nu sunt suficiente pentru a-l remedia. Estimând că aplicarea articolului 41 (fostul articol 50) este justificată și statuând în echitate, ea îi alocă suma de 500.000 FF (unanimitate).

Curtea consideră că suma reclamată de petiționar numai pentru cheltuielile de judecată aduse la cunoștința Comisiei și a Curții, respectiv 113.364 FF, este rezonabilă. Ea i-o acordă în întregime, mai puțin sumele vărsate de către Consiliul Europei în cadrul asistenței judiciare și care nu au fost luate în calcul în cerere (unanimitate).

7. – Petiționarul solicita transferul său către Olanda, pentru a-și ispăși acolo restul pedepsei. Guvernul olandez susținea cererea acestuia, semnalând că cele două state implicate în speță sunt părți la Convenția cu privire la transferul persoanelor condamnate din 21 martie 1993.

Curtea reamintește că articolul 41 nu îi conferă competența pentru a adresa o astfel de injoncțiune unui stat contractant.

8. – Condamnat să plătească, solidar cu celelalte persoane declarate vinovate în procedura întreprinsă împotriva lor, o amendă vamală de 12.000.000 FF, dl. Selmouni invita Curtea să precizeze în hotărârea sa că sumele alocate nu vor putea face obiectul nici unei confiscări.

Curtea estimează că indemnitatea fixată prin aplicarea articolului 41 și datorată petiționarului în baza unei hotărâri a Curții ar trebui să nu fie confiscabilă. Ar părea oarecum surprinzător să i se acorde petiționarului o sumă cu titlul de reparație, tocmai din cauza unor rele tratamente care au constituit o violare a dispozițiilor articolului 3, ca și pentru acoperirea cheltuielilor de judecată ocazionale de ajungerea la această constatare, sumă care ar face ca statul să fie apoi, în același timp, și debitor și beneficiar. Chiar dacă sumele în cauză ar fi de o natură diferită, repararea prejudiciului moral ar fi în mod cert deturnată de la vocația sa, iar sistemul articolului 41 ar fi pervertit, dacă o asemenea situație s-ar considera mulțumitoare. Cu toate acestea, Curtea nu are competența de a adresa o astfel de cerere. În consecință, ea nu poate decât să lase pe seama înțelepciunii autorităților franceze tranșarea acestui punct.

9. Bibliografie

- CATTI (C.V.). – „Violation des droits de l'homme et discrimination: l'affaire Selmouni. La règle de l'épuisement préalable des voies de recours internes et la jurisprudence de la Cour des droits de l'homme“, *Bulletin européen*, aprilie 2003, p. 18–20.
- COHEN-JONATHAN (G.). – „Un arrêt de principe de la „nouvelle“ Cour européenne des droits de l'homme: Selmouni contre France (28 juillet 1999)“, *R.G.D.I.P.* 2000, p. 181–203.
- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – „L'activité de la Cour européenne des droits de l'homme en 1998 et 1999“, *A.F.D.I.* 1999, p. 747–766.
- DECAUX (E.) și TAVERNIER (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 1999)“, *J.D.I.* 2000, p. 118–120.
- DUBROCARD (M.). – „L'affaire Selmouni (arrêt du 28 juillet 1999)“, *Cahiers du CREDHO* n° 6, 2000, p. 115–123.
- INGELSE (H.C.). – „Noot“, *NJCM–Bulletin* 2000, p. 685–692.
- LAMBERT (P.). – „Dignité humaine et interrogatoires musclés de la police“, *R.T.D.H.* 2000, p. 138–146.

- LAMBERT (P.). – „La cour européenne des droits de l’homme – année 1999”, *J.T.D.E.* 2000, p. 34 și urm.
- MASSIAS (F.). – „Droits de l’homme”, *R.S.C.D.P.C.* 1999, p. 891–904.
- RENUCCI (J.-F.). – „Droit européen des droits de l’homme”, *D.* 2000, sommaires commentés, p. 179–180.
- SUDRE (F.). – „Torture et garde à vue: un arrêt de principe”, *J.C.P.* 1999, édition générale, n° 44, II, 10193.
- SUDRE (F.). – „Droit de la Convention européenne des droits de l’homme”, *J.C.P.* 2000, édition générale, n° 5, I, 203.
- SUDRE (F.) și alții – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme: affaires françaises (1999)”, *R.D.P.* 200, p. 701–705 și 737–738.
- SUDRE (F.) și alții – „*Les grands arrêts de la Cour européenne des droits de l’homme*”, Paris, PUF, 2003, p. 101–110.
- THIERRY (J.). – „Dans l’affaire S..., la Cour européenne des droits de l’homme a-t-elle commis un excès de pouvoir?”, *D.* 2000, p. V–VI.

13. CAZUL DANEMARCA contra TURCIEI – Tratamentul suferit de către un danez în timpul unui arest la Ankara.

1. *Cetățean danez de origine turcă, dl. Kemal Koç ajunge la aeroportul din Ankara vineri 5 iulie 1996 pentru a asista la funeraliile fratelui său. El este deținut timp de mai multe ore, pe motivul că este căutat de autoritățile turce, apoi eliberat și invitat să se prezinte la poliție luni, 8 iulie. În acea zi, el este transportat la cartierul general al poliției din Ankara și interogat, fiind apoi plasat în arest preventiv la 9 iulie. Pe baza unui act de acuzare din 11 iulie, în care i se reproșează că ar acorda asistență unor membri ai PKK, el este condamnat la o pedeapsă cu închisoare de patru ani și jumătate, decizie confirmată la 25 martie 1998 de către Curtea de Casație.*

La 23 decembrie 1996, dl. Koç depune o plângere pentru rele tratamente. Sunt puși în cauză doi polițiști, însă Curtea de jurați îi achită la 30 decembrie 1998. Avocatul dlui Koç sesizează Curtea de Casație, unde cauza rămâne pendinte.

2. *În petiția sa din 7 ianuarie 1997, adresată Comisiei, Danemarca o invită pe aceasta să examineze tratamentele aplicate de autoritățile turcești dlui Koç și să cerceteze dacă tehnicile de ineroatoriu aplicate acestuia din urmă „sunt asemănătoare cu practicile larg răspândite în Turcia, care urmăresc, cu ajutorul provocării unor dureri și suferințe acute, să obțină mărturisiri”.*

• Hotărârea din 5 aprilie 2000 (secția I) (Culegre 2000-IV)

3. – Guvernele danez și turc au încheiat o reglementare amiabilă. Este prevăzută anume vărsarea unei sume de bani (450.000 coroane daneze) guvernului danez, însoțită de o declarație de regret a guvernului turc cu privire la producerea unor cazuri ocazionale și individuale de tortură și de rele tratamente în Turcia; în înțelegere mai este subliniată – cu precizarea că Turcia continuă să participe la proiectul Consiliului Europei de formare a polițiștilor – importanța formării polițiștilor turci și se mai prevede și inițierea unui nou proiect bilateral în acest domeniu. În document se mai

anunță, în plus, stabilirea unui dialog permanent între Danemarca și Turcia, axat de asemenea pe probleme ce interesează drepturile omului și în cadrul căruia vor putea fi tratate cazuri individuale.

4. – Curtea ia notă de reglementarea amiabilă. Ea mai relevă și modificările cadrului legislativ și administrativ care au fost operate în Turcia ca reacție la cazurile de tortură și de rele tratamente, ca și angajamentul luat de guvernul turc de a aduce noi ameliorări în domeniul drepturilor omului – în special în ceea ce privește existența unor cazuri de tortură și de rele tratamente – și de a continua să coopereze cu organele internaționale care se ocupă de drepturile omului, în special cu Comitetul pentru prevenirea torturii.

Ținând seama de cele de mai sus, Curtea consideră că reglementarea amiabilă intervenită se inspiră din respectarea drepturilor omului, așa cum sunt acestea recunoscute în Convenție și în Protocoalele sale. Ea decide, în consecință, să radieze cauza de pe rol (unanimitate).

5. Bibliografie

COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 2000”, *A.F.D.I.* 2000, p. 586.

MENDELTS (P.), PELSER (C.) și WIJTE (S.) – „Jurisprudentie van het Europees Hof van de Rechten van de Mens: april-mei 2000”, *N.J.C.M.-Bulletin* 2000, p. 1108-1109.

B. În detenție provizorie

14. CAZUL IRLANDA contra REGATULUI UNIT – Măsurile de excepție și tratamente aplicate unor deținuți în Irlanda de Nord

1. – *La originea acestui caz se află criza tragică și persistentă pe care o traversează Irlanda de Nord. În luna martie 1975, tulburările din ultimii ani în Ulster făcuseră peste 1.100 de morți și 11.500 de răniți cauzând, de asemenea, distrugeri de bunuri care însumau mai mult de 140 milioane de lire: ele au îmbrăcat în același timp când forma de dezordine, când de acte de terorism, adică de violență organizată în scopuri politice.*

La 9 august 1971, guvernul Irlandei de Nord recurge la diverse puteri speciale cuprinzând arestarea, detenția și internarea fără judecată a numeroase persoane. Aceste puteri „extrajudiciare” continuă să se exercite după 30 martie 1972, dată la care funcțiile guvernului și parlamentului celor șase comitate sunt atribuite autorităților Regatului Unit. Potrivit surselor oficiale, ele vizează îndeosebi Armata Republicană Irlandeză (IRA), organizație clandestină paramilitară; după 5 februarie 1973 aceste puteri sunt folosite, de asemenea, împotriva persoanelor bănuite de a fi amestecate în terorismul „loialist”.

Legislația care acordă aceste puteri și măsura în care a fost utilizată au evoluat în timpul derulării cazului. Persoanele interesate au fost supuse uneia sau mai multor măsuri care luau, în mare, forma unei arestări inițiale pentru interogatoriu, a unei detenții prelungite pentru examinare complementară și

a unei detenții preventive pentru o durată nelimitată în drept. Dreptul penal comun a rămas în vigoare și în aplicare alături de puterile speciale.

2. – La 16 decembrie 1971, guvernul irlandez sesizează Comisia cu o plângere pretinzând că Regatul Unit a încălcat, în Irlanda de Nord, diferite articole din Convenție, și îndeosebi art. 3, 5, 6, 14 și 15. În substanță, el afirmă că multe persoane care au fost private de libertate în baza puterilor speciale au suferit rele tratamente, că aceste puteri prin ele însele nu sunt compatibile cu Convenția și că modul în care acestea au fost aplicate constituie o discriminare fondată pe opinii politice. Curtea se găsea astfel chemată să se pronunțe asupra existenței practicilor și nu asupra cazurilor individuale.

• **Hotărârea din 18 ianuarie 1978 (plenul Curții) (seria A nr. 25)**

3. – Într-o primă parte, hotărârea privește alegațiile de rele tratamente. Pentru a stabili faptele, Comisia urmase o procedură hotărâtă de ea însăși și acceptată de cele două guverne.¹ Pe baza rapoartelor medicale și a depozitiilor orale, ea examinase îndeaproape un număr de șaisprezece cazuri zise „reprezentative”, alese de guvernul irlandez. Ea studiase alte patruzeci și unu de cazuri, în lumina rapoartelor medicale și a observațiilor scrise, și menționase cazurile rămase. În legătură cu alegațiile de rele tratamente, avizul Comisiei (raportul din 25 ianuarie 1976) conținea îndeosebi o dublă constatare: folosirea combinată, în 1971, „a cinci tehnici” pentru a ajuta la interogarea unui număr de paisprezece persoane, a constituit o practică de tratament inuman și de tortură încălcând art. 3; zece alte persoane au suferit tratamente inumane contrare art. 3 și, în 1971, cu prilejul interogatoriului de la Palatul Barracks, de lângă Belfast, a existat o practică a tratamentelor inumane contrară aceluiași articol.

Guvernul britanic nu contestă în fața Curții avizul Comisiei asupra acestor două aspecte; de asemenea, el se angaja necondiționat că cele „cinci tehnici” nu vor fi reintroduse în nici o împrejurare pentru a ajuta la interogatorii. În afară de aceasta, el susținea că o decizie a Curții asupra acestor chestiuni nu ar prezenta nici o utilitate, ținând cont de angajamentul său și de diverse alte măsuri adoptate de către Regatul Unit.

4. – Curtea ia act de acest angajament al guvernului britanic; totuși, ea decide că, în pofida absenței contestării privind anumite încălcări ale art. 3, este cazul să se statueze în privința acestora (unanimitate). Ea analizează situația în diferite centre de interogare sau de detenție.

Primul caz: centrul sau centrele neidentificate. În august și octombrie 1971, paisprezece persoane deținute în unul sau mai multe din aceste centre suferiseră un tip de interogatoriu „sub presiune”. Prin aceasta se înțelege aplicarea celor cinci tehnici care, în esență, constau în acoperirea capetelor

¹ Guvernele implicate în cauză, cel al Irlandei ca semnatar al plângerii și cel al Regatului Unit împotriva căruia s-a invocat încălcarea unor prevederi ale Convenției (*n.l.*).

deținuților, în expunerea lor la un fluierat zgomotos și continuu, în privarea lor de somn, limitarea alimentației și în a-i obliga să rămână în picioare, la zid, într-o postură penibilă, timp de mai multe ore. Mărturiile detaliate privind doi din acești deținuți au arătat că aceste tehnici, denumite uneori „de dezorientare” sau „de privare senzorială”, le erau aplicate timp de patru sau cinci zile cu pauze intermitente, a căror durată nu a putut fi stabilită. Curtea relevă că aceste tehnici au fost folosite în mod cumulativ, cu premeditare, ore îndelungate, și au cauzat celor care le-au îndurat, dacă nu leziuni veritabile, cel puțin suferințe puternice, fizice și morale, și că acestea au antrenat tulburări psihice acute în cursul interogatoriului. În afară de aceasta, ele erau de natură să creeze victimelor acestui tratament sentimente de teamă, de angoasă și de inferioritate, destinate să-i umilească, să-i înjosească și, eventual, să le zdrobească rezistența fizică sau morală. Curtea a tras concluzia că folosirea celor cinci tehnici se constituie într-o practică de tratamente inumane și degradante (16 voturi pentru, 1 împotrivă); în schimb, ea consideră că folosirea tehnicilor respective nu a constituit o practică de tortură, deoarece aceste tehnici nu au cauzat suferințe de intensitatea și cruzimea deosebită pe care le implică termenul tortură (13 voturi pentru, 4 împotrivă).

Al doilea caz: Palatul Barracks. În toamna anului 1971, membrii *Royal Ulster Constabulary* brutalizează numeroase persoane deținute în acest campus militar (de exemplu, cu lovituri de pumni și de picioare), ceea ce a antrenat puternice suferințe și leziuni corporale, uneori considerabile. Curtea constată existența unei practici de tratamente inumane (unanimitate), însă consideră că nu a fost vorba de o practică de tortură pentru că intensitatea suferințelor pe care le puteau provoca actele denunțate nu atingea nivelul specific implicat de noțiunea de tortură (14 voturi pentru, 3 împotrivă); în afară de aceasta, ea apreciază că nu s-a stabilit că practica în cauză ar fi persistat dincolo de toamna anului 1971 (unanimitate).

Al treilea caz: celelalte locuri. Curtea califică tratamentul aplicat deținuților din campusul militar Ballykinler (comitatul Down) în august 1971, comportând îndeplinirea forțată de exerciții dificil de suportat, ca practică dezonorantă și condamnată; totuși, ea decide că această practică n-a încălcat art. 3 (15 voturi pentru, 2 împotrivă). Ea adaugă că elementele aflate în posesia sa fac să se creadă că violări individuale ale art. 3 s-au produs, probabil, în diferite alte locuri din Irlanda de Nord. Totuși, ea trage concluzia că nu s-a stabilit nici o practică care să violeze art. 3, referitor la aceste locuri (15 voturi pentru, 2 împotrivă).

5. – În sfârșit, Curtea consideră că nu ar putea să prescrie Regatului Unit, cum cerea guvernul irlandez, angajarea urmărilor penale sau disciplinare împotriva celor care au comis, acoperit sau tolerat, infracțiunile la art. 3 constatate de către Curte (unanimitate).

6. – Cea de-a doua parte a hotărârii tratează despre privările de libertate „extrajudiciare”. Curtea împărtășește concluzia Comisiei, necontestată de către guvernul britanic, potrivit căreia puterile speciale de arestare, de deținere și/sau de internare, așa cum au fost exercitate, ignorau art. 5 privind

o serie de aspecte. Ea examinează în continuare chestiunea art. 15, în virtutea căruia un stat poate, în caz de război sau de alt pericol public amenințând viața națiunii, să deroge de la unele obligații prevăzute de Convenție, în măsura strictă în care situația o cere. Ea confirmă că, în perioada în cauză, o asemenea situație exista în Irlanda de Nord (unanimitate). Totuși, guvernul irlandez susținea că derogările de la prevederile art. 5 depășeau „măsura strictă”. Ținând seama de posibilitatea de apreciere lăsată statelor de către art. 15, Curtea decide că această alegație nu este confirmată (16 voturi pentru, 1 împotriva).

7. – Guvernul irlandez denunță și o violare a art. 14 combinat cu art. 5: el pretindea că există o politică sau practică discriminatorie fondată pe opiniile politice rezultată din faptul că înainte de luna februarie 1973 puterile speciale nu au servit decât contra persoanelor din rândurile IRA, bănuite că se dedau la acte de terorism sau că posedă informații referitoare la acestea; după aceea, s-a recurs la aceste practici și împotriva teroriștilor presupuși „loialiști”, dar într-o mai mică măsură.

Curtea constată că, înainte de 30 martie 1972, imensa majoritate a actelor de terorism proveneau de la IRA care, datorită organizării sale mult mai structurate, constituia o amenințare mult mai gravă decât teroriștii „loialiști”. În general, aceștia din urmă erau, de asemenea, mai ușor de urmărit în justiție decât omologii lor „republicani” și erau frecvent chemați în fața tribunalelor. După martie 1972, terorismul „loialist” a cunoscut o creștere spectaculoasă. Curtea consideră totuși puțin realist ca o situație în evoluție constantă să fie scindată în faze bine delimitate. Ea admite că autoritățile au ezitat asupra conduitei de urmat, au procedat prin tatonări și au avut nevoie de un anumit timp pentru a încerca să se adapteze exigențelor succesive ale crizei. În consecință, ea nu ar putea să afirme că exercitarea puterilor speciale, înainte de februarie 1973, numai împotriva IRA ar constitui o discriminare; scopul urmărit până la această dată – eliminarea, cu prioritate, a organizației celei mai redutabile – putea să treacă drept legitim, iar mijloacele folosite nu apar ca fiind disproporționate. Curtea relevă îndeosebi că începând din februarie 1973 privările de libertate „extrajudiciare” au servit la combaterea terorismului ca atare și nu numai o anumite organizație; acestea nu au fost, nici pe departe, la fel de folosite împotriva teroriștilor „loialiști” cum au fost utilizate împotriva IRA, însă aceasta comitea încă cea mai mare parte din actele de terorism. Ținând cont de ansamblul măsurilor luate împotriva celor două categorii de teroriști, Curtea constată că diferența de tratament inițială nu a subzistat începând din februarie 1973. În definitiv, ea decide că nu s-a demonstrat nici o discriminare contrară art. 14 combinat cu art. 5 (15 voturi pentru, 2 împotriva).

8. – Hotărârea comportă o a treia parte foarte scurtă, consacrată art. 6. Presupunând că acesta din urmă este aplicabil, – Curtea nu apreciază necesar să tranșeze chestiunea – derogările de la garanțiile sale rezultau în mod necesar din derogările de la garanțiile art. 5 și sunt, ca și

ele, compatibile cu art. 15 (unanimitate); în afară de aceasta, Curtea nu vede vreo discriminare contrară art. 14 și 6 combinate (15 voturi pentru, 2 împotriva).

9. – Arătând că Guvernul irlandez nu căuta să obțină daune interese în favoarea persoanelor victime ale unei încălcări a Convenției, Curtea a concluzionat că în speță nu este cazul aplicării art. 50 (unanimitate).

10. Bibliografie

- ANDREWS (J.). – „The Northern Ireland case before the Court”. *E.L.R.* 1978, p. 250–258.
- AUBERT (G.). – „Répression du terrorisme et protection des libertés individuelles: le Royaume-Uni devant la Cour européenne des droits de l’homme”, *Revue internationale de criminologie et de police technique* 1978, p. 367–384.
- BLECKMANN (A.). – „Anmerkungen zum Nordirland-Fall des Europäischen Gerichtshofes für Menschenrechte”, *EuGRZ* 1979, p. 188–191.
- BONNER (D.). – „Ireland v. United Kingdom”, *I.C.L.Q.* 1978, p. 897–907.
- CALLEWAERT (J.), DEJEANT-PONS (M.) și SANSONETIS (N.). – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme relative à l’article 50 de la C.E.D.H. (2e partie)”, *R.U.D.H.*, 1990, p. 121.
- COHEN-JONATHAN (G.). – „Cour européenne des droits de l’homme – chronique de jurisprudence 1978”, *C.D.E.*, 1979, p. 465–471.
- DONAHUE (D.E.). – „Human rights in Northern Ireland: Ireland v. the United Kingdom”, *Boston College International and Comparative Law Review* 1980, p. 377–432.
- DOSWALD-BECK (L.). – „What does the prohibition of «torture or inhuman or degrading treatment or punishment» mean? The interpretation of the European Commission and Court of Human Rights” *N.I.L.R.* 1978, p. 24–50.
- DRZEMCZEWSKI (A.). – „Human rights. Recent developments”, *The Law Teacher* 1978, p. 49–53.
- ERGEC (R.). – „Les droits de l’homme à l’épreuve des circonstances exceptionnelles. Étude sur l’article 15 de la Convention européenne des droits de l’homme”, Bruxelles, Bruylant și Éditions de l’Université de Bruxelles, 1987, p. 167–170 și 209–212.
- GARCIA DE ENTERRIA (E.). (éd.) – „El sistema europeo de protección de los derechos humanos”, Madrid, Civitas, 1983, p. 430–451.
- HARRIS (D.J.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1978”, *B.Y.B.I.L.* 1978, p. 301–306.
- HARTMAN (J.F.). – „Derogation from human rights treaties in public emergencies”, *Harv. I.L.R.* 1981, p. 1–52.
- JACKSON (D.W.). – „The United Kingdom confronts the European Convention on Human Rights”, Gainesville. University Press of Florida, 1997, p. 31–45.
- KAMMINGA (M.T.). – „Inter-State accountability for violations of human rights”, Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1972, p. 217.
- LEDURE (C.). – „Garanties minimales contre la détention arbitraire et pour le droit à un procès équitable en période d’exception”, *R.B.D.I.* 1994, p. 646–650.
- MARTIN (P.-M.). – „A propos de l’article 3 de la Convention européenne des droits de l’homme: l’arrêt de la Cour européenne des droits de l’homme dans l’affaire Irlande contre Royaume-Uni”, *R.G.D.I.P.* 1979, p. 104–125.
- PELLOUX (R.). – „L’affaire irlandaise et l’affaire Tyrer devant la Cour européenne des droits de l’homme”, *A.F.D.I.* 1978, p. 379–402.
- ROBERTSON (A.). – „Un jugement nuancé de la Cour sur les méthodes des autorités britanniques”. *Le Monde diplomatique*, mai 1978, p. 20.

- ROLLAND (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme”. *J.D.I.* 1980, p. 449–457.
- SHRAGA (D.). – „Human rights in emergency situations under the European Convention on Human Rights”. *Israel Yearbook on Human Rights* 1986, p. 217–242.
- SOULIER (G.). – „Lutte contre le terrorisme et droits de l'homme. De la Convention à la Cour européenne des droits de l'homme”. *R.S.C.D.P.C.* 1987, p. 663–675.
- SPILT (R.J.). – „Torture under the European Convention on Human Rights”. *A.J.I.L.* 1979, p. 267–272.
- SUDRE (F.) et autres. – *Les grands arrêts de la Cour européenne des droits de l'homme*. Paris, PUF, 2003, p. 101-110.

15. CAZUL KALAȘNIKOV contra RUSIEI – Condițiile și durata unei detenții provizorii și durata unei proceduri penale

1. – Valerii Kalașnikov este un resortisant rus, născut în 1955, cu domiciliul în Moscova. În februarie 1995, pe când era președintele Băncii Comerciale din Nord-Est, este acuzat de deturnare de fonduri. Este plasat în detenție provizorie în iunie 1995. Examinarea cauzei sale de către tribunalul din Magadan începe în noiembrie 1996, dar este amânată din mai 1997 în aprilie 1999. Petiționarul este condamnat la 3 august 1999 la o pedeapsă cu închisoarea și cauza este încheiată la 29 septembrie 1999. La 30 septembrie 1999, o altă acuzație de deturnare de bunuri este inițiată împotriva sa, iar la 31 martie 2000 este retras acest cap de acuzație. La 20 iunie 2000 petiționarul este eliberat grație unei amnistii.

Între 29 iunie 1995 și 20 octombrie 1999, el este deținut în centrul de detenție IZ-47/1 (cartier de izolare rezervat detenției provizorii nr. 1) la Magadan. La 20 octombrie 1999, în urma unei sentințe pronunțate de tribunal la 3 august 1999, este transferat la așezământul penitenciar AV-261/3, în satul Talaia, pentru a-și ispăși acolo pedeapsa. La 9 decembrie 1999, este din nou transferat la centrul de detenție din Magadan, unde rămâne până la punerea sa în libertate, la 26 iunie 2000.

2. – În petiția sa din data de 1 decembrie, adresată Curții, dl Kalașnikov denunță condițiile detenției sale la Magadan și invocă articolul 3 din Convenție, subliniind în mod special următoarele:

– celula sa de șaptesprezece metri pătrați comportă opt paturi suprapuse; în ea sunt cazați aproape în permanență douăzeci și patru de deținuți; câte trei deținuți își împart un pat suprapus, în care dorm pe rând;

– este imposibil de dormit normal, deoarece televizorul și lumina rămân aprinse în permanență;

– toaleta este expusă vederii co-deținuților și gardianului;

– deținuții trebuie să ia masa în celula lor, pe o masă plasată la doar un metru de toaletă;

– celula nu este aerisită; în timpul verii, acolo este o căldură sufocantă, iar în timpul iernii este foarte frig;

– fiind înconjurat de mari fumători, petiționarul este afectat de tabagism pasiv;

– celulele sunt invadate de gândaci și de furnici;

– petiționarul contractează diverse boli de piele și infecții cu diferite ciuperci, care au dus la căderea unghiilor de la picioare și a unora de la mâini; în cursul procesului care se derulează între 11 noiembrie 1996 și 23 aprilie 1997, precum și între 15 aprilie 1999 și 3 august 1999, o amânare îi permite să fie îngrijit pentru râie; de șase ori își împarte celula cu deținuții bolnavi de tuberculoză și de sifilis și îi sunt administrate injecții cu antibiotice în scop profilactic.

Dosarele medicale ale petiționarului arată că el suferea de râie în decembrie 1996, de dermatită alergică în iulie și august 1997, de o infecție fungică la picioare în iunie 1999, de o infecție fungică sub o unghie a piciorului în august 1999, de o micoză în septembrie 1999 și de o infecție fungică la picioare, la mâni și în zona inghinală în octombrie 1999. Un raport întocmit de experți medicali în iulie 1999 precizează că petiționarul suferea de distonie neurocirculatorie, de un sindrom astenic de origine nevrotică și de o gastroduodenită cronică, prezentând în plus și o infecție fungică la picioare, la mâini și în zona inghinală, precum și o micoză.

Petiționarul se mai plânge și de durata detenției sale provizorii și de cea a procedurii penale întreprinse împotriva sa, invocând articolele 5 § 3 și 6 § 1.

• **Hotărârea din 15 iulie 2002 (secția III) (CEDO 2002-VI)**

3. – Curtea constată în primul rând că deținuții care împărțeau celula cu petiționarul dispuneau fiecare în permanență de un spațiu între 0,9 și 1,9 m². În această privință, ea reamintește că prevederile Comitetului european pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante fixează ca normă aproximativă și de dorit pentru celulele de detenție o suprafață de 7 m² de fiecare prizonier. Prin urmare, celula dlui Kalașnikov era în permanență puternic suprapopulată – situație care ridică în sine o problemă din perspectiva articolului 3.

Curtea mai relevă că deținuții trebuiau să doarmă pe rând, câte 8 ore, aceste condiții fiind agravate de iluminatul permanent al celulei, ca și de agitația permanentă și de zgomotul generate de numărul mare de deținuți, astfel că privarea de somn care a rezultat din acestea a fost desigur extrem de neplăcută pentru petiționar, atât fizic cât și psihologic. Curtea mai ia în considerare și lipsa unei aerisiri adecvate a celulei, părănd că deținuții erau autorizați să fumeze; infestarea celulei cu insecte dăunătoare; murdăria și starea de mizerie a celulei și a toaletei, lipsa unei intimități reale; faptul că petiționarul a contractat diverse boli de piele și micoze. În plus ea constată cu profundă îngrijorare că petiționarul a împărțit uneori celula cu deținuți

suferind de sifilis și de tuberculoză, cu toate că guvernul subliniază faptul că au fost luate măsuri profilactice.

Chiar dacă Curtea notează cu satisfacție importanțele îmbunătățiri care par să fi fost aduse în zona de locuit a centrului de detenție de la Magadan, unde se afla celula petiționarului (așa cum o artă o înregistrare video), ea nu consideră mai puțin că cel interesat a îndurat în mod vădit condiții cu totul inacceptabile. Ea recunoaște că nimic nu dovedește existența unei veritabile intenții de a-l umili sau de a-l înjosi pe petiționar; cu toate acestea, absența unui asemenea scop nu poate exclude constatarea unei violări a articolului 3. Ea consideră că condițiile de detenție pe care le-a suferit petiționarul timp de aproape patru ani și zece luni i-au provocat suferințe mentale considerabile, care au adus atingere demnității sale și care i-au generat sentimente menite să-l umilească și să-l înjosească. Aceste condiții, în special mediul intens populat și insalubru și efectul său nefast asupra sănătății și bunăstării celui interesat, combinate cu durata detenției, reprezintă un tratament degradant. A existat, deci, o violare a articolului 3 (unanimitate).

4. – Petiționarul a fost menținut în detenție provizorie timp de patru ani, o lună și patru zile. Totuși, perioada dinainte de 5 mai 1998 – data intrării în vigoare a Convenției în Rusia – ieșind din competența Curții, aceasta nu poate lua în considerare decât perioada de un an, două luni și douăzeci și nouă de zile între această dată și 3 august, dată la care tribunalul din Magadan și-a pronunțat hotărârea. Ea trebuie însă să țină cont de faptul că la 5 mai 1998 petiționarul, care fusese plasat în detenție la 29 iunie 1995, era deja încarcerat de doi ani, zece luni și șase zile.

Curtea reamintește de asemenea că existența unor puternice bănuieli de participare la infracțiuni grave, deși constituie un factor pertinent, nu legitimează ea singură o lungă perioadă de detenție preventivă. Cât privește celălalt motiv invocat de tribunalul din Magadan pentru a-l menține pe petiționar în detenție, anume pericolul apariției unor piedici în examinarea cauzei, Curtea notează că tribunalul nu s-a prevalat de nici un fapt care să vină în sprijinul concluziilor sale, care au fost aceleași în 1996, 1997, ca și în 1999. Din deciziile tribunalului nu reiese nici un element de natură a arăta că riscul invocat a persistat realmente pe perioada în chestiune. În rezumat, motivele invocate de autorități cu toate că pertinente și suficiente la început, au încetat în timp să justifice detenția petiționarului.

În plus, lungă durată a procedurii nu este imputabilă nici complexității cauzei, nici comportamentului petiționarului. Ținând cont de anchetă și de întârzierile importante ale procedurii, Curtea estimează că autoritățile nu au acționat cu diligența cerută. Detenția provizorie a petiționarului a depășit deci un „termen rezonabil“ și a violat articolul 5 § 3 (unanimitate).

5. – Perioada luată în considerare în temeiul articolului 6 § 1 – din 8 februarie 1995 până în 31 martie 2000 – s-a întins pe cinci ani, o lună și trei săptămâni în total pentru, de fapt, un singur grad de jurisdicție, în ciuda numeroaselor proceduri anexe. Desigur, Curtea nu este competentă decât

pentru a examina perioada de după mai 1998, însă ea poate ține seama de starea procedurii la acea dată.

În urma judecății din 3 august 1999 și a deciziei de a clasa cauza privind celelalte capete de acuzare din 29 septembrie 1999, autoritățile au adus o nouă acuzație împotriva petiționarului pe baza aceluiași fapte, contribuind astfel la lungirea procedurii, care durase și așa peste patru ani și jumătate în prima instanță. Ele s-au abătut de la datoria lor de a realiza o diligență sporită, în special după intrarea în vigoare a Convenției la 5 mai 1998. Durata procedurii nerăspunzând condiției „termenului rezonabil“, a avut loc o violare a articolului 6 § 1 (unanimitate).

6. – În temeiul articolului 41, Curtea respinge cererea pentru daune materiale, însă îi alocă petiționarului 5.000 euro pentru prejudiciu moral și 3.000 euro pentru cheltuielile de judecată necesitate în Rusia (unanimitate).

7. Bibliografie

DECAUX (E.) și TAVERNIER (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme (année 2000)“, J.D.I. 2003, p. 547.

C. După condamnare

16. CAZUL SOERING contra REGATULUI UNIT – Decizie britanică de extrădare a unui german către Statele Unite în vederea judecării sale în Virginia, pentru asasinat pasibil de pedeapsa cu moartea

1. – *Cetățean german născut în 1966, dl Jens Soering s-a instalat în Statele Unite ale Americii cu părinții săi, la vârsta de 11 ani, dar este deținut în Regatul Unit din aprilie 1986.*

La 31 iulie 1986, guvernul american invită Regatul Unit să-l extrădeze pe Jens Soering, în virtutea unui tratat de extrădare existent între cele două state, pentru că cel în cauză este acuzat că la 30 martie 1985, la vârsta de 18 ani, i-a ucis pe părinții prietenei sale, la domiciliul acestora din comitatul Bedford, în Virginia.

2. – *La 11 martie 1987, guvernul Republicii Federale Germania – țară în care Constituția a abolit pedeapsa capitală – solicită extrădarea resortisantului său în acest stat pentru ca el să fie judecat pentru omorurile de care este acuzat. La 20 mai 1987, guvernul britanic îl informează în legătură cu cererea americană anterioară (cererii germane, n.t.) și arată că are în vedere să o examineze în maniera obișnuită.*

3. – *La 1 iunie 1987, Attorney (procuror) al comitatului Bedford, însărcinat să reprezinte acuzarea împotriva dlui Soering, face o declarație scrisă sub prestare de jurământ: dacă acesta urmează să fie găsit vinovat de comiterea asasinatului în circumstanțe agravante, pasibil de pedeapsa cu moartea, de care este acuzat că l-a săvârșit, în numele Regatului Unit va fi înaintat un demers pe lângă judecător în momentul*

stabilirii pedepsei, în scopul de a-l informa de dorința acestui stat ca pedeapsa respectivă să nu fie nici aplicată, nici executată. Procurorul amintit confirmă totuși intenția sa de a cere pedeapsa cu moartea.

4. – Potrivit dreptului din statul Virginia, pedeapsa capitală nu poate fi pronunțată decât dacă, într-o audiență separată, consacrată stabilirii pedepsei, acuzarea stabilește, dincolo de orice îndoială rezonabilă, existența uneia din cele două circumstanțe agravante prevăzute de lege („periculozitatea viitoare” a acuzatului și „atrocitatea” crimei). Curtea Supremă din Virginia reexaminează în mod automat fiecare caz în care este pronunțată pedeapsa capitală. Dreptul statului Virginia admite, ca mijloc de apărare, invocarea demenței dar nu și a capacității de discernământ diminuate. Starea mintală a acuzatului poate fi totuși invocată, în faza stabilirii pedepsei ca circumstanță atenuantă, dar în paralel cu alte asemenea circumstanțe, cum ar fi vârsta.

5. – La 16 iunie 1987, procedura de extrădare se desfășoară în fața Magistrates' Court din Bow Street. Jens Soering a prezentat un dosar psihiatric stabilind că în momentul când a săvârșit infracțiunea suferea de o anomalie mintală care-i altera puternic responsabilitatea. Magistrates' Court hotărăște totuși că sunt elemente de probă suficiente pentru a-l extrăda și îl menține în detenție în așteptarea deciziei ministrului de interne de a-l preda Statelor Unite.

O cerere ulterioară de habeas corpus adresată jurisdicțiilor engleze este respinsă, în cele din urmă, la 30 iunie 1988. La 3 august 1988, ministrul de interne semnează o hotărâre ordonând remiterea lui Jens Soering autorităților americane. Totuși, ca urmare a măsurilor provizorii succesive ale procedurii de la Strasbourg, în acea zi cel interesat nu a fost transferat în Statele Unite.

6. – În culoarul morții al penitenciarului din Mecklenburg, unde Jens Soering se așteaptă să fie deținut dacă este condamnat la moarte, se aplică un regim de încarcerare deosebit de riguros. În Virginia, durata medie a timpului petrecut de un deținut în culoarul morții, înainte de executare, este de la 6 la 8 ani. Recursul automat în fața Curții supreme a Virginiei este examinat, în principiu, într-un termen de 6 luni. Tergiversările sunt imputabile, în esență, prezentării de către deținuții condamnați a recursurilor incidente (îndeosebi în cadrul unei proceduri de habeas corpus). Executarea are loc prin electrocutare.

7. – În plângerea sa din 8 iulie 1988 adresată Comisiei, Jens Soering apreciază că, în pofida asigurărilor date guvernului britanic, este foarte posibil ca el să fie condamnat la pedeapsa capitală dacă este extrădat în Statele Unite. El afirmă că, ținând seama îndeosebi de „sindromul culoarului morții”, ar urma să fie supus unui tratament și unei pedepse inumane și degradate, contrare art. 3 din Convenție. El adaugă că extrădarea sa în Statele Unite ar constitui o încălcare a art. 6 § 3 c) din Convenție, în lipsa unei asistențe judiciare pentru introducerea diferitelor recursuri în statul Virginia. În sfârșit, el pretinde că prin nesocotirea art. 13,

dreptul Regatului Unit nu-i oferă nici un recurs efectiv în ceea ce privește motivul său de plângere în baza art. 3.¹

• **Hotărârea din 7 iulie 1989** (plenul Curții) (seria A nr. 161)

8. – Prima chestiune tratată de hotărârea menționată constă în a ști dacă extrădarea de către un stat contractant poate să angajeze răspunderea acestuia din urmă în temeiul art. 3, pentru relele tratamente pe care persoana extrădată poate să le sufere în țara de destinație.

Convenția, Curtea o recunoaște, nu reglementează actele unui stat terț și nici nu pretinde a cere părților contractante ca acestea să-și impună normele unui asemenea stat. Nu ar trebui uitat nici obiectivul benefic al extrădării: împiedicarea delincvenților care fug de a se sustrage justiției. În schimb, prohibirea absolută, de către Convenție, a torturii și pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante consacră una din valorile fundamentale ale societăților democratice care formează Consiliul Europei. Deși, în principiu, nu este de competența organelor Convenției să statueze asupra existenței sau absenței încălcărilor virtuale ale acesteia, totuși o derogare la această regulă se impune în scopul asigurării eficienței garanției consacrate de art. 3. În sinteză, concluzionează Curtea, decizia de a extrăda poate să ridice o problemă din perspectiva art. 3, deci să angajeze răspunderea unui stat contractant în numele Convenției, atunci când există motive serioase și dovedite de a crede că persoana în cauză va fi expusă unui risc real de a fi supusă torturii sau pedepselor inumane ori degradante, dacă va fi predată statului solicitant.

9. – Asupra faptelor, Curtea constată existența unor rațiuni serioase de a crede că dacă se va întoarce în Virginia, Jens Soering ar risca într-adevăr să se vadă condamnat la pedeapsa capitală și deci expus la „sindromul culoarului morții”, sursă a pedepsei sau tratamentelor inumane ori degradante invocate. Este adevărat că există circumstanțe atenuante importante ca vârstă și starea mintală din momentul săvârșirii infracțiunii și nu se poate afirma că acuzatul ar fi condamnat la moarte chiar dacă ar fi găsit vinovat de asasinat pasibil de pedeapsa capitală. Totuși, angajamentul procurorului din comitatul Bedford nu elimină riscul unei sentințe capitale. Curtea nu ar putea ajunge la o altă concluzie, mai ales pentru faptul că procurorul adoptase o atitudine atât de fermă persistând în a cere pedeapsa cu moartea. Art. 3 este deci aplicabil.

10. – Curtea cercetează în continuare dacă a-l expune pe Jens Soering la „sindromul culoarului morții” constituie un tratament sau o pedeapsă incompatibilă cu art. 3. După jurisprudența sa, un tratament rău trebuie să atingă un minimum de gravitate pentru a cădea sub incidența acestei dispoziții, iar aprecierea acestui minimum depinde de ansamblul datelor cauzei.

¹ În raportul său din 19 ianuarie 1989, Comisia formulează avizul că a existat o încălcare a art. 13 (7 voturi pentru, 4 împotriva), dar nu și a art. 3 (6 voturi pentru, 5 împotriva) și nici a art. 6 (unanimitate).

Datorită redactării art. 2 § 1 al Convenției (care autorizează pedeapsa capitală în anumite condiții), petiționarul nu pretindea că pedeapsa cu moartea încălca prin ea însăși art. 3. El afirma totuși – și guvernul german¹ a menționat în substanță acordul său – că circumstanțele care provocau „sindromul culoarului morții” constituie în total un tratament destul de grav pentru a face extrădarea sa contrară art. 3. El invoca, de asemenea, posibilitatea unei extrădări sau expulzări către Republica Federală Germania, cărora nu s-ar opune: ea ar accentua decizia disproporționată a ministrului. Comisia și guvernul britanic estimau, dimpotrivă, că pragul de gravitate vizat în art. 3 nu ar fi atins.

11. – Potrivit Curții, nici un deținut condamnat la moarte nu ar putea să evite scurgerea unei anumite perioade între pronunțarea și executarea pedepsei și nici tensiunile puternice inerente regimului riguros de încarcerare necesară. Caracterul democratic al ordinii juridice din statul Virginia, în general, și îndeosebi elementele pozitive ale procedurilor de judecată, de condamnare și de recurs din acest stat nu ridică nici o îndoială. Totuși, având în vedere perioada foarte lungă de petrecut în „culoarul morții” – în medie de 6–8 ani – în condiții atât de extreme, cu angoasa omniprezentă și crescândă a executării pedepsei capitale, situația personală a petiționarului, îndeosebi vârsta și starea mintală din perioada săvârșirii infracțiunii, o extrădare către Statele Unite ar expune pe cel în cauză la un risc real de tratament depășind pragul fixat de art. 3. Existența unui alt mijloc de a atinge scopul legitim al extrădării – remiterea lui Jens Soering Republicii Federale Germania în vederea judecării sale – fără să ducă la suferințe de o intensitate sau durată atât de excepționale, reprezintă un considerent pertinent suplimentar. Pe scurt, decizia de extrădare a petiționarului către Statele Unite ar încălca art. 3, dacă ar fi urmată de executare (unanimitate).

12. – Din perspectiva art. 6, cazul pune în cauză atât procedura penală americană cât și procedura de extrădare din Anglia.

Pentru Jens Soering, extrădarea sa nesocotea art. 6 § 3 c), în lipsa asistenței judiciare din Virginia pentru introducerea diferitelor recursuri. Curtea nu exclude ca o decizie de extrădare să poată ridica, în mod excepțional, o problemă în temeiul art. 6, în cazul în care fugarul ar risca să suporte un flagrant refuz al unui judecător de a i se face dreptate în țara de destinație, dar faptele cauzei nu dezvăluie un asemenea risc. În consecință, nu se pune nici o problemă sub acest aspect din perspectiva art. 6 § 3c) (unanimitate).

Petiționarul a afirmat pentru prima dată în fața Curții, că refuzând examinarea actelor privind starea sa psihică, *Magistrates' Court* a încălcat paragrafele 1 și 3 d) ale art. 6. Acest capăt de cerere ieșind din cadrul litigiului dedus judecării sale, Curtea a decis că nu are competența să-l examineze (unanimitate).

---

¹ Guvernul german a adus cauza în fața Curții în virtutea art. 48 lit. b) din Convenție – după Comisie și guvernul britanic – deși nu participase înainte la procedura desfășurată în fața Comisiei.

13. – Rămânea art. 13 din Convenție. Jens Soering afirma că în Regatul Unit, nu-i era utilizabil nici un recurs efectiv în legătură cu motivul său de plângere dedus din art. 3. Ca și Comisia, el considera controlul judiciar ca fiind prea limitat.

Curtea își marchează dezacordul față de o asemenea apreciere. Pe baza dreptului administrativ englez și în numele controlului judiciar, tribunalul are competența de a anula decizia de a preda un fugar către un stat unde acesta ar fi expus unui risc serios și dovedit de tratamente inumane sau degradante, pe motivul că nici un ministru rezonabil nu ar putea lua o asemenea decizie. Deși Convenția nu este considerată ca fiind integrată în dreptul britanic, Curtea este convinsă că jurisdicțiile engleze pot să aprecieze caracterul rezonabil al unei decizii de extrădare în lumina elementelor de genul celor invocate de Jens Soering în fața organelor Convenției în contextul art. 3. În consecință, din moment ce persoana în cauză dispunea de un recurs efectiv în dreptul englez, sub forma unei cereri de control judiciar, art. 13 nu a fost încălcat (unanimitate).

14. – Deși nu a avut loc nici o încălcare a art. 3, Curtea consideră că art. 50 este aplicabil în speță. În ceea ce privește prejudiciul, ea apreciază că propria-i constatare privind art. 3 constituie prin ea însăși o „satisfacție echitabilă” suficientă (unanimitate). Totuși, Curtea nu se consideră abilitată să prescrie măsurile accesorii solicitate de Jens Soering referitoare la executarea hotărârii.

Obținând câștig de cauză asupra punctului esențial (art. 3), petiționarului i s-a acordat dreptul la rambursarea integrală a cheltuielilor (26.752 £ și 5.030,60 FF) (unanimitate).¹

15. Bibliografie

- ALKEMA (E.A.). – „Noot”, *N. J.* 1990, p. 621–622.
- ANDREWS (J.). – „Expulsion to Chile and the European Convention”. *E.L.R.* 1991, p. 426–429.
- AWARD (R.). – „European Court of Human Rights – extradition – inhuman or degrading treatment or punishment. Soering case”. *Georgia Journal of International and Comparative Law* 1990, p. 463 și urm.
- BLUMENWITZ (D.). – „Anmerkung”, *EuGRZ* 1989, p. 326–328.
- BOELES (P.). – „Noot”, *R.V.* 1991, p. 76–83.
- BREITENMOSE (S.) și WILMS (G.E.). – „Human Rights v. extradition: the Soering case”. *Michigan Journal of International Law* 1990, p. 845 și urm.
- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – „Jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme de 1989 à 1991”. *A.F.D.I.* 1991, p. 583 și urm.
- DAMATO (A.). – „Estradizione e divieto di trattamenti inumani nella Convenzione europea dei diritti dell’uomo”, *Riv. I.D.U.* 1991, p. 648–668.

¹ Autoritățile britanice l-au extrădat pe Jens Soering către Statele Unite ale Americii după ce au primit din partea acestora din urmă o notă diplomatică la 31 iulie 1989 confirmând că persoana în cauză nu va putea fi urmărită în Virginia pentru asasinat pasibile de pedeapsa cu moartea.

- DUGARD (J.) și WYNGAERT (C. van den. – „Reconciling extradition with human rights“, *A.J.I.L.* 1998, p. 187-212.
- FARRAN (S.) – „The UK before the European Court of Human Rights. Case law and commentary“. Londres, Blackstone, 1996, p. 23-26, 55-60 și 315-318.
- GANSHOF VAN DER MEERSCH (W.). – „L'extradition et la Convention européenne des droits de l'homme. L'affaire Soering“, *R.T.D.H.* 1990, p. 5–24.
- GARCIA DE ENTERRIA (E.). – „El principio de proporcionalidad en la extradición“, *Poder Judicial* 1989, nr. 15, p. 32–52.
- GONZALEZ GARCIA (J.V.). – „Pena de muerte y tratamiento inhumano o degradante en la Convención Europea de Derechos Humanos (una aproximación desde el caso Soering)“ în *La protección jurídica del ciudadano. Estudios en homenaje al Profesor Jesús González Pérez.*, Madrid, Civitas, 1993, p. 2019–2046.
- HUTTUM (W.F. van). – „Uitlevering, een kwestie van vertrouwen?“, *D.D.* 1989, p. 928–940.
- LABAYLE (H.). – „Droits de l'homme, traitement inhumain et peine capitale: réflexions sur l'édification d'un ordre public européen en matière d'extradition par la Cour européenne des droits de l'homme“, *J.C.P.*, 20 iunie 1990, nr. 3452, p. 6.
- LAGODNY (O.). – „Anmerkung“, *N.J.W.* 1990, p. 2189.
- LAWSON (R.A.) și SCHERMERS (H.G.). – „Leading cases of the European Court of Human Rights“. Nimègue, Ars Aequi Libri, 1997, p. 306-328.
- LILLICH (R.B.). – „The Soering case“ *A.J.I.L.* 1991, p. 128–149.
- MARK (S.) – „Yes, Virginia, extradition may breach the European Convention on Human Rights“. *C.L.J.* 1990, p. 194 și urm.
- MAROTTA (F.). – „Responsabilita dello Stato estradante con riferimento all'art. 3 della Convenzione. Considerazioni sulla sentenza Soering“, *Riv. I.D.U.* 1989, p. 439–447.
- MERRILLS (J.G.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1989“, *B.Y.B.I.L.* 1989, p. 552–556.
- O'BOYLE (M.). – „Extradition and expulsion under the European Convention on Human Rights. Reflections on the Soering case“, în *Human Rights and constitutional law. Essays in honour of Brian Walsh.* Blackrock, The Round Hall Press, 1992, p. 93–107.
- PALAZZO (F.C.). – „La pena di morte dinanzi alla Corte europea di Strasburgo“, *Riv. D.P.P.* 1990, p. 367–378.
- PETTITI (L.-E.). – „Droits de l'homme“, *R.S.C.D.P.C.*, 1989, p. 786–792.
- QUIGLEY (J.) și SHANK (J.). – „Death row as a violation of human rights: is it illegal to extradite to Virginia?“, *Virginia International Law Journal* 1989, p. 251 și urm.
- ROLDAN BARBERO (J.). – „La extradición y la pena de muerte en el Convenio Europeo de Derechos Humanos. La sentencia Soering de 7 de julio de 1989“, *R.I.E.* 1990, p. 537–556.
- ROLLAND (P.) și TAVERNIER (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme“, *J.D.I.* 1990, p. 734–737.
- SCHABAS (W.A.). – „The abolition of the death penalty in international law“, Cambridge, Grotius, 1993, p. 224–228.
- SHERLOK (A.). – „Extradition, death row and the Convention“, *E.L.R.* 1990, p. 87–92.
- SUDRE (F.). – „Extradition et peine de mort: arrêt Soering de la Cour européenne des droits de l'homme, du 7 juillet 1989“, *R.G.D.I.P.* 1990, p. 103–121.
- SUDRE (F.) și alții – *Les grands arrêts de la Cour européenne des droits de l'homme.* Paris, PUF, 2003, p. 118–128.
- SWART (A.H.J.). – „Noot“, *R.V.* 1980, p. 271-290.
- VALTICOS (N.). – „Le recours à la Cour européenne des droits de l'homme: quelques cas récents“, *S.J.* 1990, p. 216–220.

- VERMEULEN (B.P.). – „Noot”. *NCJM-Bulletin* 1989, p. 864–871.
- WARBRICK (C.). – „The European Convention on Human Rights”. *Y.E.L.* 1989, p. 387–396.
- WARBRICK (C.). – „Coherence and the European Court of Human Rights: the adjudicative background of the Soering case”, *Michigan Journal of International Law* 1989–1990, p. 1073 și urm.
- WATTENDORFF (H.) și PERRON (E. du). – „Human rights v. the Soering case”. *Michigan Journal of International Law* 1990, p. 845 și urm.
- WILT (H. G. van der). – „Après Soering: the relationship between extradition and human rights in the legal practice of Germany, the Netherlands and the United States”, *N.I.L.R.* 1995, p. 53–80.
- WYNGAERT (C. van den). – „Is uitlevering naar een Staat waar de opgeëiste persoon de doodstraf riskeert nog langer verenigbaar met het E.V.R.M.?”. *R.W.* 1990, col. 761.
- WYNGAERT (C. van den). – „Applying the European Convention on Human Rights to extradition: opening Pandora’s box?”. *I.C.L.Q.* 1990, p. 757–779.
- ZÜHLKE (S.) și PASTILLE (J.-C.)– „Extradition and the European convention – Soering revisited”, *ZaöRV* 1999, p. 749–784.

17. CAZUL MOUISEL contra FRANȚEI - Menținerea în detenție a unui condamnat bolnav și condițiile detenției

1. – *Jean Mouisel este un resortisant francez născut în 1948, care locuiește la Fougaron. La 12 iunie 1996, el este condamnat la cincisprezece ani de închisoare pentru furt în bandă organizată și armat, sechestrare și escrocherie. Potrivit unui certificat medical datat 8 ianuarie 1999, el contractează o leucemie limfoidă cronică. În urma agravării stării sale de sănătate, el urmează o chimioterapie care i se aplică în cadrul unei spitalizări ambulatorii de zi. În cursul transportării sale către spital el este ținut în lanțuri și el mai afirmă și că în timpul ședințelor de chimioterapie picioarele îi sunt prinse în lanțuri, iar una dintre încheieturile mâinilor sale este legată de pat. Plângându-se de aceste condiții ca și de agresivitatea supraveghetorilor la adresa sa, el decide să-și întrerupă tratamentul medical în iunie 2000.*

Pentru a putea stabili dacă starea de sănătate a petiționarului este compatibilă cu detenția sa, este supus unei expertize medicale la 28 iunie 2000, în urma căreia rezultă că este necesar să fie luat în îngrijire într-un mediu specializat. La 19 iulie 2000, petiționarul este transferat de urgență la centrul de detenție din Muret pentru a fi mai aproape de centrul spitalicesc din Toulouse. El este pus în libertate condiționată la 22 martie 2001, cu obligația de a se supune unui tratament sau unor îngrijiri medicale.

2. – *În petiția sa din 8 octombrie 2000, adresată Curții, dl Mouisel invocă articolul 3 al Convenției; el denunță menținerea sa în detenție și condițiile acesteia, în pofida gravei sale maladii.*

• Hotărârea din 14 noiembrie 2002 (secția I) (CEDO 2002-IX)

3. – *Potrivit Curții, starea de sănătate, vârsta și un sever handicap fizic constituie de acum înainte situații pentru care se pune problema capacității*

de a sta în detenție, în lumina articolului 3. Cu toate că nu există o obligație generală de punere în libertate a unui deținut din cauza stării sale de sănătate, această dispoziție le impune statelor să protejeze integritatea fizică a persoanelor private de libertate, și anume prin administrarea îngrijirilor de sănătate necesitate de acestea. De altfel, modalitățile de executare a măsurilor luate nu trebuie să supună deținutul la o stare de disperare sau la o încercare depășind în intensitate nivelul inevitabil de suferință inerent detenției.

Cât privește compatibilitatea stării dlui Mouisel cu menținerea sa în detenție, Curtea notează că legislația franceză le permite autorităților să intervină atunci când deținuții suferă de boli grave. În aplicarea legii din 15 iunie 2000, o eliberare condiționată îi poate fi acordată unui deținut atunci când există o „necesitate de a urma un tratament“. De altfel, în înțelesul legii din 4 martie 2002 cu privire la drepturile persoanelor bolnave, o suspendare a pedepsei poate fi pronunțată în cazul condamnaților atinși de o patologie privind un pronostic vital sau a căror stare de sănătate este, pe o perioadă de lungă durată, incompatibilă cu menținerea în detenție. Curtea constată astfel că sănătatea persoanei private de libertate face parte, de acum încolo, dintre factorii de luat în considerare în stabilirea modalităților de executare a pedepsei privative de libertate, în special în ceea ce privește durata menținerii în detenție. Cu toate acestea, petiționarul nu putea beneficia de aceste două recursuri în momentul perioadei considerate: el nu îndeplinea condițiile cerute pentru a beneficia de o eliberare condiționată, iar legea care permitea suspendarea pedepsei nu exista încă.

În privința implicațiilor menținerii în detenție, Curtea constată că înaintarea bolii a făcut ca starea de sănătate a dlui Mouisel să devină din ce în ce mai incompatibilă cu detenția, fără ca autoritățile penitenciare să fi luat niște măsuri speciale. De altfel, cu toate că nu s-a dovedit că petiționarul era ținut în lanțuri în timp ce i se administra tratamentul medical, nu există nici o îndoială că i se puneau cătușe în perioadele transferurilor la spital. Curtea reține starea de sănătate a petiționarului, faptul că era vorba despre o spitalizare, natura tratamentului și slăbiciunea fizică a petiționarului, ajungând la concluzia că această măsură era disproporționată din punct de vedere al nevoilor de securitate. Ea notează pe de altă parte că nici un element nu sugera existența vreunui risc important de fugă sau de violență. În fine, ea arată că condițiile astfel descrise nu sunt conforme cu recomandările Comitetului european pentru prevenirea torturii referitoare la modalitățile de transfer și de examinare medicală a deținuților.

După părerea Curții, autoritățile nu au asigurat o luare în îngrijire adecvată a stării de sănătate a petiționarului. Menținerea în detenție a acestuia, mai ales după iunie 2000, a adus atingere demnității sale, constituind o încercare deosebit de penibilă, care i-a produs o suferință mergând dincolo de cea pe care o comportă inevitabil o pedeapsă cu închisoarea și un tratament anticanceros. În consecință, menținerea celui interesat în detenție constituia un tratament inuman și degradant, contrar articolului 3 (unanimitate).

4. – În aplicarea articolului 41, Curtea îi alocă petiționarului 15.000 euro pentru prejudiciu moral (unanimitate).

5. Bibliografie

- CÉRÉ (J.-P.) – „Le maintien en détention de malades graves constitue un traitement inhumain et dégradant”. *R.T.D.H.* 2003, p. 1007-1015.
- DECAUX (E.) și TAVERNIER (P.) – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme (année 2002)”. *J.D.I.* 2003, p. 548-541.
- MASSIAS (F.) – „Droits de l’homme. Bilan de la jurisprudence récente relative à la protection offerte par l’article 3 en matière de privation de liberté. Papon c. France, 7 juin 2001. Mouisel c. France, 14 novembre 2002”, *R.S.C.D.P.C.* 2003, p. 144-155.
- MOUTOUH (H.) – „Note”, *D.* 2003, p. 303-305.
- RENUCCI (J.-F.) – „Droit européen des droits de l’homme”, *D.* 2003, p. 524-525.
- ROETS (D.) – „Note”, *L.P.A.* 16 iulie 2003, p. 17-20.
- TIGROUDJA (H.) – „Note”, *L.P.A.* 19 iunie 2003, p. 18-21.

2§. CAZUL ILAȘCU ȘI ALȚII contra REPUBLICII MOLDOVA ȘI RUSIEI – Condițiile și legalitatea unor detenții în Transnistria

1. – *Ilie Ilașcu, Alexandru Leșco, Andrei Ivanșoc și Tudor Petrov-Popa, resortisanți ai Republicii Moldova în momentul introducerii petiției, s-au născut respectiv în 1952, 1955, 1961 și 1963. Dl Ilașcu dobândește și cetățenia română în 2000, iar dnii Leșco și Ivanșoc de asemenea în 2001. Petiționarii, cu excepția dlor Ilașcu și Leșco, care au fost eliberați în mai 2001 și respectiv iunie 2004, sunt actualmente deținuți în “Republica Moldovenească a Transnistriei” (RMT), regiune a Republicii Moldova cunoscută sub numele de Transnistria, autoproclamată ca independentă în 1991.*

În momentul petrecerii faptelor, dl Ilașcu este conducătorul local al Frontului Popular și militează pentru unificarea Republicii Moldova cu România. El este ales de două ori în Parlamentul moldovenesc și este desemnat să facă parte din delegația moldovenească la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei. În decembrie 2000, el este ales senator în parlamentul român și numit în delegația română la Adunarea Parlamentară.

Între 2 și 4 iunie 1992, petiționarii sunt arestați la domiciliul lor din Tiraspol de către mai multe persoane, dintre care unele sunt îmbrăcate în uniforme purtând insigne armatei a 14-a a fostei URSS. Ei sunt acuzați de activități antisovietice, precum și pentru a fi combătut, prin mijloace ilegale, statul legitim al Transnistriei, sub conducerea Frontului Popular. Li se reproșează de asemenea că ar fi comis mai multe infracțiuni, în special două asasinat. La 9 decembrie 1993, “Tribunalul Suprem al RMT” îl condamnă pe dl Ilașcu la pedeapsa capitală și la confiscarea bunurilor sale și le aplică

celorlalți petiționari pedepse cu închisoarea mergând de la doisprezece la cincisprezece ani, însoțite de confiscarea bunurilor proprii.

2. Petiționarii sesizează Curtea la 14 iunie 1999. Ei denunță o violare a articolului 6 al Convenției, pe motivul că condamnarea lor nu a fost pronunțată de un tribunal competent și că în orice caz procedura la capătul căreia ei au fost condamnați nu a fost echitabilă. Ei se plâng în plus, ținând cont de articolul 1 din Protocolul nr. 1 de confiscarea bunurilor lor și pretind că detenția lor nu era legală, prin nesocotirea articolului 5. Dl Ilașcu denunță de asemenea o violare a articolului 2, din cauza condamnării sale la pedeapsa capitală. Toți petiționarii incriminează pe deasupra și condițiile lor de detenție, invocând în mod expres articolele 3 și 8 și în substanță articolul 34. Potrivit lor, autoritățile moldovenești sunt responsabile pentru violările de mai sus, deoarece ele nu au luat măsuri suficiente spre a le pune capăt. Rusia este părtașe la această responsabilitate, deoarece teritoriul Transnistriei se află sub controlul său de facto datorită staționării trupelor și materialelor militare rusești și sprijinului acordat separatiștilor de către Rusia.

• **Hotărârea din 4 iulie 2004 (Marea Cameră) (CEDO 2004-VII)**

3. – Curtea începe prin a examina cazul în temeiul articolului 1. Pe baza ansamblului elementelor pe care le deține, ea consideră că guvernul moldovenesc, singurul guvern legitim al Republicii Moldova din perspectiva dreptului internațional, nu își exercită autoritatea asupra unei părți din teritoriul său, anume asupra celui ce se află sub controlul efectiv al “RMT”. Cu toate acestea, Republicii Moldova îi incumbă în continuare îndeplinirea obligației pozitive de a lua măsurile care stau în puterea sa și care sunt în conformitate cu dreptul internațional, pentru a asigura respectarea drepturilor garantate de Convenție. În consecință, petiționarii țin de jurisdicția Republicii Moldova în sensul articolului 1, însă responsabilitatea sa pentru actele denunțate se stabilește în lumina obligațiilor pozitive care îi incumbă în baza Convenției. Ele privesc atât obligațiile necesare pentru a-și restabili controlul asupra teritoriului transnistrean, ca expresie a jurisdicției sale, cât și pe cele destinate să asigure respectarea drepturilor petiționarilor, inclusiv eliberarea lor. Curtea notează că până la ratificarea Convenției în 1997 și chiar după această dată, autoritățile moldovenești au luat măsuri în vederea asigurării respectării drepturilor petiționarilor. În schimb, ea nu dispune de dovezi care să arate că, după eliberarea dlui Ilașcu în mai 2001, au fost luate măsuri eficiente pentru a pune capăt violărilor continue ale Convenției la adresa celorlalți petiționari, denunțate de aceștia. Ea nu a fost informată de nici un demers pe care autoritățile moldovenești l-ar fi întreprins după mai

2001 pe lângă autoritățile rusești pentru a obține eliberarea lor. Prin urmare, petiționarii țin de jurisdicția Republicii Moldova în ceea ce privește obligațiile sale pozitive pentru actele denunțate, posteroare lunii mai 2001 (unsprezece voturi contra șase).

4.– *Quid* Rusiei¹ ? În timpul conflictului moldovean, în 1991-1992, forțe ale fostei armate a 14-a (care a aparținut succesiv Uniunii Sovietice, Comunității Statelor Independente, apoi Rusiei) staționate în Transnistria, au combătut împreună cu și pentru forțele separatiste transnistrene. Cantități importante de arme din arsenalul armatei a 14-a au fost transferate voit separatiștilor, care au putut, în plus, să pună mâna și pe alte arme, fără ca militarii ruși să se opună la aceasta. Mai mult, pe tot timpul ostilităților între autoritățile moldovenești și separatiștii transnistreni, conducătorii ruși au susținut prin declarațiile lor politice autoritățile separatiste. Rusia a contribuit astfel, atât militar cât și politic, la crearea unui regim separatist în regiunea Transnistriei, care face parte din teritoriul Moldovei. Chiar și după încetarea focului din 21 iulie 1992, ea a continuat să susțină militar, politic și economic regimul separatist, permițându-i astfel să supraviețuiască, acesta consolidându-se și dobândind o anumită autonomie față de Republica Moldova. Potrivit opiniei Curții, ansamblul actelor comise de militarii ruși față de petiționari, inclusiv transferarea lor în mâinile regimului separatist, în contextul unei colaborări a autorităților rusești cu acest regim ilegal, sunt de natură a genera o responsabilitate în privința consecințelor actelor acestui regim.

Până la ora actuală, armata rusă continuă să staționeze pe teritoriul moldovenesc, violându-se astfel angajamentele de retragere totală pe care Rusia și le-a luat la Conferințele la cel mai înalt nivel ale OSCE din 1999 și 2001. Atât înainte cât și după 5 mai 1998, data intrării în vigoare a Convenției pentru Rusia, în sectorul de securitate controlat de forțele rusești de menținere a păcii, regimul “Republicii Moldovenești Transnistrene” a continuat să-și desfășoare în mod ilegal trupele și să fabrice și să comercializeze arme, violând acordul din 21 iulie 1992. Ansamblul acestor elemente este de natură să dovedească că “RMT” continuă să se găsească sub autoritatea efectivă, sau cel puțin sub influența decisivă a Rusiei și că, în orice caz, ea supraviețuiește grație sprijinului militar, economic, financiar și politic al acesteia din urmă. Curtea consideră deci că există o legătură continuă și neîntreruptă de responsabilitate a Rusiei în ceea ce privește soarta petiționarilor, de vreme ce politica sa de susținere și de colaborare cu regimul “RMT” s-a perpetuat dincolo de 5 mai 1998 și că, după această dată, Rusia nu a încercat nimic pentru a pune capăt situației petiționarilor, generată de agenții săi și nici nu a acționat pentru a împiedica violările

¹ *Quid* = Ce (ii revine) (în limba latină în original – N.T.)

despre care petiționarii pretind că au fost comise. Astfel, petiționarii țin de “jurisdicția” Rusiei (șaisprezece voturi contra unul).

5. – Curtea observă că, pentru Republica Moldova, Convenția a intrat în vigoare la 12 septembrie 1997, iar pentru Rusia la 5 mai 1998. Ea reamintește că Convenția nu reglementează decât fapte petrecute posterior intrării ei în vigoare în statele contractante în cauză. Prin urmare, ea nu este competentă pentru a examina învinuirea bazată pe articolul 6 și nu este competentă pentru a lua cunoștință de cele bazate pe articolele 3, 5 și 8 decât în măsura în care acestea privesc fapte posteroare datelor de intrare în vigoare a Convenției pentru Republica Moldova și pentru Rusia (șaisprezece voturi contra unul).

6. – Dl Ilașcu fiind eliberat și trăind actualmente cu familia sa în România, Curtea consideră că executarea pedepsei pronunțate la adresa sa ține mai degrabă de ipoteză decât de certitudine. În schimb, nimeni nu contestă că după ratificarea Convenției de către statele pârâte, el a suferit atât din cauza condamnării sale la pedeapsa cu moartea, cât și din cauza condițiilor de detenție, sub amenințarea executării acestei pedepse. Curtea consideră că este inutil să examineze separat faptele în baza articolului 2 (unanimitate), însă că ele trebuie examinate mai degrabă din perspectiva articolului 3.

7. – În timpul perioadei foarte lungi pe care a petrecut-o în “culoarul morții”, dl Ilașcu a trăit în umbra omniprezentă a morții, cu spaima unei execuții potențiale. Lipsit de orice mijloc de apărare, el a trăit mulți ani în condiții de detenție de natură a-i aminti perspectiva executării sentinței, chiar și după intrarea în vigoare a Convenției. Spaima și suferința pe care le-a resimțit au fost agravate de lipsa unei baze legale și a legitimității condamnării în sensul Convenției. “Tribunalul Suprem al RMT” care a pronunțat pedeapsa la adresa dlui Ilașcu a fost creat de către o entitate ilegală în dreptul internațional și nerecunoscută de comunitatea internațională. El aparține unui sistem despre care este greu să se spună că funcționează pe o bază constituțională și juridică reflectând o tradiție judiciară conformă cu Convenția. Pentru aceasta stă mărturie aparența de arbitrar care se desprinde din circumstanțele în care au fost judecați și condamnați petiționarii, așa cum ei le-au descris – relatarea lor ne fiind contestată de celelalte părți – și așa cum au fost ele descrise și analizate de către instituțiile OSCE.

Curtea notează că dl Ilașcu a fost deținut timp de opt ani în regim de izolare severă : fără contact cu alți deținuți, fără nici o veste din exterior, de vreme ce nu avea permisiunea de a trimite sau de a primi corespondență, fiind privat și de dreptul de a-și contacta avocatul sau familia ; celula sa fără încălzire, chiar și în condițiile aspre de iarnă, era lipsită de lumină naturală

și de aerisire. A fost de asemenea privat de hrană, în chip de pedeapsă, iar ținând seama de restricțiile impuse la primirea pachetelor, chiar și hrana pe care o primea din afară era adesea improprie pentru a fi consumată. Nu putea să facă duș decât foarte rar, uneori la un interval de mai multe luni. În legătură cu aceasta, Curtea face trimitere la raportul Comitetului European de prevenire a torturii, făcut în urma vizitei acestuia în Transnistria în anul 2000, care consideră drept incalificabilă o izolare prelungită pe durata multor ani.

Condițiile detenției dlui Ilașcu au avut efecte prejudiciabile asupra sănătății sale, care s-a deteriorat de-a lungul acestor ani : el nu a fost îngrijit corect, în lipsa unor vizite și tratamente medicale regulate și a unor mese dietetice. Curtea ia act cu îngrijorare de existența unor reguli care autorizează o putere discreționară în materie de corespondență și de vizite la închisoare, fie că este vorba de puterea paznicilor închisorii sau de cea a altor autorități și subliniază faptul că astfel de reguli au un caracter arbitrar și sunt incompatibile cu garanțiile adecvate și efective împotriva abuzurilor pe care orice sistem carceral al unei societăți democratice trebuie să le prevadă. Mai mult încă, în speță, asemenea reguli au făcut condițiile de detenție să fie și mai dificile.

Condamnarea petiționarului la pedeapsa capitală, combinată cu condițiile în care a trăit în timpul detenției sale dobândesc un caracter deosebit de grav și de crud și trebuie deci considerate ca acte de tortură. Dl Ilașcu fiind deținut în momentul intrării în vigoare a Convenției pentru Rusia, aceasta din urmă este răspunzătoare pentru condițiile de detenție și de tratament aplicate celui în cauză, ca și pentru suferințele care i-au fost cauzate în închisoare. Dl Ilașcu a fost eliberat în mai 2001 ; or, doar cu începere de la această dată responsabilitatea Republicii Moldova este angajată prin faptul neîndeplinirii obligațiilor sale pozitive. În consecință, articolul 3 a fost violat de către Rusia (șaisprezece voturi contra unul), dar nu de către Moldova (unsprezece voturi contra șase).

8. – Privind ansamblul elementelor de care dispune, Curtea consideră ca demonstrat faptul că, în timpul detenției sale, dlui Ivanțoc i s-au aplicat un mare număr de loviri și alte suplicii și că, în anumite momente, a fost privat de hrană și de orice asistență medicală, în ciuda stării sale de sănătate, șubrezită de aceste condiții de detenție. În mod special, Curtea subliniază umilințele și relele tratamente la care el a fost supus mai ales în mai 1999, după introducerea petiției sale în fața Curții. Mai mult încă : dl Ivanțoc este deținut de la condamnarea sa din 1993 în regim de izolare, fără contact cu alți deținuți și fără să aibă acces la ziare. El este lipsit de posibilitatea de a vedea un avocat, singurele sale contacte cu lumea de afară fiind vizitele și pachetele soției sale, sub rezerva autorizării eliberate de autoritățile penitenciare după bunul lor plac. Toate aceste restricții, fără o bază legală și

lăsate la discreția autorităților, sunt incompatibile cu un regim de încarcerare într-o societate democratică și au contribuit la sporirea spaimei și a suferințelor mintale ale petiționarului. Deținut într-o celulă fără încălzire, prost aerisită, fără lumină naturală, cel în cauză nu a beneficiat de îngrijirile necesitate de starea sa de sănătate, în pofida câtorva vizite medicale autorizate de autoritățile penitenciare.

Luată în ansamblu și ținând cont de gravitatea lor, de caracterul lor repetitiv și de scopul spre care tindeau, tratamentele pe care le-a îndurat dl Ivanțoc i-au provocat dureri și suferințe “acute”, aveau un caracter deosebit de grav și de crud și constituie acte de tortură. Dl Ivanțoc fiind deținut în momentul intrării în vigoare a Convenției pentru Rusia, aceasta din urmă se face răspunzătoare pentru condițiile de detenție și pentru tratamentele pe care el le-a avut de îndurat, ca și pentru suferințele care i-au fost cauzate în închisoare. Prin urmare, articolul 3 a fost violat de Rusia (șaisprezece voturi contra unul), precum și de Republica Moldova (unsprezece voturi contra șase).

9. – Curtea poate considera ca demonstrat faptul că, în timpul detenției lor, dnii Leșco și Petrov-Popa au cunoscut condiții de detenție extrem de severe (vizite sau colete de la familiile lor acordate într-o manieră discreționară de către administrația penitenciară ; privarea, în anumite momente, de hrană sau distribuirea de hrană improprie pentru consum ; privarea, în cea mai mare parte a timpului, de orice asistență medicală adecvată, în pofida stării lor de sănătate, șubrezită din cauza acestor condiții de detenție ; lipsa unor mese dietetice, deși prescrise medical). Aceste condiții s-au deteriorat după 2001. În plus, dl Petrov-Popa este supus la regimul de izolare celulară din 1993, fără contact cu alți deținuți și fără să poată avea acces la ziare în limba sa. Ambilor le-a fost refuzat accesul la un avocat până în iunie 2003. Astfel de tratamente sunt de natură a genera dureri sau suferințe atât fizice, cât și mintale.

Luată în ansamblul lor și ținând cont de gravitatea lor, ele pot fi calificate ca tratamente inumane și degradante. Dnii Leșco și Petrov-Popa fiind deținuți în momentul intrării în vigoare a Convenției, pentru Rusia, aceasta din urmă se face răspunzătoare pentru condițiile de detenție și pentru tratamentele pe care le-au îndurat, ca și pentru suferințele care le-au fost cauzate în închisoare. Prin urmare, articolul 3 a fost violat de către Rusia (șaisprezece voturi contra unul), ca și de către Republica Moldova (unsprezece voturi contra șase).

10. – Făcând anume trimitere la concluziile sale în baza articolului 3, în ceea ce privește caracterul procedurii în cauză, Curtea a conchis că nici unul dintre petiționari nu a fost condamnat de către un “tribunal” și că o pedeapsă cu închisoarea, pronunțată de un organ jurisdicțional cum este “Tribunalul

Suprem al RMT” la capătul unei proceduri ca aceea desfășurată în speță, nu poate fi considerată drept “detenție în bună regulă”, dispusă “potrivit căilor legale”. Prin urmare, privarea de libertate suferită de petiționari nu poate satisface condițiile enunțate în paragraful 1 a) al articolului 5. Rezultă de aici că a avut loc o violare a articolului 5 § 1 până în mai 2001 în ceea ce-l privește pe dl Ilașcu, și că s-a produs și continuă să se producă o violare a acestei dispoziții în privința celorlalți petiționari aflați în continuare în detenție (șaisprezece voturi contra unul).

Știindu-se că petiționarii erau deținuți în momentul intrării în vigoare, pentru Rusia, a Convenției, Curtea a concluzionat că faptele constitutive ale violării articolului 5 îi sunt imputabile privitor la toți petiționarii. Ținând cont de concluzia sa potrivit căreia responsabilitatea Republicii Moldova în virtutea obligațiilor sale pozitive este angajată cu începere din mai 2001, Curtea a ajuns la concluzia că articolul 5 nu a fost violat în privința dlui Ilașcu, însă că această dispoziție a fost violată în ceea ce îi privește pe ceilalți petiționari (unsprezece voturi contra șase).

11.– Plângerea petiționarilor în baza articolului 8 se limitează la imposibilitatea de a le scrie liber din închisoare familiilor lor și Curții și la dificultățile pe care le-au întâmpinat pentru a primi vizita familiei. În ceea ce privește învinuirea bazată pe imposibilitatea lor de a sesiza din închisoare Curtea, aceasta ține mai degrabă de articolul 34, pe care Curtea îl va examina separat. Totuși, ținând seama de aceste alegații în contextul articolului 3, Curtea consideră că este inutil să le examineze separat din perspectiva articolului 8 (unanimitate).

12. – Presupunând chiar că este competentă pentru a tranșa învinuirea bazată pe articolul 1 din Protocolul nr. 1, Curtea notează că aceasta nu a fost susținută și a conchis, prin urmare, că dispoziția respectiva nu a fost violată (cincisprezece voturi contra două).

13. – Curtea notează că petiționarii au afirmat că nu au putut să o sesizeze din locul lor de detenție și că petiția lor, care a fost semnată de soțiile lor, a fost depusă de singurul avocat care îi reprezenta la începutul procedurii. Ea evidențiază de asemenea amenințările pronunțate împotriva petiționarilor de către autoritățile penitenciare din Transnistria și agravarea condițiilor lor de detenție după depunerea petiției. Astfel de acțiuni constituie o formă de presiune ilicită și inacceptabilă, care a constituit o piedică în calea dreptului lor de recurs individual. În plus, Curtea relevă cu îngrijorare conținutul unei note verbale din aprilie 2001 a ministerului afacerilor externe rus, cerând Republicii Moldova să-și retragă observațiile prezentate Curții în octombrie 2000 pentru că sugerau o responsabilitate a Rusiei prin faptul staționării trupelor sale pe teritoriul moldovenesc, în Transnistria. Și într-adevăr, cu prilejul audierii din 6 iunie 2001, guvernul moldovenesc a

declarat că-și retrage partea din observațiile sale referitoare la Rusia. Asemenea acțiuni ale guvernului rus, pe de o parte, reprezintă o negare a patrimoniului comun de ideal și de tradiții politice, de respectare a libertății și de preeminență a dreptului menționată în preambulul Convenției iar, pe de altă parte, sunt de natură a aduce o gravă atingere examinării de către ea a unei petiții depuse în exercitarea dreptului de recurs individual și, prin aceasta, obstrucționând însuși dreptul garantat prin articolul 34. Rusia nu și-a îndeplinit, deci, obligațiile care îi reveneau în baza articolului 34 (șaisprezece voturi contra unul).

De altfel, Curtea notează că, după eliberarea sa, dl Ilașcu s-a întreținut cu autoritățile moldovenești referitor la posibilitatea eliberării celorlalți petiționari și că, în acest context, dl Voronin, președintele Republicii Moldova, l-a acuzat public pe dl Ilașcu de a fi cauza menținerii în detenție a camarazilor săi, prin refuzul său de a-și retrage petiția îndreptată împotriva Republicii Moldova și Rusiei. Asemenea afirmații venind din partea celei mai înalte autorități a unui stat contractant și făcând să depindă ameliorarea situației petiționarilor de retragerea petiției depuse împotriva acestui stat sau a unui alt stat contractant, reprezintă o presiune directă, menită să obstrucționeze exercitarea dreptului de recurs individual. Această concluzie este valabilă oricare ar fi influența reală sau teoretică pe care această autoritate o poate avea asupra situației petiționarilor. Prin urmare, declarațiile dlui Voronin se traduc printr-o piedică pusă de Republica Moldova exercitării dreptului de recurs individual al petiționarilor, prin nesocotirea articolului 34 (șaisprezece voturi contra unul).

14. – În aplicarea articolului 41, Republica Moldova trebuie să le plătească domnilor Ivanțoc, Leșco și Petrov-Popa câte 60.000 EUR fiecare pentru daune materiale și morale, câte 3.000 EUR fiecare pentru daune morale decurgând din nesocotirea articolului 34, precum și suma globală de 7.000 EUR pentru cheltuieli de judecată, mai puțin 1.321,34 EUR deja încasați cu titlul de asistență judiciară (zece voturi contra șapte). În plus, Rusia trebuie să-i plătească 180.000 EUR domnului Ilașcu și câte 120.000 EUR fiecare dintre ceilalți petiționari pentru daune materiale și morale, apoi câte 7.000 EUR fiecărui petiționar pentru daune morale rezultând din nesocotirea articolului 34, precum și suma globală de 14.000 EUR pentru cheltuieli de judecată, mai puțin 2.642,66 EUR deja încasați cu titlu de asistență judiciară (șaisprezece voturi contra unul).

De altfel, statele moldovenești și rus trebuie să ia toate măsurile necesare pentru a pune capăt detenției arbitrare a petiționarilor încă încarcerați și să asigure punerea lor imediată în libertate (unanimitate).

15. Bibliografie

- BENOÎT-ROHMER (F.). – «Pour la construction d'un espace juridique européen de protection des droits de l'homme. Réflexions sur l'arrêt de la CEDH, *Ilașcu et autres c. Russie et Moldova* du 8 juillet 2004», *L'Europe des libertés* mars 2005, p. 5-11.
- COHEN-JONATHAN (G.). – «À propos des arrêts *Assanidzé* (8 avril 2004), *Ilașcu* (8 juillet 2004) et *Issa* (16 novembre 2004). Quelques observations sur les notions de «juridiction» et d'«injonction»», *R.T.D.H.* 2005, p. 767-785.
- DECAUX (E.) et TAVERNIER (P.). – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme», *J.D.I.* 2005, p. 472-477.
- PETCULESCU (I.). – «Droit international de la responsabilité et droits de l'homme. À propos de L'arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme du 8 juillet 2004 dans l'affaire *Ilașcu et autres c. la République de Moldova et la Fédération de Russie*», *R.G.D.I.P.* 2005, p. 581-607.
- SUDRE (F.) et autres. – «Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (2004)», *R.D.P.* 2005, p. 759-762 et 770-772.
- WECKEL (P.). – «Chronique de jurisprudence internationale: Cour européenne des droits de L'homme, arrêt du 8 juillet 2004 (Grande Chambre), affaire *Ilașcu et autres c. Moldova et Russie*», *R.G.D.I.P.* 2004, p. 1036-1044.

19. CAZUL RAMIREZ SANCHEZ contra FRANȚEI – Menținerea prelungită în izolare a unui condamnat

1. – *Ilich Ramirez Sanchez, mai cunoscut sub numele de Carlos, este un venezuelean născut în 1949 și actualmente deținut în Franța, la închisoarea din Clairvaux. Urmărit în cadrul unor anchete referitoare la mai multe atentate teroriste comise în Franța, el este condamnat la închisoare pe viață la 25 decembrie 1997, pentru uciderea a doi polițiști și a uneia dintre relațiile sale, comisă în 1975. Timp de opt ani și două luni, mai precis în timpul încarcerării sale la închisoarea Santé de la Paris, cu începere de la 15 august 1994, el este deținut în regim de izolare. Prelungirile menținerii în izolare sunt în general motivate de pericolul pe care îl reprezintă deținutul, de necesitatea de a menține ordinea și securitatea în așezământul penitenciar și de riscul de evadare ; cu aceste ocazii, petiționarul face obiectul unor controale medicale menite să determine aptitudinea sa de a suporta izolarea. Dacă la început medicii nu consemnează nici o contraindicație la izolare, ei nu mai garantează pentru aceasta începând din iulie 2000 și refuză să se pronunțe asupra compatibilității stării de sănătate a petiționarului cu prelungirea acestei măsuri.*

Regimul de izolare implică pentru petiționar de a fi deținut singur într-o celulă de 6,84 mp., dărăpănată și prost izolată, potrivit lui, fără contact cu alți prizonieri sau paznici, și de a nu fi autorizat să iasă din aceasta decât pentru a face o plimbare zilnică de două ore. De altfel, petiționarul susține că singurele sale distracții provin din ziare și de la televizorul pe care îl închiriază și că nu primește vizite, cu excepția celor ale avocaților săi și, odată pe lună, a celei a unui preot.

La 17 octombrie 2002, petiționarul este transferat la centrala din Saint-Maur, unde este deținut până la 18 martie 2004 fără a fi supus regimului de izolare. Totuși, în urma unei convorbiri acordate prin telefon unei emisiuni televizate, în care el refuză anume să adreseze orice cerere de iertare victimelor actelor sale, apreciind la cifra de 1.500 – 2.000 numărul persoanelor ucise, petiționarul este transferat la închisoarea din Fresnes, unde este repus în izolare. Din 18 martie 2004 până la 5 ianuarie 2006, petiționarul este plasat în închisorile din Fresnes, din Fleury-Mérogis și la Santé, unde îi este aplicat regimul de izolare. Începând cu 5 ianuarie 2006, data transferării sale la centrala din Clairvaux, el beneficiază de un regim normal de detenție.

2. – În cererea sa din 20 iulie adresată Curții, dl Ramirez Sanchez susține că menținerea sa prelungită în izolare, între 15 august 1994 – 17 octombrie 2002 și între 18 martie 2004 – 6 ianuarie 2006, a violat articolul 3 al Convenției. El mai afirmă de altfel că prelungirea izolării sale nu s-a făcut în condiții reglementare, nesocotindu-se articolul 13.

3. – Printr-o hotărâre din 27 ianuarie 2005, o cameră (secția I) a concluzionat că articolul 3 nu a fost violat (patru voturi contra trei) și că a fost violat articolul 13 (unanimitate). La 21 aprilie 2005, petiționarul solicită retrimiterarea cauzei la Marea Cameră. La 6 iunie 2005, colegiul acesteia consimte la retrimiterare.

• **Hotărârea din 4 iulie 2006 (Marea Cameră) (CEDO 2006–...)**

4. – Din perspectiva articolului 3, Curtea estimează că examinarea sa trebuie să se limiteze la condițiile de detenție ale petiționarului între 15 august 1994 și 17 octombrie 2002, deoarece părțile nu au adus nici o precizare cu privire la condițiile perioadei dintre martie 2004 și ianuarie 2006, iar petiționarul nu a exercitat nici un recurs privitor la fond în cursul acesteia, cu toate că ar fi putut să o facă.

Ea reamintește că și în cele mai dificile circumstanțe, precum lupta împotriva terorismului și a crimei organizate, Convenția interzice în termeni absoluți tortura și pedepsele sau tratamentele inumane sau degradante. Ea admite că detenția petiționarului creează serioase dificultăți autorităților franceze și înțelege că ele au considerat necesar să ia măsuri extraordinare de securitate pentru a-l ține în detenție pe omul care, în anii 70, era considerat drept cel mai periculos terorist din lume și care de atunci încolo nu a manifestat niciodată vreun regret cu privire la acțiunile sale.

5. – Curtea examinează mai întâi condițiile de detenție ale petiționarului. În timpul menținerii sale în izolare în închisoarea Santé, celula ocupată de petiționar era destul de mare pentru un deținut și dispunea de un pat, de o masă, de un colț cu toaletă și avea o fereastră care asigura lumina naturală.

El dispunea de cărți, de ziare și de un post de televiziune și avea acces două ore pe zi la curtea pentru plimbare, ca și un acces de o oră pe zi la o sală de cardio-training. El era deținut în condiții materiale corecte și conforme cu regulile penitenciare europene adoptate de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la 16 ianuarie 2006. Aceste condiții au fost de asemenea considerate ca “global acceptabile” de către CPT (Comitetul european pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante), cu ocazia vizitei efectuate în perioada 14-26 mai 2000.

De altfel, Curtea subliniază că petiționarul primea vizita unui medic de două ori pe săptămână, cea a unui preot odată pe lună și foarte frecvente vizite ale celor 58 de avocați ai săi dintre care reprezentanta sa legală, care i-a devenit parteneră de viață. Astfel, în timpul acestei perioade, partenera sa a venit să-l vadă de peste 640 de ori în patru ani și zece luni, iar ceilalți avocați ai săi de peste 860 de ori în șapte ani și opt luni. În ceea ce privește familia petiționarului, căreia nu i-a fost impusă nici o restricție cu privire la dreptul de vizitare, aceasta nu a prezentat niciodată vreo cerere de vizitare. Singurele două cereri care au fost respinse veneau din partea unor ziaristi. Curtea consideră deci că petiționarul nu a fost deținut în izolare senzorială completă sau în izolare socială totală și că izolarea sa era parțială și relativă.

6. – Ea studiază apoi durata menținerii în izolare a petiționarului. Ea reamintește că excluderea unui deținut din colectivitatea carcerală nu constituie în sine o formă de tratament inuman. În numeroase state membre există regimuri de securitate sporită pentru deținuții periculoși. Menite să prevină riscurile de evadare, de agresiune sau perturbarea colectivității deținuților, aceste regimuri au ca bază îndepărtarea de comunitatea penitenciară, însoțită de o întărire a controalelor.

Cu toate acestea, Curtea consideră că deciziile de prelungire a unei izolări care durează ar trebui să fie motivate substanțial pentru a se preveni orice risc de arbitrar și că nu ar trebui să se recurgă la această măsură, care reprezintă un fel de “închisoare în închisoare”, decât în mod excepțional și cu multe precauții.

În această privință, ea arată că prelungirile izolării petiționarului au avut loc conform prescripțiilor circularei din 8 decembrie 1998, aplicabilă în speță. Cel în cauză a beneficiat în mod special de vizita foarte regulată a unor medici care, cu toate că nu s-au pronunțat în favoarea acestei măsuri începând cu iulie 2000, nu au constatat consecințe nefaste ale izolării asupra sănătății sale. El a refuzat de altfel un ajutor psihologic în iulie 2002 și a fost examinat de un psihiatru când a ajuns la centrala din Saint-Maur, fără ca să fie propusă vreo continuare în acest sens. În plus, cel în cauză afirmă chiar el însuși că este în perfectă stare de sănătate mintală și fizică.

Curtea ține totuși să sublinieze că o menținere în izolare, chiar relativă, nu poate fi impusă la infinit unui deținut. În plus, este indispensabil ca acesta să poată vedea că o autoritate judiciară independentă statuează cu privire la temeiul și la motivațiile acestei măsuri prelungite. Ar mai fi de asemenea de dorit să se caute soluții alternative plasării în izolare pentru indivizii considerați periculoși și pentru care o detenție într-o închisoare obișnuită și în condiții normale este considerată improprie. Asupra acestui punct, Curtea arată în mod special că, după ce a fost deținut în condiții normale, petiționarul a fost din nou plasat în izolare, după ce a consimțit la o convorbire în care refuza să la ceară iertare victimelor actelor sale ; autoritățile franceze nu au făcut, deci, dovada unei voințe de a-l umili sau de a-l înjosi menținându-l sistematic în izolare, ci au căutat mai degrabă o soluție adaptată personalității și pericolozității sale. În fine, Curtea ține de asemenea cont de preocupările guvernului, potrivit cărora petiționarul ar putea să utilizeze comunicațiile în interiorul sau în exteriorul închisorii pentru a reintra în contact cu membri ai grupului său terorist sau pentru a încerca să facă prozelitism printre ceilalți deținuți și să pregătească eventual o evadare.

În concluzie, continuând să împărtășească grijile CPT privind eventualele efecte pe termen lung ale izolării impuse petiționarului, Curtea consideră că condițiile menținerii sale în izolare nu au atins pragul minim de gravitate necesar pentru a constitui un tratament inuman în sensul articolului 3, ținând cont mai ales de personalitatea și de pericolozitatea dincolo de orice norme a celui în cauză. Desigur, ea este preocupată, în pofida circumstanțelor specifice ale prezentei cauze, de durata deosebit de lungă a plasării petiționarului în regim penitenciar de izolare și a notat ca pozitiv faptul că, începând din 5 ianuarie 2006, el beneficiază de un regim normal de detenție care, în opinia Curții, nu ar trebui în mod normal să mai fie repus în cauză de acum înainte. În aceste circumstanțe, nu a avut loc o violare a articolului 3 (douăsprezece voturi contra cinci).

7. – În 1996, petiționarul a sesizat tribunalul administrativ cu o cerere tinzând să obțină anularea uneia dintre deciziile care ordonau plasarea sa în izolare. Printr-o sentință din 25 noiembrie 1998, tribunalul a respins cererea sa, menționând că era vorba de o măsură interioară care nu era susceptibilă de a fi deferită judecătorului administrativ. Consiliul de Stat și-a modificat jurisprudența cu privire la acest punct în iulie 2003, admitând că o măsură de plasare în izolare putea fi adusă înaintea judecătorului administrativ. Din faptul lipsei în dreptul francez a unui recurs care i-ar fi permis petiționarului să conteste măsurile de prelungire a plasării în izolare, Curtea a ajuns la concluzia violării articolului 13 (unanimitate).

8. – Dl Ramirez Sanchez nu a prezentat nici o cerere pentru daune în baza articolului 41. Curtea îi alocă 10.000 EU pentru cheltuieli de judecată (unanimitate).

D. În internare psihiatrică

20. CAZUL HERCZEGFALVY contra AUSTRIEI – Internarea și tratamentul unui alienat

1. – *Cetățean ungur, dl Istvan Herczegfalvy sosește în Austria în 1964; în prezent el trăiește la Viena. În 1976, în timp ce executa o pedeapsă cu închisoare, împotriva lui sunt angajate noi acte de urmărire penală pentru lovirea și vătămarea unor paznici și codeținuți și pentru amenințări grave pronunțate la adresa magistraților. După executarea primei pedepse, la 13 mai 1977, el rămâne încarcerat și este plasat pe 9 ianuarie 1978, când provizoriu, când cu titlu definitiv, într-o instituție pentru delincvenți alienați mintal. Aici rămâne până la 28 noiembrie 1984, data eliberării sale condiționate.*

2. – *În plângerea sa la Comisie, din 27 noiembrie 1978, dl Herczegfalvy formulează o serie de revendicări relative la legalitatea, durata și regimul detenției sale ca și la tratamentul medical aplicat în timpul acesteia.¹*

• Hotărârea din 24 septembrie 1992 (Cameră) (seria A nr. 244)

3. – Nici una din perioadele detenției în litigiu, ținând când de paragraful 1 c), când de paragraful 1 e) din art. 5, nu a ignorat aceste dispoziții (unanimitate); respectând dreptul intern, deciziile autorităților competente nu erau viciate de arbitrar.

4. – Durata detenției provizorii a petiționarului (de la 27 mai 1978 la 10 ianuarie 1979, apoi de la 30 octombrie 1979 la 9 aprilie 1980) nu a depășit „termenul rezonabil” prescris de art. 5 § 3 (unanimitate). Curtea nu constată nici o neglijență a autorităților care ar fi putut să încetinească desfășurarea procesului, în prima perioadă, încât să se încalce prevederile Convenției; potrivit Curții, petiționarul a contribuit el însuși la prelungirea procedurii. A doua perioadă nu pare nici aceasta excesivă având în vedere, printre altele, noua componentă a jurisdicției chemate să se pronunțe în cauză.

¹ La 10 martie 1988, Comisia declară inadmisibile mai multe revendicări ale petiționarului. La 4 octombrie 1989, ea reține alte câteva capete de cerere și respinge plângerea pentru restul revendicărilor. În raportul său din 1 martie 1991 ea concluzionează asupra încălcărilor art. 3 (unanimitate), 5 § 1 e) (pentru perioadele de la 11.12.1981 la 8.02.1982 și din 8.02.1983 la 16.02.1984) (unanimitate), 5 § 4 (unanimitate), art. 8 (unanimitate), art. 10 (unanimitate) și art. 13 (18 voturi pentru, 2 împotriva) dar nu și asupra violării art. 5 § 1 c) (11 voturi pentru, 9 împotriva) și art. 5 § 1 e) (pentru celelalte perioade) (11 voturi pentru, 9 împotriva) și art. 5 § 3 (unanimitate).

5. – Curtea reamintește jurisprudența sa asupra câmpului de aplicare al paragrafelor 1 și 4 ale art. 5, potrivit căreia, pentru a fi îndeplinite exigențele Convenției, controlul legalității unei detenții trebuie să respecte atât normele de fond cât și cele de procedură ale legislației naționale și, în plus, să exercite, în conformitate cu scopul art. 5, protejarea individului împotriva arbitrarului. Cea de-a doua condiție implică nu numai ca jurisdicțiile competente să se pronunțe „într-un termen scurt“, dar și faptul ca deciziile lor să se succedă într-un ritm rezonabil. Or, două din cele trei decizii incriminate nu ar putea fi considerate conforme acestei din urmă exigențe, cu atât mai mult cu cât multiplele cereri de punere în libertate introduse în acea perioadă de către petiționar au rămas fără răspuns. Aceste concluzii dispensează Curtea de a mai examina conformitatea deciziilor în litigiu cu dreptul intern. În concluzie, Curtea a decis că s-au încălcat prevederile art. 5 § 4 (unanimitate).

6. – Dl Herczegfalvy se plângea și de terapia aplicată față de el: i s-ar fi aplicat un tratament brutal, incompatibil cu art. 3.

Potrivit Curții, situația de inferioritate și neputință care caracterizează pacienții internați în spitalele de psihiatrie reclamă o vigilență crescută în ce privește controlul respectării Convenției. Dacă autorităților medicale le incumbă competența de decizie – pe baza regulilor cunoscute ale științei lor – asupra mijloacelor terapeutice de utilizat, la nevoie cu forța, pentru prezervarea sănătății fizice și mintale a bolnavilor care sunt în întregime incapabili să se controleze și a căror responsabilitate o au autoritățile respective, aceasta nu înseamnă protejarea lor într-o mai mică măsură de către prevederile art. 3, ale cărui exigențe nu suferă nici o derogare. Durata utilizării cătușelor și a unui pat de siguranță preocupă în mod deosebit Curtea. Ea consideră totuși că elementele de care dispune nu sunt suficiente pentru a respinge teza guvernului potrivit căreia, după principiile psihiatrice îndeobște admise în acea perioadă, tratamentul respectiv era justificat de un imperativ medical. În plus, unele afirmații ale petiționarului nu găsesc sprijin în documentele dosarului. Curtea a decis că nu s-a stabilit nici o violare a art. 3 (unanimitate).

7. – Administrându-i hrana cu forța și impunându-i lui I. Herczegfalvy tratamentul examinat deja din perspectiva art. 3, autoritățile spitalicești nu au adus atingere art. 8 (unanimitate): Curtea nu dispune de nici un indiciu de natură să zdruncine opinia guvernului, pentru care aceste autorități puteau, pe bună dreptate, să considere boala psihiatrică a petiționarului ca o afecțiune care-l făcea pe acesta din urmă incapabil de autodeterminare.

În schimb, practica spitalului constând în trimiterea fiecărei scrisori a petiționarului către curator, pentru a se face selecție, a încălcat prevederile art. 8

---

¹ Organele de urmărire penală (n.t.).

(unanimitate), deoarece ingerința în dreptul garantat de această dispoziție nu era „prevăzută de lege“ în sensul paragrafului 2: în absența celei mai mici precizări referitoare la tipul de restricții autorizate, la scopul, durata, întinderea și controlul acestora, legea austriacă nu oferă gradul minim de protecție împotriva arbitrarului cerut de preeminența dreptului într-o societate democratică.

8. – Pentru aceleași rațiuni ca acelea care au condus Curtea la concluzia nesocotirii art. 8, aceasta a statuat că s-au încălcat și prevederile art. 10 invocate de petiționar în legătură cu limitările accesului său la informare.

9. – Având în vedere decizia sa referitoare la art. 8 și 10, Curtea nu consideră necesar să tranșeze chestiunea unei eventuale violări a art. 13 (unanimitate).

10. – Statuând în echitate, Curtea acordă lui I. Herczegfalvy 100.000 de șilingi austrieci pentru prejudiciul rezultând din încălcările prevederilor reținute (unanimitate). Ea atribuie petiționarului și rambursarea integrală a cheltuielilor, adică 8.000 DM și 12.000 șilingi austrieci, minus suma de 22.971 FF reprezentând banii plătiți de Consiliul Europei cu titlu de asistență judiciară (unanimitate).¹

11. Bibliografie

- CALLEWAERT (J.). – „L'affaire Herczegfalvy ou le traitement psychiatrique à l'épreuve de l'article 3... et vice versa“, *R.T.D.H.* 1993, p. 433–443.
- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1992“, *A.F.D.I.* 1992, p. 629 și urm.
- DECAUX (E.) și TAVERNIER (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 1992)“, *J.D.I.* 1993, p. 748–749.
- GERBRANDA (T.). – „Noot“, *NJCM-Bulletin* 1993, p. 444–448.
- MERRILLS (J.G.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1993“ *B.Y.B.I.L.* 1993, p. 481–483.
- SPIELMANN (A. și D.). – „Cour européenne des droits de l'homme“, *A.D.L.* 1994, p. 314–315.
- SUDRE (F.), LEVINET (M.), PEYROT (B.) și ECOCHARD (B.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme – 1992“, *R.U.D.H.* 1993, nr. 1–2, p. 1 și urm.
- WARBRICK (C.). – „The European Convention on Human Rights“, *Y.E.L.* 1992, p. 740–742.

¹ Articolul 51 § 1 al legii spitalelor a fost înlocuit în 1991 prin dispoziții mai precise. De altfel, de la 1 ianuarie 1990, articolul 34 al legii privind plasarea unor bolnavi mental prevede îndeosebi că nu se pot pune obstacole corespondenței dintre bolnav și avocatul său; de la 1 ianuarie 1994 aceste reguli se aplică și condamnaților plasați în spitale psihiatrice (noul articol 167 a) al legii privind aplicarea pedepselor).

Secțiunea a 2-a

EXPULZAREA SAU EXTRĂDAREA STRĂINILOR

21. CAZUL VILVARAJAH ȘI ALȚII *contra* REGATULUI UNIT – Respingerea unor solicitanți de azil din Sri Lanka spre țara lor de origine

1. – *Tamili din Sri Lanka, dnii Nadarajah Vilvarajah, Vaithialingam Skandarajah, Saravamuthu Sivakumaran, Vathanan Navratnasingam și Vinasithamby Rasalingam sosesc în Regatul Unit la date diferite în cursul anului 1987 și cer azil politic în baza Convenției Națiunilor Unite din 1951 referitoare la statutul refugiaților (astfel cum aceasta a fost modificată): ei se tem că vor fi persecutați dacă sunt trimiși în țările lor, unde familiile și ei înșiși au suferit de pe urma exceselor armatei contra comunității tamile. Ministrul de interne examinează cererile acestora și le respinge. În această situație, cei în cauză solicită controlul judiciar al deciziilor respective, însă Camera Lorzilor le respinge în ultimă instanță¹ la 16 decembrie 1987.*

Aceștia sunt trimiși în Sri Lanka la 10 și, respectiv, 12 februarie 1988. Primul, al doilea și al treilea dintre ei pretind că au fost arestați, deținuți și maltratați (pentru al doilea și al treilea) de către membrii Forțelor indiene de menținere a păcii (IPKF); cel de-al patrulea afirmă că a fost arestat și bătut de către poliție. La 13 martie 1989, judecătorul² admite recursul formulat de cei în cauză împotriva deciziei de respingere. Autorizați astfel să revină în Marea Britanie la 4 octombrie 1989, ei obțin un permis de ședere excepțional, valabil mai întâi pentru 12 luni, prelungit apoi până la 22 martie 1992.

2. – *Domnii Vilvarajah, Skandarajah și Sivakumaran sesizează Comisia la data de 26 august 1987, iar domnii Navratnasingam și Rasalingam la 15 decembrie. Ei afirmă că, în calitatea lor de tineri tamili de sex masculin, au motive plauzibile să se teamă că vor suferi persecuții, tortură, o execuție arbitrară sau tratamente inumane ori degradante, contrare art. 3 al Convenției. În afară de aceasta, ei afirmă că în dreptul britanic nu dispun de nici un recurs efectiv pentru revendicarea rezultată din acest text.³*

• *Hotărârea din 30 octombrie 1991 (Cameră) (seria A nr. 215)*

3. – *Nici Convenția, nici Protocoalele acesteia nu consacră un drept la azil politic. Decizia de expulzare a unui solicitant de azil poate totuși ridica o problemă în baza art. 3 atunci când există motive serioase și dovedite de a*

¹ Fără să se poată face apel (n.t.).

² Judecător – arbitru judiciar, judecător de recurs în dreptul anglo-saxon (n.t.).

³ În raportul său din 8 mai 1990, Comisia trage concluzia absenței vreunei încălcări a art. 3 (7 voturi pentru, 7 împotriva, cu votul decisiv al președintelui), dar constată violarea art. 13 (13 voturi pentru, 1 împotriva). (Potrivit Regulamentului comisiei, în cazul egalității de voturi, votul președintelui prevalează determinând astfel decizia. n.t.)

crede că cel în cauză riscă un pericol real de a fi supus torturii, pedepselor ori tratamentelor inumane sau degradante.

În scopul stabilirii existenței unor asemenea motive, Curtea se sprijină pe ansamblul elementelor care i-au fost furnizate sau, la nevoie, pe care și le procură din oficiu. Ea trebuie să se bazeze cu prioritate pe circumstanțele pe care statul în cauză le cunoștea sau trebuia să le cunoască în momentul deciziei de respingere, chiar dacă informații ulterioare pot să-i servească la confirmarea sau infirmarea aprecierii pe care a făcut-o și să aplice criteriile riguroase, având în vedere caracterul absolut al art. 3 și faptul că acesta consacră una din valorile fundamentale ale societăților democratice care formează Consiliul European.

Curtea a concluzionat că lipsesc motivele serioase și dovedite de a crede că trimiterea petiționarilor în Sri Lanka în februarie 1988 i-ar fi expus la un pericol real de a suferi tratamente incompatibile cu art. 3 din Convenție. La acea dată, situația din Sri Lanka se ameliorase atât în nordul, cât și în estul insulei. Dacă ostilități sporadice și izolate continuau totuși să aibă loc, IPKF înlocuise forțele de securitate predominant singaleze, potrivit acordului din iulie 1987, și luptele de la Jaffna încetaseră. În plus, un program al Înalțului Comisar O.N.U. pentru refugiați permisesse deja repatrierea voluntară a numeroși tamiți în Sri Lanka.

Probele furnizate referitor la antecedentele petiționarilor și la contextul general din insulă nu stabilesc că situația personală a celor în cauză ar fi fost mai rea decât cea a majorității membrilor comunității tamițe sau a altor tineri tamiți de sex masculin care se reîntorceau în țara lor. Totuși, în asemenea circumstanțe, o simplă posibilitate de rele tratamente nu antrenează în sine o violare a art. 3. În ceea ce privește pe al doilea, al treilea și al patrulea petiționar, care suferiseră efectiv rele tratamente la revenirea în țara lor, cazurile acestora nu prezentau nici un element distinct care ar fi putut sau ar fi trebuit să permită ministrului (britanic, *n.t.*) să prevadă că se va întâmpla astfel. Trimiterea celui de al patrulea și al cincilea dintre petiționari fără documente de identitate este criticabilă, dar nu i-a expus prin aceasta la un veritabil risc, depășind limitele fixate de art. 3. Curtea conferă, de asemenea, greutate cunoștințelor și experienței acumulate de autoritățile britanice, rezultate din examinarea dosarelor numeroșilor solicitanți de azil din Sri Lanka și împrejurării că ministrul de interne britanic a studiat cu grijă fiecare caz în parte al solicitanților de azil. Astfel fiind, Curtea a constatat inexistența violării art. 3 (8 voturi pentru, 1 împotriva).

4. – Din perspectiva art. 13, Curtea nu distinge nici o diferență esențială între prezenta speță și cazul Soering. Jurisdicțiile engleze au competența, în materie de azil, de a aplica aceleași principii de control judiciar și de anulare a unei decizii în circumstanțe similare, competență de care s-au folosit în numeroase ocazii. De altfel, acestea au subliniat responsabilitatea lor deosebită în acest domeniu, în sensul supunerii deciziilor administrative celui mai minuțios examen. În plus, în practică, nici un solicitant de azil nu a fost respins din Regatul Unit înainte de sfârșitul procedurii, o dată ce acesta a dobândit autorizația de a cere un control judiciar. Petiționarii dispuneau de un

recurs efectiv, astfel încât Curtea constată că nu au fost nesocotite prevederile art. 13 (7 voturi pentru, 2 împotrivă).

5. Bibliografie

- ALKEMA (E.A.). – „Noot”, *N.J.* 1995, p. 3757–3759.
- BOSSUYT (M.) și LAMMERANT (I.). – „La conformité à la Convention européenne des droits de l’homme des mesures d’éloignement du territoire de demandeurs d’asiles déboutés”, *R.T.D.H.* 1993, p. 417–430.
- COUSSIRAT–COUSTÈRE (V.). – „Jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme de 1989 à 1991”, *A.F.D.I.* 1991, p. 589 și urm.
- DECAUX (E.) și TAVERNIER (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme”, *J.D.I.* 1992, p. 801–803.
- FARRAN (S.). – „The U.K. before the European Court of Human Rights. Case law and commentary”, Londra, Blakstone, 1996, p. 51–54 și 318–320.
- JACKSON (D.W.). – „The United Kingdom confronts the European Convention on Human Rights”, Gainesville, University Press of Florida, 1997, p. 95–97. *Ars Aequi Libri*, 1997, p. 306–328.
- MERRILLS (J.G.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1992”, *B.Y.B.J.L.* 1992, p. 540–542.
- PEDRAZZI (F.). – „Corte europea dei diritti dell’uomo, richiedenti asilo e procedura di riconoscimento dello status di rifugiato. Considerazioni critiche sulla sentenza Vilvarajah”, *Riv. I.D.U.* 1992, p. 187–202.
- SUDRE (F.). – „Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme – 1991”, *R.U.D.H.* 1992, nr. 1–2, p. 1 și urm.
- WARBRICK (C.). – „The European Convention on Human Rights”, *Y.E.L.* 1991, p. 544–553.

22. CAZUL MAMATKULOV ȘI ASKAROV contra TURCIEI – Extradare către Uzbekistan în pofida unei măsuri provizorii indicate de Curte

1. – *Resortisanți uzbeki, Rustam Sultanovici Mamatkulov și Zainiddin Abdurasulovici Askarov s-au născut în 1959 și respectiv în 1971. Ei sunt membri ai Erk („Libertate”), un partid de opoziție.*

Primul ajunge la Istanbul, venind din Kazahstan, la 3 martie 1999, având o viză de turism ; poliția turcă îl reține la aeroport și îl plasează în arest provizoriu. Cel de al doilea intră în Turcia la 13 decembrie 1998, având un pașaport fals. Forțele de ordine îl rețin și îl plasează în arest provizoriu la 5 martie 1999.

Ambii sunt bănuși în Uzbekistan de omucidere, de a fi provocat altora răniri prin explozia unei bombe și de tentativă de atentat împotriva președintelui Republicii. Ei sunt traduși în fața unui judecător care ordonă plasarea lor în detenție provizorie. Invocând o convenție bilaterală semnată cu Turcia, Uzbekistanul cere extradarea lor.

Dl Mamatkulov este audiat de un judecător al tribunalului corecțional din Bakirköy, iar dl Askarov este tradus în fața tribunalului corecțional din Fatih (Istanbul). Judecătorul și tribunalul constată că infracțiunile reținute

nu sunt de natură politică sau militară, ci constituie delikte de drept comun. Ei ordonă ca petiționarii să fie deținuți până la extrădarea lor.

Petiționarii sesizează Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care indică guvernului turc, la 18 martie 1999 că, în aplicarea articolului 39 (măsuri provizorii) al regulamentului, "ar fi de dorit, în interesul părților și al bunei desfășurări a procedurii în fața Curții, ca petiționarii să nu fie extrădați către Republica Uzbekistan înainte de reunirea camerei competente, adică înainte de 23 martie". La această dată, camera prorogă măsura provizorie până la noi ordine. Între timp, mai precis la 19 martie 1999, consiliul de miniștri turc emite un decret de extrădare referitor la petiționari, care sunt remiși autorităților uzebece la 27 martie 1999.

Printr-o sentință din 28 iunie 1999, Înalta Curte îi declară pe petiționari vinovați de faptele care li se reproșează și îi condamnă la pedepse cu închisoarea de 20 de ani și respectiv de 11 ani.

2. – În petițiile lor din 11 și 12 martie 1999 adresate Curții, reprezentanții petiționarilor invocă articolele 2 și 3 ale Convenției, susținând că în perioada extrădării clienții lor întâmpină un risc real de a fi supuși la tortură sau la rele tratamente. Ei denunță de asemenea, în baza articolului 6, inechitatea procedurii de extrădare urmată de Turcia și a procedurii penale întreprinse în Uzbekistan. Ei afirmă în final că, prin extrădarea petiționarilor, Turcia a încălcat obligațiile sale decurgând din Convenție, deoarece nu s-a conformat indicațiilor date de Curte în baza articolului 39 din regulamentul său.

3. – Printr-o hotărâre din 6 februarie 2003, o cameră (secția I) a ajuns la concluzia că articolul 3 nu a fost violat, că articolul 6 este inaplicabil procedurii de extrădare din Turcia și estimează că nu se pune nici o problemă în privința învinuirii în baza articolului 6 și cu privire la inechitatea procedurii penale în Uzbekistan (unanimitate). De altfel, ea a ajuns la concluzia violării de către Turcia a articolului 34, deoarece aceasta nu a respectat măsurile provizorii indicate de către Curte (șase voturi contra unul).

La 28 aprilie 2003, guvernul cere retrimiteria cauzei la Marea Cameră. La 21 mai 2003, colegiul acesteia consimte la cerere.

• Hotărârea din 4 februarie 2005 (Marea Cameră) (CEDO 2005-I)

4. – Curtea ia notă de rapoartele asociațiilor internaționale de apărare a drepturilor omului care denunță o practică administrativă de tortură și de alte forme de rele tratamente împotriva dizidenților politici în Uzbekistan, ca și politica represivă a conducătorilor uzebeci față de acești dizidenți. În raportul său pentru 2001, Amnesty International a subliniat că "numeroși presupuși partizani ai unor partide și mișcări islamiste de opoziție clandestine (...) au fost victimele unor acte de tortură și de rele tratamente comise de cei răspunzători de aplicarea legilor". Curtea consideră totuși că aceste constatări, care descriu situația generală din Uzbekistan, nu confirmă

alegațiile specifice ale petiționarilor, care trebuie coroborate prin alte elemente de probă. Ea ține cont de data la care au fost extrădați petiționarii (27 martie 1999) pentru a aprecia dacă exista în Uzbekistan un risc real ca ei să fie supuși unor tratamente contrare articolului 3. Potrivit guvernului turc, extrădarea petiționarilor a fost efectuată în urma obținerii din partea guvernului uzbek a asigurării “că nu se va face o confiscare generală a bunurilor petiționarilor, că nu vor fi supuși unor acte de tortură și că nu vor fi condamnați la pedeapsa capitală”. Guvernul a mai produs și rapoarte medicale întocmite de medicii închisorilor în care erau încarcerăți dnii Mamatkulov și Askarov.

În lumina elementelor de care dispune, Curtea nu este în măsură să conchidă că existau la 27 martie 1999 motive substanțiale pentru a crede că petiționarii întâmpinau un risc real de a fi supuși la tratamente contrare articolului 3. Nerespectarea de către Turcia a indicației date în virtutea articolului 39 din regulament a împiedicat Curtea să aprecieze existența unui risc real în modul în care i se părea adecvat să o facă în circumstanțele cauzei. Prin urmare nu poate fi constatată nici o violare a articolului 3 (paisprezece voturi contra trei).

5. – Ținând seama de alegațiile petiționarilor în contextul articolului 3, Curtea consideră că nu este cazul să le examineze separat în baza articolului 2 (unanimitate).

6. – Cu privire la învinuirea adusă de petiționari, potrivit căreia ei nu au avut parte de un proces echitabil în fața tribunalului corecțional care a statuat asupra extrădării lor, Curtea reamintește că deciziile cu privire la intrarea sejurului și îndepărtarea străinilor nu implică o contestare cu privire la drepturile sau obligațiile cu caracter civil ale unui petiționar, nici nu au legătură cu temeiul unei acuzații în materie penală îndreptată împotriva lui, în înțelesul articolului 6 § 1. Această dispoziție nu se aplică deci (unanimitate).

7. – În ceea ce privește alegația petiționarilor potrivit căreia nu aveau nici o posibilitate de a obține un proces echitabil în Uzbekistan, Curtea consideră că existența unui risc de denegare flagrantă de justiție trebuie evaluată prin referire la circumstanțele despre care statul avea sau trebuia să aibă cunoștință în momentul extrădării. Atunci când extrădarea este amânată ca urmare a unei indicații formulate de Curte în baza articolului 39, riscul de denegare flagrantă de justiție trebuie și acesta evaluat în lumina informațiilor de care dispune Curtea în momentul în care examinează cauza.

Cu toate că, în lumina elementelor disponibile, au putut exista la această dată motive de îndoială cu privire la procesul care urma să le fie făcut în țara de destinație, nu există suficiente elemente care să arate că eventualele carențe ale procesului riscă să constituie o denegare de justiție flagrantă. Prin urmare, nu a avut loc o violare a articolului 6 § 1 (treisprezece voturi contra patru).

8. – Curtea relevă că petiționarii, odată extrădați, au pierdut orice contact cu avocații lor și au fost deci privați de posibilitatea de a aduna probe în măsură a le susține alegațiile în baza articolului 3. În consecință, ea a fost împiedicată să aprecieze corect dacă petiționarii întâmpinau un risc real de a fi supuși la rele tratamente.

Curtea observă că, în mai multe decizii și ordonanțe recente, jurisdicțiile și instituțiile internaționale au subliniat importanța și rațiunea de a fi a măsurilor provizorii și accentuează faptul că respectarea acestor măsuri era necesară pentru efectivitatea deciziilor acestora cu privire la fond. În cadrul contenciosului internațional, măsurile provizorii au ca obiect conservarea drepturilor părților.

De altfel, Curtea ține să sublinieze că dreptul de recurs individual garantat prin Convenție a dobândit în cursul anilor o mare importanță și figurează printre cheile de boltă ale mecanismului de apărare a drepturilor și libertăților enunțate în Convenție.

În acest context, Curtea relevă că în lumina principiilor generale de drept internațional, a dreptului tratatelor și a jurisprudenței internaționale, interpretarea domeniului de acțiune al măsurilor provizorii nu poate fi despărțită de procedura în cursul căreia ele sunt prevăzute și de decizia cu privire la fond pe care ele urmăresc să o protejeze. Ea reiterează în această privință faptul că, în baza articolului 31 § 1 din Convenția de la Viena referitoare la dreptul tratatelor, interpretarea tratatelor trebuie să se facă cu bună credință și în lumina obiectului și scopului lor, precum și ținând cont de principiul efectului util.

Curtea observă că Curtea Internațională de Justiție, Curtea Interamericană pentru Drepturile Omului, Comitetul Drepturilor Omului al Națiunilor Unite și Comitetul Națiunilor Unite împotriva Torturii au confirmat toate, în decizii recente, că apărarea drepturilor invocate de părți, față cu riscul unui prejudiciu ireparabil, reprezintă un obiectiv esențial al măsurilor provizorii prevăzute în drept internațional. Indiferent de sistemul juridic considerat, orice bună administrare a justiției implică să nu fie îndeplinite, atâta timp cât procedura este în curs, acte cu caracter ireparabil.

În sistemul Convenției, măsurile provizorii, așa cum au fost aplicate în mod constant în practică, se vădesc de o importanță fundamentală pentru evitarea situațiilor ireversibile care ar împiedica Curtea să procedeze în bune condiții la examinarea petiției și, dacă este cazul, să-i asigure petiționarului beneficierea practică și efectivă de acel drept protejat de Convenție pe care îl invocă. Prin urmare nerespectarea de către un stat care a ratificat Convenția a măsurilor provizorii pune în pericol eficacitatea dreptului de recurs individual, așa cum este acesta garantat prin articolul 34, precum și angajamentul formal al statului, în virtutea articolului 1, de a apăra drepturile și libertățile enunțate în Convenție.

O indicare de măsuri provizorii dată de Curte îi permite acesteia nu numai să examineze cu eficacitate o petiție, ci și să se asigure de efectivitatea

protecției prevăzute prin Convenție cu privire la petiționar și, ulterior, Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei să supravegheze executarea hotărârii definitive. Asemenea măsuri permit astfel statului în cauză să se achite de obligația de a se conforma hotărârii definitive a Curții, care este juridic obligatorie, în virtutea articolului 46.

În consecință, incidențele indicației unei măsuri provizorii dată unui stat contractant, în cazul de față Turcia, trebuie să fie examinate în lumina obligațiilor ce decurg din articolele 1, 34 și 46.

Faptele cauzei demonstrează cu claritate că Curtea a fost împiedicată, prin extrădarea lor către Uzbekistan, să examineze învinuirile aduse de petiționari într-un mod adecvat, conform practicii sale constante în cauze similare și, în definitiv, să-i protejeze în caz de nevoie de violările potențiale ale Convenției. Consecința acestei împiedicări este că petiționarii au fost obstrucționați în exercitarea efectivă a dreptului lor de recurs individual, garantat de articolul 34, redus la zero prin extrădarea lor.

Ținând seama de elementele aflate în posesia sa, Curtea a ajuns la concluzia că, prin neconformarea la măsurile provizorii indicate în virtutea articolului 39 din regulament, Turcia nu și-a îndeplinit obligațiile care îi reveneau în baza articolului 34 (paisprezece voturi contra trei).

9. – Ea îi alocă fiecărui petiționar câte 5.000 EUR pentru daune morale și ambilor 15.000 EUR pentru cheltuieli de judecată, mai puțin 2.613 EUR plătiți de Consiliul Europei (unanimitate).

10. Bibliografie

- COHEN-JONATHAN (G.). – «Sur la force obligatoire des mesures provisoires. L'arrêt de la grande chambre de la Cour européenne des droits de l'homme du 4 février 2005, *Mamatkulov et Askarov contre Turquie*», *J.D.I.* 2005, p. 421-434.
- FRUMER (P.). – «Un arrêt définitif sur les mesures provisoires: la Cour européenne des droits de l'homme persiste et signe. Commentaire de l'arrêt *Mamatkulov et Askarov contre Turquie* du 4 février 2005», *R.T.D.H.* 2005, p. 799-826.
- KRENC (F.). – «L'arrêt *Mamatkulov et Askarov c. Turquie* du 4 février 2005: le caractère obligatoire des mesures provisoires indiquées par la Cour européenne des droits de l'homme», *J.T.* 2005, p. 526 și urm.
- OELLERS-FRAHM (K.). – «Verbindlichkeit einstweiliger Anordnungen des EMGR – Epilog. Das Urteil der Großen Kammer in Fall *Mamatkulov v.a. gegen Türkei*», *EuGRZ* 2005, p. 347-350.
- SUDRE (F.) et autres. – «Jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (2005)», *R.D.P.* 2006, p. 789-790.

Secțiunea a 3-a

PEDEPSELE CORPORALE

23. CAZUL TYRER contra REGATULUI UNIT – Pedepsă judiciară corporală în insula Man

1. – *Anthony Tyrer este cetățean britanic, domiciliat în Castletown, în insula Man. La 7 martie 1972, când avea 15 ani și o conduită bună, acesta este condamnat de către Tribunalul local pentru tineri, în baza legii aplicabile în insulă, la trei lovituri de vergea pentru agresare neprovocată cauzând daune corporale (împreună cu alți 3 adolescenți, el a rănit un alt elev mai mare din școala sa). Împotriva pedepsei el face recurs la Înalta Curte de Justiție din insula Man. Aceasta examinează cauza și respinge recursul său în apel la 28 aprilie 1972. Condamnarea este executată în aceeași zi la postul de poliție, în prezența tatălui celui în cauză și a unui medic. Condamnatul trebuie să-și tragă pantalonii și slipul și să se aplece peste o masă.*

2. – *Abolite în Anglia, Țara Galilor și în Scoția din 1948, iar în Irlanda de Nord din 1968, pedepsele judiciare corporale au fost menținute pentru anumite delictе prevăzute de legislația din insula Man. Aceste pedepse sunt aplicabile persoanelor de sex masculin în vârstă de la 10 la 21 de ani, numărul de lovituri pe care le stabilește tribunalul neputând depăși șase pentru un copil (de la 10 la 13 ani) și douăsprezece pentru un tânăr. Folosirea lor, puțin frecventă, pare să fi fost limitată, din 1969, la delictеle de violență contra persoanelor.*

Insula Man nu face parte din Regatul Unit, dar este dependentă de Coroană, având un guvern, o adunare legislativă și tribunale proprii. Guvernul britanic o consideră ca pe un teritoriu pe care îl reprezintă în relațiile internaționale și a făcut declarațiile corespunzătoare în virtutea art. 63 §§ 1 și 4 din Convenție, extinzând aplicarea acestui instrument juridic asupra insulei.

3. – *În plângerea formulată în fața Comisiei la 21 septembrie 1972, Anthony Tyrer pretinde, în principal, că pedeapsa corporală la care a fost condamnat încalcă art. 3 din Convenție. Totuși, în ianuarie 1976, el anunță că dorește să-și retragă plângerea. În martie 1976, Comisia refuză să-i admită această cerere apreciind că acest caz ridică probleme de ordin general privind respectarea Convenției și solicită un examen mai aprofundat al chestiunilor în litigiu.¹*

• Hotărârea din 25 aprilie 1978 (Cameră) (seria A nr. 26)

4. – *În primul rând, Curtea trebuie să soluționeze o chestiune preliminară. Într-adevăr, Attorney-General (procurorul general, n.t.) al*

¹ În raportul său din 14 decembrie 1976, Comisia exprimă opinia că pedeapsa judiciară corporală aplicată petiționarului a încălcat prevederile art. 3 din Convenție, prin caracterul său degradant (14 voturi pentru, 1 împotriva).

insulei Man solicită Curții să radieze cauza de pe rol, avansând două argumente: după ce a atins vârsta majoratului, Anthony Tyrer și-a exprimat dorința de retragere a plângerii; Parlamentul insulei Man era sesizat cu un proiect de lege tinzând să abolească pedepsele judiciare corporale ca sancțiuni penale pentru delictul de care a fost găsit vinovat băiatul. Curtea poate să radieze de pe rol un caz, dacă ea primește, de exemplu, comunicarea unui „fapt de natură să-i furnizeze o soluție a litigiului” (art. 47 § 2 din regulamentul acesteia). Totuși, Curtea decide să nu primească cererea de radiere, apreciind că nici declarația lui Anthony Tyrer, nici proiectul de lege nu pot fi considerate ca reprezentând o asemenea soluție (unanimitate).

5. – Trecând la problema de fond, Curtea judecă mai întâi că pedeapsa suferită de Anthony Tyrer nu constituie o „tortură”, nici o „pedeapsă inumană” în sensul art. 3, pentru că suferința pe care aceasta a provocat-o nu a atins nivelul implicat de aceste noțiuni. În consecință, singura chestiune care se pune este aceea de a ști dacă pedeapsa incriminată era „degradantă”.

În opinia Curții, pentru ca o pedeapsă să fie „degradantă” și contrară art. 3, umilirea sau disprețuirea provocată trebuie să atingă un nivel deosebit și să difere de elementul obișnuit de umilire pe care-l comportă în mod normal și aproape inevitabil pedepsele judiciare. Aprecierea în această privință este relativă; ea depinde îndeosebi de natura și contextul pedepsei, ca și de modalitățile sale de executare.

Curtea notează că legislația insulei Man oferă anumite garanții. Totuși, examinând ansamblul circumstanțelor cauzei, ea apreciază că bătaia aplicată petiționarului constituia o pedeapsă degradantă. În acest scop, Curtea arată câteva elemente. Pedepsele judiciare corporale implică, prin natura lor, ca o ființă umană să procedeze la violențe fizice asupra unuia din semenii săi; în afară de aceasta, este vorba de violențe instituționalizate, al căror caracter se combină cu ansamblul procedurii oficiale presupus de pedeapsă și cu faptul că executanții sunt complet străini delincventului. Deși Anthony Tyrer nu a suferit leziuni fizice grave sau durabile, pedeapsa sa – constând în a-l trata ca pe un obiect în mâinile puterii politice – a adus atingere demnității și integrității fizice a acestuia; el a încercat angoasa de a aștepta violențele care i-au fost aplicate. În sfârșit, rușinea de a se vedea administrându-i-se bătaia la fundul gol a agravat într-o oarecare măsură caracterul degradant al pedepsei, dar acesta nu a fost factorul unic sau determinant.

Tezei potrivit căreia o mare parte a populației insulei Man consideră bătaia cu vergeaua ca un mijloc eficace de disuasiune, Curtea îi răspunde că niciodată nu este admis să se recurgă la pedepse contrare art. 3, oricare ar putea fi efectul lor disuasiv.

6. – Curtea examinează în continuare dacă această concluzie ar putea fi modificată de unele argumente avansate în temeiul art. 63: *Attorney-General* al insulei Man susține că, ținând seama de necesitățile locale existente în insulă, pedeapsa aplicată lui Anthony Tyrer nu ar fi încălcat prevederile Convenției.

Curtea respinge în unanimitate această alegație. Ea notează, mai întâi, că opinia publică locală nu ar putea să fie considerată, prin ea însăși, o dovadă că

pedepsele judiciare corporale sunt necesare în insula Man, ca armă de disuasiune pentru menținerea ordinii publice. În continuare, Curtea relevă că nimic nu-i arată că ordinea publică în insulă nu poate fi păstrată fără recurgerea la asemenea pedepse. În al treilea rând, practica actuală în marea majoritate a statelor membre ale Consiliului Europei autorizează cel puțin îndoiala că menținerea ordinii publice într-o țară europeană reclamă posibilitatea aplicării unor asemenea pedepse; or, în insula Man există o societate modernă bucurându-se de condiții politice, sociale și culturale foarte dezvoltate, care a figurat întotdeauna în familia națiunilor europene. În sfârșit și îndeosebi, nici o necesitate locală privind menținerea ordinii publice nu ar putea autoriza un stat parte la Convenție să uzeze în virtutea art. 63 § 3 de o pedeapsă contrară prevederilor art. 3.

7. – În consecință, Curtea hotărăște că pedeapsa suferită de petiționar a încălcat art. 3 (6 voturi pentru, 1 împotriva).¹

8. Bibliografie

- BONNER (D.). – „The beginning of the end for corporal punishment?“, *M.L.R.* 1979, p. 580–586.
- CALLEWAERT (J.), DEJEANT-PONS și SANSONETIS (N.). – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme relative à l’article 50 de la C.E.D.H. (2e partie)“, *R.U.D.H.* 1990, p. 121.
- COHEN-JONATHAN (G.). – „Cour européenne des droits de l’homme – chronique de jurisprudence 1978“, *C.D.E.* 1979, p. 471–473.
- FARRAN (S.). – „The U.K. before the European Court of Human Rights. Case law and commentary“. Londra, Blakstone, 1996, p. 61–64
- GARCIA DE ENTERRIA (E.) (éd.). – „El sistema europeo de protección de los derechos humanos“, Madrid, Civitas, 1983, p. 451–458.
- HARRIS (D. J.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1978“, *B.Y.B.I.L.* 1978, p. 306–310.
- LAWSON (R.A.) și SCHERMES (H.G.) – „Leading cases of the European Court of Human Rights“, Nimègue, Ars Aequi Libri, 1997, p. 388–401.
- MARCUS-HELMONS (S.). – „Chronique des droits de l’homme“. *R.D.I.D.C.* 1978, p. 411–412.
- PELLOUX (R.). – „L’affaire irlandaise et l’affaire Tyrer devant la Cour européenne des droits de l’homme“, *A.F.D.I.* 1978, p. 400–402.
- PHILLIPS (B.). – „The case for corporal punishment in the United Kingdom. Beaten into submission in Europe?“, *I.C.L.Q.* 1994, p. 153–163.
- ROLLAND (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme“, *J.D.I.* 1980, p. 457–460.
- ZELICK (G.). – „Corporal punishment in the Isle of Man“, *I.C.L.Q.* 1978, p. 665–671.

¹ Hotărârea Curții a fost adusă la cunoștința jurisdicțiilor susceptibile să pronunțe o condamnare la o pedeapsă corporală, de către *Chief Justice (autoritate asimilabilă ministrului Justiției pentru insula Man, n.l.)*.

24. CAZUL COSTELLO-ROBERTS *contra* REGATULUI UNIT– Pedeapsă corporală într-o școală privată din Anglia

1. – În 1985, *Jeremy Costello-Roberts*, pe atunci în vârstă de șapte ani, se afla în pensiuine într-o instituție de învățământ primar particular, în Anglia. La 3 octombrie, un învățător îl admonestează pentru că pâlăvrăgea pe culoar, ceea ce i-a adus un punct negativ. El mai avusese deja patru asemenea puncte pentru un comportament analog și, altădată, pentru că a sosit cu întârziere la ora de culcare. După ce a examinat chestiunea împreună cu colegii săi, directorul decide că băiatul va suporta o pedeapsă corporală corespunzătoare sancțiunii pentru cele cinci puncte negative. În consecință, trei zile mai târziu, respectiv opt zile după ce Jeremy a primit al cincilea punct negativ, directorul îi administrează o „corecție” lovindu-l pe copil de trei ori la fund, peste șort, cu un pantof de gimnastică având talpa de cauciuc; nimeni altcineva nu asistă la această scenă. În prima jumătate a lunii noiembrie, mama elevului depune plângere la poliție și la National Society for the Prevention of Cruelty to Children¹, însă atât una, cât și cealaltă i-au arătat că nu pot să deschidă nici o acțiune din lipsa oricărei urme vizibile de contuzie asupra fundului băiatului. Acesta este admis la o nouă școală în luna ianuarie 1986.

2. – Dna *Wendy Costello-Roberts* și fiul său sesizează comisia la 17 ianuarie 1986; ei pretind că pedeapsa corporală aplicată lui *Jeremy* a încălcat prevederile art. 3 din Convenție și dreptul fiecăruia dintre aceștia la respectul vieții private și familiale garantat de art. 8; în afară de aceasta, ei pretind că, nesocotindu-se art. 13, nu li s-ar fi oferit nici un recurs efectiv asupra celor două aspecte.² Ulterior, ei retrag o plângere formulată în temeiul art. 14.

• Hotărârea din 25 martie 1993 (Cameră) (seria A nr. 247-C)

3. – Trebuie Regatul Unit să răspundă, în temeiul prevederilor Convenției, de faptele de care se plânge *Jeremy*? Curtea amintește că răspunderea unui stat se află angajată atunci când violarea unui drept sau a unei libertăți definite în Convenție derivă dintr-o încălcare a art. 1. În această privință, mai multe elemente sunt de luat în seamă. Mai întâi, statul are datoria de a veghea asupra posibilității copiilor de a-și exercita dreptul la educație (art. 2 din Protocolul nr. 1 la Convenție). Or, sistemul disciplinar al unei școli se situează în sfera dreptului la educație. Articolul 28 al Convenției Națiunilor Unite din 20 noiembrie 1989

¹ Societatea Națională pentru Prevenirea Cruzimilor asupra Copiilor (*n.l.*).

² La 13 decembrie 1990, Comisia declară inadmisibile cererile formulate de mamă și le reține pe cele ale fiului acesteia. În raportul său din 8 octombrie 1991, Comisia a stabilit că nu s-a încălcat art. 3 (9 voturi pentru, 4 împotriva) ajungând, în schimb, la concluzia că s-au violat prevederile art. 8 (viața privată) (9 voturi pentru, 4 împotriva) și 13 (11 voturi pentru, 2 împotriva).

referitoare la drepturile copilului îl recunoaște ca atare. Apoi, dreptul fundamental al fiecăruia la educație este valabil atât pentru elevii școlilor private cât și pentru cei din școlile publice. În sfârșit, statul nu ar putea să se sustragă răspunderii sale, delegând obligațiile sale unor organisme private sau unor particulari.

4. – Din perspectiva art. 3 se poate distinge între circumstanțele cauzei în speță și cele ale cazului Tyrer, în care Curtea a judecat ca degradantă pedeapsa aplicată acestuia din urmă. Petiționarul nu furnizează nici o probă asupra efectelor grave sau durabile ale tratamentului denunțat, depășind consecințele previzibile ale unor măsuri luate pe un plan pur disciplinar. O pedeapsă care nu antrenează asemenea sechele poate să cadă sub incidența art. 3 dacă se poate considera că ea atinge limita de gravitate cerută de acest text. În cazul respectiv nu a fost astfel, chiar dacă termenul de trei zile înainte de executarea sancțiunii și caracterul automat al acesteia inspiră Curții o anumită preocupare. Așadar, nu a existat violarea art. 3 (5 voturi pentru, 4 împotriva).

5. – În ceea ce privește art. 8, Curtea admite că noțiunea de „viață privată” este largă și că nu se pretează la o definiție exhaustivă. Măsurile adoptate în domeniul învățământului pot, ocazional, să atingă dreptul la respectul vieții private, dar actele care pot fi denumite prejudiciabile pentru integritatea fizică sau morală a unei persoane nu antrenează în mod necesar o asemenea atingere. Art. 3 este un prim punct de referință pentru a examina un caz relativ la măsuri disciplinare într-o instituție școlară. Curtea nu exclude posibilitatea de a considera art. 8 ca acordând uneori o protecție mai amplă decât art. 3, în materie de măsuri disciplinare. Având în vedere scopul și obiectul Convenției, luată în ansamblul său, și împrejurarea potrivit căreia frecventarea unei școli de către un copil implică inevitabil o anumită ingerință în viața sa privată, Curtea apreciază totuși că tratamentul incriminat nu a fost atât de dăunător încât să facă aplicabilă interdicția prevăzută de art. 8. Nevoind să dea impresia că aprobă menținerea, în vreun fel, a pedepsei corporale, în sistemul disciplinar al unei școli, Curtea a tras concluzia absenței încălcării acestui text (unanimitate).

6. – Potrivit Curții, Jeremy dispunea de un recurs efectiv referitor la cererile privind art. 3 și 8, astfel încât nu s-au încălcat nici prevederile art. 13 (unanimitate). Într-adevăr, cel în cauză avea posibilitatea să declanșeze o acțiune civilă pentru acte de violență și, în caz de succes, jurisdicțiile engleze i-ar fi putut acorda o despăgubire adecvată. Eficacitatea unui recurs nu depinde de certitudinea unui rezultat favorabil. În rest, Curtea nu are competența unor speculații asupra rezultatului unui asemenea recurs. În sfârșit, art. 13 nu merge până la a pretinde un recurs care să permită atacarea în fața unei „instanțe naționale” a legilor unui stat contractant, ca fiind contrare Convenției sau normelor juridice interne echivalente.

7. Bibliografie

- ALKEMA (E.A.). – „Noot“, *N.J.* 1995, p. 3665-3667.
- DECAUX (E.) și TAVERNIER (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme (année 1993)“, *J.D.I.* 1994, p. 775-778.
- EMMERIK (M. L. van). – „Noot“, *NJCM–Bulletin* 1993, p. 578-583.
- FARRAN (S.). – „The U.K. before the European Court of Human Rights. Case law and commentary“, Londra, Blakstone, 1996, p. 66-69.
- KOERING-JOULIN (R.). – „Droits de l’homme“, *R.S.C.D.P.C.* 1994, p. 362 și urm.
- LAWSON (R.A.) și SCHERMES (H.G.) – „Leading cases of the European Court of Human Rights“. Nimègue, Ars Aequi Libri, 1997, p. 484–492.
- MAZIÈRE (P.). – „Interprétation des articles 3, 8 et 13 de la Convention européenne des droits de l’homme à propos d’un châtement corporel dans une école privée britannique“. *J.C.P.* 1994, ediție generală, II, 22262.
- MERRILLS (J.G.). – „Decisions on The European Convention on Human Rights during 1993“, *B.Y.B.I.L.*, 1993, p. 513-515.
- PHILLIPS (B.). – „The case for corporal punishment in the United Kingdom. Beaten into submission in Europe?“ *I.C.L.Q.* 1994, p. 153-163.
- SCHERMES (H.G.) – „Lijstraffen op school“, *Ex lure* 1987, p. 169–179.
- SCHÜRMAN (F.). – „Europäischer Gerichtshof für Menschenrechte – Chronik der Rechtsprechung (1.1.– 30.06.1993)“, *A.J.P./P.J.A.* 1993, p. 1136-1145, 1282-1293, 1529-1530 și 1535-1536.
- SUDRE (F.) și alții. – „Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme. Première partie: janvier-mai 1993“, *R.U.D.H.* 1993, p. 217 și urm.
- SWART (B.). – „The case-law of the European Court of Human Rights in 1993“, *E.J.C.* 1994, p. 180 și urm.
- WARBRICK (C.). – „The European Conventioun on human Rights“, *Y.E.L.* 1994, p. 608–611.

Capitolul 3

INTERZICEREA SCLAVIEI ȘI A MUNCII FORȚATE

(articolul 4 al Convenției)

25. CAZUL VAN DER MUSSELE contra BELGIEI – Obligația unui avocat stagiar de a asista un arestat preventiv, fără să fie remunerat și fără să i se ramburseze cheltuielile

1. – *Belgian născut în 1952, Eric Van der Mussele este avocat la Anvers. La 31 iulie 1979, fiind încă avocat stagiar, el este desemnat de către biroul de consultare și apărare al baroului din Anvers să asigure, ca avocat din oficiu, apărarea unui cetățean gambian, dl Ebrima. Condamnat în primă instanță, apoi în apel, acesta își recapătă libertatea ca urmare a unei intervenții a avocatului său pe lângă ministrul justiției. A doua zi, biroul de consultare și apărare îl informează pe dl Van der Mussele că îi retrage dosarul și că insolvabilitatea clientului său face imposibilă perceperea onorariului și rambursarea cheltuielilor.*

2. – *Van der Mussele sesizează Comisia la 7 martie 1980. El vede în desemnarea sa din oficiu pentru a-l asista pe Ebrima o „muncă forțată sau obligatorie”, incompatibilă cu art. 4 § 2 al Convenției și o atingere adusă respectului convenit bunurilor sale, contrară art. 1 din Protocolul nr. 1. În afară de acesta, el denunță discriminarea care ar exista între avocați și alte profesii, care ar încălca prevederile art. 14 din Convenție combinat cu art. 4¹ (din același instrument juridic, n.t.).*

• **Hotărârea din 23 noiembrie 1983 (plenul Curții) (seria A nr. 70)**

3. – În prealabil, Curtea răspunde unei obiecții formulate de guvernul belgian. Obligația de a acorda beneficiul asistenței gratuite a unui avocat se fondează, în materie penală, pe art. 6 § 3 c) din Convenție; în materie civilă, ea constituie uneori unul din mijloacele de a asigura procesul echitabil cerut de

¹ În raportul său din 3 martie 1982, Comisia ajunge la concluzia absenței violării art. 4 § 2 al Convenției (10 voturi pentru, 4 împotriva), art. 1 din Protocolul nr. 1 (9 voturi pentru, 5 împotriva) și a art. 14 din Convenție combinat cu cele două articole sus-menționate (7 voturi pentru, 7 împotriva, cu votul decisiv al președintelui).

art. 6 § 1. Ea revine deci statului belgian. Acesta din urmă o atribuie în mod legal barourilor, însă această soluție nu poate să-l sustragă de la responsabilitățile sale în temeiul Convenției, cu atât mai mult cu cât barourile belgiene, în sensul strict al respectării independenței acestora, sunt supuse exigențelor legii.

4. – Curtea abordează apoi chestiunea principală, cea a pretensei violări a art. 4 luat separat. Ea constată că acest text nu indică ce trebuie să se înțeleagă prin „muncă forțată sau obligatorie“. Fără a pierde din vedere particularitățile și autonomia Convenției, ea interpretează această noțiune în baza Convențiilor nr. 29 și 105 ale Organizației Internaționale a Muncii care leagă cvasitotalitatea statelor membre ale Consiliului European, printre care și Belgia. Potrivit art. 2 § 1 din Convenția nr. 29, expresia „muncă forțată sau obligatorie“ desemnează „orice muncă sau serviciu cerut unui individ sub amenințarea unei pedepse oarecare și pe care individul respectiv nu s-a oferit să o execute de bună voie“. Având în vedere absența constrângerilor fizice sau morale, serviciile îndeplinite de Van der Mussele nu ar putea fi analizate ca o muncă forțată în sensul art. 4 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Prezintă oare acestea un caracter obligatoriu? Riscurile la care s-ar fi expus în caz de refuz puteau conduce la amenințarea unei pedepse, însă Curtea acordă o valoare relativă argumentului dedus – de guvernul belgian și de către Comisie – din consimțământul prealabil pe care petiționarul l-ar fi dat în momentul în care a îmbrățișat profesia de avocat. Ea consideră necesar să țină seama de ansamblul circumstanțelor cauzei, din perspectiva preocupărilor care stau la baza art. 4 din Convenție (interes general, solidaritate socială și normalitate).

Serviciile de prestat nu ieșeau din cadrul activităților normale ale unui avocat. În plus, ele găseau o contrapartidă în avantajele corespunzătoare profesiei (monopolul profesional al pledoariei și reprezentării) și concureau la formarea profesională a lui Van der Mussele. În rest, această obligație, care nu constituia un mijloc de a asigura lui Ebrima beneficiul art. 6 § 3 c) din Convenție, se apropia de „obligațiile civice normale“ menționate la art. 4 § 3 d). În sfârșit, petiționarului nu i s-a impus o greutate disproporționată față de capacitatea sa (cincizeci de desemnări pentru asistență din oficiu în cursul a trei ani de stagiu). De altfel, el nu a denunțat obligația respectivă în însuși principiul acesteia, ci doar în două din modalitățile ei de executare: absența onorariilor și lipsa rambursării cheltuielilor. Curtea notează că legislațiile din numeroase state contractante evoluează către o preluare în sarcină de către finanțele publice a indemnizației avocaților sau a avocaților stagieri desemnați să acorde asistență justițiabililor insolvari. În speță, nu există dezechilibru considerabil și nerezonabil între scopul urmărit – accesul la barou – și obligațiile asumate pentru a-l atinge. Din moment ce nu a fost vorba de o muncă obligatorie, Curtea a apreciat că art. 4, considerat izolat, nu a fost încălcat (unanimitate).

5. – Van der Mussele a invocat, de asemenea, art. 14 în legătură cu art. 4. În pofida concluziei precedente, Curtea apreciază prima dispoziție ca fiind aplicabilă în speță: o muncă normală în sine poate să se manifeste

anormal, dacă discriminarea conduce la alegerea grupurilor sau a indivizilor obligați să o efectueze. Ea amintește că art. 14 protejează contra oricărei discriminări indivizii puși în situații analoage. Or, Curtea constată că nu există similitudine între situațiile disparate menționate de către petiționar (avocați, pe de o parte, și magistrați, funcționari publici sau ministeriali, medici, veterinari, farmaciști, dentiști etc., pe de altă parte) și trage concluzia absenței încălcării articolului citat (unanimitate).

6. – Rămânea o ultimă cerere dedusă din art. 1 al Protocolului nr. 1. Acest text consacră respectul bunurilor actuale; or, în ceea ce privește lipsa remunerării, insolvabilitatea lui Ebrima împiedica nașterea unei creanțe. Problema se pune însă diferit pentru cheltuieli, Van der Mussele trebuind să fi luat anumite sume din propriile sale resurse; totuși, ele erau relativ mici și decurgeau din obligația de a îndeplini o activitate compatibilă cu art. 4 din Convenție. Curtea a ajuns astfel la concluzia inaplicabilității, în cele două cazuri, a art. 1 din Protocolul nr. 1 singur sau combinat cu art. 14 din Convenție (unanimitate).

7. Bibliografie

- ANDREWS (J.) – „Forced labour at the Belgian Bar”, *E.L.R.* 1984, p. 133–135.
- COHEN-JONATHAN (G.) – „Cour européenne des droits de l’homme (1982–1983–1984)”, *C.D.E.* 1986, p. 204–206.
- DRZEMCZEWSKI (A.) – „The European Convention on Human Rights”, *Y.E.L.* 1983, p. 445–447.
- FARENHORST (I.) – „Bedeutung der „Zwangs-oder Pflichtarbeit“, *EuGRZ* 1985, p. 477–485.
- LAWSON (R.A.) și SCHERMES (H.G.) – „Leading cases of the European Court of Human Rights”, Nimègue, *Ars Aequi Libri*, 1997, p. 135–144.
- LEMMENS (P.) – „Vergoeding voor advocaten-stagiaires: geen hulp uit Straatsburg...”, *R.W.* 1983–1984, col. 2637.
- MERRILLS (J.G.) – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1984”, *B.Y.B.I.L.*, 1984, p. 363–367.
- PELLOUX (R.) – „Les arrêts rendus par la Cour européenne des droits de l’homme en 1983”, *A.F.D.I.* 1984, p. 457–459.
- PONCET (D.) – „Faut-il assimiler la défense de l’indigent à un „travail forcé“? M^s Van Der Mussele devant la Cour européenne des droits de l’homme”, *Bulletin de la Fédération suisse des avocats*, 1984, nr. 89, p. 1–13.
- ROLLAND (P.) și TAVERNIER (P.) – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme”, *J.D.I.* 1985, p. 222–228.

26. CAZUL KARLHEINZ SCHMIDT contra GERMANIEI – Obligația pentru bărbați, în Baden-Württemberg, dar nu și pentru femei, de a efectua un serviciu de pompier sau, în lipsă, de a plăti o contribuție

1. – La 30 aprilie 1982, serviciul competent din orașul Tettnang, din landul Baden-Württemberg, îi cere dlui Karlheinz Schmidt, născut în 1939, plata unei contribuții de pompier în sumă de 75 DM pentru anul 1982. El își întemeiază hotărârea pe art. 43 al legii pompierilor landului, în versiunea din 27 noiembrie 1978, și pe decizia municipală din 5 decembrie 1979.

La 20 iulie 1982 autoritatea administrativă Bodenseekreis respinge contestația pe care petiționarul a făcut-o împotriva deciziei orașului.

Denunțând o atingere adusă principiului egalității sexelor, K. Schmidt sesizează Tribunalul administrativ din Sigmaringen, care respinge recursul său pe 18 august 1983. Apelul nu dă nici el rezultat: Curtea administrativă a landului respinge cererea petiționarului pe 25 martie 1986 și îi refuză, în același timp, autorizarea de a face recurs în casație. Cel în cauză atacă în van acest refuz la Curtea administrativă federală. La 31 ianuarie 1987, Curtea Constituțională Federală respinge, ca neavând suficiente șanse de succes, recursul dlui Schmidt.

2. – În 13 din 16 landuri germane – inclusiv Baden-Württemberg – , legea impune locuitorilor din comune să îndeplinească un serviciu activ în corpurile de pompieri, dacă numărul de voluntari nu este suficient. Nouă landuri prevăd un asemenea serviciu numai pentru cetățenii de sex masculin (în vârstă de la 18 la 50 ani în Baden-Württemberg). În afară de Baden-Württemberg, în Bavaria, Saxonia și Turingia există obligația de a vărsa o contribuție corpului de pompieri sau serviciilor de protecție împotriva incendiilor. Acolo unde locuitorii de ambele sexe sunt supuși serviciului obligatoriu, contribuția se aplică atât bărbaților cât și femeilor.

3. – La 11 august 1987, K. Schmidt sesizează Comisia; el invocă art. 14 al Convenției combinat cu art. 4 § 3 d) din Convenție și art. 1 al Protocolului nr. 1.¹

• **Hotărârea din 18 iulie 1994 (Cameră) (seria A nr. 291–B)**

4. – Ca și petiționarii, Curtea apreciază că serviciul obligatoriu de pompier, așa cum este cunoscut în Baden-Württemberg, se numără printre „obligațiile civile normale“ în sensul art. 4 § 3 d). Ea a ajuns la concluzia că, date fiind legăturile sale strânse cu obligația de a servi, obligația de a plăti se încadrează, în egală măsură, în art. 4 § 3 d). În consecință, art. 14 combinat cu art. 4 § 3 d) se aplică (unanimitate).

5. – Acest lucru a fost respectat? Curtea constată că, în Germania, anumite Landuri nu impun în acest domeniu constrângeri diferite în funcție de sex și că femeile sunt admise să servească în corpul pompierilor voluntari chiar și în Baden-Württemberg. Un element este decisiv în această speță, independent de problema de a ști dacă există, în zilele noastre, motive pentru a trata în mod diferit bărbații și femeile în ce privește îndeplinirea serviciului obligatoriu de pompier: respectiva obligație nu există decât în drept și în teorie. Numărul de voluntari fiind întotdeauna suficient, nici o persoană de sex masculin nu este obligată în practică să îndeplinească serviciul de pompieri. Contribuția financiară a pierdut – nu în drept, ci în fapt – caracterul ei compensatoriu, pentru a deveni singura obligație reală. O

¹ În raportul său din 14 ianuarie 1993, Comisia formulează avizul că s-a încălcat art. 14 combinat cu art. 1 al Protocolului nr. 1 și cu art. 4 § 3 d) al Convenției (14 voturi pentru, 3 împotriva).

diferență de tratament bazată pe sex nu se va justifica niciodată pentru plata unei asemenea contribuții. În consecință, a avut loc o încălcare a art. 14 combinat cu art. 4 § 3 d) al Convenției (6 voturi pentru, 3 împotriva).

6. – Având în vedere această constatare, Curtea nu consideră necesar să examineze în plus plângerea bazată pe art. 14 al Convenției combinat cu art. 1 din Protocolul nr. 1 (unanimitate).

7. – În baza art. 50 al Convenției, Curtea acceptă în întregime pretențiile celui în cauză: restituirea contribuției de pompier în contul anilor 1982–1984 (225 DM), precum și cheltuielile de judecată și taxe la care s-a expus în fața jurisdicțiilor naționale (395 DM) (8 voturi pentru, 1 împotriva).¹

8. Bibliografie

- ALKEMA (E.A.). – „Noot”, *N.J.*, 1996, p. 85–86.
- BLECKMANN (A.). – „Bundesverfassungsgericht versus Europäischer Gerichtshof für Menschenrechte”, *EuGRZ* 1995, p. 387–390.
- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme en 1993 et 1994”, *A.F.D.I.* 1994, p. 658 și urm.
- DECAUX (E.) și TAVERNIER (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme (année 1994)”, *J.D.I.* 1995, p. 768–771.
- HERINGA (A.W.) și STAAL (C.J.). – „Jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens”, *NJCM-Bulletin* 1995, p. 85–87.
- LAMBERT (P.). – „La Cour européenne des droits de l’homme – 1994”, *J.T.D.E.* 1995, p. 56 și urm.
- MERRILLS (J.G.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1994”, *B.Y.B.Y.L.* 1994, p. 534–535.
- PETTITI (C.). – „La discrimination en raison du sexe au sens de l’article 14 de la Convention européenne des droits de l’homme dans la jurisprudence de la Cour européenne”, *R.T.D.H.* 1995, p. 87–95.
- SPIELMANN (D.) și AREND (P.). – „Cour européenne des droits de l’homme (deuxième semestre 1994)”, *B.D.H.* 1995, p. 98.
- SUDRE (F.). – „Droit de la Convention européenne des droits de l’homme”. *J.C.P.* 1995, ediție generală, nr. 6, I, 3823.
- SUDRE (F.) și alții. – „Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme 1994. Deuxième partie: 1er juin – 31 décembre”, *R.U.D.H.* 1995, p. 101 și urm.
- SWART (B.). – „The case-law of the European Court of Human Rights in 1994”, *E.J.C.* 1995, p. 281 și urm.
- WARBRIK (C.). – „The European Convention on Human Rights”, *Y.E.L.* 1994, p. 652–653.

---

(1) Autoritățile implicate din Landul Baden-Württemberg și cele ale Bavariei și Saxoniei, celelalte două Landuri dotate cu o reglementare similară nu au mai cerut plata contribuției de pompier. Ulterior, Curtea Constituțională Federală a declarat, într-o hotărâre din 24 ianuarie 1995, că reglementările care impuneau doar bărbaților obligația de a efectua serviciul de pompier sau de a plăti în schimb o contribuție constituiau o discriminare bazată pe sex și a anulat respectivele reglementări.

27. CAZUL SILIADIN *contra* FRANȚEI – Lipsa protecției *contra* servituții domestice

1. – Togoleză născută în 1978, Siwa-Akofa Siliadin locuiește la Paris. În ianuarie 1994, pe atunci în vârstă de 15 ani și jumătate și având un pașaport cu viză turistică, ea ajunge în Franța împreună cu o resortisantă franceză de origine togoleză, dna D. Aceasta s-a angajat să-i regularizeze tinerei fete situația administrativă și să se ocupe de școlarizarea sa, petiționara urmând la rândul său să lucreze la ea timpul necesar care să-i permită să ramburseze biletul de avion. În realitate, dra Siliadin a fost servitoarea fără plată a soților D., pașaportul fiindu-i de altfel confiscat.

Spre octombrie 1994, dna D. o "împrumută" pe petiționară unei perechi de prieteni, soții B., pentru ca să-i ajute luând asupra sa sarcinile gospodărești și ocupându-se de cei doi copii mici ai lor. Această situație nu trebuia să dureze decât câteva zile, timpul necesar pentru ca dna B. să ajungă la termen cu sarcina sa. Cu toate acestea, după ce naște, dna B. decide să o păstreze pe petiționară. Aceasta devine femeie de serviciu la toate a soților B., care o pun să muncească în toate zilele săptămânii începând de la 7,30 și până la 22,30, fără zi de odihnă și acordându-i doar o permisiune de ieșire excepțională pentru a merge la slujba religioasă în anumite duminici. Petiționara doarme în camera copiilor, pe o saltea pusă direct pe jos, și poartă haine uzate. Nu este niciodată plătită, însă primește de la mama dnei B. una sau două bancnote de 500 FRF, adică echivalentul a 76,22 EUR.

În iulie 1998, dra Siliadin îi încredințează toate acestea unei vecine, care alertează Comitetul împotriva sclaviei moderne, care la rândul său sesizează parchetul. Soții B. sunt urmăriți penal, pe de o parte, pentru obținerea abuzivă, de la o persoană vulnerabilă sau dependentă, de servicii neretriuite sau insuficient retribuite – delict prevăzut la articolul 225-13 din codul penal – și, pe de altă parte, pentru supunerea acestei persoane la condiții de muncă sau de cazare incompatibile cu demnitatea umană – delict pedepsit prin articolul 225-14 din codul penal.

Condamnați în primă instanță la douăsprezece luni de închisoare din care șapte cu suspendare, preveniții sunt scoși din cauză în apel, la 19 octombrie 2000. Statuând cu privire la retrimiteri după casare, Curtea de Apel din Versailles consideră într-o hotărâre din 15 mai 2003 că soții B. sunt vinovați de fi făcut-o pe dra Siliadin, persoană dependentă și vulnerabilă, să muncească fără a fi remunerată, însă consideră condițiile ei de muncă și de cazare ca ne fiind incompatibile cu demnitatea umană. În consecință, Curtea îi condamnă pe soții B. să-i plătească petiționarei echivalentul sumei de 15.245 EUR ca daune și interese.

În octombrie 2003, jurisdicția prud'homală¹ îi alocă petiționarei suma de 31.238 EUR cu titlul rapelului de salarii.

2. – În petiția sa din 17 aprilie 2001, adresată Curții, dra Siliadin invocă articolul 4 al Convenției. Ea susține că dreptul penal francez nu i-a asigurat o protecție suficientă și efectivă împotriva "servituții" la care a fost, cel

¹ În Franța, jurisdicție a unui tribunal specializat în litigiile care derivă din contractul de muncă (N.T.).

puțin, supusă, contra muncii "forțate și obligatorii" care i-a fost pretinsă, care, în realitate, a făcut din ea o sclavă servitoare.

• **Hotărârea din 26 iulie 2005 (secția II) (CEDO 2005-VII)**

3. – Curtea consideră că articolul 4 al Convenției consacră una dintre valorile fundamentale ale societăților democratice care formează Consiliul Europei. Este una dintre acele dispoziții ale Convenției cu privire la care faptul că un stat se abține să aducă atingere drepturilor garantate nu este suficient pentru a conchide că el s-a conformat angajamentelor sale ; el face să ia naștere, în sarcina statelor, obligații pozitive constând în adoptarea și aplicarea efectivă a unor dispoziții penale care să sancționeze practicile vizate prin articolul 4.

4. – În afara Convenției, Curtea relevă faptul că numeroase tratate internaționale au ca obiect protecția ființelor umane împotriva sclaviei, a servituzii și a muncii forțate sau obligatorii. Așa cum a arătat Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, cu toate că sclavia a fost oficial abolită de mai bine de 150 de ani, situații de "sclavie domestică" continuă să existe în Europa și privesc mii de persoane, printre care o majoritate compusă din femei. Conform normelor și tendințelor contemporane în materie, Curtea consideră că statele au obligația de a incrimina și de a reprima orice act care tinde să mențină o persoană într-o situație contrară articolului 4.

Pentru a califica starea în care a fost menținută petiționara, Curtea relevă că dra Siliadin a lucrat la soții B. timp de ani întregi fără întrerupere și împotriva voinței sale și nu a perceput pentru aceasta nici o remunerație. Minoră în epoca petrecerii faptelor, petiționara se găsea într-o situație ilegală într-o țară străină și se temea să nu fie arestată de poliție. Soții B. îi întrețineau de altfel această teamă și o făceau să sperie într-o reglementare a situației sale. În aceste circumstanțe, Curtea consideră că dra Siliadin a fost supusă cel puțin unei munci forțate.

A fost ea, în plus, menținută în sclavie sau în servitute ?

În privința sclaviei, cu toate că petiționara a fost privată de liberul său arbitru, nu rezultă din dosar că ar fi fost ținută în sclavie în sens propriu, cu alte cuvinte că soții B. ar fi exercitat asupra ei un veritabil drept de proprietate, reducând-o la o stare de obiect. Nu se poate considera, deci, că dra Siliadin a fost ținută în sclavie în sensul "clasic" al acestei noțiuni.

Cât privește servitutea, aceasta se traduce printr-o obligație de a-și presta serviciile sub imperiul constrângerii, ceea ce o face să fie pusă în legătură cu noțiunea de "sclavie". În legătură cu aceasta, Curtea relevă faptul că munca forțată la care a fost constrânsă petiționara se efectua șapte zile din șapte timp de aproape cincisprezece ore pe zi. Adusă în Franța de o cunoștință a tatălui său, dra Siliadin nu alesese ea să lucreze la soții B. Minoră, ea era lipsită de resurse, vulnerabilă și izolată și nu avea nici un mijloc de a trăi în altă parte decât la soții B., unde împărțea camera cu copiii. Ea se afla în întregime la mâna soților B., de vreme ce actele îi fuseseră confiscate și i se promisese că situația sa va fi reglementată, ceea ce nu s-a făcut niciodată. În plus, dra Siliadin, care se temea să nu fie arestată de poliție, nu dispunea de nici o

libertate de mișcare și de nici un timp liber. De altfel, ne fiind școlarizată, deși acest lucru îi fusese promis tatălui său, ea nu putea spera că își va vedea situația evoluând în bine și era în întregime dependentă de soții B. În aceste condiții, Curtea consideră că dra Siliadin a fost ținută în stare de servitute.

I-a oferit legislația franceză petiționarei o protecție suficientă ținând cont de obligațiile pozitive care îi incumbă Franței în legătură cu articolul 4 ? Curtea notează în această privință că în Recomandarea sa 1523 (2001), Adunarea Parlamentară "a regretat că nici unul din statele membre ale Consiliului Europei nu recunoaște în mod expres sclavia domestică în codul său penal". Sclavia și servitutea nu sunt pedepsite ca atare prin dreptul penal francez.

Urmăriți în baza articolelor 225-13 și 225-14 din codul penal, soții B. nu au fost condamnați penal. Deoarece procurorul general nu a exercitat un recurs în fața Curții de Casație împotriva hotărârii Curții de Apel din 19 octombrie 2000, Curtea de Casație nu a fost sesizată decât cu capitoul civil al cazului, scoaterea din cauză a soților B. devenind astfel definitivă. De altfel, potrivit unui raport întocmit în 2001 de misiunea de informare comună asupra diverselor forme de sclavie modernă a Adunării Naționale, aceste dispoziții ale codului penal erau susceptibile de interpretări care variau mult de la un tribunal la altul. În aceste circumstanțe, Curtea apreciază că legislația penală în vigoare în acea epocă nu i-a asigurat petiționarei o protecție concretă și efectivă împotriva actelor a căror victimă a fost. Ea insistă asupra faptului că nivelul crescând de exigență în materie de protecție a drepturilor omului și a libertăților fundamentale implică, în paralel și inevitabil, o mai mare fermitate în aprecierea atingerilor aduse valorilor fundamentale ale societăților democratice.

În consecință, Franța nu și-a respectat obligațiile pozitive care îi incumbă în virtutea articolului 4 (unanimitate).

5. – În aplicarea articolului 41 al Curții, Curtea îi alocă trei Siliadin pentru cheltuieli de judecată 26.209,69 EU, mai puțin sumele primite cu titlu de asistență judiciară (unanimitate). Ea nu îi acordă o sumă ca reparație pentru daunele suferite, petiționara ne cerând nimic.

6. Bibliografie

- BERNAERT (M.-A.) et LE COCQ (P.). – «La loi du 10 août 2005 modifiant diverses dispositions en vue de renforcer la lutte contre la traite et le trafic des êtres humains et contre les pratiques des marchands de sommeil», *R.D.P.C.* 2006, p. 347 și urm.
- DOCQUIR (P.-F.). – «Note», *Le journal du juriste* 27 septembre 2005, p. 4.
- MARGUENAUD (J.-P.). – «Note», *R.T.D.C.* 2005, p. 740 și urm.
- MASSIAS (F.). – «Note», *R.S.C.D.P.C.* 2006, p. 139 și urm.
- PUBERT (L.). – «Le droit pénal français inaugure la première condamnation recensée sous l'angle de l'article 4, interdisant l'esclavage et le travail forcé», *L'Europe des libertés* janvier 2006, p. 20-21.
- RENUCCI (J.-F.). – «Droit européen des droits de l'homme», *D.* 2006, p. 1720-1721.
- ROETS (D.). – «Note», *D.* 2006, p. 346.
- SUDRE (F.). – «Note», *La semaine juridique* 19 octobre 2005, J, II, n° 10.142, p. 1956.
- SUDRE (F.) et autres. – «Jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (2005)», *R.D.P.* 2006, p. 795-797.

Capitolul 4

DREPTUL LA LIBERTATE ȘI LA SIGURANȚĂ

(articolul 5 al Convenției)

Secțiunea 1

PRIVĂRILE DE LIBERTATE AUTORIZATE

(articolul 5 § 1)

1. După condamnare

28. CAZUL DROZD ȘI JANOUSEK **contra FRANȚEI ȘI SPANIEI** – Proceduri penale urmate în fața Tribunalului *Corts* din Principatul Andorra și detenții suferite în Franța după condamnarea de către acesta din urmă

1. – Cetățeanul spaniol *Jordi Drozd* și cetățeanul cehoslovac *Pavel Janousek* sunt urmăriți pentru o tâlhărie săvârșită în *Andorra-la-Vieille* și judecați la 26 mai 1986 de către Tribunalul de *Corts* al Principatului Andorra. Pronunțată în aceeași zi, în limba catalană și în audiență publică, decizia le-a fost notificată a doua zi în limba spaniolă. Tribunalul a aplicat paisprezece ani de închisoare fiecăruia dintre acuzați. Acest tribunal era compus din doi foști magistrați francezi, desemnați unul de către co-prințul francez (președintele Republicii Franceze), altul de către magistratul (*viguiet*-ul) francez (reprezentantul co-prințului francez), și un jurist spaniol, *viguiet* episcopal, numit de co-prințul episcopal (episcopul de *Urgel* în Spania).

Dnii *Drozd* și *Janousek* introduc apoi singurul recurs disponibil în asemenea situație, un recurs în retractare exercitat în fața aceluiași judecător. După respingerea recursului lor la 3 iulie 1986 de către Tribunalul de *Corts*, cei în cauză au ales să execute pedeapsa în Franța, în conformitate cu dreptul din Andorra, care oferă persoanelor condamnate în Principat la o pedeapsă privativă de libertate mai mare de trei luni posibilitatea opțiunii executării acesteia în Franța sau în Spania.

2. – În plângerea adresată pe 26 noiembrie 1986 la Comisie, dnii Drozd și Janousek au formulat două serii de revendicări.

a) Primele, rezultând din art. 6 al Convenției, privesc atât Franța cât și Spania, cărora le revine responsabilitatea pe plan internațional în legătură cu comportamentul autorităților din Andorra.

i. Unele doleanțe sunt comune celor doi petiționari care invocă paragrafele 1 și 3 d) din articolul menționat: astfel, aceștia au pretins că nu ar fi beneficiat de un proces echitabil în fața Tribunalului de Corts, deoarece doi dintre judecători erau reprezentanții co-prinților în Andorra și organe ierarhic superioare ale poliției, magistratul însărcinat cu instrucția dosarului se află în camera de consiliu în timpul deliberării, unul din judecători nu cunoștea deloc limba spaniolă și cu atât mai puțin catalana, limbi în care s-au desfășurat dezbaterile procesului, martorii nu fuseseră „izolați” înainte de audiere, iar victima tâlhăriei auzise declarațiile acuzaților înainte de a-și face depoziția.

ii. Celelalte plângeri sunt proprii numai dlui Janousek și se întemeiază pe alin. b), d) și e) din paragraful 3: acesta a susținut că nu ar fi beneficiat de asistența unui interpret și a unui avocat în timpul instrucției și nu ar fi primit o traducere completă în timpul procesului.

b) Înviniurile din cea de-a doua categorie, rezultând din art. 5 § 1, vizează numai Franța. Cei doi petiționari califică drept „neconformă normelor” detenția în Franța după condamnarea de către jurisdicția Principatului Andorra, deoarece nu exista un text de lege francez privind executarea deciziilor de acest tip, și deci contrară ordinii publice franceze ca urmare a lipsei unui control exercitat de jurisdicțiile franceze.¹

• **Hotărârea din 26 iunie 1992 (plenul Curții) (seria A nr. 240)**

3. – Curtea începe prin a se asigura de competența sa de a examina cauza din perspectiva art. 6 din Convenție. Guvernele, francez și spaniol, au ridicat mai multe excepții preliminare în legătură cu acest aspect procedând la fel ca și în fața Comisiei, care mai întâi a reținut cauza, apoi și-a declinat competența examinării fondului acesteia.

În ceea ce privește excepția de necompetență *ratione loci*, Curtea subscie, în esență, la tezele exprimate în apărare de către cele două guverne reclamate, precum și la avizul Comisiei, care aprecia prevederile Convenției ca inaplicabile pe teritoriul Andorrei, în pofida ratificării acestui instrument juridic de către Franța și Spania. Curtea ia, de asemenea, în considerare mai multe circumstanțe. Principatul Andorra nu figurează printre membrii Consiliului Europei, ceea ce-l împiedică să dobândească, el însuși, calitatea

¹ În raportul său din 11 decembrie 1990, Comisia formulează avizul că nu s-au încălcat nici prevederile art. 6 de către Franța (10 voturi pentru, 6 împotriva) nici de către Spania (12 voturi pentru, 4 împotriva) și nici ale art. 5 § 1 de către Franța (8 voturi pentru, 8 împotriva, cu votul decisiv al președintelui).

de parte la Convenție și părea că nu a întreprins nici un demers pentru a solicita admiterea sa ca „membru asociat“ al organizației; teritoriul Andorrei nu constituie un spațiu comun al Franței și Spaniei, și nici un condominiu franco-spaniol; relațiile Principatului cu Franța și Spania nu sunt supuse modelului de raporturi între state suverane și nu îmbracă forma unor acorduri internaționale, chiar dacă evoluția instituțiilor din Andorra ar putea conduce Principatul, potrivit co-prințului francez, „la accesul la comunitatea internațională“. Pe scurt, Curtea judecă excepția ca întemeiată (unanimitate).

4. – Această constatare nu dispensează Curtea de a cerceta dacă petiționarii au ținut de „jurisdicția“ Franței sau a Spaniei în sensul art. 1 din Convenție, având în vedere condamnarea lor de către tribunalul din Andorra.

Curtea examinează deci excepția de necompetență *ratione personae*. Termenul „jurisdicție“ nu se limitează la teritoriul național al statelor contractante a căror responsabilitate poate intra în joc ca urmare a actelor emanând de la organele acestora și producându-și efectele în afara teritoriului respectiv. Curtea se alătură Comisiei la argumentele exprimate de către guvernele reclamate: dacă magistrați provenind din Franța și Spania participă în cadrul jurisdicțiilor din Andorra, aceștia nu o fac în calitatea lor de judecători francezi sau spanioli; aceste jurisdicții și, în particular Tribunalul de *Corts* își îndeplinesc atribuțiile într-o manieră autonomă; deciziile și hotărârile lor scapă controlului autorităților Franței și Spaniei. În afară de aceasta, dosarul nu conține nici un element care ar da de gândit că acestea din urmă ar fi tentate să exercite ingerințe în procesele petiționarilor. În sfârșit, detașarea magistraților, sau punerea lor la dispoziția țărilor străine, se practică, de asemenea, între statele membre ale Consiliului Europei. Pe scurt, Curtea acceptă și această excepție (unanimitate).

5. – Rămânea revendicarea referitoare la art. 5 § 1. După guvernul francez, petiționarii au neglijat două căi de drept care le-ar fi fost deschise în fața justiției franceze: să introducă plângere și să se constituie parte civilă împotriva magistraților sau funcționarilor responsabili de detenția lor; să denunțe o încălcare imputabilă magistraților sau funcționarilor respectivi. Curtea constată că recursurile în chestiune urmăreau reparația unui prejudiciu cauzat printr-o privare de libertate și sancționarea agenților statului. Dacă acestea pot conduce, prin ricoșeu, la încetarea unei detenții, ele nu ajung, până în prezent, la un asemenea rezultat, când detenția respectivă își are sursa într-o decizie judiciară emisă în Andorra, deoarece jurisdicțiile franceze își declină competența de a aprecia legalitatea unui asemenea decizii. În concluzie, este cazul ca excepția să fie respinsă (unanimitate).

6. – Abordând fondul cauzei, Curtea verifică baza legală a detenției în discuție. Ea apreciază că nu are competența de a controla respectarea căilor legale în sistemul juridic din Andorra și, pe plan mai general, regularitatea privării de libertate a petiționarilor față de normele juridice ale Principatului. În ceea ce privește respectarea legislației franceze, Curtea consideră aceasta ca pe o situație deja stabilită. Cutuma multiseculară franco-andorrană, potrivit căreia persoanele condamnate de către jurisdicțiile din Andorra pot

să execute pedeapsa lor în închisorile franceze, prezintă o stabilitate și posedă o forță juridică suficiente pentru a servi de bază a detenției în litigiu, în pofida statutului particular al Principatului în dreptul internațional.

Ar fi trebuit jurisdicțiile franceze să controleze condamnarea incriminată? Curtea consideră, în speță, Tribunalul de *Corts* ca fiind un „tribunal competent“ despre care face vorbire art. 5 § 1 a). Convenția nu obligă părțile contractante să impună regulile sale statelor sau teritoriilor terțe, deci Franței nu-i revine obligația de a cerceta dacă procedura care a condus la condamnarea petiționarilor îndeplinește fiecare din condițiile art. 6. A pretinde un asemenea control înseamnă, de asemenea, a contracara tendința întăririi întrajutorării internaționale în domeniul judiciar, în mod normal favorabilă persoanelor în cauză. Statele contractante trebuie totuși să se abțină de a-și aduce concursul la o asemenea situație, dacă rezultă că respectiva condamnare este consecința unui refuz flagrant de justiție.

Curtea ia act de declarația guvernului francez, potrivit căreia Franța ar putea refuza și ar refuza colaborarea sa cutumiară dacă ar fi vorba de executarea pe teritoriul său a unei sentințe din Andorra, în mod vădit contrară prescripțiilor art. 6 sau principiilor consacrate de acesta. Ea găsește o confirmare a acestei atitudini chiar în deciziile jurisdicțiilor franceze. Curtea nu ține să dovedească faptul că Franța trebuia să nu contribuie la executarea condamnărilor incriminate. În concluzie, Curtea afirmă că nu s-au încălcat prevederile art. 5 § 1 (12 voturi pentru, 11 împotriva).¹

7. Bibliografie

- COHEN-JONATHAN (G.) și FLAUSS (J.-F.). – „Convention européenne des droits de l'homme et exécution des condamnations pénales prononcées à l'étranger“, *R.T.D.H.* 1994, p. 98–115.
- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1992“, *A.F.D.I.* 1992, p. 629 și urm.
- DECAUX (E.) și TAVERNIER (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 1992)“, *J.D.I.* 1993, p. 737–740.
- LANDAIS (R.). – „L'affaire Drozd et Janousek c. France et Espagne“, *Cahiers du CREDHO*, nr. 1, 1994, p. 97–108.
- LUSH (C.). – „The territorial application of the European Convention on Human Rights: recent case law“, *I.C.L.Q.* 1993, p. 897–906.
- MERRILLS (J.G.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1992“, *B.Y.B.I.L.* 1992, p. 589–592.
- SUDRE (F.), LEVINET (M.), PEYROT (B.) și ECOCHARD (B.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme – 1992“, *R.U.D.H.* 1993, nr. 1–2, p. 1 și urm.
- SWART (B.). – „The case-law of the European Court of Human Rights in 1992“, *E.J.C.* 1993, p. 167 și urm.
- WARBRICK (C.). – „The European Convention on Human Rights“, *Y.E.L.* 1992, p. 733–735.

¹ Principatul Andorra a aderat la Consiliul Europei la 10 noiembrie 1994 și a semnat Convenția în aceeași zi.

2. În așteptarea judecării

29. CAZUL GUZZARDI contra ITALIEI – Decizie judiciară de fixare a domiciliului pe o mică insulă

1. – *Cetățean italian născut în 1942, dl Michele Guzzardi părăsește Sicilia în 1966 pentru a se instala în Lombardia. În februarie 1973, el este plasat în detenție provizorie, apoi inculpat pentru asociere cu alți infractori și complicitate într-o răpire a unui industriaș eliberat în schimbul unei sume de răscumpărare considerabile. Tribunalul din Milano îl achită în 1976 din lipsă de probe suficiente, dar Curtea de apel a aceluiași oraș îl declară vinovat în decembrie 1979 și îl condamnă la optsprezece ani de închisoare și la o amendă.*

Detenția provizorie a lui Michele Guzzardi – în timpul căreia se căsătorește cu logodnica sa de la care are, la puțin timp, un fiu – nu poate în mod legal să depășească doi ani. În ianuarie 1975, cel în cauză face obiectul unei decizii de stabilire a domiciliului forțat, pentru o durată de trei ani, la Cala Reale, în insula Asinara, situată în largul Sardiniei. Din punct de vedere juridic, măsura nu avea nici o legătură cu urmărirea penală în instanță, sprijinindu-se pe o lege din 1956 referitoare la persoanele periculoase pentru securitatea și moralitatea publică și o lege din 1965 contra mafiei. Adoptată de către tribunalul din Milano, această măsură este confirmată în apel și apoi la Curtea de casație. Totuși, în iulie 1976, tribunalul decide transferul lui Michele Guzzardi într-o comună a Italiei continentale, unde acesta locuiește supus unei măsuri asemănătoare, până în februarie 1978.

2. – *În plângerea sa adresată Comisiei la 17 noiembrie 1975, Michele Guzzardi formulează diferite revendicări privind soarta sa la Asinara: el denunță condițiile de existență degradante (art. 3) și se plânge că nu poate să trăiască în permanență cu familia sa (art. 8) și nici să practice cultul religiei sale (art. 9). După decizia Comisiei de a lua, din oficiu, în considerare art. 5 și 6, cel în cauză le invocă și el.¹*

• **Hotărârea din 6 noiembrie 1980 (plenul Curții) (seria A nr. 39)**

3. – Curtea începe prin a examina trei excepții preliminare ridicate de guvernul italian.

În primul rând, acesta reproșa Comisiei de a fi luat, din oficiu, în considerare art. 5 și 6. Curtea respinge excepția: nimic nu-l obligă pe un petiționar să precizeze de ce articol sau drept se prevalează, iar piesele de la dosar arată clar că în speță se pune o problemă pe terenul art. 5 (16 voturi pentru, 2 împotrivă).

¹ În raportul său din 7 decembrie 1978, Comisia exprimă avizul că a fost încălcat art. 5 § 1 (unanimitate), dar nu și art. 3 (unanimitate), 8 (11 voturi pentru și o abținere) și 9 (unanimitate) și că art. 6 nu se aplica procedurii în termenii căreia celui în cauză i s-a stabilit domiciliul forțat (unanimitate).

În al doilea rând, guvernul susține că Michele Guzzardi nu epuizase căile de atac intern înainte de a se adresa Comisiei (art. 26). Curtea respinge și această teză: ea constată, îndeosebi, că dacă cel în cauză nu a invocat Convenția, în substanță el a ridicat în fața jurisdicțiilor italiene chestiunea unei atingeri la libertatea sa fizică (10 voturi pentru, 8 împotriva).

În al treilea rând, guvernul pretindea că acest caz ar fi lipsit de obiect pentru că petiționarul fusese transferat din 1976 pe continent și că Asinara nu mai servea ca loc de reședință obligatorie. Curtea respinge argumentul: încetarea încălcării pretinse nu împiedica să se statueze printr-o hotărâre declarativă, decizia de transferare nu se baza pe rațiuni deduse din Convenție și importante chestiuni de interpretare cereau un răspuns (15 voturi pentru, 3 împotriva).

4. – Abordând fondul cauzei, Curtea subliniază de la început că ea nu controlează sistemul legilor italiene din 1956 și 1965, ci numai modul în care acestea au fost aplicate lui Guzzardi, condițiile în care acesta a trebuit să locuiască la Asinara.

Potrivit guvernului, Guzzardi a suportat simple restricții la libertatea sa de mișcare, și nu o privare de libertate în sensul art. 5. Curtea relevă mai multe elemente. Dacă spațiul de care dispunea petiționarul, pentru a se deplasa, nu era circumscris printr-o împrejmuire materială, acesta nu acoperea decât o modestă fracțiune dintr-o insulă cu acces dificil, din teritoriul căreia nouă zecimi erau ocupate de un penitenciar. Guzzardi locuia într-un sector din cătunul Cala Reale care în esență era reprezentat de clădirile vetuste și ruinate ale unei foste instituții sanitare, un post de carabinieri, o școală și o capelă. Acesta trăia înconjurat, îndeosebi, de indivizi supuși aceluiași măsuri ca și el și de agenți de poliție. Populația permanentă din Asinara locuia aproape în întregime la Cala d'Oliva, unde el nu putea să se ducă, iar această populație nu părea să folosească deloc dreptul de a merge la Cala Reale, în așa fel încât celui în cauză i se ofereau puține ocazii de contacte sociale. O supraveghere strictă și cvasiconstantă se exercita asupra sa. În sfârșit, sejurul său aici a durat mai mult de șaisprezece luni. Cumulate și combinate, aceste elemente conduc Curtea la concluzia existenței unei privări de libertate (11 voturi pentru, 7 împotriva).

5. – Guvernul pleda, în subsidiar, că privarea de libertate se justifica în virtutea alin. e) al art. 5 § 1, dar Curtea respinge această teză (unanimitate). Guzzardi, a subliniat Curtea, nu era un „vagabond” în sensul obișnuit al acestui termen și nu a fost tratat ca atare; în afară de aceasta, dacă alin. e) autorizează detenția vagabonzilor, nu rezultă că textul menționat permite implicit detenția persoanelor mai periculoase. Curtea apreciază, de asemenea, cu majorități diferite, că privarea de libertate în chestiune nu-și găsea justificarea nici în celelalte alineate ale art. 5 § 1, neinvocate de guvernul italian. Ea ajunge astfel la concluzia că Michele Guzzardi a fost victima încălcării art. 5 § 1 în timpul sejurului său la Asinara (10 voturi pentru, 8 împotriva.)

6. – Curtea respinge apoi alegațiile petiționarului, potrivit cărora ar fi existat, în plus, încălcarea art. 3, 6 și 9 (unanimitate), ca și a art. 8 (17 voturi pentru, 1 împotriva). Deși situația lui Guzzardi la Asinara prezenta, fără îndoială, aspecte neplăcute, chiar penibile, aceasta nu a atins nivelul de gravitate dincolo de care un tratament devine degradant și cade sub incidența art. 3. Apoi, presupunând art. 6 aplicabil, nimic nu arată că procedura urmată în 1975 până în fața Curții de casație ar fi încălcat prevederile acestui text. În al treilea rând, cererea referitoare la nerespectarea dreptului de a exercita cultul religiei sale nu rezistă la un examen aprofundat: Guzzardi nu pretinde că ar fi cerut nici celebrarea oficiilor specifice cultului în capela de la Cala Reale, nici posibilitatea de a merge la biserică din Cala d'Oliva. Cât despre dreptul petiționarului la respectul vieții sale familiale s-a observat că: soția și fiul său – fără să mai vorbim de părinți și celelalte rude – au coabitat cu el pe insulă; dacă aceștia au trebuit să-l părăsească pentru câțva timp, aceasta s-a datorat faptului că petiționarul nu a mai solicitat reînnoirea autorizației de sejur a rudelor sale.

7. – Michele Guzzardi a reclamat și reparația prejudiciului suferit, în măsura în care acesta ar fi stabilit cu titlu de satisfacție echitabilă. Curtea i-a acordat, în baza art. 50, o sumă de 1.000.000 lire (12 voturi pentru, 6 împotriva).

8. Bibliografie

- CALLEWAERT (J.), DEJEANT-PONS (M.) și SANSONETIS (N.). – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme relative a l'article 50 de la C.E.D.H. (2e partie)“, *R.U.D.H.* 1990, p. 126–127.
- CASTRO-RIAL GARRONE (F.). – „Crónica de las decisiones de la Comisión y del Tribunal europeos de Derechos Humanos“, *R.I.E.* 1981, p. 944–948.
- COHEN-JONATHAN (G.). – „Cour européenne des droits de l'homme – chronique de jurisprudence 1980–1981“, *C.D.E.* 1982, p. 188–191.
- DUFFY (P.J.). – „Review of events“, *H.R.R.* 1981, p. 8–10.
- DUFFY (P.J.). – „Local remedies and the Convention: the Guzzardi and Van Oosterwijck judgements“, *H.R.R.* 1981, p. 71–74.
- GARCIA DE ENTERRIA (E.) (éd.). – *El sistema europeo de protección de los derechos humanos*, Madrid, Civitas, 1983, p. 549–560.
- HARRIS (D.J.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1980“, *B.Y.B.I.L.* 1980, p. 335–339.
- HOFMANN (R.). – „Freiheitsentzug durch Verbannung auf eine Insel– Fall Guzzardi“, *EuGRZ* 1983, p. 633–646.
- PELLOUX (R.). – „Les arrêts rendu par la Cour européenne des droits de l'homme en 1980“, *A.F.D.I.* 1981, p. 291–296.
- ROLLAND (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme“, *J.D.I.* 1982, p. 204–209.

30. CAZUL LUKANOV contra BULGARIEI – Detenția provizorie a unui parlamentar bănuț de a fi deturnat fonduri publice în timpul cât a fost vice prim-ministru

1. – *La 1 iulie 1992, procurorul general cere Adunării naționale bulgare autorizarea de a începe urmărirea penală împotriva lui Andrei Karlov Lukanov, bănuț de infracțiunea prevăzută în art. 203 și 219, paragraful 3 din Codul penal. I se reproșă, în special, participarea, din 1986 până în 1990, în calitate de vice prim-ministru, la luarea unui număr de decizii acordând țărilor în curs de dezvoltare ca Nicaragua, Cuba, Laos, Cambodgia, Afganistan, Angola și Yemen asistență și împrumuturi în valoare de 34 594 500 dolari americani și 27 072 leva bulgare convertibile. La 7 iulie, Adunarea națională îi ridică imunitatea parlamentară și autorizează începerea urmării penale împotriva celui în cauză, ca și arestarea și punerea sa în detenție provizorie.*

La 9 iulie 1992, în virtutea articolului 203 coroborat cu articolele 201, 202 și 282 din Codul penal, un procuror îl inculpă pe Lukanov de deturnare, cu complicitatea președintelui și a altor vicepreședinți ai consiliului de miniștri de atunci, a unor fonduri alocate anumitor țări în curs de dezvoltare: violându-și obligațiile oficiale, el a facilitat deturnarea fondurilor pentru a obține un avantaj în favoarea unui terț, cauzând prin aceasta un prejudiciu considerabil economiei, și ținând cont de sumele foarte ridicate aflate în joc, cazul este de o gravitate deosebită.

În plus, procurorul decide pentru Lukanov o măsură de detenție provizorie, invocând utilitatea de a arăta publicului riscul pe care îl prezintă delictele în chestiune pentru societate, personalitatea autorului și necesitatea de a-i garanta prezentarea la proces. Decizia este fondată, în special, pe articolele 147 și 152, paragraful 1 din Codul de procedură penală.

Tot la 9 iulie 1992, reclamantul este arestat și se aplică măsura de detenție provizorie. În timpul detenției, i se refuză toate cererile de punere în libertate. La 29 decembrie 1992, Adunarea națională raportează decizia din 7 iulie și, a doua zi, procurorul ordonă punerea în libertate condiționată a deținutului.

La 2 octombrie 1996, Lukanov este ucis de gloanțe, nu departe de domiciliul său.

2. – *În reclamația sa din 1 septembrie 1992, Lukanov invocă violarea articolelor 3, 5, paragraful 1, 6, 7, 10 și 18 ale Convenției¹.*

¹ La 12 ianuarie 1995, Comisia reține reclamația, în privința încălcărilor art. 5, paragr. 1 și 18. În raportul său din 16 ianuarie 1996, ea formulează avizul că a fost violat art. 5, § 1 (unanimitate) și că nu există o problemă distinctă din punctul de vedere al art. 18 (unanimitate).

• Hotărârea din 20 martie 1997 (Cameră) (Culegerea/1997– II)

3. – Nu poate fi contestat faptul că, în urma decesului d-lui Lukanov la 2 octombrie 1996, văduva sa și cei doi copii aveau calitatea de a continua reclamația, în numele său, iar Curtea nu găsește nici un motiv de a decide altfel.

4. – Competența Curții se limitează la perioada ulterioară zilei de 7 septembrie 1992, dată la care Bulgaria a ratificat Convenția și a recunoscut jurisdicția obligatorie a Curții. Examinarea sa ține cont, totuși, de faptul că motivele detenției reclamantului din perioada 9 iulie– 30 decembrie 1992 au rămas aceleași.

În pofida acceptării de către guvern a părerii Comisiei că a avut loc o violare a articolului 51, Curtea consideră oportun să examineze chestiunea.

În speță, problema principală se raporta la „regularitate“ în sensul articolului 5, paragraful 1. Nu se contestă că dl. Lukanov, în calitatea sa de membru al guvernului bulgar, luase parte la deciziile (acordare de fonduri de ajutor și de împrumuturi către anumite țări în curs de dezvoltare) care au antrenat acuzațiile împotriva lui. Totuși, nici una dintre dispozițiile Codului penal invocate pentru a justifica detenția (art. 201– 203, 219 și 282) nu ar indica expres faptul că un membru al guvernului ar putea răspunde penal pentru participarea sa la decizii colegiale de acest tip. Mai mult, nu a fost prezentată nici o dovadă care să arate că astfel de decizii ar fi ilegale. Curtea nu era convinsă că atitudinea reproșată reclamantului constituie o infracțiune penală. În plus, așa cum reiese din jurisprudența bulgară, unul din elementele constitutive ale deturnării în spiritul articolelor 201– 203 era că autorul delictului a căutat să obțină un avantaj pentru el însuși sau pentru un terț. În sfârșit, art. 282 institua în mod expres drept infracțiune faptul că un agent al Statului a abuzat de puterile sale pentru a obține un avantaj. Totuși, Curtea nu a primit nici un element sau informație capabile să demonstreze că existau motive plauzibile de a-l bănuși pe reclamant că ar fi căutat să obțină un astfel de avantaj, pentru el sau pentru un terț. Și, apoi, nu s-a susținut în fața organelor Convenției că statele în cauză nu ar fi primit fondurile.

În aceste condiții, privarea de libertate nu era „reglementară“, nici pusă în practică pe „motive plauzibile de a bănuși că (reclamantul) ar fi comis o infracțiune“. Acestea fiind spuse, Curtea nu consideră necesar să examineze dacă detenția putea trece, în mod rezonabil, drept necesară cu scopul de a-l împiedica pe reclamant să comită o infracțiune sau să fugă după ce ar fi comis-o. A avut loc, deci, o violare a articolului 51 (unanimitate).

5. – Ținând cont de această concluzie, în temeiul art. 18, Curtea consideră că nu se ridică nici o problemă distinctă (unanimitate).

6. – Pentru daune morale, ea acordă văduvei și celor doi copii ai reclamantului 40 000 FF (unanimitate). Ea dispune rambursarea cheltuielilor de judecată și a taxelor pentru o sumă totală de 13 456 dolari americani și 7 067 FF.

7. Bibliografie

- DECAUX (E.) și TAVERNIERR (P.) – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme (année 1997)”, J.D.I. 1998, p. 186–188.
- HUNT (M.) – „The European Convention on Human Rights”, *Y.E.L.* 1997, p. 597–600.
- KOERING-JOULIN (R.) – „Droits de l’homme”, *R.S.C.D.P.C.* 1994, p. 362 și urm.
- LAMBERT (P.) – „La Cour européenne des droits de l’homme – année 1997”, J.T.D.E. 1998, p. 36 și urm.
- PETTITI (L.– E.) – „Droits de l’homme”, *R.S.C.D.P.C.* 1997, p. 888–889.
- SUDRE (F.) și alții. – „Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme 1994. Deuxième partie: 1er juin – 31 décembre”, *R.U.D.H.* 1998, p. 81 și urm.
- WOODS (L.) – „Decision on the European Convention on Human Rights during 1997”, *B.Y.B.I.L.* 1997, p. 403–404.

3. În scopul educării supravegheate

31. CAZUL BOUAMAR contra BELGIEI – Plasarea unui minor într-o casă de arest cu titlu de măsură provizorie de supraveghere

1. – *Minor la data săvârșirii faptelor, Naïm Bouamar a locuit din iunie 1977 până în mai 1978 în diferite cămine pentru minori, beneficiind de o acțiune socială preventivă, prevăzută de legea din 8 aprilie 1965 privind protecția tineretului. Din iunie 1978, în virtutea aceleiași legi, el a constituit în mai multe rânduri obiectul unor măsuri judiciare.*

În 1980, jurisdicțiile pentru tineri¹ iau împotriva sa diferite măsuri provizorii printre care nouă plasări în închisoare, fiecare având o durată maximă de cincisprezece zile. Toate aceste măsuri se înscriu în cadrul unei proceduri de urgență, prevăzută de art. 53 din legea citată. Acestea se întemeiază atât pe imposibilitatea materială de a găsi o persoană fizică sau o instituție care să-l primească pe loc, cât și pe comportamentul periculos al acestuia.

Între aceste diverse plasări, jurisdicțiile pentru tineri îl încredințează pe Naïm Bouamar, printr-o ordonanță de modificare a măsurii preventive, mediului său familial sau unei instituții de observare și educare supravegheată a statului.

În fața Curții de apel din Liège, minorul contestă legalitatea unora din aceste decizii de plasare. Recursurile sale sunt declarate inadmisibile, ca fiind lipsite de obiect deoarece, între timp, el și-a recăpătat libertatea ca urmare a ordonanțelor emise de jurisdicțiile pentru tineri. Urmare a unor motive asemănătoare, Curtea de casație i-a respins trei dintre recursurile formulate.

¹ Instanțe judiciare special constituite în baza legii, pentru a judeca infracțiunile săvârșite de către minori și tineri (*n.t.*).

2. – În plângerea sa din 2 septembrie 1980 adresată Comisiei, Naïm Bouamar denunță plasările în casele de arest și condițiile de recurs; el invocă art. 5 § 1 d), art. 5 § 4 și art. 13, precum și art. 14 combinat cu art. 5 § 4 din Convenție.²

• **Hotărârea din 29 februarie 1988 (Cameră) (seria A nr. 129)**

3. – Statuând mai întâi asupra încălcării art. 5 § 1, Curtea ia în considerare ansamblul celor nouă plasări ale petiționarului la casa de arest din Lantin.

Prima ipoteză a alin. d) din art. 5 § 1 se impune singură a fi luată în considerare prin aceea că trebuia să se controleze respectarea „regularității”, inclusiv „căile legale”, privind detenția suferită de Naïm Bouamar. Or, „regularitatea” implică nu numai respectarea legislației naționale ci și conformitatea măsurii privative de libertate, în scopul prevăzut de art. 5: protejarea individului împotriva arbitrarului.

Curtea recunoaște spiritul liberal al legislației belgiene în materie de delincvență juvenilă. Concepută să evite la maximum privarea de libertate a minorilor, legea din 8 aprilie 1965 nu autorizează asemenea măsuri decât în cazuri limitate, enumerate de ea. Chiar dacă interpretarea art. 53 din această lege se pretează la controverse în Belgia, datele cauzei nu sunt suficiente pentru a constata o neregularitate decurgând din nerespectarea dreptului intern.

Cât despre absența arbitrarului, Curtea notează că petiționarul a făcut obiectul unei „navete” între arestul din Lantin și familia sa, fără ca aceasta să conducă la aplicarea efectivă a unui regim de educație supravegheată într-un mediu specializat. În acea perioadă, în Belgia nu exista o infrastructură potrivită și adaptată obiectivelor legii menționate. În consecință, o acumulare inutilă a măsurilor de plasare în arest nu urmărea nici un scop educativ. S-a încălcat deci art. 5 § 1 (unanimitate).

4. – Guvernul belgian pleda în sensul că procedura urmată în fața judecătorului pentru tineri „încorpora” în ea controlul cerut de art. 5 § 4.

Acest magistrat constituie, în mod evident, un „tribunal” din punct de vedere organic. Totuși, Curtea amintește că art. 5 § 4 nu se mulțumește cu un asemenea organ decât dacă procedura urmată de acesta are un caracter judiciar și dă garanții suficiente individului în cauză: în cazul de față, este vorba de posibilitatea de a fi audiată persoana în cauză și ca aceasta să beneficieze de asistența efectivă a unui avocat. Dacă procedura litigioasă a fost însoțită de anumite garanții, care nu sunt neglijabile, nu s-a stabilit însă că avocații petiționarului ar fi fost prezenți cu prilejul audierilor care au precedat plasarea în arest a lui Naïm Bouamar și nici că aceștia ar fi avut acces la dosar. Singura apariție personală în fața judecătorului pentru tineri a lui Naïm Bouamar, foarte târziu la acea dată, nu era de natură să-i ofere garanțiile necesare.

² În raportul său din 18 iulie 1986, Comisia exprimă în unanimitate opinia că s-a violat art. 5 § 1 și art. 4 din Convenție, dar nu și art. 5 § 4 și art. 14 combinate și că nu se pune nici o problemă distinctă din perspectiva art. 13.

Căile de recurs existente nu erau nici ele, în opinia Curții, conforme prescripțiilor art. 5 § 4. Noile proceduri urmate în fața jurisdicțiilor pentru tineri, în scopul revizuirii deciziilor inițiale, s-au desfășurat în absența avocaților persoanei în cauză. Cât despre apeluri, toate au fost declarate inadmisibile din lipsă de obiect, iar Curtea de casație a respins recursurile introduse împotriva hotărârilor judiciare astfel adoptate, încât recursurile exercitate nu au permis jurisdicțiilor competente să statueze, în termen scurt, asupra legalității măsurilor de privare de libertate a petiționarului.

Pe scurt, au fost încălcate prevederile art. 5 § 4 (6 voturi pentru, 1 împotriva).

5. – În speță, Curtea apreciază că nu este necesară examinarea cauzei și în temeiul art. 13 (unanimitate).

6. – Naïm Bouamar pretindea existența unei discriminări contrare art. 14 combinat cu art. 5 § 4 care ar decurge din faptul că adulții plasați în detenție preventivă beneficiază, în termen scurt, de un control al legalității acesteia. Curtea estimează că tocmai caracterul protector al procedurii aplicabile minorilor furnizează o justificare obiectivă și rezonabilă (unanimitate).

7. – Constatând că nu sunt întrunite condițiile aplicării art. 50, Curtea rezervă examinarea acestei chestiuni (unanimitate).

• **Hotărârea din 27 iunie 1988 (Cameră) – Aplicarea articolului 50 (seria A nr. 136-F)**

8. – În iunie 1988, guvernul belgian l-a informat pe grefierul Curții că era de acord să plătească cei 150.000 FB reclamați cu titlu de indemnizație de către Naïm Bouamar pentru prejudiciu. Cel în cauză și-a dat acordul, iar delegatul Comisiei a declarat că nu ridică nici o obiecție.

Curtea constată că soluția adoptată are un „caracter echitabil“, în sensul art. 53 § 4 din regulamentul său și decide astfel să radieze cazul de pe rol (unanimitate).

9. Bibliografie

- DRZEMCZEWSKI (A.) și WARBRICK (C.). – „The European Convention on Human Rights“, *Y.E.L.* 1988, p. 308–310.
- MARTENS (P.). – „Mineurs en prison, contrôle juridictionnel de légalité et droits de l'homme“, *J.L.M.B.* 1988, p. 457 și urm.
- MERRILLS (J. G.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1988“, *B.Y.B.I.L.* 1988, p. 378–380 și 402–403.
- PETTITI (L.–E.). – „Droits de l'homme“, *R.S.C.D.P.C.* 1988, p. 577–580.
- ROLLAND (P.) și TAVERNIER (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme“, *J.D.I.* 1989, p. 795–799.

4. În scopul de a preveni propagarea unei boli contagioase

32. CAZUL ENHORN contra SUEDEI – Plasarea unui seropozitiv în izolare obligatorie într-un spital

1. – *Suedez născut în 1947, Eie Enhorn este homosexual. În 1994 se descoperă că este seropozitiv și că l-a contaminat pe un tânăr de 19 ani, cu care a avut relații sexuale pentru prima dată în 1990.*

La 2 februarie 1995, medicul de departament cere tribunalului administrativ departamental să dea o decizie care să permită plasarea petiționarului în izolare obligatorie într-un spital pentru o perioadă de maximum trei luni, în baza articolului 38 din legea din 1988 cu privire la bolile contagioase.

Printr-o sentință din 16 februarie 1995, tribunalul acceptă cererea, apreciind că petiționarul a omis să aplice măsurile prescrise de medicul departamental pentru a împiedica propagarea virusului.

În continuare, au fost luate decizii din șase în șase luni, până la 12 decembrie 2001, având ca efect prelungirea privării de libertate. Deoarece petiționarul a fugit de mai multe ori, privarea sa efectivă de libertate s-a petrecut între : 16 martie 1995-25 aprilie 1995, 11 iunie 1995-27 septembrie 1995, 28 mai 1996-6 noiembrie 1996, 16 noiembrie 1996-26 februarie 1997 și 26 februarie 1999-12 iunie 1999, adică în total aproape un an și jumătate.

La 12 decembrie 2001, tribunalul respinge o cerere de obținere a unei noi prelungiri, pe motivul că nu se știe unde se găsește dl Enhorn și că nu există nici o informație cu privire la comportamentul său, starea sa de sănătate etc. Se pare că se știe, începând din 2002, unde se află acesta, însă că medicul departamental competent a considerat că nimic nu mai justifică plasarea sa în izolare obligatorie.

2. – *În petiția sa din 3 aprilie 2000, adresată Curții, dl Enhorn susține că deciziile de plasare în izolare obligatorie al căror obiect a fost, ca și spitalizarea impusă împotriva voinței sale, sunt contrare articolului 5 § 1 din Convenție.*

• **Hotărârea din 25 ianuarie 2005 (secția III) (CEDO 2005-I)**

3. – *Constatând că detenția petiționarului are un fundament în dreptul suedez, Curtea cercetează dacă această privare de libertate corespunde unei “detenții legale a unei persoane susceptibile de a propaga o boală contagioasă”, în sensul articolului 5 § 1 e).*

Ținând cont de caracterul limitat al jurisprudenței direct pertinente, trebuia să se determine care erau criteriile aplicabile, pentru a verifica dacă o asemenea detenție respecta principiul proporționalității și cerința potrivit căreia orice detenție trebuie să fie lipsită de arbitrar.

Curtea consideră că pentru a aprecia “legalitatea” detenției unei persoane “susceptibilă de a propaga o boală contagioasă” problemele esențiale sunt de a ști dacă boala contagioasă este periculoasă pentru sănătatea și siguranța publică și dacă detenția persoanei infectate constituie o măsură luată în

ultimă instanță pentru a împiedica propagarea bolii, după ce vor fi fost luate în considerare măsuri mai puțin riguroase, considerate insuficiente pentru protecția interesului general. Dacă aceste criterii nu mai sunt reunite, fundamentul privării de libertate a încetat să existe.

În speță, faptul că primul criteriu era îndeplinit nu se pretează la controverse, prin faptul că HIV era – și continuă să fie – periculos pentru sănătatea și siguranța publică.

În ceea ce privește cel de al doilea criteriu, Curtea atrage atenția că guvernul nu a prezentat nici un exemplu de măsuri mai puțin riguroase care ar fi putut fi avute în vedere pentru dl Enhorn între 16 februarie 1995 și 12 decembrie 2001, însă care să se fi adeverit ca insuficiente pentru protecția interesului general.

Ea relevă între altele că, chiar dacă petiționarul se afla în libertate în cea mai mare parte a perioadei cuprinse între 16 februarie 1995 și 12 decembrie 2001, nimic nu indică sau dovedește că în acest interval el ar fi avut relații sexuale fără să-și fi informat în prealabil partenerul că era seropozitiv, sau că ar fi neglijat să utilizeze un prezervativ și nici măcar că ar fi întreținut raporturi sexuale.

În aceste condiții, Curtea apreciază că izolarea obligatorie a petiționarului nu a constituit o măsură luată ca mijloc extrem pentru a-l împiedica să propage HIV, după ce măsuri mai puțin riguroase vor fi fost luate în calcul și considerate insuficiente pentru a proteja interesul general. Mai mult, prelungind timp de aproape șapte ani decizia de plasare obligatorie în izolare a petiționarului – în așa fel încât dl Enhorn a fost spitalizat împotriva voinței sale aproape un an și jumătate – autoritățile nu au asigurat un just echilibru între necesitatea de a evita propagarea HIV și dreptul petiționarului la libertate.

Prin urmare, a avut loc o violare a articolului 5 § 1 (unanimitate).

4. – În aplicarea articolului 41, Curtea îi alocă dlui Enhorn 12.000 EUR pentru daune morale și 2.083 EUR pentru cheltuieli de judecată (unanimitate).

5. Bibliografie

SUDRE (F.) ș. a. "Jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (2005)".
R.D.P. 2006, p. 797.

5. În scopul unui tratament medical

33. CAZUL STORCK contra GERMANIEI – Internare și tratament medical într-o clinică privată, împotriva voinței pacientei

I. – *Waltraud Storck este o germană născută în 1958, cu reședința la Niederselters. Ea și-a petrecut aproape douăzeci de ani din viață în diverse instituții psihiatrice și în alte spitale.*

Între 29 iulie 1977 și 5 aprilie 1979, ea este plasată într-un serviciu închis al unei clinici psihiatrice private la cererea tatălui său, în urma unor

conflicte familiale. Majoră în acel moment, ea nu a fost pusă sub tutelă, nu a semnat niciodată vreo declarație în care să consimtă la plasarea sa în instituție, iar nici o decizie de justiție care să autorizeze internarea sa într-un spital psihiatric nu a fost pronunțată. Ea încearcă în repetate rânduri să fugă din clinică, unde a fost readusă cu forța, de către poliție, la 4 martie 1979. După ce a fost tratată în această clinică pentru ceea ce se credea a fi o schizofrenie, ea prezintă un sindrom post-poliomielitic. Începând cu 1980 și până în 1991-1992, își pierde vorbirea. Este astăzi invalidă 100%.

În 1994, o expertiză confirmă faptul că petiționara nu a suferit niciodată de schizofrenie și că comportamentul ei se explică prin conflictele cu familia sa. La 12 februarie 1997, bazându-se pe această expertiză, petiționara intențează o acțiune în fața tribunalului regional din Bremen împotriva clinicii private, în vederea obținerii unei indemnizații pentru prejudiciul decurgând în mod special din internarea și tratamentul său în acel loc din 1977 până în 1979. La 9 iulie 1998, tribunalul regional din Bremen îi admite acțiunea, considerând că internarea ei a fost contrară dreptului german, petiționara ne consimțind la internarea și la tratamentul său în acea clinică. La 22 decembrie 2000, Curtea de Apel din Bremen anulează sentința tribunalului regional și respinge pretenția petiționarei : acțiunea în indemnizare, fondată pe responsabilitatea delictuală este prescrisă, presupunând chiar că persoana în cauză a suferit o privare ilegală de libertate, pe motivul că, în momentul internării sale, aceasta era conștientă de faptul că era deținută împotriva voinței sale și că era deci în măsură să se adreseze mai devreme justiției ; petiționara nu mai poate nici să solicite o reparație invocând o responsabilitate contractuală. La 15 ianuarie 2002, Curtea Federală de Justiție respinge acțiunea petiționarei. La 6 martie 2002, Curtea Constituțională Federală face același lucru cu recursul constituțional introdus de aceasta din urmă.

Dna Storck intențează alte acțiuni în indemnizarea prejudiciului provocat de sejurul și de tratamentul său în clinica privată în cauză și în despăgubirea prejudiciului rezultând din tratamentul său într-o clinică universitară, dar în zadar.

2. – În petiția sa din 15 mai 2000, adresată Curții, dna Storck invocă articolele 5, 6 § 1 și 8 din Convenție, plângându-se de plasarea sa într-o clinică privată și de tratamentul medical la care a fost supusă acolo, de tratamentul său într-o clinică universitară și de echitatea procedurii care a urmat după acestea.

3. – Un comitet de trei judecători declară petiție neadmisibilă la 15 octombrie 2002, însă decide să redeschidă procedura la 28 ianuarie 2003. Petiția este declarată parțial admisibilă de către o cameră, la 26 octombrie 2004.

• Hotărârea din 16 iunie 2005 (secția III) (CEDO 2005-V)

4. – Curtea constată că petiționara, care a și încercat de mai multe ori să fugă din clinica privată, nu a consimțit la prelungirea sejurului său în aceasta și a fost deci privată de libertatea sa, în sensul articolului 5 § 1. Germania este răspunzătoare de această privare de libertate în trei privințe : autoritățile au participat activ la plasarea petiționarei în clinică, atunci când poliția, recurgând la

forță, a readus-o la clinica de unde ea fugise ; cu ocazia procedurii în indemnizare introdusă de petiționară, tribunalele naționale nu au interpretat, respectând spiritul articolului 5, dispozițiile de drept civil aplicabile cererii sale ; statul a violat obligația pozitivă care îi revenea de a o proteja pe petiționară împotriva ingerințelor în dreptul său la libertate comise de particulari. Deoarece nici un tribunal nu autorizase internarea petiționarei, detenția sa între 1977 și 1979 nu era legală, astfel încât a avut loc o violare a articolului 5 § 1 (unanimitate).

5. – Nici o problemă distinctă nu se pune din perspectiva articolului 5 §§ 4 și 5 (unanimitate).

6. – Curtea este de părere că tratamentul medical la care petiționara a fost supusă împotriva voinței sale după plasarea ei într-o clinică privată, din 1977 până în 1979, a adus atingere dreptului acesteia la respectarea vieții sale private și că Germania este răspunzătoare pentru acest fapt. Dat fiindcă internarea petiționarei în clinică pentru tratament medical nu fusese autorizată printr-o decizie de justiție, ingerința în dreptul său la respectarea vieții private nu era prevăzută prin lege, în sensul articolului 8 § 2. Prin urmare, a avut loc o violare a articolului 8 (unanimitate).

7. – În ceea ce privește plasarea petiționarei într-o clinică privată în 1981, Curtea apreciază că circumstanțele nu permit să se conchidă că ea era internată acolo împotriva voinței sale sau fără asentimentul ei. Deci nu s-a petrecut o privare de libertate în sensul articolului 5, care nu a fost violat (unanimitate).

8. – În plus, nu a fost dovedit că petiționara nu-și dăduse în mod valabil consimțământul pentru tratamentul medical pe care l-a urmat la clinică în 1981, iar Curtea de Apel a conchis, bazându-se pe elementele avute la dispoziție, că persoana în cauză nu fusese supusă unui tratament medical inadecvat. Rezultă de aici că nu s-a produs o violare a articolului 8 (unanimitate).

9. – Cu privire la tratamentul medical al petiționarei într-o clinică universitară, Curtea notează că jurisdicțiile naționale au conchis în mod rezonabil, cu ajutorul unor medici experți, că petiționara nu fusese supusă unui tratament medical inadecvat nici în mod voluntar, nici din neglijență. În consecință, nu s-a petrecut o violare a articolului 8 (unanimitate).

10. – Curtea apreciază că nici una din procedurile în indemnizare angajate de petiționară nu poate trece drept inechitabilă. În mod special, procedura urmată în fața jurisdicțiilor din Bremen, ținând cont de toate elementele aflate în posesia lor, de alegerea expertului și de aprecierea din raportul acestuia, nu prezintă nici o lipsă de echitate. În privința procedurilor în fața jurisdicțiilor din Mainz și din Coblenz, faptele cauzei nu arată nici o lipsă de respect față de principiul egalității armelor, datorită aprecierii de către tribunale a unei expertize și a refuzului lor de a aplica o regulă mai puțin strictă când a fost vorba despre sarcina probei. Prin urmare, nu s-a petrecut o violare a articolului 6 § 1 (unanimitate).

11. – În baza articolului 41, Curtea îi alocă dnei Storck 75.000 EUR pentru daune morale și 18.315 EUR pentru cheltuieli de judecată (unanimitate).

12. Bibliografie

- SOUMY (I.). "L'effet horizontal de l'article 5 § 1. première phrase comme limite à la tyrannie familiale : l'affaire *Storck c. Allemagne* du 16 juin 2005", *R.T.D.H.* 2006, p. 237/251.
- SUDRE (F.) et autres. "Jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (2005)", *R.D.P.* 2006, p. 797.

34. CAZUL LITWA contra POLONIEI – Plasarea într-o unitate de trezire din starea de ebrietate¹

1. – *Pensionar polonez, Witold Litwa s-a născut în 1946. El nu vede cu un ochi și vede foarte prost cu celălalt. La 5 mai 1994, la amiază, el merge însoțit de W. K. și de câinele său pentru orbi la biroul de poștă nr. 30 din Krakovia pentru a-și ridica corespondența din cutiile sale poștale, care au fost deschise și sunt goale. El se plânge agenților poștei care, după aceea, cheamă poliția, pretinzând că omul este în stare de ebrietate și are un comportament grosolan. La orele 12,20, este dus de polițiști la unitatea de trezire din starea de ebrietate din Krakovia. Un medic îl examinează și conchide că el este într-o stare de ebrietate care justifică deținerea lui în unitate timp de șase ore. Nici înainte, nici după acea examinare nu i se face un test de alcoolemie sau nu i se ia un eșantion de sânge. După șase ore și treizeci de minute, petiționarul este autorizat să plece, contra plății unei sume pentru transportul său și pentru șederea în unitate. El îi solicită procurorului să întreprindă o urmărire contra polițiștilor, pe care îi acuză de rele tratamente, ca și contra personalului unității ; este deschisă o anchetă, apoi abandonată. El atacă de asemenea Trezoreria publică în daune-interese pentru brutalități ale agenților statului și pentru furtul unor obiecte personale ; cererea sa este convertită în acțiune în reparație pentru arestare și detenție vădit nejustificate, fiind în final respinsă de Curtea de Apel din Krakovia la 25 ianuarie 1995.*

2. – *Legea din 26 octombrie 1982, referitoare la educația împotriva beției și la lupta împotriva alcoolismului enunță măsurile ce pot fi luate la adresa a două categorii de persoane : "alcoolicii" și "persoanele în stare de ebrietate". Pentru acestea din urmă, ea impune tuturor comunelor cu peste 50.000 de locuitori să creeze și să gestioneze unități de trezire din beție. Legea prevede că "orice persoană în stare de ebrietate care se comportă în mod jignitor într-un loc public sau la un loc de muncă, sau care pune în pericol viața sau sănătatea sa, sau pe cele ale altora, poate fi condusă într-o unitate de trezire din beție, o instituție de sănătate publică sau la domiciliul său". În lipsa unei unități de trezire din beție, persoana în stare de ebrietate poate fi dusă la postul de poliție. Persoana condusă într-o unitate de trezire din beție sau la postul de poliție trebuie să rămână acolo până la trezirea din beție, însă nu poate fi reținută mai mult de douăzeci și patru de ore.*

¹ În franceză *unité de dégrisement* (N. T.).

3. – În petiția sa din 6 august 1994, adresată Comisiei, dl Litwa invocă articolul 5 § 1 al Convenției, afirmând că detenția sa în unitatea de trezire din beție a fost ilegală și arbitrară.

• **Hotărârea din 4 aprilie 2000 (secția II) (CEDO 2000-III)**

4. – Detenția petiționarului se traduce printr-o lipsire de libertate, iar singurul motiv invocat de guvern este “detenția legală a unui (...) alcoolic”. Pentru a interpreta acest termen, Curtea se referă la Convenția de la Viena cu privire la dreptul tratatelor. În uzanța curentă, termenul “alcoolic” denotă o persoană dependentă de alcool, însă există o legătură cu celelalte categorii de persoane specificate în alineatul e), anume că ele pot fi lipsite de libertatea lor pentru a fi supuse unui tratament medical, sau din cauza unor considerente dictate de politica socială, sau din rațiuni atât medicale cât și sociale ; se poate ajunge la concluzia legitimă că, dacă Convenția permite mai întâi să lipsească de libertatea lor aceste persoane, ea nu o face pentru singurul motiv că ele trebuie considerate a fi periculoase pentru siguranța publică, ci și pentru că propriul lor interes poate necesita internarea lor. Această *ratio legis* arată că detenția unui “alcoolic”, autorizată de această dispoziție, nu vizează numai un alcoolic în sensul restrâns al unei persoane aflate într-o stare clinică de alcoolism, ci de asemenea persoanele al căror comportament sub influența alcoolului reprezintă o amenințare pentru ordinea publică sau pentru ele-însele, indiferent dacă a fost pus sau nu un diagnostic de alcoolism. Nu rezultă de aci că detenția unui individ este autorizată pur și simplu din cauză că a consumat alcool, însă nimic nu arată că articolul 5 § 1 (e) nu permite ca un individ care abuzează de alcool să fie reținut pentru a restrânge efectele nefaste atât pentru el însuși, cât și pentru societate. Această interpretare este confirmată prin lucrările pregătitoare, care fac referire la “alcoholism”. Detenția petiționarului se înscrie deci în domeniul de aplicare al acestei dispoziții.

5. – Cu privire la problema de a ști dacă această detenție era “legală” și lipsită de arbitrar, nimeni nu contestă că ea a fost ordonată potrivit căilor legale și că avea deci o bază legală în dreptul polonez. Cu toate acestea Curtea are mari îndoieli că s-ar putea afirma că petiționarul a manifestat un comportament de natură a constitui o amenințare pentru public sau pentru el însuși, iar dubiile sale sunt întărite de incidentul mai degrabă nesemnificativ care a motivat detenția și de faptul că persoana în cauză era aproape oarbă. Autoritățile nu par să fi luat în calcul măsuri mai puțin riguroase permise de lege a fi aplicate persoanelor în stare de ebrietate și care nu necesită o lipsire de libertate. Asemenea măsuri ne fiind luate în considerare, detenția petiționarului nu poate trece drept “legală”. S-a petrecut, deci, o violare a articolului 5 § 1 (șase voturi contra unul).

– Cu titlul de satisfacție echitabilă, domnului Litwa i se alocă pentru daune morale 8.000 zloți, iar pentru cheltuieli de judecată 15.000 zloți, mai puțin 13.174 FRF primiți cu titlul de asistență judiciară (unanimitate).

6. În scopul expulzării

35. CAZUL BOZANO contra FRANȚEI – Detenție în vederea expulzării după respingerea unei cereri de extrădare

1. – *La 22 mai 1975, dl Lorenzo Bozano este condamnat, în apel și în contumacie, la Geneva, la închisoare pe viață, pentru răpirea și asasinarea unei adolescente elvețiene, faptele petrecându-se în luna mai 1971; Curtea cu juri îl achitase la 15 mai 1973 în primă instanță, din lipsă de probe suficiente. După respingerea recursului în casație formulat de petiționar, parchetul general din Geneva eliberează un ordin de încarcerare și poliția italiană difuzează un mandat de arestare internațional.*

La 26 ianuarie 1979, în cursul unui control de rutină, jandarmeria franceză îl arestează pe Bozano care se refugiase în Franța. În aceeași zi, el este trimis la închisoarea din Limoges sub incidența unei ordonanțe de reținere în vederea extrădării, și la 31 ianuarie Italia cere oficial extrădarea acestuia. La 15 mai 1979, Camera de acuzare a Curții de apel din Limoges pronunță o opinie defavorabilă extrădării celui în cauză, apreciind că procedura de judecare în lipsă a petiționarului, desfășurată la Geneva, ar fi incompatibilă cu ordinea publică franceză; în consecință, guvernul francez refuză să-l extrădeze pe petiționar, așa cum îl obliga la aceasta art. 17 din legea din 10 martie 1927. Petiționarul rămâne totuși reținut la închisoarea din Limoges, deoarece era inculpat în unele delictе săvârșite în Franța, dar își recapătă libertatea la 19 septembrie 1979, în baza unei decizii de punere în libertate sub control judiciar. La 26 octombrie 1979, judecătorul de instrucție ridică această din urmă măsură, pronunță neînceperea urmăririi penale într-un dosar de escrocherie și îl trimite pe petiționar în fața tribunalului corecțional din Limoges, pentru a se fi folosit de acte de identitate false. În seara aceleiași zile, poliția îl interpelează pe Bozano pe o stradă din oraș, îi notifică o decizie de expulzare luată cu mai multe săptămâni înainte și îl conduce în mașină până la frontiera franco-elvețiană. Autoritățile elvețiene îl plasează în închisoare imediat, în vederea extrădării, și apoi, după o hotărâre a Tribunalului federal, îl extrădează către Italia, în luna iunie 1980. În prezent, petiționarul își ispășește pedeapsa în insula Elba.

În decembrie 1979, avocații petiționarului exercită două recursuri în Franța. Mai întâi, ei îl citează pe ministrul de interne să se prezinte, de urgență, în fața președintelui Tribunalului de mare instanță din Paris: la 14 ianuarie 1980, acest magistrat se declară incompetent să judece dosarul, pe motiv că cererea pune în cauză relațiile de la stat la stat. Aceiași avocați atacă și hotărârea de expulzare în fața Tribunalului administrativ din Limoges: acesta o anulează la 22 decembrie 1981 pentru eroare manifestă de apreciere și deturnare de putere.

2. – *În plângerea sa din 30 martie 1982 adresată Comisiei, Bozano susține că „răpirea” sa și „transportul forțat” în Elveția l-au privat de*

libertatea sa fizică și de libertatea de circulație, cu nesocotirea art. 5 § 1 din Convenție și art. 2 § 1 din Protocolul adițional nr. 4. El afirmă, de asemenea, că nu ar fi dispus nici de un recurs efectiv în sensul art. 5 § 4 al Convenției, nici de anumite garanții ale art. 6, nici de un recurs efectiv în sensul art. 13 și că ar fi fost victima unei deturnări de putere, contrar prevederilor art. 18; în plus, el invocă art. 5 § 5.¹

• **Hotărârea din 18 decembrie 1986 (Cameră) (seria A nr. 111)**

3. – Guvernul francez pleda pentru inadmisibilitatea plângerii invocând incompatibilitatea *ratione materiae* cu Convenția și neepuizarea căilor interne de recurs. Curtea respinge prima motivație, căci cererile petiționarului nu sunt „în mod evident străine de dispozițiile Convenției“ (unanimitate). Cât despre a doua motivație, guvernul o divizase în șase elemente. Curtea apreciază că pentru două din acestea survine decăderea din drept (unanimitate) deoarece nu au fost invocate la Comisie atunci când s-a examinat admisibilitatea plângerii. Curtea respinge și celelalte patru motivații ale apărării ca neîntemeiate (unanimitate).

4. – Trecând la fond, Curtea examinează cazul, mai întâi în baza art. 5 § 1 din Convenție. Ea apreciază că se aplică numai alin. f) și că trebuie să se examineze respectarea „regularității“, inclusiv respectarea „căilor legale“ ale privării de libertate căreia i-a căzut victimă Bozano în noaptea de 26/27 octombrie 1979, aceasta din urmă constituind o „detenție“ în sensul prevederilor Convenției. Prin „regularitate“ trebuie să se înțeleagă nu numai respectarea legislației naționale, dar și conformitatea măsurii privative de libertate cu scopul art. 5: protejarea individului împotriva arbitrarului. În această privință, Curtea notează că acolo unde Convenția face trimiteri direct la dreptul intern, respectarea acestuia constituie partea integrantă a angajamentelor statelor contractante; or, mai multe elemente din dreptul francez au favorizat controverse în cauză. Fără a aduce o certitudine absolută, datele cauzei inspiră îndoieli foarte serioase Curții asupra compatibilității detenției litigioase cu normele juridice franceze. În ceea ce privește absența arbitrarului, Curtea relevă circumstanțele transportului forțat al petiționarului până la frontiera franco-elvețiană: așteptarea de mai bine de o lună pentru a notifica decizia de expulzare, impresia că se voia ca petiționarul să fie lăsat în necunoștință de cauză în legătură cu ceea ce se pregătea împotriva sa, promptitudinea interpelării acestuia și mai ales modalitățile de executare a expulzării. Astfel, adoptând un demers global și întemeindu-se pe un ansamblu de elemente concordante, Curtea trage concluzia că privarea de libertate nu a fost făcută potrivit normelor legale, și nu

¹ La 15 mai 1984, Comisia declară inadmisibilă o parte a plângerii. În raportul său din 7 decembrie 1984, ea trage concluzia încălcării art. 5 § 1 din Convenție (11 voturi pentru, 2 împotriva), nu se pronunță explicit asupra alegațiilor privind art. 18 și apreciază că este dispensată de a hotărî în baza art. 2 din Protocolul nr. 4.

era nici compatibilă cu dreptul persoanelor la siguranță. Nu a fost vorba despre o detenție necesară în cadrul normal al unei proceduri de expulzare, ci de o măsură deghizată de extrădare. A fost deci încălcat art. 5 § 1 (unanimitate).

5. – Luând notă că procedura de expulzare a fost deviată de la obiectul și finalitatea sa naturale, Curtea apreciază că nu este necesar să examineze aceeași chestiune în baza art. 18 din Convenție (unanimitate). Ea se declară necompetentă pentru a examina cererea rezultată din art. 5 § 4 din Convenție, considerată ca inadmisibilă de către Comisie, deoarece acest aspect iese din cadrul litigiului deferit Curții (unanimitate). În sfârșit, constatând o încălcare a art. 5 § 1, Curtea consideră că aceasta o dispensează de a cerceta dacă art. 2 al Protocolului nr. 4 era aplicabil în speță și, în caz afirmativ, dacă acest din urmă articol a fost respectat (unanimitate).

6. – Curtea respinge unele cereri de „satisfacție echitabilă” formulate de către petiționar: recomandarea către guvernul francez de a efectua un demers diplomatic pe lângă autoritățile italiene – demers străin obiectului litigiului – vizând fie o măsură de grațiere prezidențială, fie o revizuire a procesului; reclamarea unei reparații pecuniare a prejudiciului suferit de către soția lui Bozano, care nu avea calitatea de petiționară (unanimitate). În ceea ce privește restul cererilor, nu s-a considerat a fi cazul aplicării art. 50, acest aspect fiind rezervat unei decizii ulterioare (unanimitate).

• **Hotărârea din 2 decembrie 1987 (Cameră) – Aplicarea articolului 50 (seria A nr. 124-F)**

7. – În ceea ce privește reparația pecuniară a unui prejudiciu, Curtea subliniază mai întâi gravitatea încălcării normelor pe teritoriul francez; prin circumstanțele care au conturat-o, aceasta din urmă nu a putut să nu cauzeze petiționarului o daună morală considerabilă. După expulzarea sa din Franța, Bozano a fost închis în Elveția, în baza unei ordonanțe de reținere pentru extrădare, apoi în Italia, unde acesta execută o pedeapsă de închisoare pe viață. Curtea nu a judecat și nu va judeca aceste două detenții, deoarece Comisia Europeană a Drepturilor Omului a declarat inadmisibile sau a clasat, după caz, cererile formulate în fața acesteia cu privire la aspectele respective. Totuși, trebuie să se facă referire la situația în care se găsea petiționarul înainte de executarea forțată a hotărârii de expulzare. Or, jurisdicția franceză competentă exprimase un aviz defavorabil extrădării celui în cauză. Acest aviz angaja guvernul dar nu-l împiedica să ia o măsură de expulzare. Totuși, în mod normal, petiționarul ar fi trebuit să poată ataca o asemenea măsură în fața tribunalului administrativ și să ceară Consiliului de Stat o amânare a executării pedepsei. Așteptând mai bine de o lună pentru a notifica decizia de expulzare, poliția franceză l-a împiedicat pe petiționar să exercite în mod util căile de recurs care, teoretic, erau deschise acestuia. Petiționarul putea spera să rămână în libertate pe teritoriul francez cel puțin câțva timp. Dacă aceste recursuri ar fi eșuat, ceea ce nu este deloc evident, el ar fi trebuit să poată intra într-o altă țară decât Elveția. Presupunând că această altă țară l-ar fi

prestat și ea Italiei, cel puțin remiterea către autoritățile acestui stat ar fi cunoscut o anumită întârziere. Transportul forțat de la Limoges la frontiera franco-elvețiană antrena, deci, o pagubă reală pentru Bozano, deși aceasta nu este susceptibilă de o apreciere exactă. Curtea îi atribuie deci o indemnizație de 100.000 FF pentru ansamblul prejudiciului suferit (unanimitate).

Cât despre onorariile avocaților, Curtea a decis că este cazul să fie rambursate cu deducerea unor sume percepute de petiționar cu titlu de asistență judiciară în fața Comisiei și Curții. Astfel, Franța trebuie să-i remită petiționarului 138.350 FF (unanimitate).

8. Bibliografie

- BOULOC (B.). – „Remarques sur les décisions récentes de la Cour européenne des droits de l’homme”, *Revue générale suisse* 1990, p. 24–26.
- COHEN-JONATHAN (G.). – „La France et la Convention européenne des droits de l’homme. L’arrêt Bozano c. France (18 décembre 1986)”, *R.T.D.E.* 1987, p. 255–272.
- COHEN-JONATHAN (G.). – „Cour européenne des droits de l’homme (chronique 1985–1986–1987)”, *C.D.E.* 1988, p. 441–442.
- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme en 1986”, *A.F.D.I.* 1987, p. 239–263.
- DRZEMCZEWSKI (A.) și WARBRICK (C.). – „The European Convention on Human Rights”, *Y.E.L.* 1986, p. 442–446, și 1987, p. 383.
- LABAYLE (H.). – „Le contrôle contentieux des „expulsions dirigées“ ou les prolongements de la jurisprudence Bozano au Palais-Royal”, *R.F.D.A.* 1989, p. 3–25.
- MERRILLS (J.G.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1987”, *B.Y.B.I.L.* 1987, p. 460–463.
- MERRILLS (J.G.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1988”, *B.Y.B.I.L.* 1988, p. 374–375.
- PETTITI (L.-E.) și TEITGEN (F.). – „Droits de l’homme”, *R.S.C.D.P.C.* 1987, p. 487–490.
- ROLLAND (P.) și TAVERNIER (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme”, *J.D.I.* 1987, p. 807–812, și 1988, p. 890–891.
- SUDRE (F.). – „La première affaire française devant la Cour européenne des droits de l’homme: l’arrêt Bozano du 18 décembre 1986”, *R.G.D.I.P.* 1986, p. 533–585.
- TRECHSEL (S.). – „Grundrechtsschutz bei der internationalen Zusammenarbeit in Strafsachen”, *EuGRZ* 1987, p. 76–77.

Secțiunea a 2-a

GARANȚIILE ACORDATE PERSOANELOR PRIVATE DE LIBERTATE

(articolul 5 §§ 2-5)

36. CAZUL KURT contra TURCIEI – Dispariția unui sătean după arestarea sa de către forțele de ordine.

1. – *Dna Koçeri Kurt, resortisantă turcă născută în 1927, locuiește la Bismil, în sud-estul Turciei. După o operațiune desfășurată de forțele de ordine, care a adus cu sine confruntări violente cu persoane bănuite de terorism în satul Agilli, între 23- 25 noiembrie 1993, fiul acesteia, Üzeyir, dispare. Condițiile acestei dispariții sunt controversate. Potrivit petiționarei, ea și-a văzut pentru ultima oară fiul sub paza soldaților și a paznicilor satului. Părea că ar fi fost bătut. Potrivit guvernului, Üzeyir nu a fost niciodată în arest preventiv și există motive întemeiate de a presupune că el a părăsit satul pentru a se alătura celor din organizația PKK sau că a fost răpit de aceștia.*

Atunci când dna Kurt alertează autoritățile, la puțin timp după dispariția fiului său, pentru a încerca să afle ce s-a întâmplat cu el, jandarmeria ținutului o informează că el n-a fost niciodată ținut în arest preventiv, iar Curtea Siguranței de Stat din Diyarbakir afirmă că nu există nici o urmă a vreunei plasări în arest preventiv. La 21 martie 1994, procurorul din Bismil își declină competența în problema răpirii lui Üzeyir, pe motivul că această crimă a fost comisă de PKK.

2. – *În cererea sa din 11 mai 1994 adresată Comisiei, introdusă în numele său precum și în numele fiului său, dna Kurt susține că dispariția lui Üzeyir angajează responsabilitatea autorităților statului turc și invocă articolele 2, 3, 5, 13, 14 și 18 din Convenție. Ea mai afirmă și că autoritățile i-au îngrădit exercitarea dreptului său de recurs individual garantat prin articolul 25¹.*

• Hotărârea din 25 mai 1998 (cameră) (Culegere 1998-III)

3. – *Guvernul afirmă că petiționara nu avusese niciodată intenția de a face o plângere împotriva autorităților în legătură cu dispariția fiului său. Curtea respinge această excepție preliminară extrasă din non-validitatea petiției (unanimitate). Rezultă cu claritate din faptul că petiționara și-a manifestat dorința de a lua parte la instanță în fața Curții, precum și din faptul că ea a asistat la audiere, că a invocat cu bună știință jurisdicția instituțiilor Convenției pentru a obține o soluție împotriva autorităților în ceea ce privește dispariția fiului său.*

¹ În raportul său din 5 decembrie 1996, Comisia formulează opinia că a existat o violare a art. 5 în privința dispariției fiului petiționarei (unanimitate); că a avut loc o violare a art. 3 față de petiționară (19 voturi contra 5); că nu este cazul să fie examinate separat învinuirile aduse în baza art. 2 și 3 în legătură cu fiul petiționarei (unanimitate); că a avut loc o violare a art. 13 față de petiționară (unanimitate); că nu a avut loc o violare a art. 14 și 18 (unanimitate); și că Turcia nu s-a achitat de obligațiile sale în lumina art. 25 § 1 (unanimitate).

4. – Curtea respinge și excepția de neepuizare a căilor de recurs interne, deoarece guvernul nu a ridicat-o decât la audiere, deci dincolo de termenul fixat prin articolul 48 § 1 din regulamentul A al Curții. Ea notează că, independent de această prescriere procedurală, ea ar fi înlăturat respectiva excepție la fond, deoarece petiționara făcuse tot ceea ce îi stătuse în putință în împrejurările date, pentru a epuiza căile de recurs interne.

5. – După ce a examinat cu grijă probele, Curtea nu găsește circumstanțe excepționale care să o oblige să se abată de la concluzia Comisiei potrivit căreia petiționara și-a văzut pentru ultima oară fiul, înconjurat de membri ai forțelor de ordine și de paznici sătești, în dimineața zilei de 25 noiembrie 1993. Pentru a ajunge la această concluzie, ea ține cont în mod special de faptul că delegații Comisiei au ascultat mărturia petiționarei în cursul unei audieri care a avut loc la Ankara în zilele de 8 și 9 februarie 1996. Comisia a considerat-o pe cea interesată credibilă și coerentă în timpul contra-interogatoriului cu privire la punctele esențiale ale alegațiilor sale și în plus, valoarea probantă a depoziției sale cântărește mai greu decât explicațiile furnizate de guvern în legătură cu dispariția fiului petiționarei, explicații care nu se sprijină pe o fundamentare solidă.

6. – Curtea estimează că argumentele petiționarei nu sunt suficiente, în absența unor probe concrete, pentru a se putea ajunge la concluzia că fiul celei interesate și-a găsit moartea pe când se afla în mâinile autorităților. Ea conchide deci că nu sunt întrunite condițiile pentru a se putea pronunța asupra învinuirii aduse de petiționară în baza articolului 2, potrivit căreia autoritățile n-ar fi protejat viața fiului său (unanimitate), învinuirea ținând de domeniul articolului 5.

7. – De asemenea, Curtea consideră că petiționara nu a adus probe suficiente care să ateste că fiul său a fost efectiv victima unor rele tratamente contrare articolului 3 (unanimitate), învinuirea ținând de domeniul articolului 5.

8. – Potrivit Curții, detenția nerecunoscută a unui individ constituie o totală negare a garanțiilor prevăzute în articolul 5 și o violare extrem de gravă a acestei dispoziții. Autoritățile care au reținut un individ au îndatorirea să dezvăluie locul unde acesta se găsește. Iată de ce trebuie considerat că articolul 5 le creează obligația de a lua niște măsuri efective de înlăturare a riscului unei dispariții, precum și obligația de a iniția o anchetă rapidă și eficientă în ipoteza unei plângeri plauzibile potrivit căreia o persoană a fost reținută și nu a mai fost văzută din acel moment.

Pe această bază, Curtea notează că detenția fiului petiționarei nu a fost niciodată consemnată. Însuși acest fapt trebuie considerat ca o deficiență dintre cele mai grave, deoarece le permite autorilor actului privării de libertate să-și ascundă participarea la o crimă, să-și ștergă urmele și să scape de responsabilitatea ce le revine în ceea ce privește soarta deținutului. Faptul de a nu consemna niște date ca data și ora arestării, locul de detenție, numele deținutului, precum și motivele detenției și identitatea persoanei care a procedat la reținere reprezintă pentru Curte o acțiune incompatibilă cu însuși obiectivul articolului 5.

În afară de aceasta, procurorul nu a examinat cu adevărat motivația plângerii petiționarei, care afirma că fiul său fusese reținut în sat. El nu a invitat-o pe cea interesată să dea o declarație scrisă, nici nu a procedat la un interogatoriu oral. El a admis fără rezerve explicația furnizată de jandarmerie: nu se putea ca fiul să fi fost reținut, din moment ce numele său nu figura în registrele de arest preventiv. El a dat la o parte teza petiționarei, care afirma în mod invariabil că fiul său era deținut, în favoarea unei piste de anchetă care nu era nici susținută, nici plauzibilă, făcând legătura între dispariția fiului și activitățile organizației PKK.

Curtea a tras concluzia că autoritățile nu au furnizat o explicație plauzibilă și fundamentată cu privire la locul în care se găsește fiul petiționarei și în legătură cu ce s-a întâmplat cu acesta după ce a fost reținut în sat. Ele nu s-au achitat de obligația lor de a da seama de moartea acestuia. Există motive pentru a admite că fiul se află într-o detenție nerecunoscută, în absența totală a garanțiilor prevăzute în articolul 5. Este vorba aici de o violare deosebit de gravă a dreptului la libertate și la siguranță garantat prin acest articol (șase voturi contra trei).

9. – Petiționara se pretindea ea însăși victimă a unui tratament inuman și degradant, din cauza dispariției fiului ei pe când acesta se afla în mâinile autorităților. În această ordine de idei, Curtea reamintește că autoritățile nu au examinat niciodată cu seriozitate plângerea celei interesate. Ea se află deci de multă vreme într-o stare de panică, știind că fiul ei era deținut și că nici o informație oficială nu a fost dată în legătură cu soarta lui. Statul turc încalcă articolul 3 în ceea ce o privește pe dna Kurt (șase voturi contra trei).

10. – În cazul în care părinții unei persoane au niște motive incriminatoare, pretinzând că aceasta a dispărut în timp ce se afla în mâinile autorităților, noțiunea de recurs efectiv, în sensul articolului 13, implică pentru Curte, în afară de plata unor despăgubiri, dacă este cazul, și efectuarea unor investigații aprofundate și efective care să conducă la identificarea și la pedepsirea celor vinovați și acestea în condițiile unui acces efectiv al părinților la procedura de anchetă.

Așa cum Curtea a mai menționat în legătură cu învinuirea în baza articolului 5, plângerea dnei Kurt nu a fost examinată cu seriozitate. Din cauză că petiționara a fost privată de un recurs efectiv, a avut loc o violare a articolului 13 (șapte voturi contra două).

Curtea consideră că petiționara nu și-a susținut alegația potrivit căreia disparițiile forțate ating în primul rând persoanele de origine kurdă. În această privință nu s-a stabilit nici o violare a articolelor 2, 3 și 5, combinate cu articolul 14 (unanimitate).

11. – Petiționara afirma că statul turc stabilise cu bună știință o practică a disparițiilor, neluând nici o măsură pentru a-i pune capăt. Pentru Curte, motivația acestei învinuiri nu este demonstrată, astfel că nu a existat o violare a articolului 18 (unanimitate).

12. – Petiționara afirma că autoritățile exercitaseră presiuni asupra ei pentru a-și retrage petiția adresată Comisiei și că îl amenințaseră pe avocatul

ei cu urmărire penală în legătură cu declarațiile pe care le făcuse pe marginea acestei petiții.

Curtea notează că autoritățile au interogat-o de mai multe ori pe petiționară după ce Comisia a comunicat guvernului petiția acesteia. Folosind prilejul interogatoriilor, ea a făcut niște declarații de refutare a tuturor petițiilor făcute în numele său. Curtea nu este convinsă că aceste declarații ar fi fost redactate din inițiativa petiționarei. De altfel, aceasta s-a deplasat de două ori la un notar. De fiecare dată ea a refutat plângerile care fuseseră introduse la Comisie în numele său. Curtea nu admite că aceste vizite ar fi fost organizate de petenta însăși, ea fiind dusă la notar de către un soldat în uniformă și netrebuind să plătească onorarii pentru redactarea declarațiilor. Aceste împrejurări conduc la opinia că petiționara a suferit niște presiuni indirecte și abuzive care trebuiau să o determine să facă niște declarații în legătură cu petiția sa la Comisie, presiuni care au zădărnicit libera exercitare a dreptului său la un recurs individual, garantat prin articolul 25.

În ceea ce privește amenințarea cu urmărire penală împotriva avocatului celei interesate, Curtea subliniază că autoritățile nu trebuie să intervină într-o procedură în fața Comisiei, intentată de un petiționar, amenințându-l cu urmăriri penale pe reprezentantul acestuia. Chiar dacă nu a avut urmări, amenințarea trebuie considerată, în sine, ca o ingerință în exercitarea dreptului de recurs individual.

În concluzie, statul turc și-a încălcat obligațiile ce-i reveneau în baza articolului 25 (șase voturi contra trei).

13. – În baza articolului 50, Curtea îi acordă petiționarei, pentru prejudiciul moral suferit, 10.000 £, iar fiului său suma de 15.000 GBP, pe care petiționara îi va deține pentru el și pentru moștenitorii acestuia (opt voturi contra unul).

Pentru cheltuieli de judecată, ea îi alocă petiționarei suma de 15.000 £, mai puțin de 27.763 FF care îi fuseseră deja acordați pentru asistență judiciară (șase voturi contra trei).

14. Bibliografie

- CAMERON (I.). – „European Court of Human Rights”, *E.P.L.* 1999, p. 170.
- DECAUX (E.) și TAVERNIER (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme (année 1998)”, *J.D.I.* 1999, p. 241-244.
- KOERING-JOULIN (R.). – „Droits de l’homme”, *R.S.C.D.P.C.* 1999, p. 384 și urm.
- LAMBERT (P.). – „La Cour européenne des droits de l’homme – année 1998”, *J.T.D.E.* 1999, p. 31 și urm.
- SURDE (F.). – „Droit de la Convention européenne des droits de l’homme”, *J.C.P.* 1999, édition générale, n° 3, I, 105.
- WOODS (L.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1998”, *B.Y.B.I.L.* 1998, p. 380-382.

A. Dreptul de a fi deferit imediat unui judecător sau magistrat

(articolul 5 § 3)

1. Noțiunea de „magistrat“

37 CAZUL SCHIESSER contra ELVEȚIEI – Punerea în detenție provizorie de către un procuror de district al cantonului Zürich

1. – *Elvețian născut în 1952 și locuind la Winterthur, dl Friedrich Schiesser se constituie prizonier la 5 aprilie 1976 după ce, un timp, s-a sustras cercetărilor poliției. El este imediat condus în fața procurorului districtului Winterthur care, în aceeași zi, dispune plasarea sa în detenție provizorie; procurorul îl suspecta puternic că a săvârșit sau că a încercat să săvârșească mai multe furturi calificate și se temea ca învinuitul să nu facă să dispară probele. Dl Schiesser face atunci apel împotriva acestei ordonanțe, dar recursul său este respins de către procurorul general al cantonului Zürich. La 14 iulie 1976, Tribunalul federal, căruia petiționarul i s-a adresat în recurs, susținând încălcarea art. 4 din Constituția federală elvețiană și violarea art. 5 §§ 1 c) și 3 din Convenție, confirmă respingerea acțiunii.*

Între timp, Camera de acuzare a Curții de apel cantonale l-a menținut în detenție provizorie pe dl Schiesser, a cărui punere în libertate survine la 12 iulie 1976.

La 11 mai 1978, Curtea de apel îl condamnă pe petiționar la o pedeapsă de șaptesprezece luni de închisoare, însoțită de o amânare condiționată a executării pedepsei de patru ani, pentru furturi în grup ca ocupație.

2. – *Cantonul Zürich este constituit din 11 districte dotate, fiecare, cu un parchet care cuprinde unul sau mai mulți procurori. Aceștia din urmă sunt aleși prin vot universal pentru o durată de trei ani (de patru ani începând de la 1 ianuarie 1977). Fiecare procuror este în același timp un organ de anchetă și de instrucție, supus controlului procurorului general, și un organ de urmărire pe lângă judecătorul unic în materie penală și pe lângă tribunalul de district, pentru infracțiunile de importanță mică sau medie. El se bucură, de asemenea, de puterea de a emite un „mandat de reprimare“ dacă învinuitul își recunoaște vinovăția și dacă o amendă sau o pedeapsă cu închisoarea, de cel mult o lună, sunt considerate suficiente.*

3. – *Dl Schiesser sesizează Comisia la 15 noiembrie 1976: el susține că s-a încălcat art. 5 § 3 din Convenție, constând în aceea că procurorul de district nu ar putea fi considerat ca fiind „un magistrat abilitat de către lege să exercite funcții judiciare“. Mai departe, el invocă, de asemenea, art. 5 § 4 din Convenție, pe motiv că nu a avut dreptul de a introduce un recurs în fața*

unui tribunal pentru ca acesta din urmă să statueze într-un termen scurt asupra legalității detenției sale.¹

• Hotărârea din 4 decembrie 1979 (Cameră) (seria A nr. 34)

4. – În privința art. 5 § 3, Curtea examinează mai întâi cerințele care decurg din expresia „magistrat abilitat de către lege să exercite funcții judiciare“. Ea apreciază că termenul „magistrat“ nu se confundă cu „judecător“, deși acesta trebuie să posede anumite calități, adică să îndeplinească condițiile constituind tot atâtea garanții pentru persoana arestată:

– garanții de independență față de executiv și de părți, ceea ce nu exclude orice subordonare față de alți judecători sau magistrați, cu condiția ca aceștia să se bucure de o independență analoagă;

– garanții de procedură, ceea ce implică obligația de a audia personal individul care îi este deferit;

– garanții de fond, ceea ce comportă obligația de a examina circumstanțele constituind argumente pentru sau contra detenției, de a se pronunța potrivit criteriilor juridice asupra existenței rațiunilor care o justifică și, în absența lor, de a dispune punerea în libertate.

5. – Curtea cercetează dacă procurorul districtului Winterthur a prezentat aceste garanții dlui Schiesser.

Referitor la garanțiile de independență, Curtea subliniază că, în speță, procurorul de district a acționat exclusiv ca organ de instrucție examinând dacă trebuie să-l inculpe pe cel interesat și să-l plaseze în detenție provizorie și apoi efectuând instrucția dosarului cu obligația de a cerceta, cu aceeași grijă, atât faptele în favoarea acuzării cât și cele împotriva acesteia. În afară de acestea, ea constată că procurorul de district n-a trebuit să suporte nici o ingerință exterioară, nici să consulte o altă autoritate, exercitând astfel propria-i putere de decizie pe care i-o atribuie legea.

În ceea ce privește garanțiile de procedură, Curtea arată că, atunci când dl Schiesser s-a constituit prizonier, procurorul de district l-a interogat în termen de 24 de ore, i-a pus în vedere pentru ce era învinuit că a comis sau a încercat să comită infracțiuni și i-a adus la cunoștință dreptul său de recurs împotriva mandatului de arestare emis împotriva lui.

Cât despre garanțiile de fond, Curtea notează că ordonanța de detenție se întemeia pe două motive, enumerate de Codul de procedură penală al cantonului Zürich, printre care existența rațiunilor de a bănuși pe cel interesat de săvârșirea unui delict. Acest motiv figurează printre acelea care, potrivit art. 5 § 1 c) din Convenție, justifică o punere în detenție provizorie. În plus, ordonanța a fost adoptată potrivit căilor legale.

¹ În raportul său din 9 martie 1978, Comisia exprimă avizul că nu s-a încălcat art. 5 § 3 (9 voturi pentru, 5 împotriva) și că ea nu este chemată să se pronunțe asupra temeiniciei plângerii referitoare la art. 5 § 4, petiționarul neepuizând căile de recurs interne în sensul art. 26 (11 voturi pentru, 1 împotriva și două abțineri).

Curtea concluzionează deci că nu s-au violat prevederile art. 5 § 3 (5 voturi pentru, 2 împotriva).

6. – Art. 5 § 4 trebuia să fie și el pus în discuție? Curtea apreciază că asupra acestui aspect raportul Comisiei echivalează, în esență, cu o decizie implicită de inadmisibilitate; ea constată în plus că reclamația dlui Schiesser iese din cadrul litigiului cu privire la care Curtea este sesizată. În lumina jurisprudenței în materie, ea hotărăște că examinarea deciziei menționate îi depășește competența (unanimitate).

7. Bibliografie

- CASTRO-RIAL GARRONE (F.). – „Crónica de las decisiones de la Comisión y del Tribunal europeos de Derechos Humanos”, *R.I.E.* 1981, p. 245–247.
- COHEN-JONATHAN (G.). – „Cour européenne des droits de l’homme – chronique de jurisprudence 1979”, *C.D.E.* 1980, p. 467–470.
- DUFFY (P.J.). – „Review of events”, *H.R.R.* 1980, p. 89.
- GARCIA DE ENTERRIA (E.) (éd.). – *El sistema europeo de protección de los derechos humanos*, Madrid, Civitas, 1983, p. 525–528.
- HARRIS (D.J.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1979”, *B.Y.B.I.L.* 1979, p. 270–271.
- JUNOSZA-ZDROJEWSKI (G.). – „La notion de „garde à vue“ confrontée à la Convention européenne de sauvegarde”, *G.P.* 8–9 mai 1981, doctrină, p. 2–3.
- PELLOUX (R.). – „Les arrêts rendus par la Cour européenne des droits de l’homme en 1979”, *A.F.D.I.* 1980, p. 325–327.
- PIETH (M.). – „Die Bedeutung des Schiesser-Urteils des EMRG für die Schweiz”, *EuGRZ* 1980, p. 208–211.
- ROLLAND (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme”, *J.D.I.* 1982, p. 195–197.
- TRECHSEL (S.). – „Strassburger Rechtsprechung zum Strafverfahren. Die Urteile Schiesser, Deweer, Artico und Luedicke, Belkacem u.Koç”, *J.R.* 1981, p. 133–135.

38. CAZUL HUBER contra ELVEȚIEI – Exercițarea succesivă, de către același procuror de district al cantonului Zürich și față de aceeași persoană, a funcțiilor de instrucție și de urmărire

1. – *La 11 august 1983, un procuror de district din Zürich – M.J. – eliberează un mandat de arestare împotriva dnei Jutta Huber, deoarece aceasta era bănuită de implicare într-o rețea de prostituție și de mărturie mincinoasă; ea este eliberată din închisoare la 19 august. În octombrie 1984, același procuror întocmește și semnează un act de acuzare contra acesteia, între altele, pe motivul că a depus o mărturie mincinoasă în cursul unei proceduri judiciare. Procurorul menționat nu ocupă nicidecum locul Ministerului public în fața jurisdicției de judecată – tribunalul de district din Zürich –, deși putea să o facă întrucât Codul cantonal de procedură penală îi atribuie calitatea de parte în proces.*

Tribunalul o pune în libertate pe inculpată, dar Curtea de apel a cantonului Zürich o declară, în final, vinovată pentru săvârșirea tentativei la infracțiunea de care fusese acuzată inițial și îi aplică o amendă de 4.000 franci elvețieni. Apoi, condamnată introduce, în zadar, un recurs în casare și

un recurs de drept public în fața Curții de casație a cantonului Zürich și, respectiv, a Tribunalului federal.

2. – În cererea sa din 27 februarie 1987, adresată Comisiei, dna Huber se plânge de faptul că același procuror de district care s-a pronunțat asupra detenției sale, ulterior, a inculpat-o. Ea invocă art. 5 § 3 din Convenție.¹

• **Hotărârea din 23 octombrie 1990 (plenul Curții) (seria A nr. 188)**

3. – După dna Huber, procurorul de district nu oferise independența cerută (de exigențele Convenției, *n.t.*), din moment ce el a plasat-o în detenție provizorie, apoi a inculpat-o și în final a acționat ca un organ de urmărire penală în fața jurisdicției de judecată.

În speță, M.J. a intervenit, într-o primă fază, în stadiul actelor premergătoare; el a cercetat dacă trebuie să pună sub inculpare pe petiționară și a prescris măsura detenției provizorii, ca apoi să efectueze instrucția dosarului. Într-o a doua fază, respectiv paisprezece luni după arestare, el nu a ocupat nicidecum locul ministerului public în fața jurisdicției de judecată.

Referindu-se la mai multe hotărâri ulterioare cazului Schiesser din 4 decembrie 1979, privind îndeosebi „auditorul“ militar olandez, Curtea nu discerne nici o rațiune de a ajunge la o concluzie diferită pentru justiția penală de drept comun. Fără îndoială, Convenția nu exclude ca magistratul care decide asupra detenției să aibă și alte funcții, însă imparțialitatea sa poate fi pusă în cauză dacă el poate interveni în procedura penală ulterioară, în calitate de parte titulară a urmăririi penale.

Astfel s-a întâmplat și în cazul de față, încât s-au încălcat prevederile art. 5 § 3 (21 de voturi pentru, 1 împotriva).

4. – În baza art. 50, Curtea apreciază că nu s-a stabilit nici un prejudiciu material decurgând din nerespectarea art. 5 § 3. În ce privește daunele morale, dacă dna Huber a suferit un asemenea prejudiciu, hotărârea Curții îi furnizează o satisfacție echitabilă suficientă. Cererea petiționarei de reparație pecuniară este așadar respinsă (unanimitate).

Elveția trebuie să ramburseze petiționarei totalitatea cheltuielilor cerute pentru procedurile naționale (1.092 franci elvețieni) și o parte din cheltuielile făcute la Strasbourg (3.000 franci elvețieni reprezentând onorarii de avocat și 400 franci elvețieni pentru cheltuieli de călătorie și sejur) (unanimitate).²

5. Bibliografie

COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.) – „Jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme de 1989 à 1991“, *A.F.D.I.*, p. 587 și urm.

MERRILLS (J. G.) – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1991“, *B.Y.B.I.L.* 1991, p. 475–477.

¹ În raportul său din 10 aprilie 1989, Comisia formulează avizul potrivit căruia s-au violat prevederile art. 5 § 3 (12 voturi pentru, 2 împotriva).

² Codul de procedură penală al Zürich-ului a făcut obiectul unei revizuirii parțiale la 1 septembrie 1991, noile prevederi intrând în vigoare la 1 iulie 1992: procurorul de district nu mai poate să decidă punerea în detenție provizorie a unui inculpat.

2. Noțiunea de „imediat“

39. CAZUL DE JONG, BALJET ȘI VAN DEN BRINK contra OLANDEI

40. CAZUL VAN DER SLUIJS, ZUIDERVELD ȘI KLAPPE contra OLANDEI

41. CAZUL DUINHOF ȘI DUIJF contra OLANDEI – Punerea în detenție provizorie a recruților acuzați de infracțiuni penale militare

1. – Dnii Tjeerd de Jong, Jan Harmen Henricus Baljet, Gerrit van den Brink, Jan Christian Martinus van der Sluijs, Harm Pieter Zuiderveld, Albertus Laurentius Klappe, Bernard Joost Duinhof și Robert Duijf sunt, la diferite date în perioada 1978–1982, încorporați ca recruți în cadrul forțelor armate ale Olandei. Primii doi serviseră timp de mai multe luni într-un batalion când acesta a primit ordinul să plece în misiune, cu titlu de element component al Forței Națiunilor Unite în Liban. Temându-se că vor fi constrânși să recurgă la violență împotriva semenilor lor, ei cer ministrului apărării să beneficieze de statutul decurgând din obiecția de conștiință. Puțin timp după aceea, ei refuză să participe la un exercițiu. Ceilalți petiționari sunt arestați și încorporați cu forța pentru că nu s-au prezentat la incorporare la termenul stabilit. La sosirea lor într-o închisoare militară, ei refuză, după caz, să îmbrace uniforma militară, să ia în posesie o armă sau să se supună unui examen medical; ulterior, dl van der Sluijs reclamă statutul de obiector de conștiință.

Urmare refuzului lor de a se supune ordinelor, petiționarii sunt introduși sau menținuți în arest de către ofițerii competenți, pentru insubordonare. Ei sunt apoi trimiși în judecată în fața Consiliului de război, după ce în prealabil, cu excepția lui R. Duijf, au compărut în fața auditorului militar. Punerea în libertate și trimiterea în judecată a lui T. de Jong și Baljet sunt dispuse în același timp, iar eliberarea lor din serviciul militar, la puțin timp după aceasta. Ceilalți rămân în detenție provizorie. La câteva zile după arestarea lor, aceștia sunt audiați de către ofițerul comisar și, în cazul lui R. Duijf, de către auditorul militar. Mai târziu, aceștia compar în fața Consiliului de război. Toți șase, cu excepția lui van der Sluijs, sunt condamnați la pedepse cu închisoarea.

2. – Procedura penală pentru armatele de uscat și de aer se supune îndeosebi, în materie de arestare și de detenție provizorie, codului de procedură al acestor armate. Auditorul militar, care nu poate fi un membru activ al forțelor armate, își dă avizul asupra chestiunii dacă un militar în termen, bănuit de săvârșirea unei infracțiuni, trebuie trimis în judecată în fața Consiliului de război. Decizia de trimitere în judecată și cea de punere în detenție sau în libertate sunt luate de un general sau un ofițer superior. După trimiterea în judecată, auditorul militar acționează ca autoritate de

urmărire penală și are puterea de a dispune punerea în libertate. Ofițerul comisar, care este un ofițer sau un fost ofițer, are ca sarcină să conducă instrucția pregătitoare a tuturor cazurilor aduse în fața Consiliului de război. El nu este abilitat să ordone punerea în libertate a unui acuzat. Jurământul lor obligă pe auditorul militar și pe ofițerul comisar să acționeze cu onestitate și imparțialitate.

3. – În fața Comisiei, sesizată la date diferite între luna august 1979 și luna februarie 1982, toți petiționarii afirmă că nu au fost deferiți imediat în fața unui judecător sau a altui magistrat abilitat de lege să exercite funcții judiciare (art. 5 § 3 din Convenție). Petiționarii de Jong, Baljet și van den Brink adaugă că arestarea și detenția lor au încălcat prevederile art. 5 § 1 și că nu s-au bucurat de dreptul garantat de art. 5 § 4; ei s-au plâns, de asemenea, de încălcarea art. 13, iar de Jong și Baljet și de nerespectarea art. 14 combinat cu art. 5 și a art. 18, luat izolat sau combinat cu art. 5.¹

• **Hotărârile din 22 mai 1984 (Cameră) (seria A nr. 77, 78 și 79)**

4. – În primele două cazuri, guvernul olandez a ridicat excepții preliminare, apreciind că unii petiționari nu epuizaseră căile de recurs intern (art. 26 și 27 § 3 din Convenție) sau nu mai puteau fi considerați ca „victime”, deoarece beneficiaseră de deducerea duratei detenției provizorii din pedeapsa pronunțată împotriva lor (art. 25 § 1). Curtea respinge aceste excepții ca nefondate sau declară guvernul ca fiind decăzut din termen (unanimitate).

În cel de-al treilea caz, Curtea afirmă că nu are nici un fel de competență pentru a se asigura din oficiu de epuizarea căilor de recurs intern (unanimitate).

4. – O singură problemă de fond se pune în fiecare din cele trei cazuri – aceea a respectării art. 5 § 3.

Înainte de a examina diferitele faze ale procedurii urmate, Curtea confirmă interpretarea pe care a dat-o în cazul Schiesser expresiei „magistrat abilitat de către lege să exercite funcții judiciare”.

Cu excepția lui R. Duijf, petiționarii au compărut în fața auditorului militar înainte de a fi trimiși în judecată. În acest stadiu, și în ciuda existenței unei practici interne potrivit căreia, în opinia guvernului, avizul ar avea valoarea unei recomandări obligatorii, auditorul militar nu era abilitat de lege să dispună punerea în libertate. În afară de aceasta, el nu oferea independența necesară față de părți deoarece avea posibilitatea să devină autoritate de urmărire în fața Consiliului de război.

¹ În raportul său din 11 octombrie 1982, în cazurile lui Jong, Baljet și van den Brink, Comisia a pus concluzia inexistenței violării art. 5 § 1 și a art. 14 combinat cu art. 5 (unanimitate): a încălcării paragrafelor 3 (13 voturi pentru, 1 împotriva și 4 (nouă voturi pentru, 1 împotriva și patru abțineri) din art. 5; a absenței necesității de a examina reclamațiile situate pe terenul art. 13 și 18.

În rapoartele sale din 13 octombrie 1982 și 13 iulie 1983, ea exprimă avizul că s-a încălcat art. 5 § 3 (14 voturi pentru, 1 împotriva, în cazul van der Sluijs, Zuiderveld și Klappe, unanimitate în cazul Duinhof și Duijf).

Trimiterea în judecată a petiționarilor le-a permis accesul la Consiliul de război, dar acesta nu era suficient în sine, deoarece „judecătorul“ sau „magistratul trebuie să audieze pe cel în cauză și să ia decizia potrivită. În cazul de Jong, Baljet și van den Brink, Curtea apreciază că în momentul trimiterii în judecată (șapte, unsprezece și, respectiv, șase zile după arestare), erau deja depășite limitele fixate de art. 5 § 3, chiar dacă se iau în considerare imperativele vieții și justiției militare.

După trimiterea în judecată, dl Duijf a compărut în fața auditorului militar. Deși acesta din urmă a fost abilitat să dispună punerea în libertate în acest stadiu al procedurii, el nu oferea independența necesară față de părți pentru că, în rolul său de autoritate de urmărire, el se găsea angajat în procesul penal intentat contra militarului deținut.

Cât despre ofițerul comisar care i-a audiat pe petiționari, exceptându-i pe de Jong și Baljet, el putea contribui la punerea în libertate a celor în cauză printr-o solicitare adresată Consiliului de război, însă legea nu-l autoriza să decidă eliberarea arestaților.

În sfârșit, termenele (între opt și paisprezece zile), scurse înainte de examinarea în audiență de către Consiliul de război, și tranșarea chestiunii detenției, depășeau de departe limitele atribuite prin art. 5 § 3, chiar dacă se au în vedere imperativele vieții și justiției militare.

Curtea concluzionează deci că în nici un stadiu și în nici unul din cazurile deferite acesteia, procedura urmată nu a furnizat garanțiile necesare, astfel încât au fost încălcate prevederile art. 5 § 3 (unanimitate).

6. – În primul caz, petiționarii au reclamat și alte încălcări ale prevederilor Convenției. În ceea ce privește art. 5 § 1, Curtea apreciază că petiționarii de Jong, Baljet și van den Brink au fost în mod legal arestați și apoi deținuți preventiv „în vederea conducerii în fața autorității judiciare competente“, deoarece existau „rațiuni plauzibile“ de a fi bănuți că au comis infracțiuni. În plus, invocând necesitatea prezervării disciplinei pentru ceilalți recruți, dreptul militar nu a creat o categorie suplimentară de privare de libertate care să se adauge celor autorizate de paragraful 1. Astfel fiind, nici un document al dosarului nu dă de gândit că arestarea petiționarilor ar fi fost arbitrară. Așadar, nu s-au încălcat prevederile art. 5 § 1 (unanimitate).

7. – Garanția prevăzută de paragraful 4 al art. 5 diferă, prin natura sa de aceea prevăzută de paragraful 3 căreia i se adaugă. Curtea nu observă, în speță, nici un motiv de a nu le aplica în mod cumulativ. Recruții deținuți aveau două posibilități de recurs care le-ar fi permis să supună Consiliului de război problema detenției lor. Prima, aplicabilă înainte de trimiterea în judecată, nu se poate exercita înainte cu cel puțin două săptămâni de la arestare. Această situație i-a împiedicat pe cei trei petiționari să obțină o decizie „în termen scurt“ asupra legalității detenției lor. A doua posibilitate de recurs, aplicabilă după trimiterea în judecată, era disponibilă imediat, însă, în speță, trimiterea în judecată nu a avut loc suficient de rapid. Această lipsă a accesului la un tribunal a durat atât de mult încât, potrivit Curții, ea a privat pe fiecare petiționar de dreptul său la o hotărâre „în termen scurt“ și deci s-au încălcat prevederile art. 5 § 4 (unanimitate).

8. – Petiționarii de Jong și Beljet denunțau și o discriminare contrară art. 14: tratamentul pe care aceștia l-ar fi suferit pentru a obține scutirea de obligațiile militare și suspendarea urmăririi penale ar fi fost mai puțin favorabil decât dacă s-ar fi urmat practica aplicată în mod obișnuit pentru recunoașterea statutului de obiector de conștiință. Curtea apreciază că, chiar presupunând ca fiind stabilit un tratament diferit, misiunea specială iminentă a batalionului lor în Liban furniza o justificare obiectivă și rezonabilă. Nu au fost încălcate prevederile art. 14 combinate cu cele ale art. 5 (unanimitate).

9. – În sfârșit, Curtea nu apreciază ca necesar să examineze cauza în temeiul art. 13 și 18 (unanimitate).

10. – Privăți de un control judiciar rapid al detenției lor, petiționarii au suferit daune morale care nu sunt compensate de constatarea încălcării prevederilor menționate din Convenție și chiar, pentru unii dintre aceștia, de deducerea detenției provizorii din durata pedepsei cu închisoarea. Curtea atribuie fiecărui petiționar o sumă forfetară de 300 de florini cu titlu de satisfacție echitabilă în virtutea art. 50 din Convenție (unanimitate).¹

11. Bibliografie

- ALKEMA (E. A.). – „Noot”, *N.J.* 1986, p. 1937-1940.
- ANDREWS (J.). – „Military discipline in the Netherlands”, *E.L.R.* 1984, p. 469-470.
- CALLEWAERT (J.), DEJEANT-PONS (M.) și SANSONETIS (N.). – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme relative à l’article 50 de la C.E.D.H. (4e partie)”, *R.U.D.H.*, 1990, p. 336-337.
- COHEN-JONATHAN (G.). – „Cour européenne des droits de l’homme (1982-1983-1984)”, *C.D.E.* 1986, p. 206-207.
- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme en 1984”, *A.F.D.I.* 1985, p. 393-402 și 414.
- LAMBERT (P.). – „A la Cour européenne des droits de l’homme”, *J.T.* 1984, p. 487.
- PETTITI (L.-E.). – „Droits de l’homme” *R.S.C.D.P.C.* 1985, p. 141-142.
- ROLLAND (P.) și TAVERNIER (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme”, *J.D.I.* 1986, p. 1.056-1.058.

42. CAZUL SKOOGSTRÖM contra SUE DIEI – Termen de prezentare a unei persoane arestate în fața procurorului

1. – *Suedez născut în 1939 și locuind în Östavall, dl Owe Skoogström este, împreună cu fratele său, proprietar al unui hotel-restaurant la Motala, care dă faliment în august 1977. La 10 ianuarie 1978, șeful parchetului din Motala eliberează un mandat de arestare împotriva celui interesat, bănuit de săvârșirea a diferite delictе în gestiunea localului său. Cercetat de poliție, dl Skoogström este arestat la domiciliul său vineri, 5 mai 1978, și condus apoi la Comisariatul orașului cel mai apropiat, Sundsvall, situat la 150 km de Motala. A doua zi, este transferat la Stockholm (400 km la sud) și la 7 mai este adus*

¹ La 1 ianuarie 1991 a intrat în vigoare legea olandeză din 14 iunie 1990 privind reforma administrării justiției militare.

la Motala (la 250 km sud-vest de capitală) unde este interogat de către un inspector de poliție care telefonează unui magistrat de serviciu din cadrul parchetului din Linköping, pentru a-l informa despre rezultatul interogatoriului. Magistratul decide prin telefon ca petiționarul să fie reținut în continuare. La rugămintea acestuia din urmă, substitutul de serviciu vine a doua zi la comisariat: el îl informează pe Skoogström că va sesiza tribunalul cu o cerere de plasare în detenție provizorie.

În prezența celui interesat, la 12 mai, tribunalul din Motala admite cererea menționată. Ulterior, dl Skoogström este condamnat la opt luni închisoare.

2. – În fața Comisiei, pe care o sesizează la 20 octombrie 1978, petiționarul se plânge că a trebuit să aștepte șapte zile după arestare pentru a fi prezentat unui judecător sau alt magistrat abilitat de către lege să exercite funcții judiciare, ceea ce ar contraveni prevederilor art. 5 § 3 din Convenție.¹

• **Hotărârea din 2 octombrie 1984 (Cameră) (seria A nr. 83)**

3. – În martie 1984, Curtea a primit o comunicare privind soluționarea amiabilă încheiată între guvernul suedez și dl Skoogström. Aceasta prevede depunerea unui proiect de lege pentru amendarea Codului de procedură judiciară, publicarea unui rezumat din raportul Comisiei în atenția judecătorilor și procurorilor, ca și rambursarea către petiționar a cheltuielilor sale, determinate de procedura judiciară.

4. – Curtea ia act de acord. Ea nu are nici un motiv de a crede că acordul respectiv nu reflectă libertatea de voință a dlui Skoogström. În ceea ce privește interesul general, ea nu apreciază că trebuie să statueze și nu discerne nici o rațiune de ordin public suficient de imperioasă pentru a justifica din partea sa un examen de fond. Curtea radiază deci cazul de pe rol (4 voturi pentru, 3 împotriva).²

5. Bibliografie

- ANDREWS (J.). – „Pre-trial detention in Sweden”, *E.L.R.* 1985, p. 144.
- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme en 1984”, *A.F.D.I.* 1985, p. 395–396.
- MERRILLS (J. G.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1984”, *B.Y.B.I.L.* 1984, p. 391–392.
- ROLLAND (P.) și TAVERNIER (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme”, *J.D.I.* 1986, p. 1.067–1.069.
- SUNDBERG (J.). – *Human rights in Sweden. The annual reports 1982–1984*. Stockholm. Institutet för offentlig och internationelle rätt, 1985, p. 66–72.
- SUNDBERG (J.). – *Human rights in Sweden. The annual report 1985*. Littleton, Rothman, 1987, p. 70–83.
- SUNDBERG (J.). – „La réception des textes et de la jurisprudence des instances européennes en Suède” în Delmas-Marty (M.). (éd), *Raisonnement la raison d’État. Vers une Europe des droits de l’homme*. Paris. P.U.F., 1989, p. 357–373.

¹ În raportul său din 15 iulie 1983, Comisia exprimă avizul că s-a violat art. 5 § 3 (unanimitate).

² Un amendament al Codului de procedură judiciară, promulgat la 17 decembrie 1987, a intrat în vigoare la 12 aprilie 1988.

43. CAZUL BROGAN ȘI ALȚII contra REGATULUI UNIT – Arestare și reținere a unor suspecți, în baza legislației asupra prevenirii terorismului

1. – *Cetățeni britanici, Terence Brogan, Dermot Coyle, William McFadden și Michael Tracey locuiesc în Irlanda de Nord. În toamna anului 1984 ei sunt arestați în baza art. 12 din legea din 1984 privind dispozițiile provizorii asupra prevenirii terorismului, deoarece existau motive plauzibile de a fi bănuși că au săvârșit, pregătit sau incitat la pregătirea unor acte de terorism legate de situația din Irlanda de Nord. Legea din 1984 definește „terorismul” ca „recurgerea la violență în scopuri politice”, inclusiv intenția „de a inspira teamă populației sau unei părți a acesteia”. În fiecare caz, perioada inițială de 48 de ore de detenție autorizată de legislație este prelungită prin decizia ministrului pentru Irlanda de Nord. Petiționarii sunt reținuși cinci zile și unsprezece ore, șase zile și șaisprezece ore și jumătate, patru zile și șase ore și, respectiv, patru zile și unsprezece ore. Toți sunt interogați asupra unor incidente teroriste precise, dar nici unul din ei nu este inculpat sau deferit unei autorități judiciare înainte de punerea în libertate.*

2. – *Situația critică existentă în Irlanda de Nord în anii 1970 și amploarea acțiunilor teroriste de care era însoțită se găsesc la originea legislației din 1984, legislație care acordă puteri de excepție antiteroriste. De la introducerea lor, Parlamentul britanic nu a încetat să verifice necesitatea conservării acestor puteri, ale căror consecințe au fost studiate periodic de diferite personalități independente. Autorii acestor măsuri considerau îndeosebi că, având în vedere problemele inerente prevenirii și identificării terorismului, era indispensabil să fie conservate puterile de excepție în materie de arestare și de reținere. Ei înlăturau ideea ca deciziile de prelungire a reținerii să fie încredințate tribunalelor, îndeosebi pentru că aceste măsuri se bazau pe informații foarte delicate, care nu puteau fi divulgate deținuților și nici avocaților lor.*

3. – *Dl Brogan sesizează Comisia la 18 octombrie 1984, dl Coyle la 22 octombrie, dl McFadden la 22 noiembrie, iar dl Tracey la 8 februarie 1985. Toți susțin că s-a încălcat art. 5 §§ 1, 2, 3, 4 și 5, ca și art. 13 din Convenție. În cursul procedurii, ei retrag reclamația privind nerespectarea art. 5 § 2.¹*

• Hotărârea din 29 noiembrie 1988 (plenul Curții) (seria A nr. 145-B)

4. – *Petiționarii solicitau autorizarea reintroducerii unei plângeri în temeiul art. 5 § 2 (dreptul de a fi informat în cel mai scurt timp despre*

¹ În raportul său din 14 mai 1987, Comisia concluzionează privind violarea paragrafelor 3 și 5 din art. 5 în cazul petiționarilor Brogan și Coyle (10 voturi pentru, contra 2 pentru paragraful 3, 9 voturi pentru, contra 3 pentru paragraful 5), dar nu și în cel al lui McFadden și Tracey (8 voturi pentru, contra 4 pentru cele două paragrafe); Comisia nu constată nici o infracțiune la paragrafele 1 și 4 din art. 5 (unanimitate pentru paragraful 1, 10 voturi pentru, contra 2 pentru paragraful 4); ea apreciază că în legătură cu art. 13 nu se pune nici o problemă distinctă (unanimitate).

motivele arestării) pe care o retrăseseră în stadiul în care Comisia examina admisibilitatea plângerii. Curtea nu consimte la cererea petiționarilor, deoarece a-i lăsa să readucă o reclamație în fața ei ar însemna să ocolească mecanismul de tratare a plângerilor instituit de Convenție.

5. – Luând notă de extinderea terorismului în societatea modernă, Curtea recunoaște necesitatea, inerentă sistemului Convenției, unui just echilibru între apărarea instituțiilor democrației în interesul comun și protejarea drepturilor individuale. Nu este cazul să se cerceteze, în speță, dacă o campanie teroristă în Irlanda de Nord ar permite Regatului Unit să deroge, în baza art. 15, de la obligațiile care decurg pentru el din Convenție. Aceasta nu împiedică totuși de a lua în serios în seamă cadrul general al cazului.

6. – Potrivit petiționarilor, privarea lor de libertate, hotărâtă în baza art. 12 al legii din 1984, nu ar corespunde prevederilor art. 5 § 1 c) din Convenție: ei au susținut că nu au fost arestați pentru că erau bănuți de o infracțiune, nici pentru a fi conduși în fața autorității judiciare competente.

Asupra primului punct, Curtea recunoaște că legea din 1984 nu subordona măsura arestării, existenței bănuielii de săvârșire a unei infracțiuni precise, ci suspectării de implicare în „acte teroriste“. Totuși, definiția legală a „terorismului“ se acordă bine cu aceea de „infracțiune“, în abordarea pe care o promovează Convenția. În afară de aceasta, toți petiționarii au fost interogați, în orele care au urmat arestării lor, asupra presupusei implicări în săvârșirea unor infracțiuni precise.

Asupra celui de-al doilea punct, Curtea consideră că dacă cei interesați nu au fost nici inculpați, nici deferiți vreunei jurisdicții, existența scopului cerut trebuie avută în vedere, independent de realizarea acestuia. Poate că nu se puteau aduna probe suficiente sau, având în vedere natura infracțiunilor presupuse, ca acestea să fie produse în justiție fără pericol pentru viața unor terți. Nimic nu dă de gândit că detenția petiționarilor nu ar fi avut ca finalitate completarea investigațiilor poliției care să confirme sau să risipească suspiciunile concrete justificând arestarea acestora.

În consecință, nu s-au violat prevederile art. 5 § 1 (16 voturi pentru, 3 împotriva).

7. – Petiționarii au pretins, de asemenea, că au fost privați de dreptul lor de a fi deferiți imediat unui judecător sau alt magistrat când se găseau reținuți.

În conformitate cu art. 5 § 3, dacă punerea în libertate nu are loc imediat, persoana arestată are dreptul de a fi prezentată rapid unei autorități judiciare. Potrivit Curții, termenul „promptly“ se înțelege ca neautorizând decât un grad limitat de suplețe, ceea ce confirmă termenul francez („aussitôt“) care, literalmente, înseamnă imediat. Dacă celeritatea se apreciază după particularitățile fiecărei cauze, greutatea acordată acestor particularități nu poate niciodată să meargă până la atingerea substanței dreptului protejat de art. 5 § 3, adică până la a dispensa în practică un stat de a

asigura punerea rapidă în libertate sau prezentarea promptă în fața unei autorități judiciare.

Revenind la fapte, Curtea recunoaște că cercetarea infracțiunilor referitoare la actele teroriste plasează, fără îndoială, autoritățile din Irlanda de Nord în fața unor probleme deosebite. Curtea ia, de asemenea, în considerare garanțiile controlului ministerial, supravegherea constantă de către Parlament a necesității unei asemenea legislații și examinarea periodică a efectului acestora de către personalități independente. Contextul terorismului în Irlanda de Nord a avut deci ca efect creșterea duratei posibile a reținerii polițienești înainte de deferirea celui în cauză unui judecător sau „altui magistrat“. În plus, dificultatea de a supune decizia de arestare și reținere a unui presupus terorist la un control judiciar poate cere precauții procedurale corespunzătoare. Totuși, în concepția Curții, chiar cea mai scurtă din cele patru perioade în litigiu, respectiv cele patru zile și șase ore de reținere a dlui McFadden, depășește limitele stricte de timp permise de noțiunea de „promptitudine“. Dacă s-ar da caracteristicilor cauzei o greutate destul de mare pentru a justifica o detenție atât de lungă fără prezentarea în fața unui judecător sau alt magistrat, s-ar ajunge la consecințe contrare substanței însăși a dreptului la un recurs judiciar prompt, garantat de către art. 5 § 3. Faptul necontestat că privările de libertate incriminate își aveau originea într-un scop legitim, cel de a proteja ansamblul colectivității împotriva terorismului, nu este suficient pentru a asigura respectarea exigențelor specifice ale art. 5 § 3. A existat deci violarea acestui articol (12 voturi pentru, 7 împotriva).

8. – Art. 5 § 4 garantează petiționarilor dreptul de a introduce un recurs judiciar permițând o examinare a respectării exigențelor de procedură și de fond necesare „legalității“ privării lor de libertate, în sensul art. 5 § 1c). Potrivit Curții, recursul de *habeas corpus* ar fi permis tribunalelor din Irlanda de Nord să verifice, în același timp, respectarea regulilor de procedură ale legii din 1984, caracterul rezonabil al bănuielilor care motivau arestarea și legitimitatea scopului urmărit de către aceasta și apoi de măsura reținerii. Totuși, petiționarii au optat să nu se prevaleze de această posibilitate. Așadar, nu a existat nici o infracțiune la art. 5 § 4 (unanimitate).

9. – Contrar celor menționate de guvernul britanic, Curtea apreciază că dreptul la reparație acordat de art. 5 § 5 nu se limitează la o privare de libertate ilegală din dreptul intern sau arbitrară. Textul art. 5 § 5 vorbește de arestarea sau deținerea „în condiții contrare dispozițiilor acestui articol“. Or, violarea art. 5 § 3 constatată de către Curte nu putea și nici măcar după prezenta hotărâre nu poate să dea loc la vreo cerere de îndemnizare a victimelor, în fața jurisdicțiilor naționale; guvernul nu o contesta. Pornind de aici se constată, de asemenea, nerespectarea art. 5 § 5 (13 voturi pentru, 6 împotriva).

10. – Trăgând concluzia neîncălării art. 5 § 4, Curtea nu consideră necesar să examineze cazul și prin prisma art. 13 (unanimitate).

11. – În temeiul art. 50, petiționarii nu solicitau rambursarea cheltuielilor și taxelor, însă cereau o indemnizație consistentă pentru repararea prejudiciului suferit. Apreciind că această chestiune nu este suficient conturată, Curtea nu se pronunță asupra acestui aspect (unanimitate).

• **Hotărârea din 30 mai 1989 (Cameră) – Aplicarea articolului 50 (seria A nr. 152-B)**

12. – Hotărârea din 1988 fiind definitivă, Curtea nu ar putea judeca pretențiile ulterioare ale petiționarilor în ceea ce privește rambursarea cheltuielilor și taxelor asumate în timpul procedurii în fața organelor de la Strasbourg.

13. – Ea nu exclude însă că infracțiunea la art. 5 §§ 3 și 5 a putut cauza daune morale victimelor acesteia. Totuși, ea apreciază că hotărârea sa din 1988 constituie, în sine, o satisfacție echitabilă suficientă (unanimitate)¹.

14. Bibliografie

- ALKEMA (E.A.) – „Noot”, *N.J.* 1989, p. 3221–3235.
- COHEN-JONATHAN (G.) – „Sur quelques aspects récents de l’activité de la Cour européenne des droits de l’homme”, *R.T.D.E.* 1989, p. 163–165.
- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.) – „Jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme de 1989 à 1991”, *A.F.D.I.* 1991, p. 616.
- DRZEMCZEWSKI (A.) și WARBRICK (C.) – „The European Convention on Human Rights”, *Y.E.L.* 1988, p. 307–308 și 310–317.
- FARRAN (S.) – „The U.K. before the European Court of Human Rights. Case law and commentary”. Londra, Blakstone, 1996, p.102-109.
- JACKSON (D.W.) – „The United Kingdom confronts the European Convention on Human Rights”. Gainesville, University Press of Florida, 1997, p. 48-52.
- LAWSON (R.A.) și SCHERMERS (H.G.) – „Leading cases of the European Court of Human Rights”, Nimègue, Ars Aequi Libri, 1997, p. 282-295.
- MERRILLS (J.G.) – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1989”, *B.Y.B.I.L.* 1989, p. 514–518 și 537.
- PETTITI (L.-E.) și TEITGEN (F.) – „Droits de l’homme”, *R.S.C.D.P.C.* 1989, p. 373–375.
- ROCHE (P.) – „The United Kingdom’s obligation to balance human rights and its anti-terrorism legislation: the case of Brogan and Others”, *Fordham International Law Journal* 1988–1990, p. 328 și urm.
- ROLLAND (P.) și TAVERNIER (P.) – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme”, *J.D.I.* 1989, 843–847.
- SHERLOCK (A.) – „Anti-terrorism legislation and the Convention”, *E.L.R.* 1989, p. 257-259.
- SUDRE (F.) și alții – „Les grands arrêts de la Cour européenne des droits de l’homme”, Paris, PUF, 2003, p. 139–147.
- TANCA (A.) – „Human rights terrorism and police custody: the Brogan case”, *E.J.I.L./J.E.D.I.* 1990, p. 269–277.

¹ La 23 decembrie 1988 guvernul britanic a notificat Secretarului general al Consiliului Europei un aviz de derogare în virtutea art. 15 din Convenție. Puterile excepționale acordate poliției și ministrului pentru Irlanda de Nord prin art. 12 al legii din 1984 – devenit art. 14 al legii din 1989 – au fost deci menținute.

3. Derogarea în caz de urgență

44. CAZUL LAWLESS contra IRLANDEI – Internare administrativă pentru prejudicii aduse siguranței statului

1. – *Dl Gerard Richard Lawless, născut în 1936, este lucrător într-o întreprindere de construcții și locuiește lângă Dublin.*

La 21 septembrie 1956, el este arestat, împreună cu alți trei bărbați, într-un garaj dezafectat unde poliția găsește arme. Deferiți Curții penale din Dublin, cei patru inculpați sunt achitați la 23 noiembrie 1956.

Bănuit de activități ilegale, Richard Lawless este din nou arestat la 14 martie 1957: în cursul unei percheziții la domiciliul său, se descoperă un document manuscris despre gherilă. La 16 mai, Curtea penală din Dublin îl condamnă la o lună de închisoare pentru acest fapt, dar îl achită în ceea ce privește apartenența la IRA.

La 5 iulie 1957, în Jurnalul Oficial apare o proclamație a guvernului irlandez punând în vigoare, începând din 8 iulie, puterile de arestare și de detenție încredințate miniștrilor de stat de către legea nr. 2 din 1940, care modifică legea din 1939 asupra atingerilor aduse siguranței statului.

În aplicarea acestei legislații, ministrul justiției ia, la 12 iulie 1956, decizia de detenție a dlui Lawless, care fusese arestat în ajun, când se pregătea să se imbarce pentru Anglia. Petiționarul este internat într-un lagăr militar, în compania altor circa 120 de persoane, fără să fie deferit judecătorului. La 10 decembrie 1956 el se prezintă în fața Comisiei de detenție: el își ia angajamentul verbal de a nu se deda la nici o activitate ilegală în sensul legilor din 1939 și 1940. A doua zi, ministrul justiției dispune punerea sa în libertate.

Între timp, la 11 octombrie, Înalta Curte dăduse o hotărâre respingând o plângere de habeas corpus introdusă de cel interesat, acesta din urmă încercând fără succes un apel în fața Curții Supreme.

2. – *Dl Lawless sesizează Comisia de la Strasbourg la 8 noiembrie 1957. El susține că s-a încălcat Convenția ca urmare a deținerii sale fără judecată începând din 13 august 1957¹.*

• **Hotărârea din 14 noiembrie 1960 (Cameră) – Excepții preliminare și chestiuni de procedură (seria A nr. 1)**

3. – Înainte de a examina fondul cauzei, Curtea răspunde la trei întrebări: ea era invitată să o facă atât de către Comisie, cât și de către guvernul irlandez.

¹ În raportul său din 19 decembrie 1959, Comisia apreciază că în cauză nu sunt aplicabile prevederile art. 7 și trage concluzia respectării art. 15: un pericol public amenința viața națiunii (9 voturi pentru, 5 împotrivă) și măsurile de arestare și de detenție luate de către guvernul irlandez erau cerute de situație (8 voturi pentru, 6 împotrivă).

În primul rând, este oare art. 76 din regulamentul intern al Comisiei, în general, contrar Convenției?

Acest articol permite Comisiei să comunice raportul său petiționarului și să-l informeze că are posibilitatea de a prezenta observații scrise asupra acestui document, Comisia hotărând asupra urmărilor pe care le va da observațiilor respective. Curtea își recunoaște incompetența de a da decizii cum ar fi anularea unui articol al regulamentului Comisiei producând efecte în privința tuturor părților interesate la Convenție. Ea se sprijină îndeosebi pe independența Comisiei ale cărei atribuții, chiar în timpul procedurii în fața Curții, decurg direct din Convenție.

4. – În al doilea rând, după ce a sesizat Curtea, putea oare Comisia să comunice raportul său petiționarului Lawless, cu interdicția publicării sale?

Art. 31 din Convenție prevede că raportul este destinat numai Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei și comunicat numai statelor contractante interesate care nu au facultatea să-l publice. Curtea apreciază că, o dată ce un caz a ajuns în fața sa, procedura capătă un caracter judiciar și, din acest moment, public și în contradictoriu. În principiu, aceasta nu exclude comunicarea, însoțită de o interdicție a publicării, de către Comisie sau de una din părți, a pieselor scrise ale dosarului, inclusiv a raportului, către persoanele fizice sau juridice direct interesate în litigiu. Așadar, Comisia nu și-a depășit puterile.

5. – În al treilea rând, trebuia Curtea să primească observațiile scrise de dl Lawless asupra raportului Comisiei sau asupra altor chestiuni apărute în cursul procedurii?

Numai statele contractante și Comisia au dreptul de a sesiza Curtea, ca și de a se prezenta în fața acesteia. Curtea constată totuși că ea are datoria de a proteja interesele petiționarului și că procedura angajată în fața ei este îndreptată în scopuri care-l privesc pe acesta din urmă; este în interesul bunei administrări a justiției ca ea să poată cunoaște sau, după caz, să ia în considerare punctul de vedere al petiționarului. Ea afirmă deci dreptul său, cu titlu de măsură de instrucție a cauzei, de a obține de la Comisie, fie la cererea acesteia, fie din oficiu, observațiile petiționarului. Totuși, cum ea nu a abordat încă examenul pe fond al cauzei, Curtea nu dispune de elemente suficiente pentru a statua asupra cererii Comisiei. Ea își rezervă deci dreptul de a face acest lucru la momentul oportun.

6. – Tranzând astfel chestiunile de procedură (6 voturi pentru, 1 împotrivă), Curtea decide să treacă la examinarea fondului cauzei (unanimitate).

• **Hotărârea din 7 aprilie 1961 (Cameră) – Incident de procedură (seria A nr. 2)**

7. – Prin această scurtă hotărâre, Curtea se pronunță, în unanimitate, asupra a trei puncte ridicate la audiența din 7 aprilie 1961 de către delegatul

principal al Comisiei și având toate legătură – încă o dată – cu participarea petiționarului la o procedură deja angajată din inițiativa unui stat sau a Comisiei. Agentul guvernului irlandez declarase că se bazează pe înțelepciunea Curții.

Mai întâi, contrar dorinței Comisiei, Curtea refuză să considere observațiile scrise ale dlui Lawless ca făcând parte integrantă din procedura cazului.

Apoi, ea hotărăște că există posibilități pentru Comisie de a prezenta, în cursul dezbaterilor și în măsura în care ea le judecă potrivit să lumineze Curtea, considerațiile petiționarului referitoare fie la raport, fie în legătură cu orice chestiune care a apărut de la depunerea acestuia.

În sfârșit, ea recunoaște că invitarea petiționarului de a pune o persoană la dispoziția delegaților Comisiei este de competența acesteia din urmă, din momentul în care ea apreciază utilitatea acestui fapt.

• **Hotărârea din 1 iulie 1961 (Cameră) – Fond (seria A nr. 3)**

8. – Referitor la fondul cauzei, Curtea era chemată să statueze asupra a cinci întrebări.

Prima întrebare: a fost întemeiată acțiunea guvernului irlandez de a opune dlui Lawless prevederile art. 17 din Convenție?

Curtea apreciază că această dispoziție are o valoare negativă și nu poate priva petiționarul de drepturile fundamentale garantate de art. 5 și 6. Într-adevăr, dl Lawless nu s-a prevalat de Convenție în vederea justificării sau îndeplinirii unor acte contrare drepturilor și libertăților recunoscute de aceasta.

9. – A doua întrebare: era detenția dlui Lawless, fără prezentarea acestuia în fața judecătorului, contrară obligațiilor care reveneau Irlandei în virtutea art. 5 și 6 din Convenție?

Art. 6 nu poate fi luat în considerare pentru că petiționarul nu a făcut obiectul unei acuzații în materie penală. Cât despre art. 5, numai paragrafele 1 c) și 3 sunt în cauză. În concepția Curții, aceste paragrafe formează un tot și au un sens clar și natural: ele impun obligația de a traduce în fața unui judecător orice persoană arestată pentru învinuirea de a fi vrut să săvârșească o infracțiune, fie în vederea examinării problemei privării de libertate a persoanei respective, fie a judecării pe fond. Or, nu acesta a fost cazul pentru petiționar. Detenția sa nu-și găsea justificarea juridică în art. 5.

10. – A treia întrebare: detenția dlui Lawless era contrară obligațiilor ce reveneau Irlandei în virtutea art. 7 din Convenție?

Nu, răspunde Curtea, căci acest articol, care interzice retroactivitatea pedepselor, este inaplicabil în speță. Detenția petiționarului constituia o măsură preventivă și nu ar putea fi considerată ca rezultând dintr-o condamnare penală.

11. – A patra întrebare: se întemeia detenția dlui Lawless pe dreptul de derogare recunoscut statelor contractante de către art. 15 § 1?

Da, afirmă Curtea după ce a verificat că cele trei condiții cerute de text au fost îndeplinite.

În primul rând, guvernul putea, în mod legitim, să declare că un pericol public amenința viața națiunii în perioada în cauză; pe teritoriul Republicii Irlanda exista o armată secretă acționând în afara ordinii constituționale și folosind violența pentru a-și atinge obiectivele; această armată opera și în afara teritoriului statului, compromițând astfel, în mod grav, relațiile acestuia cu țara vecină; activitățile teroriste crescuseră în mod alarmant din toamna anului 1956 și în timpul primului semestru al anului 1957.

În al doilea rând, detenția, fără prezentarea în fața judecătorului, apărea ca o măsură strict limitată la exigențele situației. Într-adevăr, aplicarea legislației ordinare nu permisesse în 1957 să se frâneze creșterea pericolului care plana asupra Republicii. Funcționarea jurisdicțiilor penale ordinare și chiar a curților penale speciale sau a tribunalelor militare nu putea să fie suficientă pentru restabilirea păcii și a ordinii publice; în special, strângerea probelor suficiente pentru a convinge persoanele amestecate în activitățile IRA și a grupurilor sale dizidente se lovea de cele mai mari dificultăți din cauza caracterului militar și secret al acestora și a temerii pe care acestea o inspirau în rândul populației. Cât despre închiderea completă a frontierei cu Irlanda de Nord, ea ar fi antrenat, pentru ansamblul populației, repercusiuni foarte grave care ar fi depășit exigențele stării de urgență. De aceea, detenția administrativă a indivizilor bănuți că vor să participe la acțiuni teroriste apărea justificată. Curtea notează, de altfel, că Legea nr. 2 din 1940 este însoțită de garanții împotriva abuzului: controlul permanent al Parlamentului asupra aplicării legii; instituirea unei comisii de detenție compusă dintr-un ofițer și doi magistrați, pe care orice deținut putea să o sesizeze și al cărei aviz, dacă era favorabil eliberării celui interesat, obliga guvernul să procedeze în consecință. În afară de aceasta, guvernul garanta în mod public punerea în libertate a oricărei persoane deținute, dacă persoana respectivă se angaja să respecte legea.

În ultimul rând, nici un element nu permite Curții să aprecieze că măsurile luate de guvern, prin derogarea de la prevederile Convenției, au putut fi în contradicție cu celelalte obligații decurgând pentru el din dreptul internațional.

12. – A cincea întrebare: scrisoarea adresată de către guvern Secretarului general al Consiliului Europei la 20 iulie 1957 constituia o notificare suficientă scopurilor prevăzute de art. 15 § 3 din Convenție?

Și aici răspunsul este afirmativ. Curtea arată, îndeosebi, că notificarea a intervenit fără întârziere și că nimic nu obligă statul să promulge pe teritoriul său avizul de derogare.

Ca urmare a acestor cinci răspunsuri adoptate în unanimitate, Curtea a tras concluzia că nu s-au încălcat prevederile Convenției.

13. Bibliografie

- ANTONOPOULOS (N.). – *La jurisprudence des organes de la Convention européenne des droits de l'homme*, Leyde, Sijthoff, 1967, p. 218–248.
- BALLADORE PALLIERI (G.). – „La prima sentenza della Corte europea dei diritti dell'uomo“, *Diritto internazionale* 1961, p. 87 și urm.
- DOOLAN (B.). – „Lawless v Ireland (1957–1961): the first case before the European Court of Human Rights: an international miscarriage of justice?“, Aldershot, Ashgate/Dortmouth, 2001, IX–269 p.
- EISSEN (M.-A.). – „Le premier arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme, „affaire Lawless“ – exceptions préliminaires et questions de procédure“, *A.F.D.I.* 1960, p. 444–497.
- ERGEC (R.). – „Les droits fondamentaux à l'épreuve des circonstances exceptionnelles. Etude sur l'article 15 de la Convention européenne des droits de l'homme“, Bruxelles, Bruylant și Editions de l'Université de Bruxelles, 1987, p. 151–157 și 204–208.
- GARCIA DE ENTERRIA (E.) (éd.). – „El sistema europeo de protección de los derechos humanos“, Madrid, Civitas 1983, p. 245–257.
- HARRIS (D.J.). – „European Court of Human Rights (the Lawless case)“, *I.C.L.Q.* 1961, p. 616–619.
- HUBER (H.). – „Der Hauptscheid des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte in der Sache Lawless“, *Z.A.Ö.R.V.* 1961, p. 649–666.
- LALIVE (J.F.). – „Chronique de la jurisprudence de la Commission et de la Cour européennes des droits de l'homme – Notes on the judicial decisions of the European Commission and of the European Court of Human Rights“, *J.D.I.* 1962, p. 282–289.
- LAWSON (R.A.) și SCHERMERS (H.G.). – „Leading cases of the European Court of Human Rights“, Nimègue, Ars Aequi Libri, 1997, p. 1–17.
- LEDURE (C.). – „Garanties minimales contre la détention arbitraire et pour le droit à un procès équitable en période d'exception“, *R.B.D.I.* 1994, p. 643–645.
- MATTHIES (H.). – „Das erste Urteil des Europäischen Gerichtshofes für Menschenrechte: Verfahrensfragen in der Sache Lawless“, *Z.A.Ö.R.V.* 1961, p. 249–258.
- O'HIGGINS (P.). – „The Lawless case“, *C.L.J.* 1962, p. 234–251.
- PELLOUX (R.). – „L'arrêt de la Cour européenne des droits de l'homme dans l'affaire Lawless (fond)“, *A.F.D.I.* 1961, p. 251–266.
- ROBERTSON (A.). – „The first case before the European Court of Human Rights – Lawless v. the Government of Ireland“, *B.Y.B.I.L.* 1960, p. 343–354.
- ROBERTSON (A.). – „Lawless v. the Government of Ireland (second phase)“, *B.Y.B.I.L.* 1961, p. 536–547.
- RUNGE (C.). – „Die Stellung der Verletzten im Verfahren vor dem Europäischen Gerichtshof für Menschenrechte – „Fall Lawless““, *Juristisches Studium* 1963, p. 308–310.
- SPIELMANN (A.). – „La Convention européenne des droit de l'homme et l'abus de droit“, in *Mélanges en homage à Louis Eduard Pettini*, Bruxelles, Bruylant, 1998, p. 676–686.
- SHRAGA (D.). – „Human rights in emergency under the European Convention on Human Rights“, *Israel Yearbook on Human Rights* 1986, p. 217–242.
- SPITZ (B.K.). – „The Lawless case – an essay on the international protection of human rights“, *South African Law Journal* 1962, p. 390–442.
- SUY (E.). – „De zaak Lawless voor het Europese Gerechtshof voor de Mensenrechten“, *Nederlands Tijdschrift voor internationaal Recht* 1962, p. 257–283 (rezumat în franceză, p. 291–293).

- VALENTINE (D.G.). – „The European Court of Human Rights. The Lawless case“, *I.C.L.Q.* 1961, p. 899–903.
- VELU (J.). – „Le contrôle des organes prévus par la Convention européenne des droits de l'homme sur le but, le motif et l'objet des mesures d'exception dérogeant à cette Convention“, *Mélanges offerts à Henri Rolin. Problèmes de droit des gens*, Paris, Pedone, 1964, p. 462–478.
- WIESLER (L.). – „Der Beginn der Tätigkeit des Europäischen Gerichtshofes für Menschenrechte, zum Zwischenurteil im Fall Lawless“, *Europa Archiv* 1961, p. 735–742.
- WOESNER (H.). – „Die ersten Entscheidungen des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte“, *N.J.W.* 1963, p. 694–697.
- WOLF (J.). – „L'affaire Lawless devant la Cour européenne des droits de l'homme“, *J.T.* 1960, p. 785–787.

45. CAZUL BRANNIGAN ȘI McBRIDE contra REGATULUI UNIT – Arestarea și reținerea suspectilor în virtutea legislației asupra prevenirii terorismului și validitatea derogării britanice în temeiul articolului 15 din Convenție (Irlanda de Nord)

1. – *Dl Peter Brannigan locuiește în Irlanda de Nord. El este arestat la 9 ianuarie 1989, apoi condus la centrul de interogatorii al cazărării din Gough (Armagh). Arestarea sa se întemeiază pe art. 12 § 1 b) al legii din 1984 privind dispozițiile provizorii asupra prevenirii terorismului, care permite arestarea fără mandat a unei persoane în privința căreia există motive plauzibile de a fi bănuită că a fost sau este implicată în îndeplinirea, pregătirea ori instigarea la acte teroriste. La 10 ianuarie, ministrul autorizează prelungirea detenției cu două zile. La 12 ianuarie intervine o nouă prelungire, de trei zile. Cel în cauză este eliberat la 15 ianuarie, după ce a fost reținut, în total, timp de șase zile, paisprezece ore și treizeci de minute.*

2. – *Dl Patrick McBride este arestat la 5 ianuarie 1989 în virtutea aceleiași dispoziții a legii din 1984, apoi condus la centrul de interogatorii din Castlereagh. La 6 ianuarie, ministrul autorizează o prelungire a acestei detenții cu trei zile. Cel interesat este pus în libertate la 9 ianuarie, după o reținere de patru zile, șase ore și douăzeci și cinci de minute, în total. La 4 februarie 1992, acesta este ucis la Belfast de către un polițist, devenit nebun furios, care atacase sediul Sinn Fein.*

3. – *Pe 23 decembrie 1988, Regatul Unit informează Secretarul general al Consiliului Europei că guvernul său se prevalează de dreptul de derogare prevăzut la art. 15 § 1 al Convenției, în măsura în care exercitarea puterilor definite la art. 12 al legii din 1984 nu cadrează cu art. 5 § 3 al Convenției.*

4. – *În cererile din 19 ianuarie 1989 adresate Comisiei, dnii Brannigan și McBride se plâng de a nu fi fost traduși imediat în fața unui judecător, cum ar fi cerut-o art. 5 § 3 al Convenției, de a nu fi avut dreptul la reparații, în*

poftida art. 5 § 5, și de a nu fi dispus de un recurs efectiv privind aceste plângeri, cu nesocotirea prevederilor art. 13¹. Ulterior, ei retrag celelalte pretenții formulate în numele art. 3, 5 §§ 1 și art. 4, 8, 9 și 10.

• **Hotărârea din 28 mai 1993 (plenul Curții) (seria A nr. 258-B)**

5. – Având în vedere hotărârea sa privind cazul Brogan și alții, Curtea constată că nu s-a respectat art. 5 §§ 3 și 5. Față de invocarea de către guvern a derogării formulate în numele art. 15, ea trebuie să examineze validitatea

acesteia. Referindu-se la hotărârea sa în cazul Irlanda contra Regatului Unit, ea amintește că fiecărui stat contractant, responsabil „pentru viața națiunii (sale)”, îi revine obligația de a determina dacă aceasta este amenințată de un „pericol public” și, în caz afirmativ, până unde trebuie să se meargă pentru a încerca să fie înlăturat. În contact direct și constant cu realitățile presante ale momentului, autoritățile naționale se găsesc, în principiu, mai bine plasate decât judecătorul internațional pentru a se pronunța asupra prezenței unui asemenea pericol ca și asupra naturii și întinderii derogărilor necesare pentru a-l înlătura. Pornind de aici, trebuie să li se lase o marjă largă de apreciere în materie. Curtea are totuși competența de a decide, îndeosebi, dacă aceste autorități au depășit „stricta măsură” a cerințelor crizei. Când își exercită controlul, ea trebuie în același timp să atribute greutate convenită factorilor pertinenti, cum ar fi natura drepturilor atinse de derogare, durata stării de urgență și circumstanțele care au creat-o.

6. – În lumina ansamblului acestor elemente de care ea dispune în ceea ce privește amploarea și efectele violenței teroriste în Irlanda de Nord și în alte părți ale Regatului Unit, Curtea apreciază, fără îndoială, că exista un pericol public care amenința viața națiunii.

7. – Erau măsurile, în mod strict, cerute de situație?

Mai întâi, căuta într-adevăr derogarea să pareze o stare de urgență? Curtea constată că guvernul britanic apreciază încă din 1974 că are nevoie de puterea de arestare și de detenție prelungită pentru combaterea amenințării terorismului. Hotărârea Brogan și alții l-a pus în fața unei alegeri: să introducă un control judiciar al deciziei de a ține închis pe cineva sau să notifice o derogare de la obligațiile decurgând din Convenție în această materie. Cum puterea de detenție prelungită fără control judiciar și avizul din 23 decembrie 1988 erau în mod clar legate de persistența stării de urgență, nimic nu arată că derogarea a fost altceva decât o ripostă veritabilă la aceasta.

Apoi, era oare derogarea prematură? Nu s-ar putea contesta validitatea derogării pentru simpla rațiune că guvernul hotărâse să examineze posibilitatea de a imagina, în viitor, un mijloc de a se conforma mai bine obligațiilor decurgând din Convenție. De fapt, un asemenea proces de reflecție continuă nu numai că este compatibil cu art. 15 § 3 care comandă o reexaminare constantă a necesității măsurilor excepționale, dar și corespunde, de o manieră implicită, însăși noțiunii de proporționalitate.

¹ În raportul său din 3 decembrie 1991. Comisia concluzionează asupra absenței violării art. 5 §§ 3 și 5, întemeindu-se pe derogarea formulată de către Regatul Unit la 23 decembrie 1988, în virtutea art. 15 (8 voturi pentru, 5 împotriva), și lipsa oricărei probleme distincte în temeiul art. 13 din Convenție (unanimitate).

Se justifica absența controlului judiciar al reținerii prelungite? După diferitele rapoarte consacrate incidențelor legislative asupra prevenirii terorismului, dificultățile inerente anchetelor și urmărilor în domeniul criminalității teroriste reclamă extinderea perioadei de reținere sustrase oricărui control judiciar. În afară de aceasta, guvernul persistă în a aprecia ca esențială împiedicarea dezvăluirii către deținut și avocatul său a anumitor date pe care se întemeiază deciziile referitoare la o asemenea prelungire; în sistemul acuzator de *common law*, independența puterii judecătorești s-ar afla compromisă dacă judecătorii sau alți magistrați ar trebui să participe la deciziile de plasare în detenție sau de prelungire a acesteia. Pentru a crea dintr-o dată o situație conformă art. 5 § 3, nu ar fi suficient să se introducă, în procedura de prelungire a perioadelor de detenție, un „judecător sau alt magistrat autorizat de către lege să exercite funcții judiciare“. Cât despre natura mijloacelor celor mai adecvate sau oportune de a face față crizei care afecta statul atunci, Curtea nu-și substituie opinia celei exprimate de guvern, direct responsabil de stabilirea unui echilibru între adoptarea măsurilor eficiente de luptă contra terorismului, pe de o parte, și respectarea drepturilor individuale, pe de altă parte. În contextul Irlandei de Nord, unde corpul judiciar este redus și vulnerabil atacurilor teroriste, se înțelege că guvernul pune un mare preț pe încrederea publicului în independența magistraților.

În sfârșit, existau garanții contra abuzului? Recursul de *habeas corpus* permite un control al legalității arestării și al detenției inițiale. Nimeni nu contestă că un asemenea recurs era oferit alegerii petiționarilor Brannigan și McBride și avocaților lor și că el le furniza o garanție apreciabilă contra unei detenții arbitrare. Apoi, deținuții au dreptul absolut, pe care-l pot revendica în justiție, de a consulta un *solicitor*¹ după 48 de ore de la arestarea lor. De altfel, fiecare dintre cei doi petiționari a putut folosi această posibilitate după termenul amintit. Nimeni nu neagă nici faptul că persoanele reținute au dreptul de a informa o rudă sau un prieten în legătură cu detenția lor și de a fi examinate de către un medic. În plus față de aceste garanții fundamentale, personalități independente s-au aplecat, la intervale regulate, asupra incidenței legislației în cauză.

8. – Erau măsurile derogatorii în contradicție cu „celelalte obligații decurgând din dreptul internațional?“ Petiționarii pretindeau că art. 4 din Pactul ONU din 1966 referitor la drepturile civile și politice subordonează validitatea unei derogări proclamării „printr-un act oficial“ a pericolului public. Curtea notează că în declarația sa din 22 decembrie 1988 în fața Camerei Comunelor, ministrul de interne a explicat în detaliu motivele subsecvente deciziei guvernului și a arătat că se pregătea să notifice o derogare atât în virtutea art. 15 din Convenție, cât și a art. 4 din Pact. O asemenea declarație se potrivește bine cu noțiunea de proclamație oficială.

¹ Cuvânt englezesc, prin care se înțelege un om de lege englez ale cărui funcții seamănă cu cele ale notarului francez sau ale ofițerului ministerial care are monopolul de a prezenta pedoarii în fața tribunalelor de mare instanță și a curților de apel (*avoué*) (*n.l.*).

9. – În rezumat, avizul de derogare al Regatului Unit răspunde exigențelor art. 15 și petiționarii nu se pot plânge în mod valabil de o violare a art. 5 § 3 (22 voturi pentru, 4 împotriva). Prin urmare, rezultă că art. 5 § 5 nu obligă în nici un fel de a li se acorda petiționarilor vreun drept de reparație.

10. – Cei interesați puteau să constate legalitatea detenției lor pe calea procedurală de *habeas corpus*, recurs pe care hotărârea Brogan și alții l-a judecat ca adecvat scopurilor prevăzute de art. 5 § 4. Art. 13 fixând condiții mai puțin stricte decât art. 5 § 4, acesta nu a fost încălcat (22 voturi pentru, 4 împotriva).

11. Bibliografie

- ANDREWS (J.A.) – „Derogation from Article 5(3) by the United Kingdom“, *E.L.R.* 1994, p. 110-112
- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.) – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme en 1993 et 1994“ *A.F.D.I.* 1994, p. 658 și urm.
- CRYSLER (E.) – „Brannigan and McBride v. U.K.: a new direction on Article 15 derogations under the European Convention on Human Rights?“, *R.B.D.I.* 1994, p. 603-631.
- DECAUX (E.) și TAVERNIER (P.) – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme (année 1993)“, *J.D.I.*, 1994, p. 783-788.
- FARRAN (S.) – „The UK before the European Court of Human Rights. Case law and commentary“, Londra, Blakstone, 1996, p. 109-111 și 346-351.
- HUNT (P.) și DICKSON (B.) – „Northern Ireland’s emerging laws and international human rights“, *N.Q.H.R.* 1993, p. 173-184.
- JACKSON (D.W.) – „The United Kingdom confronts the European Convention on Human Rights“. Gainesville, University Press of Florida, 1997, p. 48-52.
- KOERING-JOULIN (R.) – „Droits de l’homme“, *R.S.C.D.P.C.* 1994, p. 362 și urm.
- LAWSON (R.A.) și SCHERMERS (H.G.) – „Leading cases of the European Court of Human Rights“, Nimègue, Ars Aequi Libri, 1997, p. 512-527.
- LEDURE (C.) – „Garanties minimales contre la détention arbitraire et pour le droit à un procès équitable en période d’exception“, *R.B.D.I.* 1994, p. 650-651.
- LOOF (J.-P.) – „Noot“, *NJCM-Bulletin* 1993, p. 803-810.
- MARKS (S.) – „Civil liberties at the margin: the UK derogation and the European Court of Human Rights“, *O.J.L.S.* 1995, p. 69-95
- MERRILLS (J.G.) – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1993“, *B.Y.B.I.L.* 1993, p. 522-525.
- PETTITI (L.-E.) – „Droits de l’homme“, *R.S.C.D.P.C.*, 1993, p. 818-820.
- RENUCCI (J.-F.) – „Droit européen des droits de l’homme“, *D.* 1995, rezumate comentate, p. 106.
- SCHÜRMAN (F.) – „Europäischer Gerichtshof für Menschenrechte – Chronik der Rechtsprechung (1.1. – 30.6.1993)“, *A.J.P./P.J.A.* 1993, p. 1136-1145 și 1282-1293.
- SUDRE (F.) și alții – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme. Première partie: janvier-mai 1993“, *R.U.D.H.* 1993, p. 217 și urm.
- SWART (B.) – „The case-law of the European Court of Human Rights in 1993“, *E.J.C.* 1994, p. 180 și urm.
- WARBRICK (C.) – „The European Convention on Human Rights“, *Y.E.L.* 1994, p. 653-659.

B. Dreptul de a fi judecat într-un termen rezonabil sau pus în libertate în cursul procedurii

(articolul 5 § 3)

46. CAZUL NEUMEISTER contra AUSTRIEI – Durata unei detenții provizorii și a unei proceduri penale

1. – *Cetățean austriac născut în 1922 și domiciliat la Viena, dl Fritz Neumeister este proprietarul și directorul unei mari întreprinderi de transporturi. În august 1959 se deschide o anchetă contra lui: este bănuț de complicitate la escrocherii de mare anvergură (rambursarea nelegală a mai multor milioane de șilingi, reprezentând impozite pe cifra de afaceri, cu titlu de ajutor de export). Inculpat la 23 februarie 1961, cel interesat este plasat, a doua zi, în detenție preventivă. La 12 mai, el este pus în libertate provizorie sub control judiciar. În iulie același an, cu autorizația unui judecător de instrucție, el își petrece vacanța în Finlanda.*

La 12 iulie 1962, Fritz Neumeister este din nou arestat și plasat în detenție preventivă, câteva ore după ce i se refuză permisiunea, solicitată cu câteva luni mai înainte, de a se duce în vacanță în Finlanda. Între timp, unul din principalii săi coindiculpați adusese acuzații grave contra lui.

Petiționarul depune patru cereri de punere în libertate provizorie. Prima, din 23 iulie 1962, este respinsă la 10 septembrie de către Curtea de apel din Viena, ca urmare a pericolului de fugă. A doua, din 26 octombrie 1962, este respinsă la 19 februarie 1963 de către aceeași instanță care apreciază că pericolul fugii persistă și că nu este cazul de a lua în considerare o ofertă de cauțiune (de 200.000 sau 250.000 ATS). A treia cerere, prezentată la 12 iulie 1963, asemănătoare celei de-a doua, este respinsă la 8 august 1963 de către camera de consiliu a Tribunalului penal regional din Viena. În sfârșit, a patra cerere, introdusă la 6 noiembrie 1963 și propunând o garanție bancară de un milion de șilingi este admisă de camera menționată la 8 ianuarie 1964, cu condiția unei garanții bancare de 2 milioane de șilingi.

Închisă la 4 noiembrie 1963, instrucția pregătitoare s-a lovit de dificultăți considerabile (audierea a zeci de martori, recurgerea la ajutorul judiciar al mai multor state etc.). Cât despre actul de acuzare, depunerea acestuia are loc la 17 martie 1964; acesta vizează zece persoane printre care și F. Neumeister. Suma garanției cerute de la acesta din urmă este scăzută de camera de consiliu la 1.750.000 ATS (31 martie 1964), apoi la un milion (la 3 iunie 1964). La 16 septembrie 1964, Fritz Neumeister este pus în libertate provizorie, după verificarea solvabilității garanțiilor.

Deschis la 9 noiembrie 1964 în fața Tribunalului penal regional din Viena, procesul dă loc la 102 zile de audieri, dar este amănat la 18 iunie 1965, pentru completarea instrucției. Procesul se reia la 4 decembrie 1967

și se termină la 2 iulie 1968 printr-o condamnare la cinci ani de închisoare severă: durata detenției provizorii este dedusă din cea a pedepsei pronunțate de tribunal.

2. – În cererea sa din 12 iulie 1963 adresată Comisiei, F. Neumeister invocă mai multe dispoziții din Convenție, îndeosebi art. 5 §§ 3 și 4 și art. 6 § 1 („termen rezonabil” și „egalitatea armelor”).¹

• **Hotărârea din 27 iunie 1968 (Cameră) (seria A nr. 8)**

3. – Menținerea în detenție a dlui Neumeister s-a prelungit peste termenul rezonabil prevăzut în art. 5 § 3? Aceasta este prima chestiune examinată de Curte. Până la condamnare, notează ea într-o introducere generală, persoana acuzată trebuie considerată nevinovată și obiectul dispoziției în cauză este, în principal, de a impune punerea în libertate provizorie din momentul în care menținerea în detenție încetează să mai fie necesară. În afară de aceasta, cercetarea tuturor circumstanțelor de natură a face să se admită sau să se înlăture existența unei veritabile exigențe de interes public justificând o derogare de la regula respectului libertății individuale este de competența autorităților juridice naționale. În esență, Curtea este chemată să decidă dacă s-a încălcat sau nu Convenția, pe baza motivelor indicate în deciziile privind cererile de punere în libertate provizorie, ca și a faptelor reale menționate de către petiționar în solicitările sale.

Amintind că F. Neumeister a suportat două perioade de detenție preventivă, Curtea abordează mai întâi prima perioadă (două luni și șaptesprezece zile): având în vedere că petiționarul a sesizat Comisia după mai mult de 6 luni de la emiterea deciziei definitive asupra primei cereri de punere în libertate provizorie, Curtea nu poate să se asigure de conformitatea perioadei de detenție cu prevederile Convenției; totuși, ea ține seama de aceasta în aprecierea caracterului rezonabil al detenției ulterioare, deoarece, în ipoteza unei condamnări, ea ar fi, în principiu, dedusă din pedeapsa aplicată.

În ceea ce privește cea de-a doua perioadă (doi ani, două luni și patru zile), Curtea arată că ea poate, contrar celor susținute de guvernul austriac, să examineze detenția suferită după data de 12 iulie 1963, data la care s-a introdus cererea: F. Neumeister se plângea de o situație menită să continue și nu de un act instantaneu. A pretinde introducerea la Comisie a unei noi plângeri, după fiecare decizie definitivă de respingere a unei cereri de punere în libertate, ar însemna să se facă proba unui formalism excesiv. În cadrul astfel trasat, Curtea își mărturisește surprinderea că F. Neumeister, care a făcut deja obiectul unei lungi instrucții, nu a mai fost interogată timp de cincisprezece luni scurse între cea de-a doua arestare (12 iulie 1962) și închiderea instrucției (4 noiembrie 1963): numai o singură confruntare scurtă

¹ Comisia constată, în raportul său din 27 mai 1966, violarea art. 5 § 3 (11 voturi pentru, 1 împotriva) și art. 6 § 1 (6 voturi pentru, din care votul decisiv al președintelui, 6 împotriva): detenția petiționarului și apoi examinarea cauzei sale au durat peste termenul rezonabil. În schimb, procedura privind punerea în libertate nu a încălcat prevederile art. 5 § 4 și art. 6 § 1 (8 voturi pentru, 2 împotriva și 2 abțineri).

a avut loc în această perioadă. Analizând pericolul fugii celui interesat, invocat de către autoritățile judiciare, Curtea estimează că acest pericol nu poate fi apreciat numai pe baza gravității mai mari a sancțiunilor penale și civile care amenințau petiționarul în urma declarațiilor date de un inculpat. De asemenea, în cauză mai intervin și alte circumstanțe: caracterul petiționarului, moralitatea sa, domiciliul, profesia, resursele materiale, legăturile cu familia și țara în care este urmărit. În plus, pericolul de fugă descrește în mod necesar cu timpul petrecut în detenție, ca urmare a deducerii probabile a duratei detenției preventive din perioada totală de privare de libertate la care cel interesat se poate teme că va fi condamnat. În speță, în octombrie 1962, pericolul amintit nu mai era atât de considerabil încât obținerea garanțiilor să fie îndepărtată ca fiind, în mod necesar, inefficientă. Fără să se pronunțe asupra importanței cauțiunii care putea să fie impusă în mod rezonabil petiționarului, Curtea adresează o dublă critică autorităților judiciare. În primul rând, refuzul lor de a ține seama de ofertele succesive de cauțiune se justifica din ce în ce mai puțin, pe măsură ce acestea se apropiau de suma care putea fi rezonabil considerată ca suficientă să asigure prezentarea petiționarului la audiere. În al doilea rând, grija de a determina nivelul garanției exclusiv în funcție de prejudiciul imputat petiționarului nu părea conformă prevederilor art. 5 § 3 din Convenție, căci garanția menționată tinde să asigure prezența acuzatului la audiere și nu repararea prejudiciului; importanța sa trebuie deci să se aprecieze, în principal, în funcție de persoana interesată, de veniturile sale și de legăturile acesteia cu persoanele chemate să servească drept garanți. În concluzie, menținerea petiționarului în detenție provizorie până la 16 septembrie 1964 a violat art. 5 § 3 (unanimitate).

4. – A doua chestiune tranșată de Curte: procedura urmată împotriva dlui Neumeister s-a prelungit dincolo de termenul rezonabil prevăzut de art. 6 § 1? Perioada de luat în considerare începe cu inculparea petiționarului (21 februarie 1961), dar nu era încă terminată la data adoptării hotărârii de la Strasbourg. Șapte ani s-au scurs astfel, fără să se fi statuat asupra temeiniciei acuzației, ceea ce este o durată excepțională; în plus, rezumatul activităților judecătorești de instrucție inspiră serioase îndoieli; în sfârșit, este decepționant că procesul nu s-a putut deschide decât după un an de la închiderea instrucției și că a trebuit apoi să fie totuși suspendat pentru completarea acesteia. Totuși, Curtea judecă aceste indicii ca insuficiente pentru a ajunge la concluzia depășirii termenului rezonabil. Într-adevăr, mai multe elemente militează în sens contrar: cazul prezenta o complexitate deosebită; o disjungere a cauzei petiționarului de cea a inculpaților săi nu ar fi fost poate compatibilă cu o bună administrare a justiției; instrucția nu ar fi fost mai rapidă dacă – presupunând că aceasta ar fi fost posibil în Austria – ea ar fi fost încredințată mai multor judecători; grija celerității cauzei nu poate dispensa magistrații de a lua toate măsurile de natură să facă lumină asupra temeiniciei sau netemeiniciei acuzației; avocaților părților și judecătorilor cauzei trebuia să li se lase timpul necesar studierii dosarului (douăzeci și unu de volume de circa cinci sute de pagini, fără a mai socoti numeroasele documente anexate). Curtea constată astfel absența violării art. 6 § 1 (5 voturi pentru, 2 împotriva).

5. – Rămânea o ultimă chestiune: procedura urmată pentru examinarea cererilor de punere în libertate a lui F. Neumeister a antrenat ea, din cauza inegalității armelor, o violare a art. 5 § 4 ori a art. 6 § 1, sau eventual a ambelor dispoziții combinate? Deciziile privind detenția preventivă au fost adoptate după audierea ministerului public în absența petiționarului și a avocatului său. Curtea înclină să admită că acest fapt este contrar principiului egalității armelor, dar nu consideră acest principiu ca aplicabil în materie, căci exigența procesului echitabil se limitează la procesul vizând temeinicia acuzației. Cât despre termenul „tribunal“, care figurează la art. 5 § 4, el implică numai faptul că autoritatea chemată să statueze trebuie să aibă un caracter judiciar; el nu se raportează în nici un fel la procedura de urmat. Mai mult, o procedură scrisă completă sau dezbateri în contradictoriu ar fi o sursă de întârzieri incompatibile cu exigența „termenului scurt“. Nu s-au violat deci art. 5 § 4 și art. 6 § 1 (unanimitate).

• **Hotărârea din 7 mai 1974 (Cameră) – Aplicarea articolului 50 (seria A nr. 17)**

6. – La 16 septembrie 1971, avocatul dlui Neumeister roagă Comisia să-l ajute pe clientul său în a obține o reparație echitabilă. Câteva zile mai târziu, Comisia transmite această cerere Curții. În mai 1972, guvernul austriac obține amânarea audierilor, deoarece începuse negocierile pentru o soluționare amiabilă. În martie 1973, el anunță că președintele Republicii Austria a acordat grațierea petiționarului pentru restul pedepsei sale pe care, de altfel, condamnatul nu a fost niciodată chemat s-o execute. Dl Neumeister menținându-și cererea, procedura își reia cursul.

7. – Guvernul a contestat atât aplicabilitatea art. 50, cât și temeinicia cererii. După ce a tras concluzia admisibilității acesteia, Curtea înlătură reclamațiile relative la prejudiciul material și moral pretins de petiționar (unanimitate); ea judecă îndeosebi că avantajele procurate lui Neumeister prin grațierea restului de pedeapsă contrabalansează prejudiciul de care se plânge. În schimb, Curtea decide că Austria trebuie să verse petiționarului suma de 30.000 șilingi austrieci cu titlu de cheltuieli de avocat (unanimitate).

8. Bibliografie

- CALLEWAERT (J.), DEJEANT-PONS (M.) și SANSONETIS (N.). – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme relative à l’article 50 de la CEDH“, *R.U.D.H.* 1990, p. 75–77.
- DAINTITH (T.C.) și WILKINSON (A.B.). – „Bail and the Convention: British reflections on the Wemhoff and Neumeister cases“, *A.J.C.L.* 1970, p. 326–342.
- GARCIA DE ENTERRIA (E.) (ed.). – *El sistema europeo de protección de los derechos humanos*, Madrid. Civitas, 1983, p. 284–298.
- HARRIS (D.J.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1973–1974“, *B.Y.B.I.L.* 1974–1975, p. 388–391.
- KISS (A.C.). – „Cour européenne des droits de l’homme, affaires Wemhoff et Neumeister, arrêts du 27 juin 1968“, *Annuaire européen* 1968, p. 923–925.

PELLOUX (R.). – „Les arrêts de la Cour européenne des droits de l'homme dans les affaires Wemhoff et Neumeister”, *A.F.D.J.* 1969, p. 276–289.

WANHALEWYNS (J.). – „L'affaire Neumeister”, *C.D.E.* 1969, p. 217–223.

47. CAZUL LETELLIER contra FRANȚEI – Durata unei detenții provizorii

1. – *Bănuită de complicitate la asasinat asupra soțului său, dna Monique Letellier este arestată la 8 iulie 1985. La 24 decembrie, judecătorul de instrucție din Créteil ordonă punerea sa în libertate provizorie sub control judiciar, dar camera de acuzare de la Curtea de apel din Paris amână măsura la 22 ianuarie 1986. În februarie, ea respinge o altă cerere de punere în libertate, introdusă de petiționară la 24 ianuarie 1986. După ce, în luna mai, Curtea de casație i-a cenzurat hotărârea și i-a transmis dosarul, ea respinge încă o dată cererea, în luna septembrie. Curtea de casație îi cenzurează încă o dată decizia, în decembrie, și trimite cazul la Camera de acuzare a Curții de apel din Amiens care dă o hotărâre de respingere, confirmată de Curtea de casație la 15 iunie 1987. Șase noi cereri de punere în libertate sunt, de asemenea, respinse de către Camera de acuzare din Paris în 1986 și 1987. Dna Letellier rămâne deci în detenție provizorie până la 10 mai 1988, dată la care Curtea cu jurați din Val-de-Marne o condamnă la trei ani închisoare pentru complicitate la asasinat.*

2. – *În cererea sa din 21 august 1986 adresată Comisiei, dna Letellier pretinde că detenția sa provizorie a durat peste „termenul rezonabil” (art. 5 § 3 din Convenție) și că jurisdicțiile sesizate succesiv cu cererea sa de punere în libertate din 24 ianuarie 1986, nu au statuat „în termen scurt” asupra acesteia (art. 5 § 4).¹*

• Hotărârea din 26 iunie 1991 (Cameră) (seria A nr. 207)

3. – Din perspectiva art. 5 § 3, perioada de luat în considerare se întinde pe doi ani și nouă luni: ea începe la 8 iulie 1985, data plasării dnei Letellier sub mandat de depunere, pentru a se termina la 10 mai 1988, cu hotărârea Curții cu jurați, exceptând intervalul de timp în care cea interesată se afla sub control judiciar.

Pentru a refuza liberarea petiționarei, jurisdicțiile naționale au avansat îndeosebi patru motive.

Mai întâi, riscul presiunii asupra martorilor. Curtea recunoaște că un asemenea risc poate să fi existat la început, însă consideră că el s-a atenuat și chiar a dispărut de-a lungul timpului. În tot cazul, după 23 decembrie 1986 – dată de la care aceste jurisdicții nu au mai invocat riscul respectiv – , menținerea în detenție cu acest titlu nu se mai justifică.

¹ În raportul său din 15 martie 1990, Comisia a tras concluzia violării paragrafelor 3 (unanimitate) și 4 (17 voturi pentru, 1 împotriva) ale art. 5.

Apoi, riscul sustragerii petiționarei. Curtea amintește că acesta nu se poate aprecia numai pe baza gravității pedepsei la care se expune cel interesat; el trebuie să se analizeze în funcție de ansamblul de elemente suplimentare pertinente proprii fie să-i confirme existența, fie să-l facă să apară atât de redus încât să nu mai poată justifica o detenție provizorie. În cazul de față, jurisdicțiile nu explică de ce au judecat ca preponderent riscul de fugă, în pofida argumentelor avansate de dna Letellier în sprijinul cererilor sale de punere în libertate.

În al treilea rând, insuficiența unui control judiciar. Când o detenție nu se prelungește decât ca urmare a temerii de a vedea că acuzatul se va sustrage prin fugă de la prezentarea sa ulterioară în fața judecătorilor, se încearcă eliberarea celui interesat dacă el poate furniza garanții adecvate de reprezentare. Potrivit Curții, jurisdicțiile nu au constatat că lucrurile nu s-au desfășurat astfel în speță.

În sfârșit, prezervarea ordinii publice. Curtea admite că prin gravitatea lor deosebită și prin reacția publicului la săvârșirea lor, anumite infracțiuni pot să suscite o tulburare socială de natură să justifice o detenție provizorie, cel puțin o perioadă de timp. În circumstanțe excepționale, acest element poate deci să fie avut în vedere în lumina prevederilor Convenției, în tot cazul, în măsura în care dreptul intern recunoaște noțiunea de tulburare a ordinii publice, provocată de o infracțiune, astfel cum este înscrisă în art. 144 din Codul francez de procedură penală. Totuși, un asemenea element nu ar putea fi apreciat ca pertinent și suficient, decât dacă se bazează pe fapte de natură să arate că eliberarea deținutului ar tulbura, în mod real, ordinea publică. În afară de aceasta, detenția nu rămâne legitimă decât dacă ordinea publică este efectiv amenințată; continuarea detenției nu ar putea să servească pentru a anticipa o pedeapsă privativă de libertate. Or, în speță, aceste condiții nu se aflau îndeplinite. Jurisdicțiile naționale au examinat de o manieră pur abstractă necesitatea de a prelungi privarea de libertate, limitându-se să ia în considerare gravitatea infracțiunii.

Cel puțin începând din 23 decembrie 1986, detenția în litigiu a încetat să se fondeze pe motive pertinente și suficiente. În consecință, s-a violat art. 5 § 3 (unanimitate).

4. – Durata globală a examinării celei de-a doua cereri de punere în libertate inspiră îndoieli Curții, dar aceasta consideră că M. Letellier a păstrat dreptul de a prezenta în orice moment cereri noi și chiar a introdus efectiv alte asemenea solicitări care au fost toate tratate în termene mergând de la opt la douăzeci de zile. Așadar, nu s-a violat art. 5 § 4 (unanimitate).

5. – În baza art. 50. Curtea respinge cererea privind un prejudiciu material, căci detenția provizorie a fost dedusă integral din durata pedepsei (unanimitate). În ceea ce privește prejudiciul moral, Curtea îl consideră ca fiind suficient acoperit prin pronunțarea deciziei sale.

Petiționara reclama și suma de 21.433 FF pentru acoperirea cheltuielilor sale ocazionate de procedurile judiciare europene; Curtea apreciază ca fiind echitabil să accepte în întregime aceste pretenții (unanimitate).

6. Bibliografie

- ALKEMA (E. A.). – „Noot“, *N.J.* 1986, p. 2733-2745.
- ANDREWS (J.). – „Excessive length of pre-trial detention in France“, *E.L.R.* 19921, p. 174-176.
- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – „Jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme de 1989 à 1991“, *A.F.D.I.* 1991, p. 592 și urm.
- DECAUX (E.) și TAVERNIER (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme“, *J.D.I.* 1992, p. 788-790.
- LAWSON (R.A.) și SCHERMERS (H.G.). – „Leading cases of the European Court of Human Rights“, *Nimègue, Ars Aequi Libri*, 1997, p. 402-412.
- MERRILLS (J.G.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1991“, *B.Y.B.I.L.* 1991, p. 513-515.
- MYJER (E.). – „De zaak Letellier tegen Frankrijk: de gehechte weduwe en artikel 5 lid 3 EVRM“, *NJCM-Bulletin* 1992, p. 178-183.
- PETITTI (L.-E.). – „Droits de l'homme“, *R.S.C.D.P.C.* 1991, p. 805-814.
- RENUCCI (J.-F.). – „Droit européen des droits de l'homme“, *D.* 1992, rezumate comentate, p. 328-329.
- SUDRE (F.). – „Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme - 1991“, *R.U.D.H.* 1992, nr. 1-2, p. 1-2 și urm.
- WARBRICK (C.). – „The European Convention on Human Rights“, *Y.E.L.* 1991, p. 559-560.

48. CAZUL TOTH contra AUSTRIEI – Durata unei detenții provizorii și procedurile de control ale acesteia în apel

1. – *Cetățean austriac, dl Stefan Toth este arestat la 11 ianuarie 1985, pentru că este bănuț de o escrocherie calificată privind peste 2.000.000 șilingi austrieci. Aflat în detenție provizorie până la 18 februarie 1987, el prezintă mai multe cereri de punere în libertate care, în final, sunt respinse de Camera de consiliu a Tribunalului regional din Salzburg și, în apel, de către Curtea de apel din Linz. Aceasta din urmă hotărăște, de asemenea, în mai multe rânduri să prelungească detenția. Nici cel interesat și nici avocatul său nu asistă la audierile referitoare la detenție ale Curții de apel din Linz.*

2. – *În plângerea sa din 12 octombrie 1985 adresată Comisiei, dl Toth formulează o serie de plângeri privind arestarea și detenția sa provizorie, ca și durata procedurii penale, precum și în legătură cu comportamentul autorităților și jurisdicțiilor austriece. El invocă art. 5 §§ 3 și 4 din Convenție.¹*

• Hotărârea din 12 decembrie 1991 (Cameră) (seria A nr. 224)

3. – Din perspectiva art. 5 § 3, perioada de luat în considerare a început la 11 ianuarie 1985, data arestării, pentru a se termina la 18 februarie 1987, o dată cu punerea în libertate consecutivă a hotărârii Curții de apel din Linz, adoptată ca urmare a admiterii recursului dlui Toth; din aceasta trebuie scăzut timpul în care petiționarul a executat o pedeapsă cu închisoarea. Perioada se întinde deci pe durata de doi ani, o lună și două zile.

¹ La 8 mai 1989, Comisia reține cererea în ceea ce privește durata detenției provizorii și procedura în fața Curții de apel din Linz. În raportul său din 3 iulie 1990, ea conchide că s-au violat prevederile art. 5 § 3 și 4 (unanimitate).

Poate fi considerată rezonabilă? Mai întâi, Curtea examinează justificarea detenției. Jurisdicțiile competente se puteau teme, în mod rezonabil, ca inculpatul să nu se dedea la noi acte delictuale, având în vedere natura infracțiunilor precedente și numărul pedepselor suportate în consecință. Autoritățile judiciare și-au întemeiat deciziile pe motive potrivite să explice într-o manieră adecvată de ce acestea au judecat ca determinant pericolul fugii. Pe scurt, motivele avansate pentru respingerea cererilor de punere în libertate erau în același timp pertinente și suficiente.

În ceea ce privește conducerea procedurii, din dosar rezultă că jurisdicțiile austriece nu au acționat, în speță, cu toată promptitudinea necesară. Într-adevăr, lungimea procedurii nu pare a fi, în esență, imputabilă nici complexității cauzei și nici comportamentului petiționarului; infracțiunile reproșate lui S. Toth îmbrăcau un caracter destul de banal și repetat, iar recursurile acestuia, din care multe erau încă de la început sortite eșecului, nu au încetinit deloc examinarea cauzei. În schimb, ritmul instrucției a suferit mult de pe urma comunicării în întregime a dosarului la jurisdicția competentă nu numai cu prilejul fiecărei cereri de punere în libertate și a fiecărui recurs al celui interesat, dar și cu ocazia fiecărei cereri a judecătorului de instrucție sau a ministerului public vizând prelungirea detenției în litigiu. Preferat utilizării fotocopiilor, practică obișnuită în alte state membre al Consiliului Europei, și ducând în fapt la suspendarea instrucției, un asemenea du-te-vino se împacă greu cu importanța dreptului la libertate garantat de art. 5 § 1 din Convenție. În consecință, s-a violat art. 5 § 3 (unanimitate).

4. – Potrivit dlui Toth, Curtea de apel din Linz n-ar fi urmat o procedură în contradictoriu nici când a statuat asupra cererilor sale de punere în libertate, nici când aceasta a autorizat prelungirea detenției provizorii, ceea ce a încălcat art. 5 § 4.

Asupra primului punct, guvernul ridică o excepție preliminară, dedusă din aceea că dl Toth nu ar fi formulat, în termenul de 6 luni deschis de art. 26 din Convenție, nici o plângere în fața Comisiei privind absența sa și a avocatului său în momentul examinării recursurilor contra deciziei Tribunalului regional din Salzburg de respingere a cererilor de punere în libertate. În baza propriei sale jurisprudențe și a ansamblului pieselor dosarului Comisiei, Curtea respinge această excepție (unanimitate).

Curtea examinează temeinicia plângerii petiționarului. Curtea de apel din Linz s-a pronunțat asupra recursurilor dlui Toth fără să fi convocat și nici audiat pe acesta și pe avocatul său, în timp ce un membru al parchetului general a asistat la audierile cauzei și a putut să răspundă la întrebările Curții. Or, Toth nu a avut posibilitatea de a combate într-un mod potrivit motivele invocate pentru justificarea menținerii sale în detenție. Eventualele întrebări ale Curții de apel ar fi permis avocatului general să-și expună părerile; inculpatul ar fi putut acolo să dea răspunsuri care ar fi meritat, din partea judecătorilor, o examinare prealabilă a deciziei lor. Din lipsa garantării

egalității de tratament, procedura nu a fost în realitate în contradictoriu. În consecință, s-a violat art. 5 § 4 în legătură cu acest punct (8 voturi pentru, 1 împotriva).

DI Toth prezenta o plângere analogă în ceea ce privește procedurile angajate în fața Curții de apel de către judecătorul de instrucție vizând prelungirea detenției provizorii. Curtea apreciază că aceste proceduri nu țineau de prevederile art. 5 § 4 (8 voturi pentru, 1 împotriva), căci ele urmăreau să fixeze o perioadă maximă de detenție și se distingueau astfel de „recursul” oferit de acest text celui interesat.

5. – În temeiul art. 50, Curtea respinge cererea privind un prejudiciu material, deoarece detenția provizorie a fost dedusă în întregime din durata pedepsei; în ceea ce privește daunele morale, Curtea decide ca fiind suficient compensate prin hotărârea sa (unanimitate).

DI Toth nu a solicitat rambursarea cheltuielilor judiciare în fața organelor de jurisdicție de la Strasbourg deoarece a beneficiat de asistență judiciară. Pentru cheltuielile și taxele determinate de folosirea unuia din avocații săi în fața jurisdicțiilor austriece, Curtea i-a acordat petiționarului suma de 7.853,40 șilingi austrieci (unanimitate).¹

6. Bibliografie

- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.). – „Jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme de 1989 à 1991”, *A.F.D.L.*, 1991, p. 581 și urm.
- MARCUS-HELMONS (S.). – „La durée de la détention provisoire et la nécessité d’une procédure contradictoire lors des demandes d’élargissement”, *R.T.D.H.* 1993, p. 544–548.
- MERRILLS (J.G.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1989”, *B.Y.B.I.L.* 1992, p. 556–558.
- SUDRE (F.). – „Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme – 1991”, *R.U.D.H.* 1992, nr. 1–2, p. 1 și urm.
- WARBRICK (C.). – „The European Convention on Human Rights”, *Y.E.L.* 1991, p. 561.

49. CAZUL CIVET contra FRANȚEI – Efectivitatea recursului în casație, în materia duratei detenției provizorii

1. – *DI. Daniel Civet, resortisant francez, s-a născut în 1947 și este în prezent deținut la Aiguebelle (Franța).*

În cadrul unei instrucții penale inițiate împotriva sa pentru acuzația de violuri, el este inculpat și plasat în detenție provizorie la 7 octombrie 1993 de către un judecător de instrucție din Saint-Etienne. El prezintă un anumit număr de cereri de punere în libertate, începând cu luna mai 1994, care sunt toate respinse de către judecătorul de instrucție și de camera de acuzare a Curții de

¹ O circulară a ministrului justiției, din 5 octombrie 1992, a invitat membrii parchetului să nu mai uzeze, până la adoptarea unui amendament supus Parlamentului în ianuarie 1993, de dreptul lor de a participa la dezbateri în fața jurisdicțiilor de apel, conform art. 35 § 2 din Codul de procedură penală. Această circulară prevede, de asemenea, fotocopierea dosarului pentru a evita întârzierile cauzate de termenele de transmitere ale acestuia unui alt tribunal în caz de recurs.

Apel din Lyon. Printr-o hotărâre din 4 octombrie 1994, el este de asemenea declarat decăzut din singurul său recurs în casație îndreptat împotriva unei hotărâri care confirmă respingerea cererii sale de punere în libertate. La 27 iunie 1996, primește o condamnare de drept comun cu o pedeapsă privativă de libertate de 10 ani, din partea Curții cu jurați a departamentului Loire.

2. – În petiția sa din 17 martie 1995 adresată Comisiei, dl Civet se plânge de durata detenției sale provizorii; el invocă articolul 5 § 3 al Convenției.¹

• **Hotărârea din 28 septembrie 1999 (marea cameră)**

3. – Guvernul susținea ca argument principal, așa cum o făcuse și în fața Comisiei, că dl. Civet nu epuizase căile de recurs interne, deoarece nu uzase de mijlocul ce rezultă din articolul 5 § 3, pentru a-l supune examinării Curții de Casație. El afirma că recursul în casație constituia un demers care trebuia întreprins în materie de detenție provizorie.

4. – Conform constatării Curții, Curtea de Casație este efectiv legată de faptele stabilite în mod suveran de camera de acuzare. Această situație se justifică prin natura recursului în casație, care constituie o cale de atac cu o finalitate diferită de cea a apelului. Posibilitățile de casare fiind limitate prin dispozițiile articolului 591 din Codul de procedură penală la încălcările legii, nu intră în atribuțiile Curții de Casație de a reveni, așa cum o face o curte de apel, asupra aprecierii elementelor de fapt.

Însă, după opinia Curții, acesta nu este un motiv pentru a considera „faptele“ și „dreptul“ ca pe niște domenii radical separate și pentru a ne mulțumi cu un raționament care duce la negarea întrepătrunderii și complementarității acestora. În pofida competenței sale, care se limitează la mijloacele „în drept“, Curtea de Casație nu are mai puțin ca misiune controlul concordanței între, pe de o parte, faptele stabilite de judecătorii de fond și, pe de altă parte, concluzia la care aceștia din urmă au ajuns pe baza acestor constatări. Astfel, dincolo de o examinare a conformității cu legile a hotărârii care îi este deferită, Curtea de Casație verifică dacă și camera de acuzare și-a motivat în mod adecvat decizia de menținere în detenție, în lumina faptelor speței. În caz contrar, această decizie suferă o casare. Din acel moment, Curtea de Casație are mijloacele de a aprecia, pe baza unei examinări a procedurii, respectarea de către autoritățile judiciare a termenului rezonabil, conform cerințelor articolului 5 § 3.

În rezumat, neutilizând calea de recurs în casație, Dl. Civet nu a dat jurisdicțiilor franceze ocazia pe care articolul 35 (fostul articol 26) o pune la dispoziția statelor contractante, având ca finalitate să le faciliteze acestora evitarea sau îndreptarea violărilor invocate împotriva lor. Excepția de neepuizare a căilor de recurs interne se vedește deci a fi întemeiată (douăsprezece voturi contra cinci).

¹ În raportul său din 16 aprilie 1998, Comisia formulează un aviz potrivit căruia a avut loc o violare a articolului 5 § 3 (douăsprezece voturi contra trei).

5. Bibliografie

- BACHELET (O.) – „Le recours en cassation et le non-épuisement des voies de recours inermes: l'affaire Civet (arrêt du 28 septembre 1999)”. Cahiers du *CREDDHO* n°6. 2000. p. 135-141.
- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.) – „L'activité de la Cour européenne des droits de l'homme en 1998 și 1999”. *A.F.D.I.* 1999, p. 747-766.
- DECAUX (E.) și TAVERNIER (P.) – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme – année 1999”. *J.D.J.* 2000. p. 123-124.
- FAVREAU (B.) – „La Cour de cassation contrôle-t-elle effectivement le „délai raisonnable” de la détention provisoire de l'article 5 §3 de la Convention?”. *Les Annonces de la Seine*. supplément au n° du 2 avril 2001, *Le Journal des droits de l'homme*, p. 1-5.
- LAMBERT (P.) – „La Cour européenne des droits de l'homme – année 1999”. *J.T.D.E.* 2000. p. 34 și urm.
- MASSIAS (F.) – „Droits de l'homme”, *R.S.C.D.P.C.* 1999. p. 239-247.
- SUDRE (F.) – „Droit de la Convention européenne des droits de l'homme” *J.C.P.* 2000. édition générale, n° 5, I, 203.
- SUDRE (F.) și alții – „Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme: affaires française (1999)”. *R.D.P.* 2000, p. 705-706.
- TITIUN (P.) – „L'arrêt Civet ou variations sur le thème de l'épuisement des voies de recours”. *R.Q.D.I.* 2000. p. 309-321.

C. Dreptul de a introduce un recurs

(articolul 5 § 4)

1. Vagabonzii și recidiviștii

50. CAZUL DE WILDE, OOMS ȘI VERSYP contra BELGIEI – Internare de vagabonzi și recurs pentru contestarea legalității acesteia

1. – *Dl Jacques De Wilde, născut în Belgia în 1928, și-a petrecut o mare parte din copilărie în orfelinate. La vârsta majoratului, el se angajează în Franța în Legiunea străină, unde servește timp de șapte ani și jumătate. Titular al unui livret de pensie de invaliditate de război de 50% și a unui livret de pensie militară de retragere, el primește de la autoritățile franceze o sumă care se ridică în 1966 la peste 3.000 FB pe trimestru. Ocazional, el exercită meseria de muncitor agricol. La 18 aprilie 1966, se prezintă la Comisariatul de poliție din Charleroi unde declară că a căutat în zadar de muncă și că nu are nici casă, nici bani, consulatul Franței nefiind de acord să-i remită un avans din viitoarea tranșă a pensiei sale. Poliția îl deferă ofițerului ministerului public și cere un buletin de informații care arată că, în perioada aprilie 1951 – noiembrie 1965, dl De Wilde a suferit treisprezece condamnări corecționale sau de competența poliției și a fost de cinci ori pus la dispoziția guvernului pentru vagabondaj. A doua zi,*

Tribunalul de poliție din Charleroi îl pune la dispoziția guvernului pentru a fi închis într-o închisoare de cerșetori timp de doi ani. J. De Wilde își recapătă libertatea la 16 noiembrie 1966, în baza deciziei ministrului justiției. Detenția sa a durat aproape șapte luni, din care trei luni reprezentând închisoare corecțională pentru furt simplu.

Dl Franz Ooms, născut în 1934, se duce la 21 decembrie 1965 la comisariatul de poliție din Namur pentru a fi plasat ca vagabond, dacă un serviciu social nu-i găsește o ocupație, să poată fi hrănit și găzduit în așteptarea unui serviciu permanent: el precizează că și-a pierdut serviciul de montor de șarpante și că mama sa nu-l mai poate întreține. În aceeași zi, Tribunalul de poliție din Namur îl pune la dispoziția guvernului pentru a fi internat într-o casă de refugiu. El este pus în libertate din oficiu la exact un an de la această decizie.

În ceea ce-l privește pe dl Edgard Versyp, el s-a născut în 1911 și exercită, cel puțin din când în când, meseria de desenator. La 3 noiembrie 1965, se prezintă la poliția din Bruxelles și, declarându-se fără domiciliu, serviciu și venituri, el cere cu insistență trimiterea într-o casă de refugiu. A doua zi, oficiul de readaptare socială îl preia în sarcină și atestă că nimic nu se opune ca Versyp să fie deferit parchetului: bine cunoscut de oficiu prin apatia, trândăvia și înclinația sa pentru băutura, E. Versyp determinase eșecul eforturilor desfășurate altădată pentru a-l reclasa. Câteva ore mai târziu, tribunalul de poliție din Bruxelles îl pune la dispoziția guvernului pentru a fi închis într-o închisoare de cerșetori timp de doi ani. La 10 august 1967, după mai bine de un an și nouă luni de internare, E. Versyp își recapătă libertatea în virtutea unei decizii ministeriale. Cu câteva zile mai înainte, directorul instituției exprimase o opinie favorabilă la o cerere de liberare a celui în cauză.

2. – *De la intrarea în vigoare a legii din 27 noiembrie 1891 pentru reprimarea vagabondajului și a cerșetoriei, vagabondajul nu mai constituie prin el însuși o infracțiune penală. Orice individ găsit în această situație este arestat și tradus în fața tribunalului de poliție, compus dintr-un judecător unic, judecătorul de pace. Înfățișarea la judecată are loc în următoarele douăzeci și patru de ore, dar dacă persoana respectivă o cere, îi este acordat un termen de trei zile pentru a-și pregăti apărarea. Nici De Wilde, nici Ooms, nici Versyp nu au uzat de acest drept.*

Dacă, după ce a verificat identitatea, vârsta, starea fizică și mentală și genul de viață ale persoanei aduse în fața lui, judecătorul de pace apreciază că este vorba de un vagabond, sunt aplicate dispozițiile art. 13 sau 16 din legea din 1891.

Primul articol privește cerșetorii de profesie și indivizii care trăiesc în stare de vagabondaj din trândăvie, beție sau din cauza dereglării moravurilor. Judecătorul îi pune la dispoziția guvernului pentru a fi închiși într-o închisoare de cerșetori, cum a fost cazul petiționarilor Jacques de Wilde și Edgard Versyp, timp de cel puțin doi ani și cel mult șapte ani. Internarea figurează în cazierul judiciar și antrenează anumite incapacități electorale.

Cel de-al doilea articol – care a fost aplicat dlui Ooms – vizează indivizii găsiți în stare de vagabondaj sau cerșind fără nici una din circumstanțele menționate la art. 13. Internarea are loc într-o casă de refugiu pentru o durată nedeterminată, dar care, în nici un caz, nu trebuie să depășească un an.

Deciziile adoptate de judecătorul de pace pe baza acestor două articole sunt considerate ca acte administrative și nu ca judecătii. Ele nu sunt susceptibile nici de contestație, nici de apel și – exceptând excesul de putere – nici de recurs în casare.

Constrânși să muncească, internații au dreptul la un salariu zilnic din care sunt operate rețineri cu titlu de „cheltuieli de gestiune” și pentru a forma suma de ieșire (2.000 FB la data respectivă).

3. – *Cei trei vagabonzi sesizează Comisia în 1966, respectiv la 17 iunie, 20 mai și 16 august. Ei invocă art. 4, 5 §§ 1, 3 și art. 4, 6 §§1 și 3 b) și c), art. 7, 8 și 13 din Convenție; De Wilde și Versyp reclamă, de asemenea, nerespectarea art. 3.¹*

• Hotărârea din 18 noiembrie 1970 (plenul Curții) – Chestiune de procedură (seria A nr. 12)

4. – La audierea din 17 noiembrie 1970, delegatul principal al Comisiei informează Curtea că delegații au intenția de a fi asistați de către avocatul Magnée, de la Baroul din Bruxelles, care va furniza Curții explicații complementare asupra unor aspecte ale cauzei.

Agentul guvernului belgian se opune acestei inițiative dintr-o dublă rațiune: trebuie să existe prezumția conform căreia Comisia este suficient de clarificată asupra aspectelor în chestiune, deoarece aceasta a adoptat raportul său final. Avocatul Magnée exprimându-se deja în fața Comisiei, ca avocat pentru cei trei petiționari, el nu poate pleda fără să nesocotească prevederile art. 44 din Convenție, potrivit căruia numai statele contractante și Comisia au calitatea de a se prezenta în fața Curții.²

Respingând aceste obiecții, Curtea dă permisiunea delegaților privind intenția acestora de a da posibilitatea avocatului Magnée să-i asiste la audieri (16 voturi pentru, 1 împotrivă). Într-adevăr, art. 29 § 1 din Regulamentul

¹ În 1967, Comisia dispune conexasia cererilor declarându-le admisibile, și la 19 iulie 1969, ea adoptă raportul său. Comisia a tras concluzia violării art. 4 (9 voturi pentru, 2 împotrivă), art. 5 § 4 (9 voturi pentru, 2 împotrivă) și art. 8 (10 voturi pentru, 1 împotrivă), dar nu și a violării art. 3 (unanimitate) și art. 5 § 1 (10 voturi pentru, 1 împotrivă). În afară de aceste concluzii, ea judecă drept inaplicabile în speță art. 5 § 3 (unanimitate), art. 6 §§ 1 și 3 (10 voturi pentru, 1 împotrivă) și art. 7 (unanimitate). În sfârșit, ea apreciază inutil să ia în considerare art. 13 (unanimitate).

² Art. 3 din protocolul nr. 9 la Convenție, adoptat la 6.09.1990, adaugă persoanele fizice, organizațiile neguvernamentale sau grupurile de persoane care au introdus o plângere în aplicarea art. 5 din Convenție, acestea având, de asemenea, calitatea de a se prezenta în fața Curții. În acest sens, sunt și prevederile Protocolului nr. 11 al Convenției, care însă nu a intrat încă în vigoare, nefiind ratificat de către toate statele părți la Convenție (*n.l.*).

Curții autorizează delegații, dacă aceștia o doresc, să fie asistați de „orice persoană aleasă de ei”, care poate fi chemată să ia cuvântul.

• **Hotărârea din 18 iunie 1971 (plenul Curții) (seria A nr. 12)**

5. – Înaintea oricărui examen pe fond, Curtea decide asupra mai multor chestiuni de competență și admisibilitate.

Prima chestiune: are Curtea competența de a examina argumentele de neepuizare a căilor de recurs intern și de tardivitate opuse de guvernul belgian cererilor reținute de Comisie? Da, răspunde Curtea (12 voturi pentru, 4 împotriva), întemeindu-se pe prevederile art. 45 din Convenție care determină competența sa *ratione materiae* și are o deschidere cu totul generală. Desigur, Curtea trebuie mai întâi să se asigure de respectarea condițiilor definite în art. 47 și 48, dar, o dată legal sesizată, ea se bucură de jurisdicție deplină și poate deci să judece toate chestiunile de drept și de fapt care se vor pune în timpul examinării cazului. Așadar, nu se vede cum ar scăpa competenței sale problemele de interpretare și aplicare a art. 26 ridicate în fața ei.

6. – A doua chestiune: nu trebuie oare guvernul belgian declarat ca fiind decăzut din drept? În această privință, Curtea stabilește o distincție. Guvernul nu este decăzut din dreptul de a se prevala de regula epuizării în ce privește ordonanțele judecătorilor de pace din Charleroi, Namur și Bruxelles (unanimitate). La două luni după decizia Comisiei asupra admisibilității, Consiliul de Stat adoptase o hotărâre răsturnând jurisprudența sa și declarând admisibil și justificat un recurs în anulare împotriva unei ordonanțe de internare pentru vagabondaj. Atunci, guvernul invitase, în zadar, Comisia să dea o a doua decizie asupra admisibilității pentru a constata că petiționarii aveau la dispoziția lor o cale de recurs pe care ei nu au utilizat-o. În schimb, guvernul este decăzut din dreptul de a se prevala de tardivitatea plângerii dlui Versyp (unanimitate) și de regula epuizării în ceea ce privește deciziile ministrului justiției de respingere a cererilor de punere în libertate ale celor trei petiționari (unanimitate). În fața Comisiei, guvernul nu a invocat niciodată art. 26 asupra acestor două aspecte.

7. – A treia chestiune: este fondat argumentul de neepuizare a căilor de recurs intern opus de guvern plângerilor în legătură cu ordonanțele de internare? Nu, apreciază Curtea (unanimitate). Ea respinge argumentul obținut din răsturnarea jurisprudenței Consiliului de Stat în ceea ce privește admisibilitatea recursurilor contra ordonanțelor menționate. Nu se poate reproșa petiționarilor de a fi adoptat o conduită conformă opiniei pe care guvernul o exprima la Strasbourg înainte de schimbarea jurisprudenței în chestiune și care prevala la data respectivă în Belgia. În afară de aceasta, o dată cunoscută decizia Consiliului de Stat, petiționarii nu au avut ocazia de a profita de posibilitatea de recurs care părea că se deschide, deoarece termenul legal de șazeci de zile expirase de mult timp.

8. – Pe fond și în loc de preambul, Curtea înlătură argumentația guvernului belgian potrivit căreia petiționarii se prezentaseră de bunăvoie la poliție, iar internarea lor rezultase dintr-o cerere explicită pentru Ooms și Versyp și implicită pentru De Wilde, în așa fel încât ea nu putea trece drept o privare de libertate. De ce? Faptul de a se prezenta la poliție în vederea unei internări poate fi inspirat de disperare sau de o sărăcie trecătoare și nu implică în mod necesar că solicitantul se găsește în stare de vagabondaj. Apoi, îndeosebi, dreptul la libertate îmbracă o prea mare importanță într-o „societate democratică” pentru ca o persoană să piardă beneficiul acesteia prin simplul fapt că se constituie prizonieră. O detenție ar putea încălca art. 5 chiar când individul însuși ar fi acceptat-o.

9. – Studiind cazul în lumina art. 5 § 1, Curtea constată că De Wilde, Ooms și Versyp aveau calitatea de vagabond și puteau face obiectul unei detenții, cu condiția ca ea să fi fost ordonată de către autoritățile competente și conform procedurii legale belgiene. Ea nu dovedește nici ilegalitate nici arbitrar în cazul punerii celor trei petiționari la dispoziția guvernului și nu există nici o rațiune de a considera detenția rezultată ca incompatibilă cu art. 5 § 1e) (unanimitate).

10. – Curtea pune apoi concluzia privind inaplicabilitatea art. 5 § 3, vagabondajul în dreptul belgian neconstituind o infracțiune (unanimitate).

11. – Deși nu a indicat existența vreunei violări a paragrafului 1 din art. 5, Curtea cercetează dacă lucrurile sunt la fel cu privire la paragraful 4 deoarece respectarea acestuia din urmă nu decurge automat din respectarea primului. În această privință, petiționarii se plâneau că nu au dispus de nici un recurs atât împotriva deciziilor care prescriau detenția, cât și contra respingerii cererilor de punere în libertate.

În privința primului punct – deciziile de internare –, Curtea începe prin a examina condițiile în care au compărut în fața judecătorului de pace De Wilde, Ooms și Versyp. În concepția sa, art. 5 § 4 se mulțumește cu intervenția unui organ unic, dar cu condiția ca procedura urmată să aibă un caracter judiciar și să dea celui interesat garanții adaptate la natura privării de libertate respective. Or, privarea de libertate de care se plâneau petiționarii seamănă cu cea aplicată de o jurisdicție penală. Astfel, procedura aplicabilă nu trebuia să le furnizeze garanții sensibil inferioare celor existente în materie penală în statele membre ale Consiliului European. Procedura prevăzută de legislația belgiană, constată Curtea, poartă amprenta caracterului administrativ al deciziei de adoptat și nu asigură garanții comparabile celor valabile pentru detențiile din materie penală. Se înțelege greu că persoanele arestate pentru vagabondaj ar trebui să se mulțumească cu o procedură atât de sumară, în timp ce indivizii pasibili de pedepse mai scurte decât măsurile prevăzute de legea din 1891 beneficiază de largi garanții ale Codului de procedură penală. Desigur, procedura belgiană prezintă anumite aspecte judiciare, ca publicitatea interogatoriului celui interesat, ca și a pronunțării deciziei, însă acestea nu sunt suficiente pentru a da judecătorului de pace caracterul unui „tribunal” dacă se ține seama, cum

se cuvine, de gravitatea mizei: o lungă privare de libertate însoțită de diverse consecințe dezonorante. Pe scurt, ar fi trebuit ca o cale de recurs să se deschidă pentru De Wilde, Ooms și Versyp. Deci, în cauză s-a violat art. 5 § 4 (9 voturi pentru, 7 împotriva).

În schimb, asupra celui de-al doilea punct – respingerea cererilor de punere în libertate adresate de petiționari autorităților administrative – , Curtea decide că acest articol nu a fost încălcat (15 voturi pentru, 1 împotriva). Dacă ministrul justiției n-ar fi respectat legea din 1891, respingând cererile de punere în libertate, dnii De Wilde, Ooms și Versyp ar fi putut sesiza Consiliul de Stat, însă nici unul dintre ei nu pretinde să se fi aflat în unul din cazurile în care legea reclamă ca internarea să ia sfârșit. De asemenea, ei ar fi putut să susțină în fața Consiliului de Stat că detenția lor violase art. 5 § 1 care este direct aplicabil în dreptul belgian, îndeosebi pentru că ei pierduseră calitatea de vagabond ca urmare a unor circumstanțe noi.

12. – Constatând o încălcare a art. 5 § 4, Curtea judecă inutil să examineze dacă art. 6 se aplica în speță și, în caz afirmativ, dacă el a fost respectat. În ceea ce privește art. 7, el nu poate fi luat în considerare pentru că vagabondajul nu constituie o infracțiune, iar petiționarii nu au fost condamnați la nici o pedeapsă.

13. – Contrar Comisiei, Curtea consideră că paragraful 3 a) al art. 4 nu a fost violat (unanimitate). El autorizează munca cerută în mod normal persoanelor private de libertate în virtutea art. 5 § 1 e), care nu a fost încălcat în cazul petiționarilor. În afară de aceasta, obligația de a munci impusă acestora din urmă nu a depășit limitele unei obligații „normale“, căci ea urmărea reclasarea lor și se baza pe un text general al cărui echivalent este prezent în mai multe state membre ale Consiliului Europei.

14. – În timpul internării, De Wilde, Ooms și Versyp au suferit un anumit control al corespondenței lor. Recunoscând că acest control constituia o ingerință în exercitarea unui drept garantat de art. 8 § 1, Curtea constată că o asemenea ingerință era prevăzută de lege și că autoritățile belgiene nu au încălcat limitele puterii de apreciere pe care le lasă statelor art. 8 § 2. În plus, nimic nu arată că a existat o discriminare sau o deturnare de putere în detrimentul petiționarilor. Așadar, art. 8 nu a fost încălcat (unanimitate).

15. – De asemenea, Curtea nu observă nici un fel de încălcare a art. 3, invocat de dnii De Wilde și Versyp care se plâneau de sancțiuni disciplinare suferite din cauza refuzului lor de a munci (unanimitate).

16. – În sfârșit, petiționarii invocau art. 13: ei se plâneau că nu au dispus de un recurs efectiv în fața unei instanțe naționale pentru a obține protecția drepturilor garantate de art. 5, 3, 4, 6, 7 și 8. În măsura în care ea a constatat o încălcare a art. 5 § 4, Curtea nu cercetează dacă situația este identică și în ce privește art. 13 (unanimitate). Cât despre celelalte capete de cerere, ea se limitează să arate că art. 3–8 sunt aplicabile în mod direct în dreptul belgian și că deciziile administrative contestate de către petiționari ar fi putut fi deferite Consiliului de Stat: deci art. 13 nu a fost încălcat (unanimitate).

17. – Fiind victime ale unei violări a art. 5 § 4, Curtea rezervă petiționarilor De Wilde, Ooms și Versyp dreptul de a cere satisfacție echitabilă.

• **Hotărârea din 10 martie 1972 (plenul Curții) – Aplicarea articolului 50 (seria A nr. 14)**

18. – Avocatul petiționarilor ruga Curtea să aloce fiecăruia dintre clienții săi o indemnizație de 300 FB pentru fiecare zi de „detenție nelegală”. La rândul său, guvernul belgian pretindea că aceste cereri nu erau admisibile, deoarece nu au fost epuizate toate căile de recurs intern. El invoca în același timp art. 26, valabil și pentru cererile de indemnizare, și art. 50, pentru că petiționarii n-ar fi dovedit modul imperfect în care dreptul belgian ar permite ștergerea violării Convenției constatate prin hotărârea din 18 iunie 1971.

19. – Curtea respinge ambele argumente și declară admisibile cererile de indemnizare (unanimitate). Pe de o parte, acestea din urmă au legătură cu faza ultimă a unei proceduri angajate în fața Curții și nu constituie cereri noi, astfel că art. 26 este inaplicabil. Pe de altă parte, în absența unei indicații exprese a voinței redactorilor Convenției, art. 50 nu consacră, în substanță, aceeași regulă ca art. 26. În rest, art. 50 acoperă ipoteza în care imposibilitatea de *restitutio in integrum* rezultă din însăși natura lezării.

Totuși Curtea declară că cererile de indemnizare nu sunt întemeiate (14 voturi pentru, 1 împotriva). Pentru ca ele să poată să fie primite ar fi trebuit ca privarea de libertate a petiționarilor De Wilde, Ooms și Versyp să fi decurs din absența oricărui drept de a recurge la un tribunal competent pentru a statua asupra legalității detenției lor. Or, în hotărârea pronunțată asupra fondului, Curtea n-a arătat nici un motiv de a considera punerea celor trei petiționari la dispoziția guvernului și detenția rezultată din aceasta ca ilegale sau arbitrară. În consecință, ea nu vede cum exercitarea unui recurs de pură legalitate, conform exigențelor art. 5 § 4, le-ar fi permis să obțină mai devreme punerea în libertate. Pe de altă parte, cei interesați au beneficiat de asistență judiciară gratuită în fața Comisiei, apoi pe lângă delegații acesteia, și nu au făcut caz de cheltuielile pe care le-ar fi angajat fără să le acopere. În sfârșit, Curtea nu observă în speță nici un prejudiciu moral care ar fi putut decurge din absența unui recurs răspunzând condițiilor art. 5 § 4.¹

20. Bibliografie

AMODIO (E.). – „Il controllo sui provvedimenti restrittivi della libertà personale in una recente pronuncia della Corte europea dei diritti dell'uomo”. *L'indice penale* 1971, p. 522-528.

CALLEWAERT (J.), DEJEANT-PONS (M.) și SANSONETIS (N.). – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme relative à l'article 50 de la C.E.D.H.”. *R.U.D.H.* 1990, p. 71-72.

¹ O lege din 6 august 1971 a deschis căi de recurs contra deciziilor emise de tribunalele de poliție în materie de vagabondaj și cerșetorie.

- GARCIA DE ENTERRIA (E.) (éd). – „El sistema europeo de protección de los derechos humanos”, Madrid, Civitas, 1983, p. 319–349.
- HARRIS (D.J.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1971–1972” *B.Y.B.I.L.* 1972–1973, p. 463–470 și 477–482.
- KNOPS (E.). – „Les affaires de vagabondage”, *C.D.E.* 1972, p. 564–602.
- MARCUS-HELMONS (S.) și DAUBIE (C.). – „Observations relatives aux arrêts De Wilde, Ooms et Versyp des 18 juin 1971 et 10 mars 1972”, *R.D.I.D.C.* 1972, p. 244–266.
- MCCARTHY (T.E.). – „The international protection of human rights: ritual or reality? The vagrancy cases before the European Court of Human Rights”, *I.C.L.Q.* 1976, p. 261–291.
- PELLOUX (R.). – „Les arrêts de la Cour européenne des droits de l’homme dans les affaires de vagabondage”, *A.F.D.I.* 1972, p. 443–454.
- PIZZORUSSO (A.). – „Nota”, *Foro it.* 1971, IV col. 231–232.
- SUDRE (F.) și alții – „Les grands arrêts de la Cour européenne des droits de l’homme”, Paris, PUF, 2003, p. 147–155.
- VANWELKENHUYZEN (A.). – „Le respect des droits de l’homme et la législation belge pour la répression du vagabondage et de la mendicité”, *R.B.D.I.* 1973, p. 351–372.
- VELU (J.). – „Observations”, *J.T.* 1971, p. 341–346.

51. CAZUL VAN DROOGENBROECK contra BELGIEI – Internarea unui recidivist și recurs pentru contestarea legalității acesteia

1. – *Di Valery Van Droogenbroeck, născut în 1940 și de naționalitate belgiană, nu exercită nici o profesie permanentă. În iulie 1970, Tribunalul corecțional din Bruges îi aplică doi ani de închisoare pentru furt și tentativă de furt prin efracție cu folosirea de chei false. Constatând că este vorba de un recidivist manifestând o tendință persistentă către delincvență, el îl condamnă între altele și la zece ani de „punere la dispoziția guvernului”, în aplicarea legii „de apărare socială” din 1 iulie 1964. Cel interesat sesizează în zadar Curtea de apel în Gand, care confirmă decizia în octombrie 1970, apoi Curtea de casație, care respinge recursul în ianuarie 1971. La expirarea pedepsei sale principale în iunie 1972, Van Droogenbroeck beneficiază mai întâi de un regim de semilibertate destinat să-i asigure reintegrarea în societate, însă noi urmăriri penale antrenează încarcerarea sa în mai multe rânduri, apoi, de patru ori, internarea în baza deciziei din 1970. El rămâne, îndeosebi, internat din 21 decembrie 1977 la 18 martie 1980, dată la care Curtea de apel din Gand ridică efectele acestei decizii.*

2. – *Potrivit jurisprudenței belgiene, punerea la dispoziția guvernului a recidiviștilor și delincvenților, de obicei, se analizează ca o pedeapsă și nu ca o măsură de siguranță. Ea se adaugă la o pedeapsă principală privativă de libertate, aplicată în același timp cu aceasta, și începe să fie executată după îndeplinirea aceleia. Ea este valabilă pentru o perioadă*

¹ La 30 septembrie 1983 a intrat în vigoare o lege privind modificarea legii asupra sănătății mintale.

determinată de lege: douăzeci de ani, zece ani sau de la cinci la zece ani, după caz. Judecătorul trebuie să o dispună dacă există recidivă de infracțiuni, dar este vorba de o simplă posibilitate în celelalte cazuri, ca cel în care se afla petiționarul. Legea lasă guvernului – în cazul de față, ministrul justiției – o largă putere discreționară în ce privește modalitățile de executare: internare, semilibertate, libertate sub tutelă sau probațiune.

3. – În fața Comisiei, pe care o sesisează la 16 aprilie 1977, Van Droogenbroeck pretinde că se află în stare de servitute și constrâns la muncă, încalcându-se art. 4 § 1 și 2 din Convenție. El susține, în afară de aceasta, că privarea sa de libertate, decisă, după el, de către ministrul justiției și nu de către un tribunal, încalcă paragraful 1 din art. 5 și că nu a beneficiat de un control judiciar al legalității internărilor sale, așa cum ar fi cerut prevederile paragrafului 4 din același articol.¹

• **Hotărârea din 24 iunie 1982 (plenul Curții) (seria A nr. 50)**

4. – A încălcat Belgia art. 5 § 1? Alineatul a) din acest paragraf fiind singurul avut în vedere, Curtea cercetează dacă internarea suferită de Van Droogenbroeck a avut loc „după condamnarea” de către Curtea de apel din Gand, termenul „după” având un sens causal și cronologic. Ea constată că între decizia judiciară și privarea de libertate există o legătură suficientă, deoarece puterea de apreciere încredințată ministrului justiției se exercită în interiorul unui cadru trasat atât prin lege, cât și prin condamnarea propriu-zisă.

Într-adevăr, pentru a alege forma pe care o va îmbrăca executarea măsurii de punere la dispoziția guvernului, ministrul nu se bucură de o libertate absolută: el trebuie să evalueze gradul de „periculozitate” al persoanei în cauză, ca și perspectivele acesteia de a fi reintegrată în societate pe termen scurt sau mediu. Cu ajutorul serviciilor sale, el poate urmări îndeaproape și la intervale apropiate evoluția celui în cauză, dar prin aceasta chiar legătura dintre deciziile sale de menținere a privării de libertate sau de reinternare și decizia sau hotărârea inițială slăbește puțin câte puțin, o dată cu trecerea timpului. Această legătură ar risca să se rupă în timp, dacă deciziile menționate ar ajunge să se fondeze pe motive străine obiectivelor legiuitorului și judecătorului (protejarea societății și sancționarea recidivistului) sau să se bazeze pe o apreciere nerațională în lumina acestor obiective.

În concepția Curții, în cazul în speță nu s-a produs o asemenea ruptură, iar internarea lui Van Droogenbroeck nu s-a transformat într-o privare de libertate arbitrară: autoritățile belgiene au dat dovadă de răbdare și încredere față de petiționar, respectând exigențele Convenției care se potrivesc cu o relativă indeterminare a sentinței și nu constrâng statele contractante să

¹ În raportul său din 9 iulie 1980, Comisia formulează avizul că s-a violat paragraful 4 din art. 5 (unanimitate), dar nu și paragraful 1 (10 voturi pentru, 2 împotriva) și nici art. 4 (unanimitate).

încredințe judecătorilor un control general al aplicării pedepselor. Așadar, nu s-au violat prevederile art. 5 § 1 (unanimitate).

5. – În ceea ce privește art. 5 § 4, guvernul belgian apăra două teze, una principală, cealaltă subsidiară.

Guvernul a pledat, în principal, că procedura urmată în 1970 și 1971 în fața Tribunalului corecțional din Bruges, apoi la Curtea de apel din Gand și la Curtea de casație, „încorporează” controlul cerut de art. 5 § 4 și că ar fi fost suficientă deci scopurilor acestui text. El susținea că punerea la dispoziția guvernului a recidiviștilor și delincvenților depinde de obicei, pentru valabilitatea acestei măsuri, de condițiile obiective nesusceptibile de a se modifica de-a lungul timpului.

Curtea respinge această teză. Ea începe prin a nota că decizia judiciară inițială deschide ministrului justiției un credit de privare de libertate a cărei durată efectivă variază, în principiu, potrivit nevoilor tratamentului și imperativelor apărării sociale. Libertatea de alegere lăsată ministrului face ca, în timpul aplicării măsurii, acesta să se întrebe asupra necesității de a lipsi de libertate sau de a continua să-l lipsească de libertate pe cel în cauză sau asupra absenței sau dispariției unei asemenea necesități. Într-adevăr, „tendința persistentă la delincvență”, despre care vorbește legea din 1964, este o noțiune contingentă prin esența acesteia, care conduce la urmărirea condamnatului în evoluția personalității și comportamentului său, în scopul adaptării statutului său la schimbarea împrejurărilor. Logica însăși a sistemului belgian pare deci să reclame un control judiciar ulterior al justificării privării de libertate. În afară de aceasta, legalitatea unei detenții se apreciază nu numai prin prisma dreptului intern, ci și prin prisma Convenției care interzice arbitrarul. Internarea unui recidivist sau delincvent din obișnuință nu s-ar mai potrivi cu prevederile Convenției, dacă aceasta ar înceta să se fondeze pe motive plauzibile și conforme finalităților legii de apărare socială. De aceea, recidivistul trebuie să poată sesiza un tribunal competent pentru a statua asupra legalității privării sale de libertate atât în timpul detenției – după un anumit timp de la începerea acesteia, apoi la intervale rezonabile – , ca și în momentul unei eventuale reinternări dacă cel în cauză se afla în libertate.

6. – Cu titlu subsidiar, guvernul susținea că existau mai multe căi de recurs conform prescripțiilor art. 5 § 4.

În primul rând, petiționarul putea să provoace sau să angajeze urmărirea pentru sechestrare arbitrară. Curtea îndepărtează această cale de recurs care tinde la constatarea unei infracțiuni imputabile unui funcționar, nu permite unui tribunal, sesizat eventual să dispună el însuși punerea în libertate a victimei, și riscă să rămână inoperantă dacă deținutul își caută apărarea în spatele ordinului autorității legitime.

În al doilea rând, petiționarul putea să sesizeze Curtea de apel din Gand cu orice litigiu născut între el și ministerul public în ceea ce privește executarea hotărârii din 20 octombrie 1970. Curtea notează că deciziile din

1897 și 1914 mergeau în acest sens, dar că acestea nu au fost confirmate de jurisprudența ulterioară.

În al treilea rând, petiționarul putea invita Curtea de apel din Gand să ridice efectele măsurii care îl afectau (art. 26 al legii din 1964). Dacă o asemenea acțiune se desfășoară în fața unui tribunal și se înconjoară de garanțiile unei proceduri judiciare, ea vizează suprimarea integrală a punerii la dispoziția guvernului, chiar atunci când cel interesat se află în libertate. Controlul nu se limitează numai la internare și privește mai puțin „legalitatea” acesteia din urmă, cât oportunitatea stingerii anticipate a pedepsei. În afară de aceasta, intervalele de trei sau chiar cinci ani, care trebuie să despartă două sesizări ale autorității, se dovedesc prea mari pentru a fi în acord cu „termenul scurt”.

În al patrulea rând, petiționarul putea să se adreseze președintelui tribunalului de primă instanță cu titlu de judecător de urgență.¹ Acest magistrat constituie evident un tribunal care se pronunță în termen scurt, atribuțiile lui fiind definite explicit de către Codul judiciar din 1967; el nu decide decât provizoriu, însă decizia sa este imediat executorie. Curtea recunoaște marele interes pe care-l prezintă diversele decizii menționate de către guvern în materie, dar arată că acestea sunt posteriore internării lui Van Droogenbroeck și nu se sprijină pe legea din 1964. Recursul la judecătorul de urgență nu i se pare că răspunde, în speță, exigențelor art. 5 § 4. Mai întâi, este vorba de probleme nedecise ale dreptului intern belgian, de o jurisprudență foarte recentă pe cale de a se forma și care se pretează la controverse; de altfel, guvernul a combătut-o în fața jurisdicțiilor naționale. Or, o cale de recurs trebuie să aibă un grad suficient de certitudine, fără de care îi lipsește accesibilitatea și efectivitatea necesare. Și apoi, decizia judecătorului de urgență nu aduce prejudicii chestiunii principale și nu îmbracă autoritatea lucrului judecat. În sfârșit, controlul legalității operat de acest judecător nu prezintă, cu certitudine, o amploare suficientă.

În al cincilea rând, petiționarul putea să întenteze o acțiune sprijinindu-se direct pe art. 5 § 4 din Convenție. Guvernul cita mai multe decizii judiciare belgiene care au admis un recurs întemeiat direct pe art. 5 § 4 pentru a contesta validitatea unei privări de libertate. Subliniind importanța și consecințele încorporării Convenției în ordinea juridică internă și a aplicabilității sale directe, Curtea notează totuși că jurisprudența belgiană pare și aici în mișcare și că nu se știe până unde va merge aceasta în afirmarea unei puteri judiciare de control. Nu este exclus ca exercitarea combinată, paralelă sau succesivă a unui recurs la judecătorul de urgență și a unei acțiuni „în principal”, pe baza art. 5 § 4, să poată conduce la un rezultat conform prescripțiilor acestui text. Cu toate acestea, un asemenea rezultat nefiind atins în speță, Curtea trage concluzia că s-a violat art. 5 § 4 (unanimitate).

¹ Juge des référés = judecătorul care, fără a fi sesizat în principal, are puterea de a ordona măsuri urgente fără ca acestora să le poată fi opusă o contestație serioasă (*n.l.*).

7. – A fost oare încălcat și art. 4? Nu, răspunde Curtea (unanimitate). Punerea la dispoziția guvernului nu l-a plasat pe Van Droogenbroeck într-o stare de „servitute” contrară art. 4 § 1. Cât despre art. 4 § 3 a), acesta autorizează munca pretinsă în mod normal persoanelor a căror privare de libertate, ca în cazul de față, nu a încălcat art. 5 § 1. În afară de aceasta, munca cerută petiționarului nu a depășit limitele „normale” în materie, îndeosebi pentru că tindea să-l ajute să se reintroducă în societate.

8. – Constatând că problema aplicării art. 50 nu se află în stare de judecată, hotărârea nu se referă la această chestiune, trimițând-o spre examinare Camerei Curții, constituită inițial pentru judecarea cazului și care se desesizase, în octombrie 1981, în favoarea plenului Curții (unanimitate).

• **Hotărârea din 25 aprilie 1983 (Cameră) – Aplicarea articolului 50 (seria A nr. 63)**

9. – Van Droogenbroeck reclama câte 6.000 FB pentru fiecare din cele 1.899 zile de detenție pe care le-ar fi trăit în condiții contrare art. 5 § 4, cu titlu de reparație a prejudiciului său material și moral, respectiv 11.394.000 FB în total, plus dobânzile aferente. Afirmând, de asemenea, că suferă de o incapacitate de muncă de 20 % imputabilă „leziunilor nervoase” pe care le-ar fi antrenat detenția sa, el solicită numirea unui medic expert și remiterea unei sume de 100.000 FB pentru acoperire la bancă, sporită și aceasta cu dobânzile respective.

Cât despre cheltuielile și onorariile de avocat cerute în numele său, acestea atingeau valoarea de 381.750 FB, respectiv 186.750 FB pentru cele două acțiuni de ridicare a efectelor măsurii luate împotriva sa și angajate în Belgia în baza legii de apărare socială și 195.000 FB pentru procedurile desfășurate în fața Comisiei și Curții.

10. – Curtea decide că Belgia trebuie să remită petiționarului suma de 20.000 FB pentru daune morale (hotărârea din 24 iunie 1982 nefiind suficientă pentru a compensa acest prejudiciu suferit de petiționar) și respinge cererea de satisfacție echitabilă pentru sumele cerute în plus (unanimitate).¹

11. Bibliografie

CALLEWAERT (J.), DEJEANT-PONS (M.) și SANSONETIS (N.). – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme relative à l'article 50 de la C.E.D.H. (4e partie)”. *R.U.D.H.* 1990, p.327-328.

¹ O lege din 17 iulie 1990 a modificat art. 25 și 26 din legea de apărare socială. Recidivistul sau delinquentul, de obicei pus la dispoziția guvernului, poate de acum înainte să: a) atace în fața camerei de consiliu decizia de internare luată de ministrul justiției; b) să prezinte acestui ministru, după un an de internare, o cerere de punere în libertate și, în caz de respingere a acesteia, să-l atace în fața unui tribunal; c) să introducă în fața camerei de consiliu, la 3 sau 5 ani de la expirarea pedepsei, o cerere de ridicare a efectelor măsurii de punere la dispoziția guvernului, cu posibilitatea unei reinnoiri la fiecare 3 sau 5 ani și a unui apel la camera de punere în acuzare.

- CASTRO-RIAL GARRONE (F.). – „Crónica de las decisiones de la Comisión y del Tribunal europeos de Derechos Humanos“, *R.I.E.* 1982, p.1011–1014.
- GARCIA DE ENTERRIA (E.) (éd). – *El sistema europeo de protección de los derechos humanos*, Madrid, Civitas, 1983, p.627–663.
- HOFMANN (R.). – „Freiheitsentzug für Rückfalltäter in Belgien – Fall Van Droogenbroeck“, *EuGRZ* 1984, p.6–14.
- KOLBERT (C.F.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1982“, *B.Y.B.I.L.* 1982, p.314–317.
- MERRILLS (J.G.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1983“, *B.Y.B.I.L.* 1983, p.334–335.
- ROLLAND (P.) și TAVERNIER (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme“, *J.D.I.* 1985, p.199–202.

2. Alienații

52. CAZUL WINTERWERP contra OLANDEI – Internarea unui alienat și recurs pentru contestarea legalității

1. – *Dl Fritz Winterwerp, născut în 1924, se căsătorește în 1956 și are mai mulți copii; el lucrează de la sfârșitul războiului la Ministerul olandez al apărării. Timp de peste cinci luni, în 1964, Winterwerp acceptă de bunăvoie un tratament într-un spital psihiatric: cu puțin timp înainte, se pare că suferise leziuni grave la creier cu ocazia unui accident.*

În mai 1968, din ordinul primarului din Amersfoort, Winterwerp este plasat, timp de trei săptămâni, într-un spital psihiatric, cu titlu de măsură de urgență; apoi, procurorul îi prelungeste termenul de detenție. La cererea soției sale, în luna iunie, judecătorul de pace de la locul de domiciliu, îi eliberează o autorizație provizorie de internare pentru o durată de șase luni. Tot la inițiativa soției sale, apoi a procurorului, autorizația este reînnoită în fiecare an de către tribunalul de arondisment din Bois-le-Duc.

Înainte ca diferitele decizii să fie luate, Frits Winterwerp nu fusese prevenit că procedura care-l privea era în curs de desfășurare. De asemenea, el nu a avut nici o posibilitate ca, direct sau prin reprezentant, să-și apere cauza în justiție sau să conteste rapoartele medicale pe baza cărora și-au întemeiat tribunalele deciziile lor.

Dl Winterwerp a cerut în patru rânduri să fie pus în libertate: el se limitează să afirme că este sănătos psihic, că a fost acuzat de săvârșirea delictelor pe nedrept și că nu constituie un pericol pentru el însuși sau pentru alții. După ce l-a audiat în 1969, Tribunalul de arondisment îi respinge cererea. În 1971, 1972 și 1973, procurorul respinge el însuși cererea ca fiind sortită eșecului fără să-l mai trimită în fața Tribunalului de arondisment.

Prin admiterea sa într-un spital psihiatric, dl Winterwerp a pierdut deplin drept capacitatea de a-și administra patrimoniul. Bunurile sale sunt astfel încredințate gestiunii unui curator numit de către Tribunalul de arondisment în 1971.

2. – *Cel interesat sesizează Comisia la 13 decembrie 1972: el se plânge că este lipsit de libertate în mod arbitrar și că nu a fost nici audiat de către un tribunal și nici înformat în legătură cu diferitele decizii care i-au prelungit internarea (art. 5 §§ 1 și 4 din Convenție). Avocatul său a introdus apoi o cerere suplimentară: pierderea, în mod automat, de către clientul său a capacității de a-și administra patrimoniul constituie o decizie asupra drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, neînsoțită de garanțiile unei proceduri judiciare (art. 6 § 1).¹*

• **Hotărârea din 24 octombrie 1979 (Cameră) (seria A nr. 33)**

3. – Hotărârea examinează, mai întâi, exigențele care decurg din expresia „detenția legală a unui alienat“ (alin. e) al art. 5 § 1). Hotărârea mai subliniază că prin Convenție nu se autorizează detenția unei persoane ca urmare a simplului fapt că ideile sau comportamentul acesteia se îndepărtează de normele predominante într-o societate dată. O tulburare mintală reală trebuie să fie demonstrată în fața autorității naționale competente, pe baza unei expertize medicale obiective, tulburarea respectivă trebuind să îmbrace un caracter sau o amploare care să justifice internarea; aceasta din urmă nu se poate prelungi, în mod valabil, fără ca o asemenea tulburare să mai persiste. În speță, Curtea apreciază că internarea dlui Winterwerp era conformă, în timpul fiecăreia din fazele sale, cu prevederile alin. e). Ea cercetează apoi dacă petiționarul a fost deținut „potrivit normelor legale“: în esență, aceste cuvinte se referă la legislația națională, dar aceasta din urmă trebuie să se conformeze ea însăși prevederilor Convenției, inclusiv principiilor generale enunțate sau implicate de Convenție. În concepția Curții, nimic nu permite să se susțină că procedura prescrisă de dreptul olandez ar fi fost încălcată. În sfârșit, hotărârea Curții afirmă că din art. 5 § 1 e) nu s-ar putea deduce dreptul unui pacient la un tratament adaptat stării sale de sănătate. Curtea concluzionează deci că art. 5 § 1 nu a fost încălcat (unanimitate).

4. – În raport cu art. 5 § 4, era vorba de a se ști dacă diferitele proceduri cărora le-a făcut obiectul dl Winterwerp îi asigurau un recurs în fața unui tribunal pentru a contesta legalitatea internării respective. Curtea examinează două aspecte.

Primul aspect: deciziile sau autorizările de internare ale lui Frits Winterwerp. Curtea începe prin a preciza hotărârea sa în cazul De Wilde, Ooms, Versyp (paragraful 236 de mai sus): dacă am interpreta paragraful

¹ În raportul său din 15 decembrie 1977, Comisia decide în unanimitate asupra existenței unei violări a art. 5 § 4, dar nu și a art. 5 § 1. Ea apreciază că nu trebuie să se pronunțe, în speță, asupra nerespectării art. 6 § 1.

4 ca exceptând detenția de la orice control ulterior al legalității, numai pentru faptul că decizia inițială a fost luată de un tribunal, ar însemna să nu respectăm scopul și obiectul art. 5 din Convenție. În ce privește perioada inițială a detenției hotărâte cu titlul de procedură de urgență, nici primarul, nici procurorul nu puteau prezenta trăsăturile distinctive ale unui tribunal. În schimb, judecătorul de pace și tribunalul de arondisment constituiau tribunale din punct de vedere organic. Totuși, art. 5 § 4 cere, de asemenea, ca procedurile potrivite să fie însoțite de garanții fundamentale. Este deci indispensabil ca persoana internată să aibă acces la un tribunal și ocazia de a fi audiată ea însăși, ori, la nevoie, prin intermediul unei anumite forme de reprezentare. Aceste garanții esențiale i-au lipsit lui Frits Winterwerp în procedura urmată de judecătorul de pace și de Tribunalul de arondisment.

Al doilea aspect: cererile de punere în libertate ale dlui Winterwerp. Adresând prima sa cerere, cel interesat s-a bucurat în practică de recursul prevăzut de art. 5 § 4, dar celelalte trei cereri ulterioare, respinse de către procuror, nu au făcut obiectul unor decizii luate de un tribunal.

Curtea consideră deci că s-a încălcat art. 5 § 4 din Convenție (unanimitate).

5. – Rămânea chestiunea art. 6 § 1. Curtea începe prin a constata că ea are competența de a se pronunța asupra plângerii privind articolul menționat chiar dacă F. Winterwerp nu a formulat-o în cererea adresată Comisiei în decembrie 1972. Ea apreciază în continuare că a-l lipsi de plin drept pe petiționar de capacitatea de a-și administra bunurile însemna să se decidă asupra drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fără să i se asigure garanțiile cerute de art. 6 § 1 și rezumate în expresia „dreptul la un tribunal”. Deci s-a violat această clauză (unanimitate).

6. – În loc de satisfacție echitabilă, avocatul lui F. Winterwerp sugera un program constând, în esență, în a da clientului său beneficiul unei cure medicale ulterioare, cu asigurarea garanțiilor complete de procedură în ceea ce privește eliberarea autorizațiilor anuale de internare și examinarea cererilor de punere în libertate. Curtea rezervă pronunțarea asupra acestei chestiuni.

• *Hotărârea din 27 noiembrie 1981 (Cameră) – Aplicarea articolului 50 (seria A nr. 47)*

7. – Începând din 23 decembrie 1979, dl Winterwerp a încetat să se mai afle sub incidența unei autorizații de internare. Totuși, el a rămas ca pacient voluntar într-un spital psihiatric și, potrivit diagnosticului medicilor săi, el va continua să aibă nevoie de un tratament medical.

8. – Negocieri între avocatul petiționarului și guvernul olandez în vederea unei reglementări au început în februarie 1980. De la început, principala cerere a primului urmărea plasarea clientului său într-un cămin unde cei care suferiseră vreodată un tratament psihiatric la spital trăiesc împreună, în grupuri mici, fiind sfătuiți și îngrijiți de specialiști sociali sau

medicali. În octombrie 1981, guvernul a trimis Curții textul reglementării amiabile încheiate cu avocatul petiționarului. În termenii acesteia, guvernul se angajează să plaseze, cât mai curând posibil, pe dl Winterwerp într-un cămin și să remită curatorului său suma de 10.000 guldeni, destinată acoperirii anumitor cheltuieli la care petiționarul s-ar expune după admiterea într-o asemenea instituție.

9. – Curtea arată că din partea celui interesat, acordul poartă atât semnătura petiționarului Winterwerp, care și-a marcat în acest fel aprobarea personală, cât și a curatorului său legal desemnat. Ea constată că acordul îmbracă un „caracter echitabil” în sensul art. 50 § 5 din regulamentul său și, în consecință, decide să radieze afacerea de pe rol (unanimitate).¹

10. Bibliografie

- ALKEMA (E.A.). – „Het arrest-Winterwerp (Europees Hof 24.10.1979)”, *NJCM-Bulletin* 1980, p. 54–61.
- ALKEMA (E. A.). – „Noot”, *N.J.* 1986, p. 353–360.
- ANDREWS (J.). – „Unlawful detention under the Convention”, *E.L.R.* 1980, p. 87–90.
- BLOIS (M. de). – „Winterwerp tegen Nederland”, *A.A.* 1980, p. 105–120.
- CALLEWAERT (J.), DEJEANT-PONS (M.) și SANSONETIS (N.). – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme relative à l’article 50 de la CEDH (2e partie)”, *R.U.D.H.* 1990, p. 127–128.
- CASTRO-RIAL GARRONE (F.). – „Crónica de las decisiones de la Comisión y del Tribunal europeos de Derechos Humanos”, *R.I.E.* 1981, p. 248–250.
- COHEN-JONATHAN (G.). – „Cour européenne des droits de l’homme – chronique de jurisprudence 1979”, *C.D.E.* 1980, p. 464–467.
- DUFFY (P.J.). – „Review of events”, *H.R.R.* 1980, p. 4–6.
- GARCIA DE ENTERRIA (E.) (éd.). – „El sistema europeo de protección de los derechos humanos”, Madrid, Civitas, 1983, p. 516–524.
- HARRIS (D.J.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1979”, *B.Y.B.I.L.* 1979, p. 267–270.
- LATER (G.E.M.). – „De ministeriële richtlijnen voor de toepassing van de Krankzinnigenwet na de uitspraak in de zaak”, *Winterwerp, N.J.P.* 1980, p. 825–831.
- LAWSON (R.A.) și SCHERMERS (H.G.). – „Leading cases of the European Court of Human Rights”. Nimègue, Ars Aequi Libri, 1997, p. 95–112.
- MUCHLINSKI (P.). – „Mental health patients’ rights and the European Human Rights Convention”, *H.R.R.* 1980, p. 93–116.
- PELLOUX (R.). – „Les arrêts rendus par la Cour européenne des droits de l’homme en 1979”, *A.F.D.I.* 1980, p. 324–325.
- PELLOUX (R.). – „Les arrêts rendus par la Cour européenne des droits de l’homme en 1981”, *A.F.D.I.* 1982, p. 512.
- ROLLAND (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme”, *J.D.I.* 1982, p. 191–194.
- SUDRE (F.) și alții – „Les grands arrêts de la Cour des droits de l’homme”, Paris, PUF, 2003, p. 128–138.

¹ La 5 februarie 1980, guvernul olandez a supus celei de a doua Camere a Parlamentului proiectul revizuit al Legii nr. 11270 asupra îplășării în spitale psihiatrice în cazuri speciale”. Respectivul proiect a devenit lege la 29 octombrie 1992 și a intrat în vigoare la 17 ianuarie 1994.

53. CAZUL X contra REGATULUI UNIT – Internarea unui delincvent alienat și recurs pentru contestarea legalității acesteia

1. – *Cetățean britanic, X – a cărui identitate nu a fost divulgată, contrar practicii obișnuite și ca urmare a unei dorințe exprimate de familia petiționarului – , suferă tulburări mintale. În 1965 și 1966, el suportă un tratament psihiatric pentru halucinații. Diagnosticul atribuit: psihoză paranoidă. În 1968, Curtea cu jurați din Sheffield îl declară vinovat de a fi provocat unui coleg „răni care vizau cauzarea unor leziuni corporale grave“ și, în virtutea legii din 1959 asupra sănătății mintale, dispune internarea sa la spitalul din Broadmoor, instituție specială de securitate pentru delincvenții alienați.*

X beneficiază de o liberare condiționată în mai 1971 și revine să trăiască împreună cu soția sa. La 5 aprilie 1974, aceasta din urmă denunțând, fără să-și dea seama, comportamentul soțului său în fața agentului de probațiune și manifestându-și și intenția de a-l părăsi pe X, l-a determinat pe agent să alerteze medicul curant din Broadmoor, care îl sesizează pe ministrul de interne. În baza mandatului ministrului, X este arestat în aceeași seară de către poliție, în momentul când se întorcea de la serviciu, și reinternat a doua zi în spital. După legea din 1959 asupra sănătății mintale, ministrul de interne poate „în orice moment“ să provoace reinternarea unui pacient pus în libertate condiționat. Examinându-l pe petiționar, după readmiterea sa la Broadmoor, medicul responsabil estimează că acesta ar trebui să rămână aici pentru tratament. X cere, fără succes, un mandat de habeas corpus. Răspunzându-le solicitorilor ai petiționarului care cereau să fie încuștințați asupra rațiunilor reintegrării sale, ministrul de interne declară, fără alte precizări, că potrivit agentului de probațiune a lui X, starea acestuia din urmă „ar inspira îngrijorare“.

În februarie 1976, X pleacă din spital în concediu; el beneficiază de o nouă liberare condiționată în iulie 1976 și moare în ianuarie 1979, la vârsta de patruzeci și cinci de ani.

2. – *X sesizează Comisia la 14 iulie 1974. El se plânge de a fi trebuit să se întoarcă în spitalul din Broadmoor după trei ani de viață normală, fără ca mai întâi să fie compărut în fața unui organ stabilit de lege și fără ca, în prealabil, să-i fie atestată de către medic calitatea de alienat. Printre altele, el reproșează procedurii de habeas corpus de a nu fi asigurat controlul integral al temeiniciei deciziei de reinternare și că acesta ar fi vizat numai compatibilitatea sa cu puterile largi atribuite ministrului de interne în virtutea legii din 1959. El invocă art. 5 §§1, 2 și 4 ale Convenției.*

După decesul lui X, rudele acestuia au arătat că doresc continuarea procedurii în instanță. Având în vedere această dorință, cât și chestiunile de interes general care se ridicau în speță, Comisia a decis să nu radieze cauza de pe rol.¹

¹ În raportul său din 16 iulie 1980, Comisia exprimă avizul c., nu s-a violat art. 5 § 1 din Convenție (14 voturi pentru, 2 împotriva), dar că s-a încălcat art. 5 §§ 2 și 4 (unanimitate).

• **Hotărârea din 5 noiembrie 1981 (Cameră) (seria A nr. 46)**

3. – Guvernul britanic pledea că X ar fi fost tot timpul deținut în mod legal, după condamnarea sa de către un tribunal competent, în sensul art. 5 § 1 a). Comisia susținea că, dimpotrivă, numai alin. e) guvernează cazul unui acuzat alienat care este internat în scopuri curative. Curtea apreciază că privarea de libertate a lui X cădea, cel puțin la origine, sub incidența fiecăruia din cele două alineate. Constatând că respectarea exigențelor alin. a) nu ridică nici o problemă, ea întreprinde controlul respectării cerințelor alin. e) în ceea ce privește reintegrarea lui X în spital și detenția sa provizorie până în 1976. Referindu-se la hotărârea sa în cazul Winterwerp din 24 octombrie 1979, Curtea amintește trei condiții minimale de îndeplinit pentru ca să existe „detenția legală a unui alienat”: cu excepția cazului de urgență, trebuie ca alienarea celui în cauză să fie stabilită cu probe, adică existența unei tulburări mintale reale să fi fost demonstrată în fața autorității competente, prin intermediul unei expertize medicale obiective; tulburarea respectivă trebuie să îmbrace un caracter și să aibă o amploare care să legitimeze internarea, internare care nu poate să se prelungească valabil fără ca o asemenea tulburare să persiste.

Hotărârea subliniază că reacția autorităților în aprilie 1974 trebuie să fie situată în contextul trecutului lui X, marcat îndeosebi printr-un comportament impulsiv și periculos în caz de tensiune puternică. Curtea menționează acordul său cu observația, exprimată de unul din magistrații englezi în timpul procedurii de *habeas corpus*, potrivit căreia unica modalitate de a lăsa un bolnav de genul lui X să-și regăsească locul în societate constă adesea în a-l libera condiționat, sub o supraveghere foarte strânsă și cu posibilitatea unei reacții imediate la orice semn nou de pericol. În cazul de față, faptele furnizau rațiuni suficiente ministrului de interne de a crede că menținerea în libertate a lui X ar constitui o amenințare pentru public, iar rechemarea, deși neprecedată de un examen medical aprofundat, era justificată cu titlu de urgență. În ceea ce privește detenția sa ulterioară la spital, până în februarie 1976, aceasta se întemeia pe probe medicale; Curtea nu are motive să se îndoiască de obiectivitatea și soliditatea lor. În consecință, nu a avut loc o privare de libertate nejustificată (unanimitate).

4. – Condamnarea lui X în 1968 nu înseamnă că el nu avea dreptul să angajeze noi acțiuni care să permită unui tribunal să statueze în termen scurt asupra legalității rechemării sale în spital și a detenției lui ulterioare. În virtutea art. 5 § 4, un alienat deținut într-o instituție psihiatrică pentru o durată nelimitată sau prelungită are, în principiu, dreptul, cel puțin în absența unui control judiciar periodic și automat, de a introduce, la intervale rezonabile, un recurs în fața unui tribunal pentru a contesta legalitatea internării sale. Problema se pune deci de a ști dacă procedura de *habeas corpus*, angajată de X, satisfăcea această exigență.

Hotărârea constată limitele în care „legalitatea” unei decizii administrative privative de libertate poate fi contestată, potrivit dreptului

englez, într-o procedură de *habeas corpus*: în ceea ce privește termenii unei anumite legi, executivul se bucură de putere de apreciere, controlul judiciar vizând numai conformitatea exercitării acestei puteri cu legea în chestiune. X a avut desigur acces la un tribunal care a judecat detenția sa ca fiind legală din punctul de vedere al dreptului englez, dar aceasta nu este suficient pentru scopurile art. 5 § 4, deoarece Convenția subordonează ea însăși legalitatea detenției alienaților unor exigențe care merg dincolo de simpla concordanță cu dreptul intern. Potrivit art. 5 § 4, controlul legalității trebuie să fie, deci, destul de amplu pentru a se extinde la fiecare din aceste condiții. Un control atât de redus ca acela asigurat de procedura de *habeas corpus*, dacă este satisfăcător pentru o măsură de urgență pentru internarea persoanelor ca alienate, nu este suficient pentru o detenție prelungită ca aceea suferită de X până în 1976. În alți termeni, art. 5 § 4 reclama, în cazul de față, o procedură potrivită care să permită unei jurisdicții de a cerceta dacă tulburările mintale ale bolnavului persistau și dacă ministrul de interne era în drept să creadă că se impunea continuarea internării în interesul securității publice. Astfel, Curtea trage concluzia că s-au violat prevederile art. 5 § 4 (unanimitate).

5. – În sfârșit, Curtea apreciază ca fiind inutil să se pronunțe asupra cererii întemeiate pe paragraful 2 din art. 5, deoarece acesta se analizează ca un simplu aspect al celui deja examinat prin prisma paragrafului 4 (6 voturi pentru, 1 împotriva).

6. – Invocând art. 50, avocații lui X au anunțat că vor prezenta o cerere de satisfacție echitabilă vizând o reformă legislativă și repararea prejudiciului suferit. Curtea constată însă că această chestiune nu se află în stare de judecată și o rezervă (unanimitate).

• **Hotărârea din 18 octombrie 1982 (Cameră) – Aplicarea articolului 50 (seria A nr. 55)**

7. – Moștenitorii lui X formulau cereri de satisfacție echitabilă pe trei aspecte: adaptarea dreptului intern la exigențele Convenției, repararea financiară a disperării morale cauzate petiționarului prin violarea art. 5 § 4 și rambursarea cheltuielilor necesare.

Potrivit guvernului, ca urmare a hotărârii din 5 noiembrie 1981, au fost introduse mai multe amendamente în proiectul de lege asupra sănătății mintale.

8. – Curtea ia act de un acord încheiat între guvern și moștenitorii lui X referitor la cheltuielile legate de procedurile în fața organelor de la Strasbourg (după ce la început reclamaseră 4.000 £ în plus, moștenitorii lui X au acceptat o ofertă de 7.000 £, mai puțin suma de 21.160,22 FF primită deja de la Comisie cu titlu de asistență judiciară) (unanimitate). În afară de aceasta, Curtea decide că Regatul Unit trebuie să verse succesiunii suma de 324 £ pentru anumite cheltuieli imputabile serviciilor judiciare acordate petiționarului în Anglia (unanimitate) și respinge cererea de satisfacție echitabilă pentru sumele cerute în plus (6 voturi pentru, 1 împotriva). Curtea

apreciază că justiția nu ar câștiga nimic prin atribuirea unei sume moștenitorilor, cu titlu de reparație a disperării morale pe care a putut să o suferă X ca urmare a infracțiunii la art. 5 § 4.¹

9. Bibliografie

- CALLEWAERT (J.), DEJEANT-PONS (M.) și SANSONETIS (N.). – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme relative à l’article 50 de la C.E.D.H. (3e partie)”. *R.U.D.H.* 1990, p. 213–214.
- CASTRO-RIAL GARRONE (F.). – „Crónica de las decisiones de la Comisión y del Tribunal europeos de Derechos Humanos”, *R.I.E.* 1982, p. 312–315.
- COHEN-JONATHAN (G.). – „Cour européenne des droits de l’homme – chronique de jurisprudence 1980–1981”, *C.D.E.* 1982, p. 191–195.
- FARRAN (S.). – „The UK before the European Court of Human Rights. Case law and commentary” Londra, Blakstone, 1996. p. 118–124.
- GARCIA DE ENTERRIA (E.) (éd). – „El sistema europeo de protección de los derechos humanos”, Madrid, Civitas, 1983, p. 600–613.
- KOLBERT (C.F.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1981”. *B.Y.B.I.L.* 1981, p. 347–350.
- KOLBERT (C.F.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1982”. *B.Y.B.I.L.* 1982, p. 323.
- NEWDICK (C.). – „Mental health patients’ rights and ministerial discretion”, *M.L.R.* 1982, p. 459–464.
- PELLOUX (R.). – „Les arrêts rendus par la Cour européenne des droits de l’homme en 1981”, *A.F.D.I.* 1982, p. 508–511.
- ROLLAND (P.) și TAVERNIER (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme”, *J.D.I.* 1985, p. 188–191.

3. Acuzații

§4. CAZUL LAMY contra BELGIEI – Lipsa de acces a unui inculpat la dosarul jurisdicțiilor chemate să se pronunțe asupra detenției sale provizorii

1. – Născut în 1932 și domiciliat în Verviers, de José Lamy este girantul unei societăți de persoane cu răspundere limitată, care realizează construcții industriale și al cărui faliment este declarat de tribunalul comercial printr-o decizie la 29 noiembrie 1982.

În februarie 1983, el este arestat și inculpat pentru săvârșirea infracțiunii de bancrută simplă și frauduloasă. Camera de consiliu a tribunalului de primă instanță din Verviers, în fața căreia a compărut, confirmă mandatul emis de judecătorul de instrucție. Cu toate că anulează această ordonanță, camera de punere sub acuzare de pe lângă Curtea de apel din Liège dispune menținerea mandatului, iar în mai 1983 Curtea de casație respinge recursul lui José Lamy.

¹ O lege care aduce modificări legii cu privire la sănătatea mentală a intrat în vigoare la 30 septembrie 1983.

2. – În cererea din 20 iunie 1983 adresată Comisiei, acesta din urmă se plânge de faptul că nici el, nici avocatul său, nu au avut acces la dosar cu prilejul primei confirmări a mandatului de către camera de consiliu și al dezbaterilor în fața camerei de punere sub acuzare. El susține violarea art. 5 § 2, art. 3 și 4 ca și a art. 6 § 3 b) din Convenție.¹

• **Hotărârea din 30 martie 1989 (Cameră) (seria A nr. 151)**

3. – Potrivit lui José Lamy, examinarea legalității detenției sale nu a dat loc la o dezbatere contradictorie și obiectivă și nu a asigurat deloc egalitatea de arme, ceea ce a încălcat prevederile art. 5 § 4.

Curtea constată că în timpul primelor treizeci de zile ale detenției, avocatul petiționarului nu a putut, în virtutea interpretării jurisprudențiale a legii, să ia cunoștință de nici un element al dosarului și deci să respingă, în mod util declarațiile sau considerațiile pe care ministerul public le baza pe anumite probe de la dosar. Or, accesul inculpatului la acestea era indispensabil într-un stadiu crucial al procedurii, în care instanța trebuia să decidă prelungirea sau încetarea detenției. Aceasta i-ar fi permis îndeosebi avocatului să se exprime asupra celor declarate de ceilalți coinculpați și a atitudinii lor.

Exista o legătură prea strânsă între aprecierea necesității detenției și cea ulterioară, a vinovăției, pentru a putea refuza comunicarea pieselor dosarului în primul caz, în timp ce legea o cere în al doilea caz. În timp ce procurorul regelui avea cunoștință de întregul dosar, procedura urmată nu i-a oferit lui José Lamy posibilitatea de a combate, într-o manieră potrivită, motivele invocate pentru a justifica detenția preventivă. În lipsa garantării egalității armelor, această procedură nu a fost cu adevărat contradictorie. S-au violat deci prevederile art. 5 § 4 (unanimitate).

4. – În schimb, Curtea decide că este neîntemeiată teza lui José Lamy, care pretindea că nu a putut să-și pregătească efectiv și util apărarea și prezentarea în fața camerei de consiliu. În chiar ziua arestării, petiționarului i s-a eliberat o copie a mandatului de arestare. Or, acest document enunța atât motivele privării sale de libertate, cât și detaliile acuzațiilor pentru care era inculpat. Nu s-a violat art. 5 § 2 (unanimitate).

5. – José Lamy s-a plâns, de asemenea, de faptul că nici camera de consiliu nici camera de punere sub acuzare nu au luat în considerare concluziile pe care el le prezentase în fața acestora.

Curtea a arătat că judecătorul de instrucție a dispus arestarea petiționarului printr-un mandat motivat, în aceeași zi când l-a interogat și când camera de consiliu a confirmat mandatul respectiv, motivându-și la rândul său ordonanțele pe care le-a emis succesiv. De asemenea, detenția preventivă a luat sfârșit mult înaintea trimiterii în judecată și a condamnării petiționarului. Așadar, procedura urmată a respectat exigența art. 5 § 3 (unanimitate).

¹ În raportul său din 8 octombrie 1987, Comisia a concluzionat că s-a violat art. 5 § 4 (7 voturi pentru, 3 împotriva), dar nu și art. 6 § 3 b) (unanimitate); ea apreciază, de asemenea, că nu are competența de a se pronunța asupra învinuirilor relative la paragrafele 2 și 3 din art. 5 (unanimitate).

6. – Având în vedere că José Lamy a avansat, în sprijinul învinuirilor formulate pe baza art. 6 § 3 b), aceleași fapte și argumente ca cele invocate în baza art. 5 § 4, Curtea apreciază inutilă examinarea cauzei și sub unghiul acestor dispoziții (unanimitate).

7. – Mai rămânea problema aplicării art. 50 din Convenție. Deși petiționarul a solicitat Curții să rezerve pentru o examinare ulterioară chestiunea indemnizării, Curtea a apreciat că aceasta se află în stare de judecată și a respins cererile petiționarului. Ea precizează că violarea art. 5 § 4 nu i-a cauzat lui José Lamy nici un prejudiciu și că, deci, condamnarea pronunțată de tribunalul corecțional din Verviers nu se afla deloc pusă în cauză. Cât despre prejudiciul moral, dacă petiționarul a suferit vreun asemenea prejudiciu, hotărârea Curții îi este o satisfacție echitabilă suficientă prin ea însăși.

José Lamy cerea pentru acoperire la bancă, 300 000 FB pentru cheltuielile în fața instanțelor belgiene și a organelor Convenției. În lipsa unor precizări a cheltuielilor suportate, în pofida invitației pe care președintele i-a făcut-o în acest sens, Curtea nu i-a atribuit decât 100.000 FB (unanimitate).¹

8. Bibliografie

- COUSSIRAT-COUSTÈRE. – „Jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme de 1989 à 1991”, *A.F.D.I.* 1991, p. 581 și urm.
- ERGEZ (R.). – „De la communication du dossier de l’instruction à la doctrine de la chose interprétée”, *J.T.* 1989, p. 397–398.
- JACOBS (A.). – „Quelques réflexions sur les délais et les droits de la défense en matière de détention préventive”, *J.L.M.B.* 1989, p. 691–702.
- MERRILLS (J.G.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1989”, *B.Y.B.I.L.* 1989, p. 528–530.
- PETTITI (L.). – „Droits de la défense: secret de l’instruction et communicabilité du dossier pénal”, *G.P.*, 30 iulie–1 august 1989, doctrină p. 2–5.
- PETTITI (L.–E.). – „Droits de l’homme”, *R.S.C.D.P.C.* 1989, p. 556–561.
- QUARRE (P.) – „Note”, *Journal des procès*, nr. 149, 21 aprilie 1989, p. 30–31.
- ROLLAND (P.) și TAVERNIER (P.). – „Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme”, *J.D.I.* 1990, p. 726–727.
- WARBRICK (C.). – „The European Convention on Human Rights”, *Y.E.L.* 1989, p. 396–398.

¹ Legea din 20 iulie 1990 privind detenția preventivă a înlocuit-o pe cea din 20 aprilie 1874.

4. Condamnații

55. CAZUL WEEKS contra REGATULUI UNIT – Reîncarcerarea în Anglia a unui acuzat condamnat la o pedeapsă continuă „nedeterminată“ și pus în libertate condiționat și recurs pentru contestarea legalității acesteia

1. – *Dl Robert Malcolm Weeks, cetățean britanic, s-a născut în 1949. În decembrie 1966 se recunoaște vinovat, între altele, de tâlhărie: înarmat cu un pistol de starter neîncărcat, el a sustras astfel 35 penny dintr-un magazin, bani care au fost găsiți mai târziu pe pardoseală. Cu prilejul procesului, un medic al administrației penitenciare a declarat că nu a putut identifica nici un indiciu de instabilitate mintală care să justifice plasarea într-un stabiliment psihiatric. Judecătorul consideră pe acuzat ca fiind „un tânăr foarte periculos“ și apreciază – Curtea de apel se raliază ulterior la opinia sa – că o pedeapsă continuă „nedeterminată“ ar fi cea mai adecvată și umană, în comparație cu o pedeapsă cu închisoarea pe o durată determinată: ea permitea ministrului de interne să pună în libertate sub condiție pe cel în cauză de îndată ce aceasta nu ar mai prezenta riscuri.*

În martie 1976, Robert Malcom Weeks este eliberat la recomandarea Comisiei de libertate condiționată. Condamnat în aprilie 1977 pentru spargere și infracțiune la regulile de circulație rutieră, acesta este avertizat că i se poate revoca libertatea condiționată. La 21 iunie 1977 este din nou arestat după ce a accidentat o mașină în timp ce conducea fără permis un camion și apoi eliberat. Două zile mai târziu se duce la un debit de băuturi unde se îmbată și se exprimă injurios. Adus de către poliție la locul său de muncă, el se enervează, folosește un pistol cu aer comprimat, apoi amenință că se sinucide. Este arestat și condus la un comisariat de poliție unde se dovedește injurios și violent și încearcă să se spânzure în timpul nopții. Atunci ministrul de interne dispune revocarea libertății condiționate în virtutea art. 62 § 2 din legea din 1967 asupra justiției penale. Comisia de liberare condiționată confirmă această măsură în decembrie 1977.

Pe baza recomandării comisiei menționate, dl Weeks este a doua oară pus în libertate condiționată în octombrie 1982, apoi închis din nou în aprilie 1985. El este încă o dată liberat sub condiție în septembrie 1985. Această liberare este ridicată în martie 1986. În ianuarie 1987 cel în cauză, care a intrat în Franța, rămâne în libertate.

2. – *În plângerea adresată Comisiei la 6 aprilie 1982, Weeks denunță reîncarcerarea sa din iunie 1977 ca incompatibilă cu art. 5 § 1 din Convenție și se plânge de a nu fi putut nici contesta în fața unui tribunal*

*legalitatea acestei măsuri, nici beneficia de un control periodic al legalității detenției, așa cum o reclamă art. 5 § 4 din Convenție.*¹

• **Hotărârea din 2 martie 1987 (plenul Curții) (seria A nr. 114)**

3. – Potrivit guvernului britanic, reîncarcerarea lui Robert Malcolm Weeks în 1977 nu l-a privat de libertate: în dreptul englez, el și-ar fi pierdut atât libertatea cât și dreptul la aceasta, pentru restul zilelor sale, în virtutea sentinței de închisoare pe viață, pronunțată contra lui în anul 1966. Curtea conchide totuși că restricțiile impuse condamnatului în afara închisorii nu sunt suficiente pentru a o împiedica să califice situația sa ca „libertate” în sensul art. 5.

Se potrivește oare reîncarcerarea și detenția ulterioară cu art. 5 § 1 a)? Curtea amintește că în acest alineat cuvântul „după” nu implică o simplă ordine cronologică de succesiune între „condamnare” și „detenție”; între ele trebuie, de asemenea, să existe o legătură de cauzalitate suficientă. Curtea apreciază că scopul proclamat clar de condamnare pe viață și faptele particulare legate de infracțiunea în cauză situează pedeapsa într-o categorie specială. Potrivit judecătorului de primă instanță și la *Court of Appeal*, era vorba de o pedeapsă „nedeterminată”, care permitea ministrului de interne să supravegheze progresele celui în cauză și să-l elibereze atunci când nu mai era considerat periculos pentru societate sau pentru el însuși. Elementele invocate pentru a dispune această formă de privare de libertate pot evolua cu timpul prin însăși natura lor. Prin aceasta, pedeapsa în cauză diferă de o pedeapsă perpetuă aplicată în funcție de gravitatea infracțiunii. Curtea deduce din aceasta că legătura de cauzalitate dorită în cazul dlui Weeks ar risca să se rupă dacă o decizie de neeliberare sau de reintegrare ar ajunge să se fondeze pe motive ireconciliabile cu obiectivele tribunalului de la care emană sentința. Curtea nu subscrie la teza petiționarului, potrivit căreia aceste obiective erau atinse o dată pentru totdeauna când cel în cauză a fost liberat condiționat în 1976.

În ceea ce privește justificarea reîncarcerării din iunie 1977 și după aceasta, autorităților naționale trebuie să li se recunoască o anumită latitudine deoarece, pentru a aprecia probele, ele se află mai bine plasate decât judecătorul internațional. În fața comportamentului instabil, perturbat și agresiv al celui în cauză, ministrul de interne putea să creadă că menținerea în libertate a celui în cauză, începând din iunie 1977, ar constitui un pericol pentru public și pentru el însuși.

Așadar, nu s-a violat art. 5 § 1 (14 voturi pentru, 1 împotriva).

4. – Weeks nu nega că putea sesiza jurisdicțiile ordinare, în orice moment, cu un recurs (cerere de control judiciar) în măsura în care ar fi dorit să conteste legalitatea reintegrării sale sau a unei detenții, în raport cu dreptul englez. Așa cum se enunță în art. 5 § 4, legalitatea unei detenții se apreciază totuși nu numai sub unghiul dreptului intern, ci și prin prisma scopului

¹ În raportul său din 7 decembrie 1984, Comisia apreciază că s-a violat art. 5 § 4 (7 voturi pentru, 4 împotriva), dar nu și art. 5 § 1 (10 voturi pentru, 1 împotriva).

restricțiilor pe care le autorizează art. 5 § 1. Guvernul britanic pleda că respectiva competență a comisiei de liberare condiționată, dublată de posibilitatea unui control judiciar în fața *High Court* răspundea în mod suficient exigențelor art. 5 § 4.

În ceea ce privește Comisia de liberare condiționată, Curtea nu vede nici o rațiune de a concluziona că acest organ și membrii săi nu sunt independenți și imparțiali. Ea constată că respectiva comisie joacă un rol pur consultativ când aceasta examinează periodic chestiunea eliberării condiționate a unui deținut suferind o pedeapsă cu închisoare perpetuă; aceasta nu se bucură deci de puterea de decizie cerută de art. 5 § 4, atunci când examinează asemenea categorii de cazuri. În schimb, recomandarea sa favorabilă eliberării îl obligă pe ministru atunci când comisia trebuie să se pronunțe asupra reîncarcerării după liberarea condiționată. În ceea ce privește procedura, ea este însoțită de diferite garanții deloc neglijabile, însă ea nu asigură una din principalele protecții inerente unei instanțe cu caracter judiciar, deținutul reîncarcerat neavând nici un drept de a i se arăta toate elementele defavorabile aflate în posesia Comisiei. Aceasta din urmă nu ar putea deci îndeplini condițiile art. 5 § 4, nici în ceea ce privește examinarea reintegrării lui Weeks în 1977, nici relativ la detenția sa în lumina obiectivelor liberării condiționate.

În concepția Curții, controlul judiciar în fața *High Court* nu este destul de larg pentru a se întinde la elementele indispensabile legalității detenției, respectiv compatibilitatea acesteia cu obiectivele pedepsei nedeterminate, deci justificarea sa prin aceste obiective. Acest control judiciar nu furnizează el însuși recursul reclamat de art. 5 § 4 și cu atât mai mult nu acoperă lacunele procedurii în fața comisiei de liberare condiționată. În consecință, s-a încălcat art. 5 § 4 (13 voturi pentru, 4 împotriva).

5. – Chestiunea „satisfacției echitabile“ nefiind în stare de judecată, Curtea o rezervă pentru un examen ulterior (unanimitate).

• **Hotărârea din 5 octombrie 1988 (plenul Curții) – Aplicarea articolului 50 (seria A nr. 145-A)**

6. – La recomandarea ministrului de interne, în aprilie 1987, regina i-a grațiat pedeapsa perpetuă aplicată lui Weeks.

7. – Curtea judecă drept echitabil acordul încheiat între guvern și petiționar referitor la cheltuielile și taxele de judecată și, în conformitate cu regulamentul său, ea radiază cauza de pe rol cu privire la acest aspect (unanimitate).

8. – În ceea ce privește prejudiciul pretins, Curtea apreciază că pentru consecințele păgubitoare ale privării de libertate în litigiu nu se datorează nici o indemnizare. În schimb, ea constată că în lipsa unui recurs conform art. 5 § 4, cel în cauză a suferit o pierdere de șanse, chiar dacă perspectiva realizării lor era îndoielnică, având în vedere repetarea problemelor sale de comportament, și un sentiment de frustrare și de neputință, ținând seama

îndeosebi de vârsta sa și circumstanțele cauzei. Nici recenta grațiere a pedepsei perpetue, nici constatarea anterioară a Curții privind violarea nu constituie o satisfacție echitabilă, suficientă pentru prejudiciul material și moral suferit până în aprilie 1987. Petiționarul, care reclamă 104.000 £, primește cu titlu de satisfacție echitabilă 8.000 £ (unanimitate).

9. Bibliografie

- COHEN-JONATHAN (G.). – „Cour européenne des droits de l'homme (chronique 1985–1986–1987)”, *C.D.E.* 1988, p.443–445.
- DRZEMCZEWSKI (A.) și WARBRICK (C.). – „The European Convention on Human Rights”, *Y.E.L.* 1987, p.375–378, și 1988, p.348–350.
- FARRAN (S.). – „The UK before the European Convention of Human Rights. Case law and commentary” Londra, Blakstone, 1996, p. 124–130.
- MERRILLS (J.G.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1987”, *B.Y.B.I.L.* 1987, p.470–473.
- MERRILLS (J.G.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1988”, *B.Y.B.I.L.* 1988, p.407–408.
- PETTITI (L.-E.) și TEITGEN (F.). – „Chronique des droits de l'homme”, *R.S.C.D.P.C.* 1987, p.750–753.
- ROLLAND (P.) și TAVERNIER (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme”, *J.D.I.* 1988, p.852–854.

Capitolul 5

LIBERTATEA DE CIRCULAȚIE

(articolul 2 din Protocolul nr. 4)

56. CAZUL RAIMONDO contra ITALIEI – Aplicarea unor măsuri de prevenție unui presupus mafiot (sechestrul asupra bunurilor și supraveghere specială a poliției)

1. – Începând din 24 iulie 1984, Giuseppe Raimondo, bănuit că aparține unei asociații de răufăcători de tip mafiot, face obiectul unor urmăriri penale în cadrul cărora este plasat în detenție provizorie (din 7 noiembrie 1984 până la 24 iulie 1985), apoi consemnat la domiciliu. Printr-o decizie din 30 ianuarie 1986, Tribunalul din Catanzaro îl pune în libertate făcând aplicarea principiului in dubio pro reo și revocă măsura arestării. Sesizată de Ministerul Public și de G. Raimondo, Curtea de apel din Catanzaro îl pune în libertate la 16 ianuarie 1987 pe motiv că nu s-a stabilit elementul material al infracțiunii.

Între timp, aceleași bănuieli apăsând asupra celui interesat, împotriva lui este angajată o procedură urmărind impunerea unor măsuri de prevenție. La 13 mai 1985, Tribunalul din Catanzaro ordonă sechestrarea unora din bunurile sale (imobile și vehicule). Aceeași jurisdicție decide la 16 octombrie 1985 să confişte bunurile a căror proveniență legitimă nu a fost dovedită și să-l supună pe petiționar la o măsură de supraveghere specială din partea poliției, condamându-l să verse o cauțiune.

Printr-o decizie (decreto) din 4 iulie 1986 (depusă la greșă la 2 decembrie și considerată cu autoritate de lucru judecat la 31 decembrie 1986), Curtea de apel din Catanzaro, sesizată de către petiționar, ridică măsurile amintite. La 5 decembrie 1986 autoritățile competente din Catanzaro informează carabinieri din locul de reședință al petiționarului privind revocarea măsurii de supraveghere specială; aceștia îl avizează pe petiționar la 20 decembrie 1986. Ridicarea sechestrării unor imobile și confiscării a patru vehicule a fost înscrisă în registrele publice la 2 și 10 februarie și, respectiv, 10 iulie 1987; în ce privește cele nouă imobile care i-au fost confiscate, autoritățile solicită înscrierea la 9 august 1991. Cauțiunea a fost înapoiată la 24 aprilie 1987.

2. – În cererea sa la Comisie, din 23 aprilie 1987, G. Raimondo invocă art. 5 §§ 1 și 3 și art. 6 §§ 1 și 2 din Convenție, ca și art. 1 din Protocolul nr. 1 și art. 2 din Protocolul nr. 4.¹

• **Hotărârea din 22 februarie 1994 (Cameră) (seria A nr. 28I-A)**

3. – Curtea examinează mai întâi cauza în baza art. 1 din Protocolul nr. 1, începând cu aplicarea măsurilor preventive patrimoniale.

Ea constată că sechestrarea era prevăzută de legea din 31 mai 1965 și nu urmărea să-l lipsească pe petiționar de bunurile sale, ci numai să-l împiedice să le folosească; în consecință, se aplică cel de-al doilea alineat al art. 1 din Protocolul nr. 1. Sechestrarea se analizează în mod manifest ca o măsură provizorie răspunzând nevoii de a asigura confiscarea eventuală a bunurilor care par a fi produsul activităților ilegale în prejudiciul colectivității. Interesul general justifică deci ingerința litigioasă care nu putea fi considerată ca fiind disproporționată față de scopul urmărit în momentul în care a fost luată, ținând seama de foarte periculoasa putere economică a unei „organizații” ca mafia. Așadar, nu a existat violarea art. 1 asupra acestui aspect (unanimitate).

Deși comportă o priveră de proprietate, confiscarea bunurilor nu ține în mod necesar de cea de-a doua frază a primului alineat a art. 1 din Protocolul nr. 1. Potrivit jurisprudenței italiene, confiscarea în cauză nu putea să antreneze transferul de proprietate în profitul statului decât în urma unei decizii irevocabile. Or, nu acesta a fost cazul în speță, pentru că Raimondo atacase ordonanța tribunalului din Catanzaro din 16 octombrie 1985. Și aici intră deci în joc cel de-al doilea alineat al art. 1 din Protocolul nr. 1. Confiscarea – prevăzută și ea de legea din 1965 – servea unui scop de interes general: să împiedice ca folosirea bunurilor respective să procure beneficii, în detrimentul colectivității, petiționarului sau asociației de răufăcători căreia acesta era bănuit că îi aparține. Curtea nu ignoră dificultățile întâmpinate de statul italian în lupta contra mafiei. Destinată să blocheze mișcările suspecte de capital, confiscarea constituie o armă eficientă și necesară pentru a combate flagelul. Aceasta apare deci ca proporțională cu obiectul vizat. În sfârșit, caracterul său preventiv îi justifică aplicarea imediată, independent de orice recurs. În concluzie, statul reclamat nu a depășit marja de apreciere acordată de cel de-al doilea alineat al art. 1, astfel încât nu a existat violarea acestui articol (unanimitate).

¹ La 6 decembrie 1991, Comisia reține parțial cererea. În raportul său din 21 octombrie 1992, ea formulează avizul:

a) că nu s-a violat art. 1 din Protocolul nr. 1 referitor la sechestrarea (18 voturi pentru, 1 împotriva) și la confiscarea bunurilor până la 31 decembrie 1986 (16 voturi pentru, 3 împotriva), ca și în ce privește prejudiciile rezultate din gestiunea bunurilor în cauză până la această dată (18 voturi pentru, 1 împotriva);

b) că s-a violat art. 1 din Protocolul nr. 1 prin aceea că măsura confiscării celor două imobile și a unui camion și-a desfășurat efectele după 31 decembrie 1986 (unanimitate);

c) că s-a violat art. 2 din Protocolul nr. 4, din cauza priverii de dreptul la liberă circulație, suferită de petiționar din 4 iulie la 20 decembrie 1986 (unanimitate);

d) că nu s-a violat art. 6 § 1 din Convenție în ce privește durata procedurii de sechestrare și de confiscare (unanimitate).

În ce privește supravegherea bunurilor sechestrate sau confiscate, Curtea arată că orice sechestrare sau confiscare antrenează prin natura sa prejudicii. Alegațiile petiționarului nefurnizând o bază destul de clară pentru a putea cerceta dacă prejudiciul efectiv suferit în speță a depășit limitele inevitabilului, nici violarea art. 1 din Protocolul nr. 1 nu poate fi stabilită sub acest aspect (unanimitate).

4. – Curtea continuă cu problema menținerii înscrierii măsurilor litigioase în registrele publice. Ea notează de la început că restituirea bunurilor s-a operat la 2 februarie 1987, două luni după depunerea la grefă a deciziei Curții de apel. Menținerea înscrierii constituia oare o atingere a dreptului protejat de art. 1 din Protocolul nr. 1? Întrebarea cere un răspuns negativ pentru imobilele indisponibilizate la 13 mai 1985 și pentru trei vehicule confiscate la 16 octombrie 1985, deoarece înscrierea a avut loc începând cu 2 și 10 februarie 1987. Nu aceeași situație este cu camionul și cele nouă imobile confiscate la 16 octombrie 1985: înscrierea nu s-a făcut decât la 10 iulie 1987 pentru primul și după 9 august 1991 pentru celelalte. Curtea nu are de apreciat cine ar fi trebuit să ia măsurile sau inițiativa în speță. Totuși, responsabilitatea statului se afla angajată; este greu de înțeles de ce a trebuit să se aștepte peste șapte luni (2 decembrie 1986 – 10 iulie 1987) și, respectiv, patru ani și opt luni (2 decembrie 1986 – 9 august 1991) pentru a vedea regularizat statutul juridic al unei părți a bunurilor lui Raimondo. În plus, menținerea înscrierii nu era nici „prevăzută de lege“, nici necesară „pentru reglementarea folosirii bunurilor în conformitate cu interesul general“, în sensul art. 1 din Protocolul nr. 1. Așadar, a existat violarea acestui text (unanimitate).

5. – În ceea ce privește plasarea lui Raimondo sub supravegherea specială a poliției, Curtea constată mai întâi că ea nu antrena o privare de libertate în sensul art. 5 § 1 din Convenție; simplele restricții la libertatea de a circula rezultând din amintita supraveghere răspund exigențelor art. 2 din Protocolul nr. 4.

Ținând seama de amenințarea reprezentată de mafie pentru „societatea democratică“ această măsură era, în plus, necesară „menținerii ordinii publice“ ca și pentru „prevenirea faptelor penale“ și îndeosebi proporțională cu scopul urmărit, până în momentul în care Curtea de apel din Catanzaro decide, la 4 iulie 1986, să o revoce.

Rămâne perioada de la 4 iulie până la 20 decembrie 1986, data notificării către petiționar. Chiar admitând că o anumită decizie, adoptată cu ușile închise, nu putea să aibă valoare juridică decât în momentul depunerii sale la grefă, la 2 decembrie, Curtea discerne cu greu de ce au trebuit aproape cinci luni pentru a se redacta motivele unui act de executare imediată și privind un drept fundamental a petiționarului. Ea trage concluzia că cel puțin din 2 până la 10 decembrie 1986 ingerința în chestiune nu era nici prevăzută de lege nici necesară, astfel încât s-a violat art. 2 din Protocolul nr. 4 (unanimitate).

6. – Prin prisma art. 6 § 1 din Convenție, perioada de luat în considerare a început la 16 octombrie 1985, dată la care tribunalul din Catanzaro dispune măsurile incriminate, pentru a se termina la 31 decembrie 1986, când decizia Curții de apel devine executorie. Ea se întinde astfel pe un an, două luni și două săptămâni.

Supravegherea specială nu ar putea să se compare cu o pedeapsă, deoarece ea urmărește să împiedice săvârșirea unor acte criminale; procedura referitoare la aceasta nu are ca obiect „temeinicia unei acuzații în materie penală”. Cât despre confiscare, art. 6 se aplică oricărei acțiuni având un obiect „patrimonial” și bazându-se pe o pretinsă atingere a drepturilor, de asemenea, patrimoniale. Or, acesta era și cazul în speță. Având în vedere totuși faptul că două jurisdicții au fost sesizate cu litigiul, Curtea nu găsește durata totală a procedurii ca nerezonabilă. Așadar, nu s-a violat art. 6 § 1 (unanimitate).

7. – În baza art. 50 al Convenției, Curtea îndepărtează pretențiile pentru prejudiciu material, deoarece ele sunt formulate în termeni prea vagi și elementele dosarului nu permit clarificarea chestiunii. Ea consideră, în schimb, că Raimondo a suferit un anumit prejudiciu moral pentru care îi atribuie 10.000.000 lire italiene (unanimitate).

Ținând seama de respingerea unei părți din capetele de cerere formulate de G. Raimondo, Curtea îi acordă acestuia 5.000.000 lire pentru cheltuieli și taxe de judecată (unanimitate).

8. Bibliografie

- COUSSIRAT-COUSTÏRE (V.). – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme en 1993 et 1994”. *A.F.D.I.* 1994, p. 658 și urm.
- DECAUX (E.) și TAYRNIER (P.). – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme (année 1994)”. *J.D.I.* 1995, p. 748–750.
- LAMBRI (P.). – „La Cour européenne des droits de l’homme – 1994”. *J.T.D.E.* 1995, p. 56 și urm.
- MASSIAS (F.). – „Droits de l’homme”. *R.S.C.D.P.C.* 1995, p. 388 și 396–398.
- MERRILLS (J.G.). – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1994”. *B.Y.B.I.L.* 1994, p. 522–524.
- PETTITI (L.-E.). – „Droits de l’homme”. *R.S.C.D.P.C.* 1994, p. 614–615.
- SUDRE (F.). – „Droits de la Convention européenne des droits de l’homme”, *J.C.P.* 1995, ediție generală, nr. 6, I. 3823.
- SUDRE (F.) și alții. – „Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme 1994. Première partie: 1er janvier – 31 mai”. *R.U.D.H.* 1994, p. 257 și urm.
- SWART (B.). – „The case-law of the European Court of Human Rights in 1994”. *E.J.C.* 1995, p. 281 și urm.
- WARRICK (C.). – „The European Convention on Human Rights”, *Y.E.L.* 1994, p. 667–668.

57. CAZUL PIERMONT contra FRANȚEI – Măsura de expulzare din Polinezia Franceză, însoțită de o interdicție de a intra din nou acolo și măsură de interdicție de a intra în Noua Caledonie, luate împotriva unei cetățene germane, membră a Parlamentului European

1. – *La invitația personalităților independentiste locale, dna Dorothee Piermont, cetățeană germană și membră a Parlamentului European (grupul Verzilor) stă în Polinezia Franceză din 24 februarie până în 3 martie 1986. La sosirea sa, este invitată să respecte, în expunerile sale, o anumită rezervă în privința problemelor interne franceze. La 1 martie 1986, ea participă la o manifestație independentistă și antinucleară în cursul căreia aceasta ia cuvântul. În timp ce se pregătește să părăsească Polinezia Franceză, i se notifică, la 3 martie 1986, o hotărâre luată la 2 martie 1986 de către înaltul comisar al Republicii în Polinezia Franceză, pronunțând expulzarea sa și interdicția oricărei noi intrări pe teritoriu.*

Continuând călătoria, ea se duce în Noua Caledonie, tot la invitația aleșilor politici independentiști. La sosirea sa pe aeroportul Nouméa, ea este condusă la biroul Poliției aeroportului și frontierelor pe motivul riscurilor unor tulburări suscitade de venirea sa. În aceeași seară, înaltul comisar al Republicii în Noua Caledonie ia o hotărâre de interdicție a intrării petiționarei pe teritoriu.

Tribunalul administrativ de la Papeete și cel de la Nouméa, prin deciziile respective – din 23 și 24 decembrie 1986 – primesc recursurile în anulare formulate de dna Piermont împotriva celor două hotărâri. La 12 mai 1989, Consiliul de Stat, sesizat cu recursul în apel al ministrului departamentelor și teritoriilor franceze de peste mări, anulează aceste judecăți.

2. – *În cererile din 6 și 8 noiembrie 1988 la Comisie, dna Piermont pretinde că măsurile administrative luate împotriva sa în Polinezia Franceză și în Noua Caledonie încalcă art. 2 din Protocolul nr. 4, art. 10 din Convenție și art. 14 din Convenție combinat cu art. 10.¹*

• Hotărârea din 27 aprilie 1995 (Cameră) (seria A nr. 314)

3. – *Curtea examinează mai întâi cauza conform prevederilor art. 2 din Protocolul nr. 4.*

În ceea ce privește măsura luată în Polinezia Franceză, ea constată că hotărârea de expulzare din 2 martie 1986 a fost notificată a doua zi doamnei Piermont în timp ce ea luase deja loc în avion. Persoana în cauză, care nu se găsea în misiune în numele Parlamentului European, a putut să se deplaseze după voia sa în Polinezia din 24 februarie până la 3 martie 1986 și în această

¹ În raportul său din 20 ianuarie 1994, Comisia a formulat avizul:

a) că măsura de expulzare din Polinezia franceză, însoțită de o interdicție de a reveni aici nu încalcă art. 2 din Protocolul nr. 4 (unanimitate), dar încalcă art. 10 din Convenție (8 voturi pentru, 6 împotriva);

b) că măsura interdicției de a intra pe teritoriul Noii Caledonii nu încalcă nici art. 2 din Protocolul nr. 4 (13 voturi pentru, 1 împotriva), nici art. 10 din Convenție luat atât izolat (12 voturi pentru, 2 împotriva), cât și combinat cu art. 14 (unanimitate).

periodă nu a suferit nici o ingerință în exercitarea dreptului său la liberă circulație în sensul art. 2 din Protocolul nr. 4.

Ea amintește, de asemenea, că la depunerea instrumentului său de ratificare, guvernul francez a declarat că Protocolul nr. 4 se va aplica „ansamblului teritoriului Republicii, ținând seama de necesitățile locale la care face referire art. 63 din Convenție, în ceea ce privește teritoriile de peste mări“. Art. 5 § 4 al numitului Protocol impune ca Polinezia să fie considerată ca un teritoriu distinct în scopul referirilor la teritoriul unui stat făcute de art. 2. În consecință, chiar de la notificarea hotărârii de expulzare, petiționara nu se mai găsea legal pe teritoriul polinezian și deci nu a făcut atunci nici obiectul unei ingerințe în exercitarea dreptului său la liberă circulație. În concluzie, nu s-a încălcat art. 2 din Protocolul nr. 4 (unanimitate).

4. – Cât despre măsura luată în Noua Caledonie, Curtea apreciază ca fiind prea formalist argumentul petiționarei, potrivit căruia simpla trecere prin controlul poliției aeroportului regularizează situația unei persoane pe un teritoriu. Într-adevăr, într-un aeroport ca cel din Nouméa, atâta timp cât un pasager rămâne în incinta acestuia, rămâne sub incidența operațiunilor de control. Dna Piermont a fost interpellată imediat după vizarea pașaportului său, iar hotărârea litigioasă i-a fost notificată deși ea nu părăsise aeroportul deoarece se găsea încă reținută într-un local aflat sub paza forțelor de poliție.

Hotărârea luată de înaltul comisar al Republicii se intitula „hotărâre asupra interdicției de intrare a unui străin pe un teritoriu“ și art. 1 pronunța numita interdicție. De altfel, în decizia sa din 12 mai 1989, Consiliul de Stat nu a pus în cauză natura numitei hotărâri. În consecință, petiționara nu s-a aflat niciodată legal pe teritoriu, condiție a aplicării art. 2 din Protocolul nr. 4. Nu s-a încălcat deci această dispoziție (unanimitate).

5. – Curtea consideră apoi cazul din perspectiva art. 10 din Convenție.

Măsura expulzării din Polinezia franceză însoțită de o interdicție a oricărei noi intrări se analizează ca o ingerință în exercitarea dreptului la libertatea de exprimare al dnei Piermont.

Guvernul susținea că numita ingerință se încadra în „necesitățile locale“ în sensul art. 63 din Convenție, intra în domeniul de aplicare al art. 16 din Convenție și răspundea exigențelor § 2 din art. 10.

Din perspectiva art. 63, Curtea constată că argumentele guvernului se referă în esență asupra contextului politic local tensionat pe fondul unei campanii electorale și deci pune accentul mai mult pe împrejurări și situații decât pe necesități. O conjunctură politică, desigur delicată, dar care ar fi putut să se găsească și în metropolă, nu este suficientă pentru a interpreta formula „necesități locale“ ca justificând o ingerință în dreptul garantat de art. 10.

În privința art. 16, Curtea nu poate reține argumentul petiționarei bazat pe existența unei cetățenii europene, tratatele comunitare nerecunoscând în acea perioadă o asemenea cetățenie. Totuși, ea consideră că apartenența dnei Piermont la un stat membru al Uniunii Europene și în plus calitatea sa de parlamentar european nu permit să i se opună art. 16 din Convenție, cu atât mai mult cu cât populația teritoriilor de peste mări participă la alegerea

deputaților Parlamentului European. În concluzie, această dispoziție nu autoriza statul să restrângă exercitarea de către petiționară a dreptului garantat de art. 10.

În privința art. 10 § 2, Curtea apreciază ca inutil să se pronunțe asupra legalității în dreptul intern a interdicției de intrare aplicată petiționarei, dna Piermont nerevenind în Polinezia. Cât despre hotărârea de expulzare, ea constată că se baza pe art. 7 din Legea din 3 decembrie 1849.

Ingerința urmărea scopuri legitime, respectiv apărarea ordinii și integrității teritoriale.

Era aceasta necesară într-o societate democratică? Curtea amintește importanța acordată libertății de exprimare. Un adversar al ideilor și pozițiilor oficiale trebuie să-și poată găsi locul în arena politică. Prețioasă pentru fiecare, libertatea de exprimare este în mod deosebit prețioasă pentru un ales al poporului. Pornind de aici, ingerințele în libertatea sa de exprimare impun Curții să efectueze un control din cele mai stricte.

Atmosfera politică, care domnea în acea perioadă în Polinezia franceză, și perspectiva dublului scrutin apasă cu o anumită greutate. Atitudinea petiționarei, ale cărei idei politice erau cunoscute, putea desigur să aibă un impact deosebit asupra climatului politic. De altfel, la sosirea sa, a fost invitată să respecte o anumită rezervă în intervențiile sale. Totuși dna Piermont a ținut discursurile în cauză în cursul unei manifestări pașnice autorizate. În nici un moment parlamentara europeană nu a instigat la violență sau la dezordine; ea a luat cuvântul în sprijinul revendicărilor antinucleare și independentiste exprimate de mai multe partide locale. Intervenția sa se înscria deci în cadrul unei dezbateri democratice în Polinezia. În plus, manifestația nu a fost urmată de nici o dezordine, iar guvernul nu a demonstrat că luările de poziție ale petiționarei au cauzat tulburări în Polinezia. Mai mult, dacă hotărârea de expulzare a fost notificată chiar înainte de plecarea petiționarei, ea a fost adoptată a doua zi după manifestația litigioasă. Nimic nu arată că Înalțul comisar al Republicii avea intenția să ia o măsură pur simbolică. Astfel, nu a fost realizat un echilibru just între interesul general și libertatea de exprimare. Pe scurt s-a încălcat art. 10 (5 voturi pentru, 4 împotriva).

6. – Potrivit Curții, hotărârea de interdicere a intrării în Noua Caledonie adoptată de Înalțul comisar al Republicii se analizează ca o ingerință în exercitarea dreptului garantat de art. 10 deoarece, reținută la aeroport, petiționara nu a putut intra în contact cu personalitățile politice care au invitat-o să-și exprime ideile la fața locului.

Măsura era prevăzută de lege, deși puteau exista unele îndoieli în privința aplicabilității art. 7 din Legea din 3 decembrie 1849 la cazul prezent unde nu a fost vorba de o expulzare *stricto sensu*, ci de un refuz al intrării.

În privința proporționalității măsurii, Curtea amintește importanța acordată libertății de exprimare. Comportamentul petiționarei și teama că aceasta s-ar putea exprima la fața locului asupra unor subiecte delicate puteau explica motivele refuzului care i-a fost opus de a pătrunde pe teritoriul caledonian. Chiar dacă climatul politic era tensionat și sosirea dnei Piermont a

provocat o manifestare limitată de ostilitate, Curtea nu găsește nici o diferență substanțială în situația petiționarei pe cele două teritorii. Rațiunile care au făcut-o să tragă concluzia că măsura luată în Polinezia franceză nu era justificată o conduc la o constatare identică și pentru Noua Caledonie.

A existat deci încălcarea art. 10 (5 voturi pentru, 4 împotriva).

7. – Având în vedere concluziile sale relativ la art. 10, Curtea consideră inutil să cerceteze dacă s-a încălcat și art. 14 din Convenție, combinat cu art. 10 (unanimitate).

8. – Conform aprecierii Curții, în temeiul art. 50 din Convenție, constatarea de încălcare a art. 10 constituie o satisfacție echitabilă, suficientă pentru prejudiciul moral pe care petiționara l-ar fi suferit, cu atât mai mult cu cât aceasta nu a cerut abrogarea măsurii de interdicție.

Pentru cheltuieli de judecată Curtea acordă 80.000 de F.F. dnei Piermont (unanimitate).

9. Bibliografie

- AKANDJI-KOMBE (J.F.) – „L'arrêt „Dorothee Piemont“ c. France. L'application de la Cedh dans les Tom et à l'égard des ressortissants communautaires“, *Cahiers du CREDHO* nr. 3, 1997, p. 77-99.
- COHEN-JONATHAN (G.) – „De la Commission à la Cour européenne des droits de l'homme. Actualités 1994-1995“, *R.T.D.E.* p. 735-736.
- COUSSIRAT-COUSTÈRE (V.) – „La jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1995“, *A.F.D.I.* 1995, p. 485 și urm.
- DECAUX (E) și TAVERNIER (P.) – „Chronique de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (année 1995)“, *J.D.I.* 1996, p. 221-226.
- FLAUSS (J.-F.) – „Droit communautaire, Convention européenne des droits de l'homme et droit administratif“, *A.J.D.A.* 1996, p. 159-160.
- FLAUSS (J.-F.) – „Liberté d'expression politique des étrangers et protection des droits fondamentaux dans les territoires d'outre-mer“, *R.T.D.H.* 1996, p. 364-388.
- KOKOTT (J.) și RUDOLF (B.) – „Piermont v. France“, *A.J.I.L.* 1996, p. 456-460.
- LEVINET (M.) – „L'incertaine détermination des limites de la liberté d'expression. Réflexions sur les arrêts rendus par la Cour de Strasbourg en 1995-1996 à propos de l'article 10 de la Convention européenne des droits de l'homme“, *R.F.D.A.* 1997, p. 999-1009.
- MERRILLS (J.G.) – „Decisions on the European Convention on Human Rights during 1995“, *B.Y.B.I.L.* 1995, p. 540-541.
- PETTITI (L.-E.) – „Droits de l'homme“, *R.S.C.D.P.C.* 1995, p. 640-642.
- RIDEAU (J.) – „Droit européen des droits de l'homme“, *D.* 1996, sumar comentat, p. 193-194.
- SPIELMANN (A.) și SPIELMANN (D.) – „Cour européenne des droits de l'homme. Liberté d'expression (1995-1997)“, *A.D.L.* 1997, p. 353-358.
- SHERLOCK (A.) et ANDREWS (J.) – „Judgments of the Court of Human Rights“, *E.L.R. Human Rights Survey* 1996, p. 78 și urm.
- SUDRE (F.) – „Droit européen des droits de l'homme“, *J.C.P.* 1996, ediție generală, nr. 8, I, 3910.
- SUDRE (F.) și alții. – „Chronique de la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme en 1995“, *R.U.D.H.* 1996, p. 1 și urm.
- VORMS (D.) – „Note“, *G.P.* 11-12 OCTOBRE 19696, p. 19-20.